

127454

วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

วิทยานิพนธ์
ของ
ณิชา ประกอบทรัพย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

พฤษภาคม 2545

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยทักษิณ

ISBN 974 - 451 - 345 - 4

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนอุดหนุน
การวิจัยจากงบประมาณแผ่นดิน

คณะกรรมการควบคุมและคณะกรรมการการสอบ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ฉบับนี้แล้ว
เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชา
ภาษาไทยของมหาวิทยาลัยทักษิณได้

คณะกรรมการควบคุม

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิดา มีสุข)

.....กรรมการ
(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

คณะกรรมการสอบ

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์นิดา มีสุข)

.....กรรมการ
(อาจารย์จำเริญ แสงดวงแข)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(รองศาสตราจารย์ยุรฉัตร บุญสนิท)

.....กรรมการที่แต่งตั้งเพิ่มเติม
(อาจารย์บัวงาม ห่อแก้ว)

มหาวิทยาลัยทักษิณ อนุมัติให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย ของมหาวิทยาลัยทักษิณ

.....ประธานอนุกรรมการบัณฑิตศึกษา
(อาจารย์ ดร. ฉันทัส ทองช่วย)

วันที่ 25 เดือน พฤษภาคม พ.ศ. 2545

ประกาศคุณูปการ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี เพราะได้รับความอนุเคราะห์ ส่งเสริม จากผู้มีพระคุณหลายท่าน ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์นิดา มีสุข ประธานควบคุมวิทยานิพนธ์ และอาจารย์จำเริญ แสงดวงแข กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ได้ให้ความกรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าให้คำแนะนำ ซึ่งแนะแนวทางอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาค้นคว้า พร้อมทั้งได้กรุณาปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่องต่าง ๆ ส่งผลให้วิทยานิพนธ์เล่มนี้สำเร็จสมบูรณ์ลงด้วยดี

ขอขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ยุรฉัตร บุญสนิท และ อาจารย์บัวงาม ห่อแก้ว กรรมการแต่งตั้งเพิ่มเติมที่ได้ให้คำแนะนำเพื่อปรับปรุงแก้ไขวิทยานิพนธ์ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอขอบพระคุณคณาจารย์ ภาควิชาภาษาไทยทุกท่านที่ได้กรุณาวางพื้นฐาน แนวความคิด เกี่ยวกับการศึกษาจนทำให้ผู้วิจัยสามารถนำเอาวิชาความรู้และแนวคิดต่าง ๆ มาใช้ประโยชน์ในการทำวิทยานิพนธ์เล่มนี้

ขอขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์นิตยา ธัญญพานิชย์ อาจารย์ภักดี เหมทานนท์ ผู้บริหารโรงเรียน และคณะครูอาจารย์โรงเรียนเขาพังไกรทุกท่าน ที่ได้ให้การสนับสนุน และให้กำลังใจแก่ผู้วิจัยเสมอมา

ขอขอบคุณ อาจารย์สุชาติ อาจารย์ชาติ คงฤทธิ์และครอบครัว อาจารย์อนงค์นาฏ บุญแก้ววรรณ อาจารย์วันจรรย์ เดชวิไล และคุณแม่เจือ เดชวิไล ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในทุกด้านและเป็นกำลังใจที่ดีแก่ผู้วิจัยมาโดยตลอด

ขอขอบคุณเพื่อนนิสิตปริญญาโทวิชาเอกภาษาไทยภาคพิเศษรุ่นปี พ.ศ.2540 ปิยมิตร ผู้ได้ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้วิจัยเสมอมา

คุณค่าและประโยชน์ใด ๆ อันพึงมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นกตเวทิตา คุณแต่คุณพ่อณรงค์ และ คุณแม่สาส์ ประกอบทรัพย์ ผู้ให้ชีวิต ให้ความรัก อย่างสูงส่งและให้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ดั่งใจแก่ชีวิตผู้วิจัยอันส่งผลให้ผู้วิจัยสามารถประสบความสำเร็จในด้านการศึกษา และหน้าที่การงานได้อย่างเต็มภาคภูมิตราบทุกวันนี้

ณิชา ประกอบทรัพย์

สารบัญ

บทที่	หน้า
1. บทนำ	1
ภูมิหลัง	1
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	5
ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า	5
ข้อตกลงเบื้องต้น	6
ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า	6
คำนิยามศัพท์เฉพาะ	8
วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า	8
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาค้นคว้า	9
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทร้อยกรอง	9
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์	17
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิด	31
เอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล	34
3. ศิลปะการประพันธ์	43
การเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์	43
กลวิธีในการนำเสนอคำประพันธ์	74
ลักษณะการเลือกใช้คำของกวี	110
การใช้โวหาร	125
4. แนวคิด	135
แนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์	136
แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษา	147
แนวคิดที่เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม	177
แนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต	181

บทที่	หน้า
แนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงาน	196
5. บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	199
บทย่อ	199
ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า	199
วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า	199
สรุปผล	200
อภิปรายผล	204
ข้อเสนอแนะ	205
บรรณานุกรม	206
บทคัดย่อ	211
ประวัติย่อของผู้วิจัย	216

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

คนไทยมีใจรักการกวี เป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอนมาแต่อดีต ลักษณะนิสัยนี้เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไป ดังที่ กุหลาบ มลลิกะมาส ได้กล่าวว่า “ชาติไทยเป็นชาติที่ใหญ่ และมีความเจริญมานาน ทั้งยังมีนิสัยเจ้าบทเจ้ากลอน ชอบพูดให้มีสัมผัสคล้องจองกัน”¹ จากลักษณะนิสัยของคนไทยดังกล่าวนี้เอง ก่อให้เกิดการสร้างสรรคัวรรณกรรมร้อยกรองขึ้นมากมายในวงวรรณกรรมไทยสืบต่อกันมาเป็นสายธารวรรณกรรม ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน สมดังที่กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรสทรงพระนิพนธ์ไว้ว่า “กวีฤาแล้งแหล่งสยาม”²

วรรณกรรมร้อยกรองเริ่มปรากฏหลักฐาน เป็นลายลักษณ์ครั้งแรกทางภาคกลางในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้น จากนั้นก็ค่อย ๆ พัฒนาเป็นลำดับและเจริญสูงสุดในปลายสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น ครั้นถึงสมัยรัชกาลที่ 5 วรรณกรรมตะวันตกเข้ามามีอิทธิพลส่งผลให้วรรณกรรมไทยขยายตัวและเกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงที่เห็นได้ชัดคือ มีวรรณกรรมประเภทใหญ่ ๆ เกิดขึ้น เช่น นวนิยาย เรื่องสั้น ปกิณกะ บทละครพูด เป็นต้น แต่ร้อยกรองยังคงได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางเช่นเดิม ต่อมาหลังสมัยรัชกาลที่ 6 ร้อยกรองเริ่มเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในด้านรูปแบบ แนวคิด และขนาดของร้อยกรอง ดังที่ ธวัช ปุณโณทก³ ได้กล่าวถึงวิวัฒนาการของบทร้อยกรอง สรุปได้ว่า วรรณกรรมร้อยกรองไทยเริ่มมีการพัฒนาวิวัฒนาการรูปแบบ และเนื้อหาใหม่เด่นชัดในช่วงปี พ.ศ. 2488 เป็นต้นมา โดยเปลี่ยนแปลงความนิยมจากลักษณะร้อยกรองเรื่องยาว ที่มุ่งแสดงความงามด้านวรรณศิลป์เป็นสำคัญ ไปสู่บทร้อยกรองขนาดสั้น มุ่งให้แนวคิดทางปัญญา ด้วยการสะท้อนข้อเท็จจริงของสภาพสังคมให้ปรากฏเด่นชัดขึ้น ครูเทพ (เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี) เป็นผู้หนึ่งที่เริ่มแต่งบทกลอนสั้น ๆ แสดงข้อคิดต่าง ๆ ใน “โคลงกลอนครูเทพ” ซึ่งอาจเรียกได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของร้อยกรองสมัยปัจจุบันอย่างแท้จริง

¹กุหลาบ มลลิกะมาส. วรรณกรรมไทย. 2519. หน้า 40.

²กรมศิลปากร. สมุทรโฆษคำฉันท์. 2521 หน้า 247.

³ธวัช ปุณโณทก. แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. 2527. หน้า 155.

ประทีป วาทิกทินกร¹ ได้แสดงทัศนะเกี่ยวกับร้อยกรองปัจจุบันสรุปได้ว่า ร้อยกรองในตอนนี้มีขนาดสั้นลง คือ จะมีความยาวเรื่องหนึ่งไม่กี่บท และในร้อยกรองเรื่องหนึ่ง ๆ มักจะแสดงเป็นข้อคิดหรือความคิดอย่างใดอย่างหนึ่งออกมา ส่วนศิลปะการแต่งแบบมณฑนศิลป์อันเป็นความนิยมดั้งเดิมนั้นจึงมีความสำคัญรองลงไปจากความคิด ฉะนั้นหากจะเรียกร้อยกรองสมัยปัจจุบันว่าเป็นร้อยกรองแห่งความคิดคงจะไม่ผิดนัก ความคิดของผู้แต่งร้อยกรองรุ่นใหม่เน้นขยายแวดวงกว้างออกไปจากเดิมเป็นอันมาก ทำให้เนื้อเรื่องร้อยกรองมีทั้งบทพรรณนา บทบรรยายความรู้สึกต่าง ๆ บทวิจารณ์ การเมือง สังคม สภาพการณ์ปัจจุบัน บทแสดงพฤติกรรมของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมอันแท้จริง ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวมากกว่าร้อยกรองสมัยก่อน

ในด้านฉันทลักษณ์นั้น ผู้แต่งร้อยกรองปัจจุบันบางคนยังยึดหลักการแต่งตามฉันทลักษณ์เดิม บางคนก็พยายามใช้ฉันทลักษณ์ที่แปลกใหม่ออกไป ผู้แต่งร้อยกรองรุ่นใหม่สนใจฉันทลักษณ์รองไปจากความคิด ดังคำกล่าวของประทีป วาทิกทินกร ที่ว่า "ผู้แต่งร้อยกรองรุ่นใหม่สนใจในเรื่องฉันทลักษณ์น้อยลงไปกว่าเรื่องของความคิด และการใช้ถ้อยคำก็มีลักษณะค่อนข้างกว้างแกร่ง จนบางครั้งถึงขั้นก้าวร้าวก็มี"² อย่างไรก็ตามปัจจุบันนี้มีผู้สนใจแต่งร้อยกรองออกมาเพื่อสะท้อนภาพชีวิตและรับใช้สังคมมากขึ้น บทกวีที่ออกมาสู่สายตาผู้อ่านก็ได้รับความนิยมจากผู้อ่านเป็นอย่างดี ร้อยกรองจึงเฟื่องฟูขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ดังที่ ประวิตร โพธิ์อาศน์ ได้กล่าวถึงงานร้อยกรองปัจจุบันว่า

ในยุคนี้งานร้อยกรองก็กำลังได้รับความนิยมจากผู้อ่านโดยทั่วไปเป็นอย่างดีหนังสือพิมพ์เกือบทุกฉบับไม่ว่าจะเป็นรายวัน รายสัปดาห์ หรือรายเดือน จะต้องมีบทร้อยกรองตีพิมพ์อยู่ด้วยเสมอ ในทางวิทยุก็เช่นกัน มีรายการกลอนอยู่หลายรายการ ซึ่งได้รับการรับฟังอย่างมากจากผู้ฟัง แม้แต่รายการโฆษณาหรือคำขวัญต่าง ๆ ก็มักออกมาในรูปร้อยกรอง³

¹ประทีป วาทิกทินกร. ร้อยกรอง. 2528. หน้า 40.

²แหล่งเดิม. หน้า 42-43.

³ประวิตร โพธิ์อาศน์. "งานร้อยกรองปัจจุบัน" ใน วรรณศิลป์ปริทัศน์. 2518.

เมืองานร้อยกรองเป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป ประชาชนมีการศึกษาสูงขึ้น ประกอบกับ สื่อมวลชนเปิดโอกาสให้ผู้สนใจได้แสดงความสามารถทางด้านร้อยกรองมากขึ้น จึงทำให้เกิดกวี และนักกลอนขึ้นเป็นจำนวนมาก ผลงานร้อยกรองในช่วงนี้มีทั้งอนุรักษ์นิยม และมีกลุ่มเสนอแนวคิดใหม่ ๆ ต่อสังคม หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นนักวิชาการและนักการประพันธ์อีกท่านหนึ่ง ที่ได้สร้างสรรค์งานบทร้อยกรองทั้งในแนวใหม่และแนวเก่าผสมผสานกัน กล่าวคือ ให้ความสำคัญทั้งในด้านฉันทลักษณ์และเสนอแนวคิดที่สะท้อนสังคมเพื่อเตือนใจให้อ่านถุคคิดหรือตระหนักในปัญหาสังคมที่เกิดขึ้น สำหรับแก่นความคิดที่ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นำเสนอส่วนใหญ่เน้น ความสำเร็จของการศึกษาและข้อคิดในการดำเนินชีวิต ดังจะเห็นได้จากคติพจน์ที่ท่านแต่งไว้เป็น บทร้อยกรองว่า

ชาสองต้องยืนหยัด	อยู่ในวัฒนธรรมไทย
ตาสองมองออกไป	ยังโลกใหม่ไม่โหฬาร
หูสองว่องสดับ	ส่วนดีรับปรับกิจการ
มือสองต้องทำงาน	รวมถึงด้านการวิจัย
	บทประพันธ์สรรมากกว่าพันบท

บทร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ข้างต้นจะเห็นว่า ถ้อยคำภาษาที่ท่าน ใช้ไม่ได้วิจิตรพิสดารเหมือนกวีสมัยอดีต ท่านจะใช้ภาษาเรียบง่าย แต่ให้ความลุ่มลึกทางปัญญา อันจะนำไปสู่การพัฒนาทางด้านความคิด นอกจากนี้จะเห็นได้ว่า ท่านยังให้ความสำคัญทางด้าน ฉันทลักษณ์เหมือนดังเช่นกวีสมัยก่อน และด้วยความสามารถในการใช้ถ้อยคำสื่อความคิดที่ กว้างไกล จึงทำให้ท่านได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้มีความปราดเปรื่องในเชิงวรรณศิลป์ ดังที่ นายเรือง เจริญชัย¹ เลขาธิการคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ได้กล่าวถึงความสามารถของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สรุปได้ว่า ท่านเป็นกวีที่มีความปราดเปรื่องในเชิงวรรณศิลป์ มีความ สามารถในการแต่งคำประพันธ์เป็นอย่างดี และแต่งคำประพันธ์ได้แทบทุกประเภทภายในเวลาอัน รวดเร็ว นอกจากนั้นยังสามารถนำประสบการณ์และความรู้ทางศิลปวิทยาการแขนงต่าง ๆ มา ประยุกต์ใช้ในการประพันธ์ เช่น นำความรู้และศิลปวิทยาการทางการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ มาผสมผสานถ่ายทอดเป็นบทร้อยกรองได้เป็นอย่างดี และเหตุ

¹เรือง เจริญชัย. ศิลปินแห่งชาติ. 2530. หน้า 13.

สำคัญที่ทำให้ท่านมีความเชี่ยวชาญด้านคำประพันธ์ เนื่องจากท่านได้รับการอบรมปลูกฝังให้มีความรัก และชื่นชมในภาษา และศิลปวัฒนธรรมของชาติมาตั้งแต่เยาว์วัย จากพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังที่พรรณงาม แยมบุญเรือง และ พันทิพา สุทธิลักษณ์ ได้อ้างคำกล่าวของ เจือ สตะเวทิน ที่ได้กล่าวถึงหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ไว้ในหนังสืออนุสรณ์ว่า

ในปฐมวัยหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นมหาดเล็กของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวและเคยเล่าไว้ในหนังสือรวมบทกวีนิพนธ์ของท่านเล่มหนึ่งว่า เคยได้รับพระมหากรุณาธิคุณ ทรงสอนวิธีแต่งโคลงสี่สุภาพให้ ฉะนั้นถ้าพูดอย่างธรรมดา ๆ ก็ว่า หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นศิษย์สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า ในทางกวีนิพนธ์นั่นเอง แต่ อันที่จริงควรจะเรียกได้ว่า เป็นศิษย์ทางแต่งหนังสือจะถูกต้องมากกว่า เพราะ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แต่งหนังสือแทบทุกชนิด จนภายหลังได้แต่งตั้งให้อยู่ในคณะบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "ดุสิตสมิต" ตลอดมา¹

การที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีความเชี่ยวชาญในการแต่งคำประพันธ์ ส่วนหนึ่งมาจากการที่ท่านได้มีโอกาส ได้ฝึกฝนการแต่งร้อยกรองประเภทโคลงสี่สุภาพจาก พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว อีกส่วนหนึ่งมาจากความสามารถ ความสนใจในการแต่งคำประพันธ์ จึงทำให้ท่านมีความปรารถนาในเรื่องเชิงวรรณศิลป์ จนได้รับการยกย่องให้เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ ในปี พ.ศ. 2530 ได้รับรางวัลอาเซีย สาขาวรรณกรรมในปี พ.ศ. 2535 และได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นปราชญ์บุคคลด้านภาษาและวรรณกรรมไทยในปี พ.ศ. 2537

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เริ่มงานการประพันธ์ขณะที่ดำรงตำแหน่งเป็นมหาดเล็กรับใช้พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สำหรับงานเขียนของท่านนั้นใช้ทั้งนามจริงและนามปากกา ได้แก่ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล, ป.ม. และ ประติสmit ส่วนผลงานของท่านมีจำนวนมาก มีทั้งโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน และส่วนใหญ่จะกระจายอยู่ตามวารสาร สิ่งตีพิมพ์ต่าง ๆ แต่เมื่อถึงปี พ.ศ. 2535 เนื่องในวันสถาปนาครบร้อยปีของกระทรวงศึกษาธิการ องค์การคำครุสภาจึงได้รวบรวมผลงานของท่านจัดพิมพ์รวมเล่มใช้ชื่อว่า "บทประพันธ์สรมากกว่าพันบทของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล รวม 6 เล่ม ดังนี้

¹พรรณงาม แยมบุญเรือง และ พันทิพา สุทธิลักษณ์. "ชีวประวัติฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล" ใน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530. 2530. หน้า 14.

เล่มที่ 1 เกี่ยวกับราชะ และพระประยูรญาติ

เล่มที่ 2 การศึกษาของชาติ ศิลปวัฒนธรรม

เล่มที่ 3 ละครรำ - ร้อง - ทำนองเสนาะ

เล่มที่ 4 งานเฉพาะที่ได้รับมอบหมาย

เล่มที่ 5 นิราศหลายเรื่อง

เล่มที่ 6 ท่องเที่ยว นิทาน บ้านเมือง เรื่องขบคิด กิจการเบ็ดเตล็ด

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล สร้างสรรค์งานร้อยกรองที่น่าสนใจน่าศึกษาไว้เป็นจำนวนมาก และด้วยผลงานที่เปี่ยมไปด้วยคุณภาพจึงส่งผลให้ กรมวิชาการเล็งเห็นคุณค่าและความสำคัญ จึงได้คัดเลือกบทร้อยกรองของท่านเรื่อง “วัฒนธรรม” มาพิมพ์ในหนังสือแบบเรียนภาษาไทย ชุดทักษะสัมพันธ์ เล่ม 2 ทั้งนี้เพื่อต้องการปลูกจิตสำนึกเยาวชนไทย ให้เห็นความสำคัญและคุณค่าในวัฒนธรรมไทย

ด้วยเหตุผลดังกล่าวจึงเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้วิจัยใคร่จะศึกษาผลงานของท่านในด้าน ศิลปะการประพันธ์ และแนวคิดทางด้านต่าง ๆ เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์ไปเป็นส่วนประกอบในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ในระดับชั้นมัธยมศึกษา อันจะช่วยให้ผู้เรียนและผู้สอนมีศักยภาพในการศึกษาวรรณกรรมร้อยกรองมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ก็เพื่อเป็นแนวทางและเป็นประโยชน์กับผู้สนใจจะวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองต่อไป

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์ ศิลปะการประพันธ์ ในวรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดในวรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

ความสำคัญของการศึกษาค้นคว้า

1. ผลของการศึกษาวิเคราะห์ทำให้ทราบถึงศิลปะการประพันธ์อันเป็นกลวิธีการนำเสนอบทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้อย่างเด่นชัด
2. ผลจากการวิเคราะห์ทำให้ทราบถึงแนวคิดในด้านต่างๆ ของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

3. ผลจากการศึกษาวิเคราะห์เป็นประโยชน์ต่อครูและนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ในการนำไปประกอบกิจกรรมการเรียนการสอนรายวิชาภาษาไทย

ข้อตกลงเบื้องต้น

การนำบทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ยกมาอ้างอิงในการวิจัยนั้น จะบอกหมายเลขเล่มและหมายเลขบทที่กำหนดไว้ในบทร้อยกรอง ของบทร้อยกรองนั้น ดังตัวอย่าง

แก้วดวงสามงามเด่นเห็นได้ชัด

คือการจัดก่อสร้างวางรากฐาน

ได้แก่โรงเรียนฝึกหัดอาจารย์

วิชาการหนุนแน่นแต่นั้นมา

เล่ม 1 บทที่ 4

ขอบเขตของการศึกษาค้นคว้า

การศึกษาวិเคราะห์ในครั้งนี้มีขอบเขตการศึกษาค้นคว้าดังนี้

1. ขอบเขตด้านข้อมูล

จะศึกษาวิเคราะห์บทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ซึ่งได้จัดพิมพ์เผยแพร่ในวันสถาปนาครบรอบร้อยปีของกระทรวงศึกษาธิการ ในปี 2535 จำนวน 6 เล่ม คือ

เล่มที่ 1 ราชและพระประยูรญาติ

เล่มที่ 2 การศึกษาของชาติ ศิลปวัฒนธรรม

เล่มที่ 3 ละครุฑ - ร้อง - ทำนองเสนาะ

เล่มที่ 4 งานเฉพาะที่ได้รับมอบหมาย

เล่มที่ 5 นิราศหลายเรื่อง

เล่มที่ 6 ท่องเที่ยว นิทาน บ้านเมือง เรื่องขบคิด กิจการเบ็ดเตล็ด

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จะศึกษาในด้าน

ต่อไปนี้

2.1 ศิลปะการประพันธ์

2.1.1 การเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์

ประเภทกลอน

ประเภทกาพย์

ประเภทโคลง

ประเภทฉันท์

ประเภทเพลง

2.1.2 กลวิธีในการนำเสนอคำประพันธ์

การใช้เครื่องหมายวรรคตอน

การใช้อักษรย่อในบทประพันธ์

การวางรูปแบบให้แปลกไปจากเดิม

การเขียนเพื่อทนายปัญหาให้คิด

การใช้ตัวเลขในงานประพันธ์

การใช้คำประพันธ์หลายชนิดในเรื่องเดียวกัน

การวาดภาพประกอบ

การใช้เชิงอรรถขยายความ

2.1.3 ลักษณะการเลือกใช้คำของกวี

การใช้คำง่าย

การเล่นคำ

การใช้คำภาษาต่างประเทศ

การซ้ำคำ

การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ

การหลกคำ

2.1.4 การใช้โวหาร

การใช้โวหารอุปมาอุปไมย

การใช้โวหารปฏิบัติ

การใช้โวหารอติพจน์

การใช้โวหารบุคลาธิษฐาน

การใช้โวหารอุปลักษณ์

2.2 แนวคิด

2.2.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

2.2.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษา

2.2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม

2.2.4 แนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

2.2.5 แนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงาน

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

แนวคิด หมายถึง ทรรศนะของผู้แต่งที่มีต่อชีวิต สังคม และสภาพต่าง ๆ ซึ่งปรากฏอยู่ในวรรณกรรม

ศิลปะการประพันธ์ หมายถึง กลวิธีในการแต่งที่ทำให้วรรณกรรมมีความงาม ความเหมาะสมทั้งด้านรูปแบบ ภาษา และแนวคิด

วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล

1.1 ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จากหนังสือ

2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ตามความมุ่งหมายและขอบเขตที่กำหนดไว้

3. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา เพื่อนำมาใช้ในการกำหนดขอบเขตและเป็นแนวทางในการศึกษาวิเคราะห์ โดยแบ่งออกเป็น 4 ประเภทดังนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทร้อยกรอง
2. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์
3. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิด
4. เอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

เอกสารที่เกี่ยวข้องกับบทร้อยกรอง

ความหมายของร้อยกรอง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ได้กำหนดความหมายของร้อยกรองไว้ว่า "ร้อยกรอง คือ ก. สอดผูกให้ติดต่อกัน, ประดิษฐ์ทำ, ร้อยและเย็บดอกไม้ให้เป็นรูปต่าง ๆ, ตรวจชำระให้ถูกต้อง, สังคายนา, ในคำว่าร้อยกรองพระธรรมวินัย : แต่งหนังสือดีให้มีความไพเราะ, น. ถ้อยคำที่เรียบเรียงให้เป็นระเบียบตามแห่งฉันทลักษณ์"¹

สุริวงส์ พงศ์ไพบูลย์ และ อุดม หนูทอง กล่าวว่า ร้อยกรอง คือ "รูปแบบการเขียนที่กำหนดข้อบังคับในการแต่ง ซึ่งเรียกว่า ฉันทลักษณ์ เช่น กำหนดว่า บทหนึ่งมีกี่บาท บาทหนึ่งมีกี่วรรค วรรคหนึ่งมีกี่คำ คำไหนบังคับเสียงสูงต่ำ หนักเบาอย่างไร บังคับสัมผัสอย่างไร"²

พระยาอนุมานราชธน ให้คำนิยามของร้อยกรองไว้ว่า "ร้อยกรอง หมายถึง โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ซึ่งมีถ้อยคำที่นำมาประกอบประพันธ์กัน มีขนาดมาตรา เสียงสูงต่ำ หนักเบา และสั้นยาวตามรูปแบบ (pattern) ที่กำหนดไว้"³

¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525, 2538. หน้า 688.

²สุริวงส์ พงศ์ไพบูลย์ และ อุดม หนูทอง. การเขียน 1. 2537. หน้า 124.

³พระยาอนุมานราชธน. การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์. 2514. หน้า 15.

กุหลาบ มัลลิกะมาส ให้ความหมายของร้อยกรองไว้ว่า “ร้อยกรอง คือ วรรณกรรมที่มีลักษณะบังคับในการแต่ง หรือที่เรียกว่า มีกำหนดคณะในการแต่ง”¹

ดังนั้นสรุปได้ว่า ร้อยกรอง หมายถึง รูปแบบการเขียนที่ต้องมีฉันทลักษณ์เฉพาะในการแต่ง ซึ่งโดยทั่วไป ร้อยกรองที่กำหนดฉันทลักษณ์ในการแต่งของไทย มี 5 ประเภท คือ กลอน โคลง ฉันท์ กาพย์ และร่าย ซึ่งแต่ละประเภทมีข้อบังคับในการแต่งแตกต่างกัน

วิวัฒนาการของร้อยกรองปัจจุบัน

วรรณกรรมร้อยกรองมีขึ้นมาตั้งแต่โบราณ นภลัย สุวรรณธาดา² กล่าวถึงวิวัฒนาการของร้อยกรองพอจะสรุปได้ว่า เริ่มปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย แต่ยังมีรูปแบบไม่แน่นอน มักจะถ่ายทอดออกมาในรูปของมุขปาฐะที่เรียกว่าเพลงพื้นบ้าน ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยา จึงเริ่มมีรูปแบบที่ปรากฏชัดเจน กล่าวคือเริ่มมี โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย ลิลิต และกลบท ในการแต่งคำประพันธ์ทุกชนิด จะเป็นไปตามบทบัญญัติและลักษณะบังคับค่อนข้างเคร่งครัด จนถึงสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น มีการละเล่นที่เป็นร้อยกรองเพิ่มขึ้น เช่น เล่นสักวา เล่นเสภา เป็นต้น แต่ยังคงรักษารูปแบบการแต่งที่เคร่งครัดไว้เช่นเดิม จนถึงสมัยรัชกาลที่ 5 ร้อยกรองเริ่มเข้าสู่ยุคร้อยกรองปัจจุบัน เพราะร้อยกรองมีการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านแนวคิด รูปแบบ เนื้อหา และกลวิธีในการแต่ง

สายทิพย์ นุกุลกิจ³ กล่าวถึงวิวัฒนาการของร้อยกรองตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 ว่าแบ่งตามช่วงเวลาในการเปลี่ยนแปลงออกได้เป็น 4 ระยะ สรุปได้ดังนี้

1. ระยะแรก ระหว่าง พ.ศ. 2448 - 2484 เริ่มเปลี่ยนแปลงแนวการเขียนร้อยกรองจากเขียนเพื่อสื่อบารมย์ มาเป็นเขียนเพื่อสื่อความคิด ในช่วง พ.ศ. 2445 - 2449 เทียนวรรณได้ออกหนังสือ ตูลวิภาคพจนกิจ ได้เขียนร้อยกรองเพื่อเสนอความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาบ้านเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตย ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2469 - 2478 ครูเทพ หรือ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบในการเขียนจาก โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน มาใช้รูปแบบ

¹กุหลาบ มัลลิกะมาส และ วิพุธ โสภวงศ์. การเขียน 1. ม.ป.ป. หน้า 133.

²นภลัย สุวรรณธาดา. “ความรู้เบื้องต้นทางการประพันธ์” ใน เอกสารการสอน ชุด วิชาภาษาไทย 2 การประพันธ์ หน่วยที่ 1-7. 2533. หน้า 13 - 19.

³สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. 2543. หน้า 47 - 61.

เพลงพื้นบ้านแทน และลดขนาดร้อยกรองให้สั้นลงจากเดิม นอกจากนี้ยังเปลี่ยนจุดมุ่งหมายในการแต่งจากเคยสะท้อนอารมณ์ส่วนตัวมาเป็นมาเพื่อสะท้อนสังคม จึงมีผู้กล่าวยกย่องให้ท่านเป็นบิดาแห่งร้อยกรองไทยปัจจุบัน

2. ระยะที่สอง ระหว่าง พ.ศ. 2485 - 2500 เป็นช่วงที่วรรณกรรมร้อยกรองขบเซาเนื่องจากผลของสงครามโลกครั้งที่ 2 หนังสือพิมพ์และวารสารต้องปิดไปหลายฉบับเพราะไม่มีเงินทุนแต่อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2485 จอมพล ป. พิบูลสงคราม ได้จัดตั้งสมาคมวรรณคดี เพื่อฟื้นฟูศิลปวรรณกรรมและออกหนังสือพิมพ์รายเดือนชื่อ วรรณคดีสาร ซึ่งมีกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์เป็นบรรณาธิการ ทำให้ร้อยกรองมีการเคลื่อนไหวอีกครั้งหนึ่ง ร้อยกรองในช่วงนี้นิยมเขียนขนาดสั้นมีแนวคิดสนับสนุนนโยบายของรัฐบาล หลังสิ้นสุดสงครามมีหนังสือของเอกชนเกิดขึ้นหลายฉบับเข้ามาสนับสนุนงานเขียนร้อยกรอง เช่น วงวรรณคดี บริชาติ ปิยมิตร ฯลฯ แต่เนื้อหาในการเขียนส่วนใหญ่ยังคงเน้นเรื่องพาฝันและจินตนาการ แม้รูปแบบแนวคิดจะเปลี่ยนไปบ้างก็ตาม แต่ในปี พ.ศ. 2490 นายผี หรือ อัครนิย พลงจันทร์ ได้เขียนบทร้อยกรองที่มีเนื้อหาวิจารณ์การเมืองการปกครองของไทยอย่างกว้างขวาง และมีนักเขียนร้อยกรองคนอื่นด้วยเช่น วรรณศรี ทวีปวรธรรมทัศน์ เป็นต้น งานเขียนในช่วงนี้จึงมีเนื้อหาทั้งแบบพาฝันและแบบต่อสู้ อย่างไรก็ตามในปี พ.ศ. 2495 นักเขียนแนวการเมืองถูกกวาดจับจำนวนมาก แต่งานเขียนร้อยกรองยังคงเจริญก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ มีนักกลอนเกิดขึ้นมากมาย เช่น ภิญโญ ศรีจำลอง เจษฎา วิจิตร นล นิลรันดร เป็นต้น และในยุคนี้เกิดนักเขียนร้อยกรองแนวเพื่อชีวิต ได้เขียนสะท้อนให้เห็นถึงสภาพชีวิตของชนชั้นผู้ใช้แรงงานและผู้เสียเปรียบในสังคม เช่น นายผี จิตร ภูมิศักดิ์ อุชเชณี เป็นต้น

3. ระยะที่ 3 ระหว่าง พ.ศ. 2501 - 2516 เป็นช่วงที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ขึ้นมามีอำนาจปกครอง ทำให้วรรณกรรมเพื่อชีวิตเกือบสูญหายไป เพราะมีประกาศของคณะปฏิวัติฉบับที่ 17 กล่าวถึงข้อจำกัดที่มีต่อเสรีภาพทางปัญญา ห้ามเขียนวิพากษ์วิจารณ์การเมืองการปกครอง ทำให้นักเขียนบางคนถูกจับ เช่น ทวีปวร จิตร ภูมิศักดิ์ บางคนหนีหายไป เช่น นายผี ร้อยกรองยุคนี้จึงออกมาในทำนองพ้อฝัน และมีการเฟื่องฟูถึงขีดสุดเพราะรัฐบาลให้การสนับสนุนและส่งเสริม เนื้อหาที่แต่งส่วนใหญ่สะท้อนอารมณ์ส่วนตัวของผู้แต่งในเรื่องเกี่ยวกับ สายลม แสงแดด ความรัก ความผิดหวังและความเจ็บแค้นเป็นประการสำคัญ นักกลอนที่ได้รับความนิยมสูง เช่น สวัสดิ์ ธงศรีเจริญ มาเนาะ ยูเด็น เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นิภา บางยี่ขัน เป็นต้น ในยุคนี้เริ่มมีการแสวงหาสิ่งแปลกใหม่ เช่น มีการเขียนกลอนเปล่า แต่ไม่ได้รับความนิยม จนถึงสมัยจอมพลถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ร้อยกรองมีการเคลื่อนไหวมากขึ้นจนถึงปี พ.ศ. 2506 ได้เริ่มเข้าสู่ยุคแสวงหา เมื่อ อังคาร กัลยาณพงศ์ สร้างความแปลกใหม่ให้กับวงการ

วรรณกรรม ด้วยการแต่งกลอนชื่อ วัททะเล ซึ่งได้รับคำวิจารณ์ทั้งด้านดีและไม่ดี งานเขียนร้อยกรองยุคนี้แสดงให้เห็นความแตกต่างทางด้านรูปแบบและเนื้อหาอย่างเด่นชัด กล่าวคือ นักเขียนบางส่วนยังคงรักษารูปแบบฉันทลักษณ์แบบเดิมไว้ขณะอีกส่วนหนึ่งมุ่งแสวงหารูปแบบฉันทลักษณ์ที่แปลกใหม่ออกไปจากเดิม รวมทั้งกลอนเปล่าด้วย ส่วนในด้านเนื้อหาร้อยกรองในช่วงนี้จะสะท้อนภาพปัญหาของสังคมและชักชวนให้มีการเปลี่ยนแปลงสังคมเพิ่มเข้ามาด้วย

4. ร้อยกรองในช่วงปี พ.ศ. 2517 - ปัจจุบัน หลังเหตุการณ์วันมหาวิปโยค 14 ตุลาคม 2516 เป็นต้นมา งานร้อยกรองมีทั้งแนวพาฝันและแนวเพื่อชีวิต พิมพ์อยู่ในนิตยสารต่าง ๆ อย่างแพร่หลาย ร้อยกรองเพื่อชีวิตได้รับความสนใจจากผู้อ่านมากเป็นพิเศษ นักเขียนในยุคนี้ เช่น วิสา คัญทัพ สดาพร ศรีสัจจัง ฯลฯ เนื้อหาในการเขียนร้อยกรองในยุคนี้มักจะมุ่งปลุกกระตมให้ประชาชนลุกขึ้นต่อสู้กับความอยุติธรรมทั้งหลายโดยใช้คำง่าย ๆ ค่อนข้างก้าวร้าว และทวีความก้าวร้าวยิ่งขึ้น เมื่อนักเขียนบางคนเขียนปลุกกระตมให้ประชาชนจับอาวุธขึ้นต่อสู้ ทำให้เกิดการปฏิรูปการปกครองเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2519 และมีคำสั่งให้ทำลายวรรณกรรมที่ปลุกกระตมงานเขียนร้อยกรองยุคนี้จึงกลายเป็นงานเขียนต้องห้าม และถูกทำลายเสียส่วนมาก แต่สำนึกของนักเขียนก็ได้ลดน้อยลง ยังคงมีงานเขียนแนวคิดในด้านชีวิต สังคม และการเมือง แต่ลดความก้าวร้าวลงจากเดิมและในยุคนี้มีนักเขียนรุ่นใหม่ ได้พัฒนาแนวทางใหม่ ๆ มาสู่ผู้อ่านเสมอ ไม่ว่าในเรื่องเกี่ยวกับรูปแบบ แนวคิด เนื้อหา และกลวิธีในการแต่ง ซึ่งในปัจจุบันงานเขียนมักจะสอดคล้องกับวิถีชีวิตประจำวันของผู้อ่านด้วย

จากวิวัฒนาการของร้อยกรองที่กล่าวมา จะเห็นว่าวรรณกรรมร้อยกรองจะเป็นไปในลักษณะแนวใดมักขึ้นอยู่กับการเมือง การปกครอง และสภาพสังคมในยุคนั้น ๆ เป็นปัจจัยคอยกำหนดแนวทางอยู่เสมอ งานของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล หากดูจากวิวัฒนาการของร้อยกรองจะพบว่า เกิดขึ้นในช่วงแรก คือตั้งแต่ปี พ.ศ. 2460 เป็นต้นมา เพราะหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เกิดในปี พ.ศ. 2446 และเริ่มเขียนหนังสือเมื่อปี พ.ศ. 2460 ดังที่ พรณงาม แยมบุญเรือง และ พันธิพา สุทธิลักษณ์ ได้กล่าวถึงการเขียนหนังสือของท่านไว้ในหนังสืออนุสรณ์ของกระทรวงศึกษาธิการว่า “ฯพณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้เริ่มเขียนหนังสือเมื่ออายุได้ประมาณ 14 ปี ผลงานที่เขียนคือ งานด้านการประพันธ์”¹ ดังนั้นจะสังเกตได้ว่างานเขียนของท่านบางส่วนจะได้รับอิทธิพลจากวรรณกรรมร้อยกรองยุคปัจจุบัน กล่าวคือ มีการเขียนร้อยกรองแบบสั้นๆ วางรูปแบบ

¹พรณงาม แยมบุญเรือง และ พันธิพา สุทธิลักษณ์. “ชีวประวัติ ฯพณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล” ใน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530. 2530. หน้า 14.

ให้แปลกออกไปจากเดิม เน้นแนวคิดในบทร้อยกรองมากกว่าแต่งเพื่อความซาบซึ้ง โดยเฉพาะแนวคิดทางด้านการศึกษา มีค่อนข้างมากเพราะชีวิตของท่านคลุกคลีอยู่กับวงการศึกษา

ประเภทของร้อยกรอง

พระยาอุปทิศศิลปสาร¹ ได้กล่าวถึงประเภทของร้อยกรองว่ามีอยู่ด้วยกันหลายประเภทสรุปได้ดังนี้

1. ร่าย เป็นร้อยกรองโบราณของไทย
2. โคลง เป็นร้อยกรองโบราณเช่นกันแต่มีเฉพาะแต่ในวรรณคดีสูง ๆ เพราะแต่งยาก
3. กาพย์ เป็นร้อยกรองที่ไทยปรับปรุงขึ้นภายหลังโดยอาศัยแบบแผนทางบาลี

สันสกฤตปนกับไทย

4. ฉันท์ เป็นร้อยกรองที่ไทยปรับปรุงขึ้นต่อจากกาพย์ลงมา โดยใช้ตำราบาลีชื่อว่า “วุฒโตทัย” เป็นหลัก

5. กลอน เป็นร้อยกรองที่ไทยปรับปรุงหลังสุด และโดยมากใช้เป็นคำร้องต่าง ๆ เช่น เสภา บทละคร เป็นต้น

6. เพลงต่าง ๆ ร้อยกรองพวกนี้ไม่ค่อยมีในหนังสือวรรณคดีแต่ใช้ร้องกันทั่วไป และมีข้อบังคับต่างกับข้างต้น

สุวณฺี แก้วสังข์ทอง² ได้กล่าวถึงประเภทของร้อยกรองว่าแบ่งเป็น 5 ประเภทดังนี้

1. โคลง
2. ฉันท์
3. กาพย์
4. กลอน
5. ร่าย

โดยทั่วไปจะพบว่าผู้รู้ได้แบ่งประเภทของร้อยกรองออกเป็น 5 ประเภทคือโคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย แต่ในงานวิจัยชิ้นนี้ผู้วิจัยจะแบ่งร้อยกรองออกเป็น 6 ประเภท ตามแนวการแบ่งร้อยกรองของพระยาอุปทิศศิลปสาร เพราะในงานเขียนของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ท่านได้เขียนร้อยกรองในลักษณะของบทเพลงไว้หลายบท

¹พระยาอุปทิศศิลปสาร. หลักภาษาไทย. 2539. หน้า 351 - 352.

²สุวณฺี แก้วสังข์ทอง. ภาษาไทย. 2541. หน้า 40 - 41.

ลักษณะบังคับของร้อยกรอง

พระยาอุปทิศศิลปสาร¹ กล่าว ถึงลักษณะบังคับของร้อยกรองโดยภาพรวมว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม สรุปได้ดังนี้คือ

1.1 ลักษณะบังคับที่สำคัญของร้อยกรองทั่วไป แบ่งเป็น 2 อย่างคือ

1.1.1 คณะ คือ การกำหนดบท บาท วรรค คำ หรือพยางค์

1.1.2 สัมผัส คือ สัมผัสสระซึ่งถือว่าเป็นสัมผัสบังคับ

1.2 ลักษณะบังคับของร้อยกรองเฉพาะบท แบ่งออกเป็น 5 อย่าง คือ

1.2.1 คำเป็นคำตาย มักใช้ในโคลง ร่าย และใช้ในกลอนที่เป็นกลบทบางส่วน

1.2.2 เสียงวรรณยุกต์ มักใช้บังคับในคำกลอน เช่น สัมผัสรับห้ามเสียงสามัญหรือไม่ให้เสียงวรรณยุกต์ซ้ำกับสัมผัสส่งเป็นต้น

1.2.3 คำเอกคำโท หมายถึง พยางค์ที่บังคับด้วยไม้เอก และไม้โท มักใช้ในโคลง และร่ายเท่านั้น

1.2.4 คำครุหลุ หมายถึงคำหนักเบา มักใช้ในฉันท

1.2.5 คำขึ้นต้นและคำลงท้าย เกี่ยวกับการบรรจุคำข้างหน้าบทบ้าง ท้ายวรรคบ้าง ท้ายบาทบ้าง ท้ายบทบ้าง เช่น มีการขึ้นต้นว่า สักวา กลอนดอกสร้อยมีการใช้คำว่า เอ๋ย อยู่ตรงกลางคำ มีการลงท้ายด้วยคำว่า เอย นอกจากนี้ก็ยังมีคำสร้อยไว้เติมท้ายวรรค เช่น แส เฮย นานอ ฯลฯ

วราภรณ์ บำรุงกุล² ได้กล่าวถึงลักษณะบังคับของร้อยกรองว่าแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม สรุปได้ดังนี้

1. ลักษณะบังคับของร้อยกรองที่พบในร้อยกรองทุกประเภท มี 3 ลักษณะ คือ

1.1 ลักษณะบังคับคณะ คือ การกำหนด บท บาท วรรค และคำ หรือ บท คำกลอน วรรค และคำ ซึ่งร้อยกรองแต่ละประเภทแต่ละชนิด จะกำหนดลักษณะบังคับคณะไว้ต่างกัน ลักษณะบังคับคำหรือพยางค์ ร้อยกรองแต่ละประเภทจะกำหนดจำนวนคำใน 1 บท 1 บาท หรือ 1 วรรค ต่างกันออกไป โดยร้อยกรองประเภทร่าย โคลง กาพย์ และกลอน ไม่เคร่งครัดการนับจำนวนคำ จึงกำหนดคำในแต่ละวรรคจาก คำ หรือ พยางค์ ก็ได้ แต่ร้อยกรอง

¹พระยาอุปทิศศิลปสาร. หลักภาษาไทย. 2539. หน้า 352 - 358.

²วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 20 - 25.

ประเภทฉันท์ เครื่องวัดการนับจำนวนคำ จึงกำหนดคำในแต่ละวรรคจากพยางค์

1.3 ลักษณะบังคับสัมผัส คือ การกำหนดคำให้มีเสียงคล้องจองกันหรือรับ - ส่งสัมผัสกันซึ่งมี 2 ประเภท คือสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร ซึ่งทั้งสองประเภทนี้เป็นส่วนหนึ่งของสัมผัสในและสัมผัสนอก สัมผัสที่เป็นสัมผัสบังคับคือ สัมผัสนอกที่เป็นสัมผัสสระ

2. ลักษณะบังคับของร้อยกรองที่พบในร้อยกรองบางประเภท มี 6 ลักษณะคือ

2.1 ลักษณะบังคับคำเอก - โท คือ การกำหนดที่อยู่และจำนวนคำเอก โท ภายในวรรคและภายในบท

2.2 ลักษณะบังคับคำเป็น - คำตาย คือ คำเป็น คำตาย ที่ใช้ในที่เดียวกันกับคำโท และคำเอก นั้นหมายถึงว่า ในกรณีที่ผู้แต่งไม่อาจหาคำโท - โทโทษ มาใช้ได้ก็อนุโลมให้ใช้ คำเป็น แทน และในทำนองเดียวกัน ถ้าไม่อาจหาคำเอก - เอกโทษ มาใช้ได้ ก็อนุโลมให้ใช้คำตายแทนได้ คำเป็นคำตายจึงเป็นคำบังคับ

2.3 ลักษณะบังคับครุ - ลหุ คำครุลหุจะมีเฉพาะร้อยกรองประเภทฉันท์เท่านั้น ซึ่งคำครุ หมายถึง คำที่ออกเสียงเน้นหรือเสียงหนัก กล่าวคือ ต้องเป็นคำที่มีเสียงยาวในแม่ ก กา คำที่ประสมด้วยสระ อำ ไอ โอ เอา และคำที่มีมาตราตัวสะกดทุกตัว ใช้สัญลักษณ์คือ (ˊ) และคำลหุ หมายถึงคำที่เป็นเสียงเบา กล่าวคือต้องเป็นคำที่อยู่ใน แม่ ก กา ที่มีเสียงสั้น ใช้สัญลักษณ์ คือ (ˋ)

2.4 ลักษณะบังคับคำสร้อย คือ คำสองคำที่อยู่ตอนท้ายวรรค ท้ายบาท หรือท้ายบท เพื่อให้ได้เนื้อความครบ เพื่อเป็นคำถาม เพื่อย้ำความ หรือเพื่อบอกให้รู้ว่าข้อความตอนนั้นจบแล้ว ปรากฏในร้อยกรองประเภทโคลง และร่าย

2.5 ลักษณะบังคับคำนำ ปรากฏเฉพาะร้อยกรองประเภทกลอนเท่านั้น คำนำหมายถึงถึงถ้อยคำที่ปรากฏในวรรคแรก ของกลอนบทละคร กลอนเสภา กลอนดอกสร้อย กลอนสักวา

2.6 ลักษณะบังคับเสียงวรรณยุกต์ ปรากฏในร้อยกรองประเภทกลอนเท่านั้น การบังคับเสียงวรรณยุกต์จะเน้นเฉพาะ คำท้ายวรรค ทุกวรรค ซึ่งข้อบังคับวรรณยุกต์ท้ายวรรคกลอนมีดังนี้

คำสุดท้ายวรรคระดับ ไม่นิยม ใช้คำที่มีเสียงสามัญ เสียงอื่นใช้ได้

คำสุดท้ายวรรครับ ไม่ควร เป็นเสียงสามัญ นิยม เสียงจัตวา และมักใช้คำที่มีพยัญชนะต้นเป็นอักษรสูง หรือคำที่มีรูปวรรณยุกต์

คำสุดท้ายของวรรครอง นิยม เสียงสามัญ อาจเป็นเสียงตรีก็ได้ แต่ไม่ควรให้เป็นเสียงเดียวกับวรรครับในบทเดียวกัน

คำสุดท้ายของวรรคส่ง ไม่ควร ใช้เสียงจัตวา นิยมใช้เสียงสามัญเป็นพื้น

ลักษณะของร้อยกรองปัจจุบัน

สุวณีย์ มกราพันธุ์¹ กล่าวถึงร้อยกรองปัจจุบัน ทั้งในด้านลักษณะการแต่ง และเนื้อหาพอจะสรุปได้ดังนี้

ลักษณะการแต่งร้อยกรองปัจจุบันแต่ละบทมักมีการตั้งชื่อ และชื่อบทนั้นจะสั้น ๆ และจับใจผู้อ่านหรือผู้ฟัง บทหนึ่งมีความยาวไม่มากนัก และจะเน้นแง่คิดเพียงอย่างเดียวหนึ่งเท่านั้น ฉันทลักษณ์ที่นิยมใช้จะมีทั้งการอนุรักษ์รูปแบบเดิมและการเบี่ยงเบนจากแบบแผนคือ ไม่เคร่งครัดต่อจำนวนคำตามฉันทลักษณ์ มีการเลียนแบบฉันทลักษณ์ของร้อยกรองตะวันตก ตลอดจนการเขียนกลอนเปล่า

เนื้อหาที่แต่ง ร้อยกรองปัจจุบัน เน้นทางเนื้อหามากกว่าด้านอรรถรส การเสนอเนื้อหา มีทั้งอารมณ์ส่วนตัวและปัญหาสังคม แยกออกได้เป็น 3 รูปแบบ คือ

1. การเสนออย่างตรงไปตรงมา มักจะเป็นการระบายอารมณ์ส่วนตัว
2. การใช้สัญลักษณ์ ซึ่งเป็นส่วนตัวของกวีเอง เสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับชีวิตและสังคมผู้อ่านจำเป็นต้องตีความและติดตามว่ากวีต้องการอะไร
3. การเน้นความคิดสัจนิยม คือ ยึดถือความจริง เพื่อสื่อสารปัญหาหรือความเป็นไปของสภาพแวดล้อมในช่วงระยะเวลาหนึ่ง

วราภรณ์ บำรุงกุล² ได้กล่าวถึงลักษณะคำประพันธ์ของร้อยกรองไทย "รูปแบบใหม่" โดยเรียงตามลำดับประเภทของร้อยกรอง สรุปได้ดังนี้

1. ร้อยกรองประเภทคงฉันทลักษณ์เดิม หมายถึง ร้อยกรองที่มีการวางรูปแบบ กำหนดจำนวนคำในวรรค ในบาท ในบท เหมือนเดิม และยังคงเรียกชื่อเหมือนเดิม ร้อยกรองประเภทนี้จะมีลักษณะคือ

1.1 ปริมาณสั้นลง เนื้อหาส่วนใหญ่มีทั้งสะท้อนความเป็นจริง และเนื้อหาที่เป็นจินตนาการเกี่ยวกับความรัก เช่น ผลงานของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ พิทักษ์ บุญสม เป็นต้น

1.2 เพิ่มเครื่องหมายวรรคตอน มีการเพิ่มเครื่องหมายวรรคตอนในบทร้อยกรอง โดยเฉพาะร้อยกรองที่มุ่งเขียนเหมือนภาษาพูด เช่น ผลงานของ จิตร ภูมิศักดิ์

¹สุวณีย์ มกราพันธุ์ "ร้อยกรองไทยปัจจุบัน" ใน แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม. 2525. หน้า 158 - 169.

²วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 228 - 348.

1.3 แนวคิดสมจริง - สะท้อนความเป็นจริงของชีวิต มักใช้สำนวนภาษาเป็นคำพูดที่ตรงตามความเป็นจริง จึงมักแข็งกร้าว ไม่ไพเราะ อาจเป็นคำหยาบ เช่น ผลงานของ สุจิตต์ วงศ์เทศ อังคาร กัลยาณพงศ์

2. คงฉันทลักษณ์แต่ไม่เคร่งครัดเท่าเดิม คือ เขียนร้อยกรองโดยไม่เคร่งครัดจำนวนคำและสัมผัสใน แต่ยังยึดฉันทลักษณ์เดิมเป็นหลัก เช่น ผลงานของ ไพฑูรย์ วงษ์เทศ "อนิจจา" ของอังคาร กัลยาณพงศ์

3. คงฉันทลักษณ์แต่เปลี่ยนรูปแบบ คือ จะยึดฉันทลักษณ์ตามแบบโบราณ แต่วางรูปแบบให้ผิดไปบ้าง เช่น เรื่องความผิดของพ่อ ของ ชรรค์ชัย บุนปาน คาวกลางคืน ของ จิตร ภูมิศักดิ์

4. เปลี่ยนฉันทลักษณ์และรูปแบบ คือ มีฉันทลักษณ์และรูปแบบเปลี่ยนไปจากโบราณ มีลักษณะที่พอสังเกตได้ 2 ประการ คือ

4.1 กำหนดจำนวนคำในวรรค ในบาท และในบทใหม่ เช่น กำหนดให้มีวรรคละ 10 คำ หรือบทละ 2 วรรค ซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ ผู้ที่กำหนดร้อยกรองรูปแบบใหม่นี้ขึ้น เช่น วิทยา วงษ์ไไทย

4.2 ไม่กำหนดจำนวนคำในวรรค ในบาท และในบทร้อยกรองในลักษณะนี้คือ การเขียนร้อยแก้วที่ใช้คำสัมผัสคล้องจองกันระหว่างวรรคบ้าง หรือวางรูปแบบให้แปลกใหม่เพื่อสร้างความสนใจแก่ผู้อ่านบ้าง เช่น กลอนเปล้า

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์

สุจิตต์ เพียรชอบ ได้กล่าวถึงการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองไว้ว่า

การวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรอง คือ การพิจารณาลักษณะของบทประพันธ์อย่างละเอียดถี่ถ้วน แยกแยะส่วนประกอบที่สำคัญ ๆ รวมทั้งการวิจารณ์ขั้นพื้นฐานคือวินิจฉัยวรรณกรรมนั้น มีความไพเราะงดงามเพียงใด บทร้อยกรองนั้นมีความหมายอย่างไรบ้าง เนื้อเรื่อง ตัวละคร ศิลปะการประพันธ์และแนวคิดของผู้แต่งเป็นอย่างไร¹

¹สุจิตต์ เพียรชอบ. "ความจำเป็นที่ต้องมีการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองระดับมัธยมศึกษา" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 2 การประพันธ์ไทย หน่วยที่ 8 - 15. 2533. หน้า 858.

ล้อม เพ็งแก้ว กล่าวถึงศิลปะการประพันธ์ว่า “คือส่วนที่ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวหรือการสะท้อนอารมณ์ เป็นตัวพลังที่ทำให้รูปแบบและเนื้อหาปรากฏเด่นชัดออกมา”¹

เสนีย์ วิลาวรรณ และคนอื่น ๆ² ได้กล่าวถึงศิลปะการประพันธ์ว่า ศิลปะการประพันธ์ที่ทำให้เกิดความงามในภาษาที่สำคัญมากมีหลายอย่าง สรุปได้ดังนี้ คือ

1. การสรรคำใช้ หมายถึง การเลือกเฟ้นคำที่เหมาะสมมาใช้เพื่อให้เกิดอรรถรสและความไพเราะ

2. การเล่นคำ คือ การนำคำพ้องรูป พ้องเสียง มาเรียบเรียงเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดความงามในภาษาและเกิดความสะท้อนอารมณ์

3. กวีโวหาร คือ สิ่งที่ทำให้เกิดภาพในจิต หรือ จินตภาพในความรู้สึกหรือจินตนาการของผู้อ่านผู้ฟัง ซึ่งอาจแบ่งได้เป็น

3.1 การเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย คือการเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งว่าเหมือนอีกสิ่งหนึ่ง

3.2 การเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง

3.3 บุคคลาธิษฐาน คือ สมมุติสิ่งต่าง ๆ ให้มีกิริยาเหมือนมนุษย์

3.4 การใช้สัญลักษณ์ คือ สิ่งหนึ่งที่ชี้แทนสิ่งหนึ่ง

3.5 การกล่าวเกินจริงหรืออติพจน์ คือ การกล่าวเกินจริง

3.6 การกล่าวน้อยแต่เกินความมาก คือ การกล่าวอย่างเฉพาะเจาะจง แต่ต้องการให้มีความหมายกว้าง คลุมออกไปยิ่งกว่าที่กล่าวไว้

เจือ สตะเวทิน³ ได้กล่าวถึงการพิจารณาคุณค่าของร้อยกรองที่มุ่งศิลปะการประพันธ์เป็นสำคัญสรุปได้ว่า กวีนิพนธ์จะดีแค่ไหนประทับใจผู้อ่านเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับศิลปะหรือกลวิธีการแต่ง ซึ่งจะโน้มน้าวความรู้สึกของผู้อ่านให้ซาบซึ้งไปกับรสไพเราะของคำ และสาระของเนื้อความในกวีนิพนธ์นั้น สำหรับศิลปะทางภาษาหรือสุนทรียภาพทางภาษานั้น ผู้ศึกษาต้องตรวจจorroมตรระวังและจะต้องวินิจฉัยในเรื่องต่อไปนี้

1. เสียง

2. จังหวะ

¹ล้อม เพ็งแก้ว. วैयाวจีวรรณคดี. 2540. หน้า 15.

²เสนีย์ วิลาวรรณ และคนอื่น ๆ. การเขียน. 2. 2542. หน้า 244 -247.

³เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีวิจารณ์. 2518. หน้า 106 -109.

3. การเลือกคำ

4. การใช้วาโยบายหรืออุบายแห่งการเลือกใช้ถ้อยคำที่มีความหมายเชิงศิลปะ

5. การใช้ความและรสประกอบการวิจารณ์

6. ทศนภาพหรือภาพนิมิต

7. สัญลักษณ์

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ กล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการวิจารณ์วรรณคดีประเภท

ร้อยกรองอย่างกว้าง ๆ ว่า ควรพึงเล็งความไพเราะของการประพันธ์ยิ่งกว่าสิ่งอื่นใด และควรพิจารณาถึงสิ่งต่อไปนี้

1. รูปแบบกับเนื้อเรื่องเหมาะสมกันหรือไม่

2. ภายในเนื้อเรื่องนั้นมีรายละเอียดที่ขัดแย้งหรือสอดคล้องประสานกันหรือไม่

3. สิ่งประกอบเป็นเนื้อหา เช่น โครงเรื่อง ตัวละคร กาลสมัย แนวความคิด ขัดแย้งกันหรือไม่

4. ลักษณะนิสัยตัวละคร (ถ้ามี) ทำให้เกิดความนึกคิดไปในทางที่น่าสนใจ หรือไม่

5. มีภาพพจน์หรือถ้อยคำสำนวนที่จับใจหรือไม่

6. ทรรศนะของผู้ประพันธ์ รสนิยม คติต่าง ๆ สอดคล้องหรือขัดแย้งกันเองในตอนต่าง ๆ ของวรรณกรรมชิ้นนั้น ๆ เป็นแนวความคิดของตนเองหรือคัดลอกมาพัฒนาอารมณ์อยู่ในเกณฑ์สูงหรือต่ำ

7. ความมุ่งหมายของผู้ประพันธ์เหมาะสมกับกลวิธีที่ใช้ในการประพันธ์ในด้านเนื้อเรื่อง ลักษณะนิสัยตัวละคร (ถ้ามี) หรือไม่

8. ความรู้ของผู้ประพันธ์ดี หรือบกพร่องไป เป็นความบกพร่องที่สำคัญหรือไม่ ทำให้คุณภาพของวรรณกรรมเสียไปมากน้อยเพียงใด

9. กลวิธีในร้อยกรองในการแสดงความรู้สึกความคิดเห็นเหมาะสมหรือไม่เพียงใด¹

สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา² ได้ให้ข้อเสนอแนะในการศึกษาบทกวีนิพนธ์ไว้ 7 ประการ สรุปได้ดังนี้

1. ภาพลักษณ์เป็นดนตรี กวีต้องเลือกคำเสียงต่ำ เสียงสูง ให้เหมาะสมตามลีลา

¹ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี. 2518. หน้า 75.

²คุณหญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา. "ลักษณะบทประพันธ์ร้อยกรองในวรรณคดีไทย" ใน คู่มือวิชาภาษาไทย เล่ม 3. 2513. หน้า 282-286.

2. ความหมาย เสียงที่นำมาเรียงกันนั้นต้องมีความหมายจับความคิด จับอารมณ์ของผู้ที่ได้ยินได้อ่าน

3. จังหวะและสัมผัส กวีนิพนธ์ต้องมีเสียงหนักเบา ในฉันทเรามีครุฑ ในกาพย์กลอนของฝรั่งมี Rhythm (stress) ในอินเดียเอา Rhythm มาเรียงไว้เกิดเป็น 8 คณะ มีจังหวะต่าง ๆ กัน

4. จากสามข้อแรกรวมกันจะเกิดเป็นฉันทลักษณ์หรือแบบกาพย์กลอน ซึ่งผู้ใดจะคิดประดิษฐ์แบบใหม่ ๆ เพิ่มขึ้นอย่างไรก็ย่อมทำได้

5. กวีเก่าๆ ถือว่าการแต่งคำประพันธ์ต้องสร้างภาพหรือมโนภาพ ซึ่งจะทำให้มีลักษณะโอ้อ่า ไพเราะ เศร้า หรืออย่างอื่นใดก็ย่อมทำได้

6. รวมศิลปะการพูดอย่างที่จะใช้ส่งเสริมให้บทกวีของตนเองแจ่มชัด เร้าอารมณ์ฟังไพเราะ เป็นต้นว่า การซ้ำคำ สัมผัสใน

7. กาพย์ กลอน โคลง จะเป็นภาษาอะไรก็ต้องใช้คำง่าย เลือกถ้อยคำให้ถูกต้องตามความหมายด้วย

วราภรณ์ บำรุงกุล¹ กล่าวถึงคุณสมบัติที่แสดงถึงสุนทรียรสของบทร้อยกรองว่ามีหลายประการ สรุปได้ดังนี้

1. คำที่เลือกสรรใช้เฉพาะกวี คือ กลุ่มคำที่กวีได้เลือกสรรไว้เป็นพิเศษหรือดัดแปลงเพื่อใช้ในคำประพันธ์โดยเฉพาะ จึงเป็นคำที่มีความหมายลึกซึ้ง สะเทือนอารมณ์ ให้ภาพพจน์ อาจเป็นคำที่สูงส่ง สง่าด้วยรูปและเสียงเป็นพิเศษ มิใช่คำพื้นธรรมดา ๆ กวีจึงต้องเลือกนำคำที่มีความหมายเหมือน ๆ กันมาใช้ให้เหมาะกับฉันทลักษณ์ และเนื้อความ เช่น การใช้คำเรียกหญิงที่รัก อาจจะมีหลายคำ ตัวอย่างเช่น สมาร ขวัญอ่อน ขวัญตา

2. เสียงเสนาะ บทร้อยกรองที่มีความไพเราะ จะต้องประกอบด้วยการเลือกสรรคำที่มีเสียงไพเราะฟังเสนาะประดุจเสียงดนตรี ถ้าอ่านบทร้อยกรองทำนองเสนาะจะมีส่วนช่วยให้มองเห็นความงามของถ้อยคำภาษา และสดับความไพเราะของเสียงที่เปล่งออกมานั้นด้วย เสียงเสนาะเกิดจากสิ่งต่อไปนี้ คือ

2.1 สัมผัส ซึ่งมีสัมผัสที่ บังคับ คือ สัมผัสนอก และสัมผัสที่ช่วยสร้างเสียงไพเราะ คือ สัมผัสใน อาจจะมีทั้งสัมผัสสระ และสัมผัสอักษร

2.2 ลีลาจังหวะ คือการเลือกคำซึ่งก่อให้เกิดลีลาจังหวะ เหมาะสมกับบรรยากาศ

¹วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 344 -363.

และสอดคล้องกับเนื้อหา ซึ่งลักษณะดังกล่าวเกิดจากการใช้คำที่มีเสียงหนัก - เบา หรือคำที่มีเสียงสระสั้น - ยาว

2.3 การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ ช่วยให้อ่านหรือฟังไพเราะน่าฟังยิ่งขึ้น

2.4 การเล่นคำ คือการใช้คำคำเดียวกันในความหมายต่างกัน และการเล่นคำยังรวมไปถึง การซ้ำอักษร ซ้ำคำ และซ้ำความ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ทำให้เกิดเสียงเสนาะเป็นอย่างดี

3. ความหมายลึกซึ้งกินใจ จะทำให้ผู้อ่านรู้สึกประทับใจ ใครจะอ่านและจดจำไปใช้ในโอกาสต่อไป เนื่องจากเมื่อผู้อ่านอ่านแล้วทำให้เกิดจินตภาพ ซึ่งการใช้คำทำให้เกิดภาพมักเกิดจาก

3.1 การเปรียบเทียบแบบอุปมา คือ การเปรียบเทียบสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่ต้องการอธิบายกับสิ่งอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันมาอธิบาย เพื่อเชื่อมโยงความคิด

3.2 การเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์ คือ การนำลักษณะอาการของสิ่งหนึ่งโอนไปใช้กับอีกสิ่งหนึ่ง ที่ไม่เหมือนกันเลย เพื่อชักจูงความคิดให้มองสิ่งสองสิ่งนั้นว่ามีคุณสมบัติคล้ายคลึงกัน การเปรียบเทียบแบบอุปลักษณ์บางครั้งไม่มีตัวเชื่อม ถ้าจะมีก็มีพวกคำว่า เป็น เท่า คือ

3.3 การเปรียบเทียบแบบปรพากย์ คือการเปรียบเทียบโดยอาศัยความขัดแย้ง นั่นคือการนำสิ่งที่ตรงกันข้ามกันมาเปรียบกันภายในวรรค ในบาท หรือ ในบท

3.4 การกล่าวเกินจริงหรือใช้สำนวนแบบ อติพจน์ เป็นการบรรยายหรือพรรณนาที่เกินจริง จึงมีอาจน่าเชื่อถือจริงไปจับได้

3.5 การใช้สัญลักษณ์ เป็นการนำสิ่งที่ป็นรูปธรรมมาแทนนามธรรม หรืออาจกล่าวได้ว่า เป็นการอธิบายความหมายของสิ่งหนึ่ง โดยต้องตีความ

3.6 การใช้ บุคลาธิษฐาน คือ การสมมุติสิ่งที่ไม่ใช่มนุษย์ให้มีความรู้สึกและการกระทำกิริยาอาการได้ ประหนึ่งมนุษย์

4. การสร้างภาพพจน์ คือถ้อยคำที่กล่าวออกมาแล้วจะช่วยบรรยายหรือพรรณนาให้เข้าใจเรื่องราว ได้แจ่มชัดขึ้น จนสามารถสร้างมโนภาพหรือจินตภาพได้ตรงตามความต้องการของผู้เขียนซึ่งมีกลวิธีในการสร้างหลายประการ คือ

4.1 การบรรยายหรือพรรณนาอย่างตรงไปตรงมา เป็นการใช้คำง่าย ๆ แต่ให้เห็นภาพหรือเข้าใจได้ชัดเจน

4.2 การพรรณนาอย่างต้องตีความ เป็นการใช้ถ้อยคำที่ต้อง ตีความ จึงจะเข้าใจความหมายที่ถูกต้องแท้จริง

4.3 การบรรยายให้เห็นนาฏการ คือ การใช้ถ้อยคำที่ทำให้เห็นภาพการเคลื่อนไหว

ซึ่งเป็นการเคลื่อนไหวทั้ง กิริยาอาการ เคลื่อนไหวทางจิตใจ เคลื่อนไหวทางธรรมชาติ และ เคลื่อนไหวทางกาลเวลา

4.4 การบรรยายหรือพรรณนาที่ทำให้เกิดความหยั่งเห็น เป็นการใช้ถ้อยคำที่เป็น การแสดงให้เห็นว่า กวี หรือตัวละคร สามารถมองเห็นจิตใจส่วนลึกของตนเอง หรือผู้อื่นได้

กุหลาบ มลลิกะมาส¹ กล่าวถึงแง่มุมของร้อยกรองว่า บทร้อยกรองที่ยกย่องกันว่า งามย่อมประกอบด้วยคุณสมบัติหลายอย่างซึ่งก่อให้เกิดความซาบซึ่งสะเทือนใจ องค์ประกอบที่ สร้างความไพเราะงดงามให้แก่บทร้อยกรองได้แก่

1. คำที่เลือกสรรใช้
2. เสียงเสนาะ เป็นคุณสมบัติสำคัญที่จะทำให้บทร้อยกรองนั้น ๆ งดงามในความรู้สึก ของผู้อ่าน เสียงเสนาะประกอบด้วย

- 2.1 สัมผัส
- 2.2 ลีลาจังหวะ
- 2.3 การเลียนเสียงธรรมชาติ
- 2.4 การเล่นคำ

3. ความหมายอันไพเราะกินใจ อาจเกิดขึ้นได้ด้วยกลวิธีการต่าง ๆ ดังนี้

- 3.1 การใช้คำที่มีเสียงและความหมายที่ไพเราะเป็นพิเศษ
- 3.2 การใช้กวีโวหาร

рінฤทัย สัจจพันธ์² ได้กล่าวถึงโวหารประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. อุปมาอุปไมย (Simile) คือการกล่าวเปรียบเทียบของสองสิ่งหรือการกระทำสอง อย่าง ซึ่งเป็นสิ่งต่างชนิดกัน แต่มีลักษณะอย่างเดียวกันหรือคล้ายกัน การเปรียบเทียบแบบนี้จึง มักมีคำว่า ดุจ ประดุจ เพียง เพียง ดัง ดัง เหมือน ปาน เปรียบ กล เเงื่อน ฯลฯ

ตัวอย่าง

น้ำใจนางเปรียบอย่างชลาลัย

เสียดายทรงวิไลแต่ใจพาล

มิเลือกไหลห้วยหนองคลองละหาน

ประมาณเหมือนหนึ่งผลอุทุมพร

กากก็กลอนสุภาพ

¹กุหลาบ มลลิกะมาส. วรรณกรรมไทย. 2519. หน้า 70 - 72.

²рінฤทัย สัจจพันธ์. ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทยและวรรณคดีไทย. 2524. หน้า 52-61.

2. อุปลักษณ์ (Metaphor) คือการกล่าวถึงสิ่งหนึ่งว่าเป็นอีกสิ่งหนึ่ง เป็นการกล่าวเปรียบเทียบตามนัยยะ คือแม้ไม่ได้เปรียบในเชิงอุปมาอุปไมยไว้ ก็เป็นที่เข้าใจได้เองว่าเป็นเช่นนั้น การเปรียบเทียบชนิดนี้มักจะใช้คำว่า คือ หรือ เป็น

ตัวอย่าง

สิ่งใดในโลกล้วน	อนิจจัง
คงแต่บาปบุญยัง	เที่ยงแท้
คือเงาติดตัวตรึง	ตรึงแน่น อยู่หนา
ตามแต่บาปบุญแล้ว	ก่อเกื้อรักษา
	ลิลิตพระลอ

3. การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) คือ การที่ไม่กล่าวเปรียบเทียบตรง ๆ อย่างอุปมาอุปไมยไม่กล่าวว่าสิ่งหนึ่งคืออีกสิ่งหนึ่งอย่างอุปลักษณ์ แต่ใช้ “สิ่งแทน” การกระทำหรือสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึงเพียงอย่างเดียว การใช้สัญลักษณ์จึงทำให้ผู้อ่านต้องตีความหมายถึง สามชั้น คือ ประการแรกสัญลักษณ์นั้นแทนอะไร ประการที่สองสิ่งแทนและสิ่งที่ต้องการจะกล่าวถึงมีลักษณะเหมือนกันอย่างไร ประการที่สามผู้แต่งมีความประสงค์จะกล่าวถึงเรื่องอะไร สิ่งแทนมักจะเป็นรูปธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งมาแทนสิ่งที่เป็นนามธรรม ทำให้เกิดความหมายที่ลึกซึ้งกว้างขวาง บางครั้งเข้าใจได้ทันทีโดยไม่ต้องอธิบาย บางครั้งเป็นการกล่าวถึงอากัปกริยาหรือปรากฏการณ์ อย่างหนึ่งแทนอากัปกริยาอาการอีกอย่างหนึ่ง ทำให้มีความประณีต สละสลวย ได้รสชาติในการอ่าน ซึ่งผู้อ่านไม่ควรแปล หรือเข้าใจความหมายตามตัวอักษร ต้องตีความลึกลงไป

ตัวอย่าง

เมื่อแรกเชื่อว่าเนื้อทับทิมแท้	มาเปลี่ยนแปรเป็นพลอยหุงไปเสียได้
กาลวงว่าหงส์ให้ปลงใจ	ด้วยมิได้ดูหงอนแต่ก่อนมา
	ขุนช้างขุนแผน

4. การใช้บุคลาธิษฐาน (Personification) คือการที่กวีใส่ความรู้สึกนึกคิดให้กับสิ่งที่ไม่ใช่บุคคลหรือสิ่งมีชีวิต ให้มีความนึกคิด อารมณ์ หรือกระทำกริยาอาการประหนึ่งมีจิตใจ มีตัวตน

ตัวอย่าง

เสียงซากอิฐปูนสะอื้น
ทุกผงทรายธุลีไป

วังเวงพื้นเวียงไทยไหว

ปานจะเพ้อเจ้าเจรจา

กวีนิพนธ์ อังคาร กัลยาณพงศ์

5. การเปรียบเทียบเกินจริง (Hyperbole) เป็นการเปรียบเทียบที่เกินความเป็นจริงหรือผิดความจริง เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามกวี โดยปกติผู้อ่านไม่สามารถมีอารมณ์สะท้อนใจได้เท่าเทียมกวีอยู่แล้ว เพราะมิได้ประสบสถานการณ์นั้นด้วยตัวเอง การที่เราารู้สึกคล้อยตามเพราะเรานำเอาประสบการณ์ของเราเข้าไปผสมด้วย ฉะนั้นเมื่อกวีมีอารมณ์สะท้อนใจมาก และต้องการให้ผู้อ่านรับรู้ความรู้สึกนั้นเทียบเคียงกับกวี กวีจึงสร้างภาพพจน์แบบเกินจริงขึ้น โดยเฉพาะอารมณ์เป็นสิ่งที่ไม่อาจชั่ง ตวง วัด ได้ด้วยมาตราปกติว่ามีมากมีน้อยเพียงใด กวีจึงต้องใช้ภาษาเปรียบเทียบให้กระทบใจ แม้จะเกินความจริงหรือผิดความจริงก็ต้องถือว่าเป็นเอกสิทธิ์ของกวี (Poetic Licence)

ตัวอย่าง

ไอศรีเสาวลักษณ์

แลโลม โลกเอย

แม้ว่ามีกิ่งโพยม

ยื่นหล้า

ชวนขวัญนุชชอุ่ม

แมกเมสม ไวแม่

กีดบ่มีกิ่งฟ้า

ฝากน้องนางเดียว

นิราศนรินทร์

6. การทำความหรืออ้างถึง (Allusion) คือการอ้างถึงคำพังเพย สุภาษิต สำนวน หรือทำความถึงนิทานหรือวรรณคดีเรื่องสำคัญที่รู้จักกันดี เป็นการกล่าวเปรียบเทียบชนิดใช้คำน้อยเกินความมาก เพราะเมื่อผู้อ่านรู้ความหมายของคำพังเพย สุภาษิต สำนวน และรู้เรื่องนิทานหรือวรรณคดีนั้นอยู่แล้ว ก็จะเข้าใจความหมายที่ลึกซึ้งโดยผู้เขียนไม่ต้องอธิบาย

ตัวอย่าง

จะจัดแจงแต่งตามอารมณ์เรา

เหมือนข่มขาคีขึ้นให้กลืนหญ้า

กลัวเกลือกทั้งเจ็ดริดา

มันจะไม่เล่นหากี่มีรู้

นางเนื้อชอบกลางยาไม่ว่าได้
คำบุราณท่านว่าไว้เป็นครู

ปลูกเรือนตามใจผู้อยู่
พิเคราะห์ดูให้ต้องทำนองใน
สังข์ทอง

7. ความเปรียบเทียบเข้าคู่ที่ขัดแย้ง (Paradox) คือการเปรียบของสองสิ่งซึ่งขัดแย้งกัน แต่ก็เป็นของที่คู่กันอยู่

ตัวอย่าง

ถึงบางเดื่อไ้มะเดื่อเหลือประหลาด	บังเกิดชาติแมลงหมีในได้
เหมือนคนพาลหวานนอกย่อมขมใน	อุปไมยเหมือนมะเดื่อเหลือระอา
	นิราศภูเขาทอง

สายทิพย์ นุกุณกิจ¹ ได้กล่าวถึงการใช้โวหารเป็นสื่อในการถ่ายทอดอารมณ์ โดยแยก
โวหารออกเป็นประเภทต่าง ๆ ดังนี้

1. โวหารอุปมา (Simile) เป็นโวหารเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนกับอีกสิ่งหนึ่ง ผู้แต่ง
ต้องนำสองสิ่งซึ่งเหมือนกันมาเปรียบเทียบกันโดยมีคำว่า เหมือน คล้าย ราวกับ ดูราว ดุจ กล
เพียง ประหนึ่ง เพียง บ้าง ฯลฯ เป็นคำเชื่อม

ตัวอย่าง

เพียงมีนางข้างเรียงอยู่เคียงชิด	กระท่อมพิศเพียงปราสาทผดแสง
แรงเทียนริบระยับหรือยังปรดี เปรอ	ประกายเพ้อเพียงดาวสกาดวง
	(มิ่งมิตรยามยาก : อุชเชณี)

2. โวหารอุปลักษณ์ (Metaphor) เป็นโวหารเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งมักใช้คำว่า
เป็น คือ ในการเปรียบเทียบ

¹สายทิพย์ นุกุณกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. 2543. หน้า 79 - 85.

ตัวอย่าง

สอยดอกสนต้นร้อยเป็นสร้อยป่า

คือกำนัลกลั่นฝากจากดวงใจ

แซมผกาภาพักกลอนซ่อนไสว

เส้นทางไกลไม่อาจกันสัมพันธ์เรา

(ใบไม้ที่หายไป : จิระนันท์ พิตรปรีชา)

3. โวหารสัญลักษณ์ (Symbol) หาคำมาใช้แทนสรรพสิ่งต่าง ๆ ทั้งรูปธรรมและนามธรรมและคำที่นำมาใช้นั้นมีความหมายแตกต่างไปจากความหมายตามตัวอักษรด้วย

ตัวอย่าง

เศรษฐกิจบิดผันทุกวันนี้

การปรับตัวไม่ทันการเปลี่ยนแปลง

กระดุกซีโครงชาติอาจดูแหง

ของแจ็กแพงของไทยถูกทุกประเด็น

(ฝนมาแล้ว : ศิวกานท์ ปทุมสูติ)

4. โวหารอุทาหรณ์ (Analogy) เปรียบเทียบเรื่องราวหรือความคิดต่าง ๆ ว่าคล้ายกัน โดยยกข้อความที่เข้าใจง่ายมาเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้แต่งต้องการเสนอ มักจะนิยมใช้สุภาษิต คำพังเพย หรือเพลงกล่อมเด็กที่เพื่อช่วยสรุปใจความ หรือช่วยสร้างบรรยากาศของเรื่อง การเปรียบเทียบแบบนี้จะต่างจากวิธีเปรียบเทียบแบบอุปมาอุปไมย ตรงที่โวหารอุปมาอุปไมยเป็นการเปรียบเทียบคำ แต่โวหารอุทาหรณ์เป็นการเปรียบเทียบข้อความ

ตัวอย่าง

ชีวิตตนบัดนี้ไม่มีแพก

เริ่มละลายเริ่มเพียรเริ่มเปลี่ยนแปลง

แสวงหาอย่างสับสนบนทางผ่าน

หลายแนวทางได้ค้นคว้ามาลองชม

สวะที่รอแตกตามกระแส

ต่อตัวเองตั้งข้อแม้ - แก่สังคม

หลายวิญญูณปนเปประเสประสม

หากเหมือนมเงาใสในธารา

(ความในใจจากภูเขา : จิระนันท์ พิตรปรีชา)

5. คำถามชวนคิดหรือปฏิบัติ (Rhetorical - Question) เป็นศิลปะ คำถามชวนคิด การใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบของผู้แต่ง เพราะมุ่งจะให้คำถามนั้นเป็นสื่อนำความคิดของผู้

อ่านหรือเป็นเครื่องเรียกร้องความสนใจ บางครั้งอาจถือว่าเป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เพราะ
รู้คำตอบกันดีอยู่แล้ว

ตัวอย่าง

มือใดถักรุ่งท้อฟ้า

ใครดั่งเมฆมาทบมาน

ใครจัดเม็ดทรายรายลาน

ใครเป่าลมผ่านทะเล

(ขวัญฟ้าทะเลฝัน : กานติ ณ ศรัทธา)

6. การกล่าวหาความหรือโวหารปฏิรูปจน์ (Allusion) เป็นวิธีการเขียนแบบหนึ่ง ที่ผู้
แต่งนิยมอ้างถึงบุคคล หรือเหตุการณ์ หรือพฤติกรรม หรือข้อความเป็นที่รู้จักแพร่หลายดีแล้ว
เพื่อเปรียบเทียบกับตัวผู้แต่ง หรือพฤติกรรมบางประการ จะได้ช่วยโยงความคิดให้แก่ผู้อ่าน และ
ทำให้เข้าใจเรื่องราวได้ถูกต้องและรวดเร็วยิ่งขึ้น

ตัวอย่าง

ธรรมธิเบศร์มหากวี

มีหญิงสังวาลย์เป็นมิ่งขวัญ

มอดด้วยด้วยแรงรักนั้น

ทุกชีวันพบคู่ชม

แม่แต่บุหงาลดาวัลย์

อัศจรรย์ฝั่งภูสุสม

ฟ้าเมตตาเม็กกล้าให้ระทม

บรมสุขทุกจุลินทรีย์

แต่ฟ้าปั้นฉันเดียว

เปล่าเปลี่ยวใจโฉนฉะนี้

หนวบบอดไปเสียก็ดี

ควรมีฤาหฤทัย

(ฟ้าปั้นฉันเดียว : อังคาร กัลยาณพงศ์)

7. การกล่าวความขัดกันเข้าคู่กัน หรือ ปฏิภาคพจน์ (Paradox) เป็นวิธีการกล่าวถึงข้อ
ความที่มีความหมายขัดกัน เพื่อเป็นเครื่องดึงความสนใจของผู้อ่านอีกวิธีหนึ่ง เพราะความตรงกัน
ข้ามดังกล่าวนี้ อาจจะดูเหมือนว่าไม่น่าเป็นไปได้แต่ก็เป็นไปแล้ว ทำนอง “น้ำร้อนปลาเป็น น้ำ
เย็นปลาตาย”

ตัวอย่าง

กาลเวลา ฆ่า จิตร ภูมิศักดิ์

กาลเวลา ฆ่า คนดีทุกที่มา

กาลเวลาก็ ตระหนักรู้ ประจักษ์คำ

แต่เวลาก็ ทูนเทิด เชิดคนดี

(ใบไม้ป่า : เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์)

8. ปฏิภาวะ (Oxymoron) เป็นวิธีการกล่าวถึงข้อความด้วยการนำคำที่มีความหมายตรงกันข้ามหรือค้านกันมารวมกัน เพื่อให้เกิดคำที่มีความหมายใหม่ เช่น ความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้ง หรือเพิ่มความเข้มให้แก่ความหมายคำแรก

ตัวอย่าง

หน้าเขาหนาหน้าเขาด้านมานานหนัก งานเขาเหนื่อยงานเขาหนัก (นักชิบหา-)

"ถือคันไถถือเตารีดเดินกรีดกราย"

บารมี ! บา ! กระจายครอบคลุมเมือง

(ขอทานบันดาศักดิ์ : คมทวน คันธนู)

9. การใช้คำตรงกันข้าม (Antithesis) เป็นวิธีการใช้ถ้อยคำที่มีความหมายกลับกัน เพื่อให้เกิดความน่าสนใจ

ตัวอย่าง

ชีวิตก็เป็นเช่นนี้

เดียวหัวเราะเดียวร้องไห้ร่ำพัน

เดียวมีทุกข์เดียวมีสุขโศกศัลย์

เดียวแข็งขันเดียวอ่อนแอแรงแกร่งกร้าน

(ชีวิต : ถนอม ไชยวงศ์แก้ว)

10. อติพจน์ (Hyperbole) หรือโวหารกล่าวเกินจริง มักกล่าวเพื่อให้ได้คุณค่าทางด้านอารมณ์เป็นสำคัญจึงไม่เพ่งเล็งข้อเท็จจริงแต่ประการใด

ตัวอย่าง

เสียงฟ้ากรีดหวีดไหวตอนใกล้ค่ำ

น้ำตาฟ้าท่วมโลกเพราะโศกดาล

เสียงคนร่ำร้องไห้แข่งสายฝน

น้ำตาคนท่วมฟ้าเพราะอาลัย

("แต่...มาลัย" ในดอกไม้อีกหลายนอน)

11. อวตพาภย (Synesthesia) คือโวหารที่ใช้เรียกผลของการสัมผัส ที่ผิดไปจากธรรมดาเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อ่าน เช่น ตามปกติเราใช้คำว่า "รส" เรียกผลจากสัมผัสจากลิ้น ใช้คำว่า "กลิ่น" เรียกผลสัมผัสจากจมูก เป็นต้น แต่การใช้โวหารแบบอวตพาภยนี้ ผู้แต่งเจตนาจะให้ภาษาให้ดูเหมือนผิดไปจากการใช้คำตามธรรมดา เพื่อให้ได้คำดังกล่าวนี้เป็นจุดกระตบใจของผู้อ่าน

ตัวอย่าง

ลายสือขวัญหลังไหลหอม	ย้อมเป็นภาพยกลอนอันเจิดฉาย
พร้อมคติธรรมลึกซึ้งคมคาย	ชวนไว้ประเสริฐสวดยด้วยอารมณ์
	(ภาพยกลอน : อังคาร กัลยาณพงศ์)

12. สัทพจน (Onomatopoeia) เป็นภาพพจน์เปรียบเทียบกับวิธีการใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติหรือป่ง ให้เห็นสี แสง ทำทางจากเสียงของคำ

ตัวอย่าง

แกรบเกรียบเมื่อเหยียบใบไม้กรอบ	แล้งได้รุ่มรอบทุกกรอบก้าน
กระจ่างฟักกว้างกว้างก็ว่างงาน	แรงร้อนตะวันฉานอยู่จาดโซน
	(แล้งที่ร่วงราย : แรคำ ประโดยคำ)

13. การเลี่ยนคำ หรือ สมพจนัย หรือ อนุนามนัย (Synecdoche) เป็นโวหารที่กล่าวถึงเพียงส่วนใดส่วนหนึ่งของจำนวนเต็ม แต่มีความหมายคลุมหมดทุกส่วน

ตัวอย่าง

เกิดเป็นกวีที่ไซโงเฮลา	เขาปัญญาเอกาน้ำตาไหล
รักรู้ปรัชญาศึกษาไป	จนไล่แห่งรา ฐานะยากจน
	(ลำนำนุกระตึง : อังคาร กัลยาณพงศ์)

14. การแทนคำ หรือ นามนัย (Metonymy) เป็นโวหารที่เกิดจากการเรียกชื่อสิ่งหนึ่งหรือบุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือความหมายรวม ๆ

ตัวอย่าง

สอบเอ๋ยสอบคัดเลือก

ร้อนทั้งเปลือกลือกแต่เนื้อเหลือหลีกเลี้ยง

คัดแต่คนเรียนเก่งก็พอเพียง

หวังชื่อเสียงเกียรติก้องสิ่งต้องการ

แล้วเปลือกละทิ้งไหนใครรับบ้าง

คงปลิวคว้างร้อนไปไกลสถาน

ก่อดีปัญหาเหลือประมาณ

นักวิชาการช่วยด้วยเถิดเถย

(สตรีสาร : ป. ถิ่น มหานคร)

15. บุคลาธิษฐาน (Personification) เป็นโวหารที่มีวิธีการใช้ภาษาในลักษณะที่ทำให้ดูเหมือนว่า สรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่คนเป็นคนโดยให้สรรพสิ่งเหล่านั้นแสดงออกปฏิกิริยาต่าง ๆ ราวกับเป็นคน

ตัวอย่าง

เสียงร้องให้รำหาเหมือนฟ้าร้อง

พระเสื้อเมืองเมิลมองแล้วร้องให้

พระธรณีตึกด้วยตกใจ

โลกบาลถอนอุทัยไม่อาจมอง

(อุโฆษาวสาน : จินตนา ปิ่นเฉลียว)

รังสรรค์ สีมานนท์ ได้วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับรางวัล ของ จินตนา ปิ่นเฉลียว ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า จินตนา ปิ่นเฉลียว มีความเคร่งครัดในฉันทลักษณ์ ทั้งจำนวนคำ สัมผัส และเสียงวรรณยุกต์ค่อนข้างมาก ท่วงทำนองในการแต่งและการดำเนินเรื่องจะเป็นไปตามธรรมเนียมนิยม ในด้านสุนทรียภาพมีการเล่นเสียงสัมผัส เล่นเสียงวรรณยุกต์ได้อย่างไพเราะ มีการเล่นคำ ใช้คำซ้ำทำให้เกิดความรู้สึกและอารมณ์คล้อยตาม นอกจากนี้ก็มีการใช้ภาพพจน์ที่ทำให้เกิดความเข้าใจง่าย และเกิดจินตนาการได้ดี ภาพพจน์ที่ปรากฏจำนวนมาก คือ ภาพพจน์แบบอุปมา และสัญลักษณ์

ประเมิน เชียงเถียร² ได้วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์

¹รังสรรค์ สีมานนท์. วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับรางวัลของจินตนา ปิ่นเฉลียว. 2534. หน้า 45 - 141.

²ประเมิน เชียงเถียร. วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. 2522. หน้า 64 -244.

ผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ ได้ใช้คำประพันธ์หลายชนิดมีทั้งโคลงสี่สุภาพ โคลงฉันท์ กลอนสุภาพ กาพย์ เพลงแหล่ กลอนหก เพลงพื้นเมือง การใช้ถ้อยคำ จะใช้คำธรรมดาเรียบง่าย ใช้คำที่มีเสียงอ่อนหวาน ประณีตบรรจง มีการสร้างคำและวลีที่ไพเราะใช้ ใช้คำที่มีความหมายสูงส่ง มีการเล่นคำ ซ้ำคำเพื่อเน้นความหมายให้นักอ่าน การใช้กวีโวหารนั้น ส่วนมากเป็นโวหารอุปมาอุปไมย โวหารที่เกินจริง บุคลาธิษฐาน และการใช้สัญลักษณ์

จินดาศิริ เทียมเดช¹ ได้วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ทั้งในด้านแนวคิดและท่วงทำนองการแต่ง ซึ่งในด้านท่วงทำนองการแต่ง ผู้วิจัยได้วิเคราะห์สรุปได้ว่าเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรีมีการใช้คำ 9 แบบ คือ การซ้ำคำ การเล่นคำ การประสมคำ การใช้คำง่าย การใช้ศัพท์สูง การใช้คำอุทาน การใช้คำในภาษาพูด การใช้คำจากภาษาต่างประเทศ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติและการใช้โวหารมี 4 แบบ คือ บรรยายโวหาร พรรณาโวหาร เทศนาโวหารและสาธกโวหาร และโวหารภาพพจน์ ซึ่งโวหารภาพพจน์ยังได้แยกออกเป็น 7 ประเภท คือ อุปมา อุปลักษณ์ บุคลาธิษฐาน สัญลักษณ์ อติพจน์ ปฏิพจน์ สำนวนไทย

อรรถพร ประยูรวงศ์² ได้ศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อหากับการใช้โวหาร จากบทร้อยกรองราชสุตติสมเด็จพะศรีนครินทราบรมราชชนนี ผลการศึกษาพบว่าเนื้อความกับการใช้โวหารมีความสัมพันธ์กันอย่างดี ซึ่งโวหารที่กวีใช้ทั้งหมด 12 โวหาร ประกอบด้วย โวหารอุปมาอุปไมย โวหารอุปลักษณ์ โวหารอุทานณ์ โวหารปฏิพจน์ โวหารปฏิภาคพจน์ โวหารปฏิวาตะ โวหารอติพจน์ โวหารอาวัตพากย์ โวหารสัทพจน์ โวหารสมพจน์ และ โวหารบุคลาธิษฐาน

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์แนวคิด

ธัญญา สังขพันธานนท์ ได้ให้ความหมายแนวคิดว่า “แนวคิด คือ สารสำคัญที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน สารสำคัญนั้นมักจะเกี่ยวกับความจำเป็นของชีวิต เพื่อให้ผู้อ่านเกิดหยั่งรู้ เข้าใจและเป็นข้อคิดเตือนใจ”³

¹จินดาศิริ เทียมเดช. วิเคราะห์บทร้อยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา). 2524. หน้า 324 - 336.

²อรรถพร ประยูรวงศ์. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อความกับการใช้โวหารจากบทร้อยกรองราชสุตติสมเด็จพะศรีนครินทราบรมราชชนนี. 2543. หน้า 155 - 161.

³ธัญญา สังขพันธานนท์. วรรณกรรมวิจารณ์. 2539. หน้า 182.

สุดารัตน์ เสรีวัฒน์ ได้ให้ความหมายของแนวคิดว่า “แนวคิด คือ ความคิด หรือ ทศนะ หรือสภาพ หรือสิ่งหนึ่งสิ่งใด ที่ผู้แต่งมุ่งเสนอต่อหรือ สื่อถึงผู้อ่าน”¹

กุหลาบ มัลลิกะมาส ได้กล่าวถึงแนวคิดที่ “นักเขียนย่อมมองดูโลกและมนุษย์แง่ต่าง ๆ กันและต่างก็มีแนวคิดของตนที่มีอยู่ต่อโลก ต่อสังคมและชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว แต่ต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่ตนแต่งขึ้นเสมอ”²

จากที่ผู้รู้กล่าวมาพอจะสรุปได้ว่า แนวคิด คือ ความคิด มุมมอง ทศนะ ที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่ผู้แต่งต้องการมุ่งเสนอมายังผู้อ่าน

ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณกล่าวถึงหลักเกณฑ์การวิเคราะห์กลวิธีการเสนอแนวคิดว่า

ในการพิจารณาทศนะของนักประพันธ์ เราอาจพิจารณาจากคำพูดของตัวละครจากวิธีการที่นักประพันธ์บรรยาย แสดงความนึกคิดของตนเองออกมาตรง ๆ หรืออาจจะแฝงไว้ในเหตุการณ์ต่าง ๆ เราอาจพิจารณาด้วยว่านักประพันธ์ใช้กลวิธีอะไร เช่น ให้ตัวละครสองตัวสนทนาโต้แย้งกัน แล้วทำให้เหตุการณ์ในเรื่องเกิดขึ้น ให้ความคิดเห็นของตัวละครที่มีความนึกคิดตรงกับตนเป็นฝ่ายถูก หรืออาจทำให้ตัวเอกของเรื่องมีทศนะของตน หรือทำให้ตัวที่ไม่สำคัญกล่าวถึงทศนะของตนปรากฏให้แจ่มแจ้ง บางคนก็แอบแฝงไว้ต้องเพ่งพิศกันมากจึงจะจับได้ว่า ผู้ประพันธ์มีความคิดเห็นอย่างไรแน่ หรืออาจต้องอ่านหนังสือที่นักประพันธ์คนหนึ่งคนใดแต่งหลายเรื่องแล้วจึงจะจับได้ก็มี³

ธวัช ปุณโณทก ได้กล่าวถึงหลักเกณฑ์การวิเคราะห์แนวคิดไว้เช่นเดียวกันว่า

การวิเคราะห์แนวคิด พิจารณาจากที่ผู้เขียนจะเป็นผู้เสนอทศนะผ่านตัวละคร หรือผ่านเรื่องราวมาสู่ผู้อ่าน แต่มีปัญหาว่าแนวคิดเหล่านั้นผู้อ่านเข้าใจหรือรับรู้เพียงไร ถ้าผู้อ่านยอมรับแนวคิดนั้น ๆ ก็แสดงว่าเป็นแนวคิดร่วมกันระหว่างผู้อ่านกับผู้เขียน ฉะนั้น

¹สุดารัตน์ เสรีวัฒน์. วิวัฒนาการเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ.2475. 2520. หน้า 12.

²กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. 2528. หน้า 108.

³ม.ล.บุญเหลือ เทพยสุวรรณ. วรรณกรรม. 2539. หน้า 72 -73.

ในการพิจารณาในด้านแนวคิดนี้ นักวิจารณ์จำเป็นต้องตระหนักให้แน่ชัดว่าเป็นแนวคิด
ร่วมของสังคมอีกด้วย ไม่เพียงแต่เห็นว่าเป็นแนวคิดแปลกใหม่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น'

จินดาศิริ เทียมเดช² ได้วิเคราะห์หรือกรอบของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี ทั้งด้านเนื้อหา รูปแบบ และแนวคิด ซึ่งในด้านแนวคิดสรุปได้ว่า มักเป็นแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ทั้งประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา รวมทั้งการศึกษาของสงฆ์ แบบเรียน วิธีสอน จิตวิทยาการเรียนการสอน แนวคิดทางด้านเศรษฐกิจ การผลิต และจำหน่าย ภาษี ปัญหาการขาดเงินทุนทางกลีกรรม ปัญหาการว่างงาน แนวคิดทางการเมือง การปกครอง ประชากร นโยบายการปกครองประเทศ การสร้างสันติภาพในโลก บทบาททางการเมืองของประชาชน แนวคิดทางด้านจริยธรรมทั้งการสร้างความจริงใจก้าวหน้าแก่ตนเอง และส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์ รวมทั้งจริยธรรมที่ส่งเสริมชาติให้เจริญรุ่งเรือง มั่นคง

ธนิธ เพ็ญชาติ³ ได้วิเคราะห์หรือกรอบของ คมทวน คันธนู ทั้งด้านแนวคิด รูปแบบคำประพันธ์ และศิลปะการใช้ภาษา ซึ่งทางด้านแนวคิดสรุปได้ว่า เนื้อหาหรือกรอบส่วนใหญ่ของคมทวน คันธนู เป็นแนวคิดเกี่ยวกับ การเมือง การปกครอง ซึ่งมีแรงบันดาลใจจากเหตุการณ์ 14 ตุลาคม 2516 และ 16 ตุลาคม 2519 แนวคิดทางด้านความรัก วัฒนธรรม ประเพณี สถานภาพสตรี เศรษฐกิจ ชนชั้น ศาสนา สะท้อนสภาพชีวิตชนบท แง่คิดการศึกษา บทบาทนักหนังสือพิมพ์ ปัญหาสังคม และสันติภาพ

ผลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์หรือกรอบของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุลทั้งหมด ผู้วิจัยจะนำไปใช้เป็นความรู้ประกอบในการวิเคราะห์ จำแนก ลักษณะคำประพันธ์แต่ละประเภท กลวิธีนำเสนอ การใช้คำ และลักษณะการใช้โวหารต่าง ๆ ตลอดจนวิเคราะห์แนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมหรือกรอบของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

¹ธวัช ปุณโณทก. แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. 2527. หน้า 109.

²จินดาศิริ เทียมเดช. วิเคราะห์หรือกรอบของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา). 2524. หน้า 324 - 336.

³ธนิธ เพ็ญชาติ. วิเคราะห์หรือกรอบของคมทวน คันธนู. 2534. หน้า 85 - 252.

เอกสารเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลที่มีความสามารถหลายด้าน มีประวัติโดดเด่น น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยจะได้นำมากล่าวไว้อย่างย่อ ๆ เพื่อให้เข้าใจวรรณกรรมร้อยกรองของท่านมากยิ่งขึ้น โดยจะแยกกล่าวเป็นหัวข้อต่อไปนี้

ประวัติส่วนตัว

พรณงาม แยมบุญเรือง และ พันทิพา สุทธิลักษณ์ กล่าวถึงประวัติส่วนตัวของท่าน สรุปได้ว่า หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เกิดวันที่ 24 ตุลาคม พ.ศ. 2446 ที่บ้านอัมพวงค์ อำเภอพระนคร จังหวัดพระนคร เป็นบุตรของเจ้าพระยาพระเสด็จสุเรนทราธิบดี (หม่อมราชวงศ์ เปีย มาลากุล) กับท่านผู้หญิงเสงี่ยม ท่านมีพี่น้องทั้งหมด 10 คน คือ

1. หม่อมหลวง (หญิง) ปก มาลากุล
2. หม่อมหลวง (หญิง) ป้อง มาลากุล
3. หม่อมหลวง (หญิง) ปอง มาลากุล
4. หม่อมหลวง (ชาย) ปิ่น มาลากุล
5. หม่อมหลวง (หญิง) เปนศรี มาลากุล
6. หม่อมหลวง (หญิง) เปี่ยมศรี มาลากุล
7. หม่อมหลวง (ชาย) ปนศักดิ์ มาลากุล
8. หม่อมหลวง (หญิง) ปานตา มาลากุล
9. หม่อมหลวง (ชาย) ประวัติ มาลากุล (ต่างมารดา)
10. หม่อมหลวง (หญิง) นกน้อย มาลากุล (ต่างมารดา)

กรมวิชาการ² ได้กล่าวถึงชีวิตครอบครัวของท่านไว้ ในหนังสือเกียรติคุณปฐนียาจารย์ ด้านภาษาไทยสรุปได้ว่าท่านได้แต่งงานกับนางสาวดุขฎิ ไกรฤกษ์ ซึ่งในปัจจุบันคือ ท่านผู้หญิง ดุขฎิมาลา มาลากุล ณ อยุธยา เป็นบุตรเจ้าพระยามหิธร และท่านผู้หญิงกลีบ มหิธร เมื่อวันที่ 7 มีนาคม พ.ศ. 2474 ได้ใช้ชีวิตร่วมกันจน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ถึงแก่อสัญกรรม

¹พรณงาม แยมบุญเรือง และ พันทิพา สุทธิลักษณ์. "ชีวประวัติ ขณนหม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล" ใน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530. 2530. หน้า 5-6.

²กรมวิชาการ. เกียรติคุณปฐนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม 1. 2541. หน้า 19-23.

เมื่อวันที่ 5 ตุลาคม พ.ศ. 2538 ไม่มีบุตรธิดา

ประวัติทางการศึกษา

กรมศิลปากร¹ ได้กล่าวถึงประวัติการศึกษาของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ไว้ในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุลสรุปได้ว่า

ม.ล. ปิ่น มาลากุล เริ่มการศึกษาที่บ้าน เมื่ออายุประมาณ 4 ขวบ โดยมีครูมาสอน คือ พระยาอนุศาสน์พณิชยการ พระยาพณิชยการศาสตร์วิธาน และหลวงไวทยเศรษฐ์ (ม.ล. เชื้อ อิศรางกูร) จนอายุได้ 7 ปี จึงได้เข้าศึกษาในโรงเรียนที่โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย โดยเข้าเรียนในชั้นประถมพิเศษ เมื่อถึงปลายปีสามารถสอบไล่ได้และเลื่อนไปเรียนชั้นมัธยมปีที่ 1 และเรียนที่นี้จนสอบไล่ได้ชั้นมัธยมปีที่ 3 เมื่อ พ.ศ. 2456 ขณะที่มีอายุได้ 10 ปี

พ.ศ. 2457 บิดาได้นำเข้าถวายตัวต่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงได้ย้ายไปเรียนที่มหาดเล็กหลวง (ปัจจุบันคือโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย) โดยเรียนเข้าชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 อีก 1 ปี ผลการเรียนที่นี้มีความสนใจในวิชาคณิตศาสตร์ และวิชาภาษาอังกฤษมากสอบได้ 100 เปอร์เซนต์เสมอ ในด้านกีฬาได้เป็นนักฟุตบอลแข่งขันระหว่างชั้น

พ.ศ. 2458 ขณะกำลังเรียนอยู่ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้เป็นนักเรียนมหาดเล็กรับใช้ ได้รับเงินเดือนเดือนละ 20 บาท จึงไม่ได้เรียนอีก แต่ในปลายปีนั้นไปสอบไล่ สามารถสอบผ่านชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 เลื่อนไปเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 นับตั้งแต่นั้นมาท่านก็ไม่ได้ไปเรียนและไปสอบอีกเลย แต่ท่านก็ได้ศึกษาเล่าเรียนด้วยตนเองตลอดมา ท่านได้เป็นมหาดเล็กรับใช้อยู่ 6 ปี และได้เป็นนักเรียนเสือป่าด้วย

พ.ศ. 2464 มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ได้รับทุนของกระทรวงธรรมการไปศึกษาต่อวิชาโบราณคดีวันออก (สันสกฤต) โดยไปฝึกฝนภาษาและประเพณีอยู่ปีเศษ ก็ได้เข้าเรียนที่ School of Oriental Studies มหาวิทยาลัยลอนดอน

พ.ศ. 2467 เมื่อสอบไล่ได้ชั้นปีที่ 1 ที่มหาวิทยาลัยลอนดอนแล้ว ได้สอบเข้าศึกษาต่อที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ด ศึกษาอยู่เป็นเวลา 4 ปี โดยเลือกวิชาภาษาสันสกฤตเป็นวิชาเอก ภาษาบาลีเป็นวิชาโท ได้รับปริญญาตรี เกียรตินิยมทางภาษาสันสกฤต เมื่อ พ.ศ. 2471 และใน

¹กรมศิลปากร. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล. 2539. หน้า 7-10.

ระหว่างที่เป็นนักศึกษาเคยเข้าแข่งขันกีฬา คือ เทนนิส ฟุตบอล และ ฮอกกี้

พ.ศ. 2472 ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้ศึกษาต่อทางวิชาการครูที่มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดเพิ่มเติมอีก 1 ปี แต่พอถึงปลายปีหลังสอบสอนและสอบข้อเขียนบางวิชาได้แล้ว ท่านก็ล้มป่วยลงต้องไปรักษาตัวที่ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ในระหว่างนั้นได้ศึกษาภาษาเยอรมันไปด้วย

พ.ศ. 2474 ในระหว่างการพักรักษาตัว มหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดได้พิจารณามอบปริญญาโททางอักษรศาสตร์ (M.A.) ให้ และเมื่อได้รับปริญญาโทแล้วก็ได้เดินทางกลับในปี

ระหว่างที่ศึกษาอยู่ที่ประเทศอังกฤษ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้มีกิจกรรมที่สำคัญ ๆ คือ

1. ได้รับเลือกให้เป็นกรรมการของสมาคมศิษย์สมาคมในพระบรมราชูปถัมภ์ (สมาคมคนไทยในอังกฤษ) หลายสมัย

2. ได้รับเลือกให้เป็นผู้ช่วยบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ "สามัคคีจารย์" ของสมาคมศิษย์สมาคม 1 สมัย ระหว่างปี พ.ศ. 2469 - 2470

3. ได้รับเลือกจากมหาวิทยาลัยออกซฟอร์ดให้เป็นผู้แทนไทย เข้าประชุมสมัชชาสันนิบาตนานาชาติของมหาวิทยาลัยเรื่อง "International Understanding" ในปี พ.ศ. 2467

4. ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้แทนไทยประชุมเรื่อง "Adult Education" ณ มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ในปี พ.ศ. 2472

5. พ.ศ. 2474 เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้ว ก่อนเดินทางกลับประเทศไทย รัฐบาลไทยได้ส่งให้ทำงานเป็นเจ้าหน้าที่ Temporary Colaborator ของสันนิบาตชาติ ณ กรุงเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ เป็นเวลาประมาณ 1 เดือน

เมื่อกลับประเทศไทยแล้ว พ.ศ. 2498 -2499 ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เข้าศึกษาในวิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร (รุ่นแรก) นับเป็นการศึกษาพิเศษหลังจากจบการศึกษาจากต่างประเทศ

นอกจากมีความรู้ในด้านต่าง ๆ อย่างกว้างขวางแล้ว ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังมีความรู้ในด้านวิชาคณิตศาสตร์อย่างยิ่ง ถึงขั้นเป็นนักคณิตศาสตร์ระดับโลก ท่านได้สร้างปฏิทินล้านปีจนสำเร็จ และได้สร้างแผนผังเลื่อนหาวัน เดือน ปี สำหรับผู้ไม่ต้องการคิดเลข ได้สร้างถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 เมื่อปี พ.ศ. 2514

ประวัติการทำงาน

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้ทำงานต่าง ๆ มากมาย จนตลอดชีวิตของท่าน ซึ่งงานส่วนมากจะเกี่ยวกับการศึกษา กรมศิลปากร¹ ได้กล่าวถึงประวัติการทำงานของท่านสรุปได้ว่า

พ.ศ. 2474 ได้เข้ารับราชการในกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ในตำแหน่ง อาจารย์ประจำกรมวิชาการ มีหน้าที่ในการตรวจแบบเรียน ตามเสด็จเสนาบดีกระทรวง ฯ ไปตรวจโรงเรียนตามหัวเมืองต่าง ๆ และงานเบ็ดเตล็ดอื่น ๆ เช่น สอนภาษาไทยให้แก่สวามีสัตยา นันทบุรี และในปลายปีนั้นได้รับพระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์เอก

พ.ศ. 2475 ย้ายไปเป็นอาจารย์ในคณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ได้รับมอบหมายให้สอนวิชา ภาษาไทย คณิตศาสตร์ และภาษาอังกฤษ

พ.ศ. 2477 ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งหัวหน้าแผนกฝึกหัดครูมัธยมคณะอักษร- ศาสตร์ (คือครุศาสตร์ในปัจจุบัน) พร้อมกันนี้ได้ดำรงตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมหอวังซึ่งเป็นโรงเรียนสาธิตแห่งแรกของประเทศไทย งานสำคัญในตำแหน่งหัวหน้าแผนกฝึกหัดมัธยม คณะอักษรศาสตร์ คือ ได้เริ่มจัดให้มีการฝึกสอนและฝึกงานตามโรงเรียนต่าง ๆ ตลอด 1 ภาคเรียน ส่วนงานสำคัญในตำแหน่งอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมหอวัง คือ ได้จัดให้มีวิชาหัตถกรรมขึ้นเป็น ครั้งแรก โดยจัดตั้งโรงงานหัตถกรรมขึ้นในโรงเรียน

พ.ศ. 2480 ได้รับมอบหมาย ให้จัดตั้งโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาแห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ท่านได้เริ่มงานขึ้นนี้ด้วยตนเองทุกอย่าง ตั้งแต่การออกแบบแปลน การควบคุมการ ก่อสร้าง และได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้อำนวยการคนแรกของโรงเรียนนี้ งานสำคัญคือ ได้ออก ระเบียบสหศึกษา และคิดตารางสอนถว้ขึ้นใช้เป็นครั้งแรก ซึ่งได้ใช้ต่อมาจนถึงปัจจุบัน และ ม.ล ปิ่น มาลากุลยังมีการดำเนินการให้มีสาขาของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาในส่วนภูมิภาคขึ้น ในจังหวัดต่าง ๆ คือ เชียงใหม่ เพชรบูรณ์ ฉะเชิงเทรา อุดรธานี อุบลราชธานี นครราชสีมา และราชบุรี นอกจากนี้ยังได้รับมอบหมายจากกระทรวงศึกษาธิการให้เตรียมจัดตั้ง มหาวิทยาลัยส่วนภูมิภาคขึ้นที่เชียงใหม่ สงขลา และอุบลราชธานี แต่บังเอิญเกิดสงครามโลก ครั้งที่ 2 โครงการจึงระงับไป

พ.ศ. 2485 ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งอธิการบดีกรมสามัญศึกษา และอยู่ใน ตำแหน่งนี้ตลอดสงคราม งานสำคัญที่ได้ทำคือ ผดุงฐานะครู เริ่มสนับสนุนโรงเรียนราษฎร์ โดย เพิ่มเงินอุดหนุนให้มากขึ้น เริ่มปรับปรุงการสอนภาษาไทยในชั้นเตรียมประถม เปิดโรงเรียนมัธยม ศึกษาตอนปลายครบทุกจังหวัด และซื้อที่ดินถนนประสานมิตร เพื่อเตรียมตั้งโรงเรียนฝึกหัดครู

¹กรมศิลปากร. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล. 2539. หน้า 10-19.

แบบมาตรฐานขึ้น ในระหว่างนี้ได้ดำรงตำแหน่งผู้อำนวยการโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาอยู่ด้วย
 พันตำแหน่ง ปี พ.ศ. 2487 จากนั้นก็ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมสามัญศึกษาเพียงตำแหน่งเดียว

พ.ศ. 2489 ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงศึกษาธิการ และได้ดำรง
 ตำแหน่งนี้เป็นเวลานานถึง 11 ปีเศษ (พ.ศ. 2489-2500) งานที่สำคัญมี

1. จัดตั้งแผนกฝึกหัดครูมัธยมขึ้นที่โรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา ในปี พ.ศ. 2490
 (ปัจจุบัน คือ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ปทุมวัน)
2. จัดตั้งโรงเรียนฝึกหัดครูชั้นสูงขึ้นที่ถนนประสานมิตร ในปี พ.ศ. 2496 ต่อมาโรง
 เรียนนี้เลื่อนฐานะเป็น วิทยาลัยวิชาการศึกษาประสานมิตร ในปี พ.ศ. 2496 และท่านได้รับมอบ
 หมายให้รักษาการในตำแหน่งอธิการคนแรก ระหว่างปี พ.ศ. 2497-2499
3. ร่างแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 ทั้งฉบับ
4. จัดตั้งกรมวิชาการขึ้นใน พ.ศ. 2495 และได้รับมอบหมายให้รักษาการในตำแหน่ง
 อธิบดีคนแรกของกรมนี้ในระยะ 2 ปีแรก
5. จัดตั้งโรงเรียนสาธิต ปทุมวัน เมื่อ พ.ศ. 2496
6. จัดตั้งกรมฝึกหัดครู เมื่อ พ.ศ. 2497 และรักษาการอธิบดีกรมการฝึกหัดครู
7. จัดตั้งโรงเรียนประถมสาธิต ประสานมิตร พ.ศ. 2496
8. จัดการสัมมนาครั้งแรกในประเทศไทย คือ เรื่องการศึกษาประชาบาล

หลังจากการปฏิวัติ พ.ศ. 2500 ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรัฐ
 มंत्रीว่าการกระทรวงศึกษาธิการ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัฒนธรรม ดำรงตำแหน่งนี้อยู่ 4
 สมัย เป็นเวลา 11 ปีครึ่ง (พ.ศ. 2500 -2512) งานสำคัญในปี พ.ศ. 2502 ได้เริ่มโครงการ
 พัฒนาการศึกษาส่วนภูมิภาค แบ่งภาคการศึกษาออกเป็น 12 ภาค

พ.ศ. 2508 ขณะที่ดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ได้รับแต่งตั้งให้
 เป็นอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลปากร เมื่อพ้นจากตำแหน่งรัฐมนตรีใน พ.ศ. 2512 ก็ยังคงเป็น
 อธิการบดีจนถึง พ.ศ. 2514 จึงได้ลาออก งานสำคัญในตำแหน่งอธิการบดีมหาวิทยาลัยศิลป
 กร คือ การจัดตั้งมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตนครปฐม บริเวณพระราชวังสนามจันทร์ และ
 เปิดสอนวิชาซึ่งไม่ใช่ศิลปะเพื่อให้เป็นมหาวิทยาลัยที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ได้สร้างห้องสมุดเก็บ
 เลียง และทำปฏิทินเลียง

พ.ศ. 2510 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการดำเนินการจัดงานฉลองวันพระ
 ราชมงคลครบ 200 ปี ของ รัชกาลที่ 2

พ.ศ. 2512 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกวุฒิสภา

พ.ศ. 2515 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นสมาชิกสภานิติบัญญัติ

ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้รับแต่งตั้งให้เป็นราชบัณฑิต ดำรงตำแหน่งประธานสำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน โดยเป็นราชบัณฑิตรุ่นแรกประเภทวรรณศิลป์ สาขาวรรณคดี และภาษาศาสตร์

พ.ศ. 2519 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นประธานคณะกรรมการฉลองพระบรมราชสมภพครบ 8 รอบ และ 100 ปี ของ ร. 6 และได้สร้างหอขีรานุสรณ์ เพื่อรวบรวม พระราชนิพนธ์ของ ร.6

นอกจากตำแหน่งทางราชการแล้ว ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังดำรงตำแหน่งประธานกรรมการและกรรมการเกี่ยวกับการศึกษาคณะต่าง ๆ อีกมาก เช่น

เป็นประธานกรรมการสภามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และเป็นกรรมการสภามหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

เป็นประธานกรรมการองค์การคำคุณสุภา

เป็นที่ปรึกษาสภาพัฒนาการเศรษฐกิจแห่งชาติ

เป็นประธานกรรมการแห่งชาติว่าด้วย UNESCO

เป็นหัวหน้าคณะผู้แทนไทยไปประชุม UNESCO และการประชุมระหว่างชาติว่าด้วยการศึกษาอื่น ๆ รวมทั้งสิ้น 47 ครั้ง ไปต่างประเทศรวม 18 ประเทศ

พ.ศ. 2492 ได้รับแต่งตั้งให้เป็นกรรมการตรวจตราสาร ในการประชุมสมัชชาสามัญ ครั้งที่ 4 ของ UNESCO ที่กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส

พ.ศ. 2497 เป็นรองประธานการประชุมการศึกษานานาชาติที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์

พ.ศ. 2497 เป็นรองประธานประชุมใหญ่ที่ประเทศอูรุกวัย

พ.ศ. 2505 เป็นรองประธานการประชุมรัฐมนตรีศึกษาที่ประเทศญี่ปุ่น

พ.ศ. 2508 เป็นผู้ริเริ่มจัดองค์การ SEAMEO

เมื่อ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เกษียณอายุ ออกมาเป็นข้าราชการบำนาญ สังกัดกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ท่านก็ยังคงรับภาระงานทั้งภาครัฐบาลและเอกชน เพื่อจรรโลงไว้ซึ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ มีมากมาย เช่น

เป็นรองประธานมูลนิธิพระบรมราชานุสรณ์ รัชกาลที่ 6

เป็นที่ปรึกษาคณะกรรมการมูลนิธิภัตตาคารวัดบรมวงศ์อิศรวราราม ของกระทรวงศึกษาธิการ

เป็นประธานคณะกรรมการราชินีมูลนิธิ ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทุนการศึกษาของครูผู้สอนและนักเรียน ตลอดจนการดำเนินกิจการของโรงเรียน

เป็นที่ปรึกษาชมรมข้าราชการและครูอาวุโสของกระทรวงศึกษาธิการ
เป็นที่ปรึกษาของคณะกรรมการพิจารณาคัดเลือกครูดีเด่น

ฯลฯ

การได้รับการเชิดชูเกียรติ

กรมวิชาการ กล่าวถึงการได้รับการเชิดชูเกียรติจากวงการต่าง ๆ ทั้งภายในประเทศ
และ ต่างประเทศ ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ว่า มีดังนี้

1. ปริญญาครุศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย พ.ศ.
2505
2. ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร
พ.ศ. 2509
3. ปริญญาการศึกษาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พ.ศ.
2510
4. ปริญญาศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ พ.ศ. 2516
5. ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2517
6. ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยราม
คำแหง พ.ศ. 2527
7. ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์ มหาวิทยาลัยศิลปากร พ.ศ. 2530
8. ปริญญานิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยอินเดียนา สหรัฐอเมริกา พ.ศ.
2307
9. เป็นศิลปินแห่งชาติ สาขาวรรณศิลป์ พ.ศ. 2530
10. เป็นบุคคลดีเด่นของชาติ สาขาพัฒนาการศึกษา พ.ศ. 2530
11. เป็นผู้สนับสนุนการอนุรักษ์มรดกไทยดีเด่น พ.ศ. 2531
12. ได้รับพระราชทานพระเกียรติยศทองคำ ในฐานะผู้ส่งเสริมการใช้ภาษาไทยดีเด่น
พ.ศ. 2531
13. ได้รับยกย่องเป็นบุคคลที่ทำคุณประโยชน์แก่การศึกษาของชาติอย่างสูงยิ่ง พ.ศ.
2535
14. ได้รับพระราชทานโล่เชิดชูการฝึกหัดครูไทย พ.ศ. 2535

15. ได้รับรางวัลอาเซียน สาขาวรรณกรรม พ.ศ. 2535

16. ได้รับการเชิดชูเกียรติเป็นปราชญ์บุคคลด้านภาษาและวรรณกรรมไทย พ.ศ. 2537¹

ในปี พ.ศ. 2544 กลิ่น สระทองเนียม กล่าวไว้ว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล “ได้รับการยกย่องจากยูเนสโกในปี พ.ศ. 2544 ให้เป็นนักการศึกษาดีเด่นของโลกในวาระครบรอบวันเกิด 100 ปี ในปี 2546 สาขาวรรณกรรม และสื่อสาร”²

ผลงานด้านการประพันธ์

กรมศิลปากร ได้กล่าวอ้างถึงปริญญานิพนธ์ของ นางสาวพรรณงาม แยมบุญเรือง เรื่อง “การจำแนกประเภทผลงานวรรณกรรมของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล” เมื่อ พ.ศ. 2524 กล่าวถึงผลงานของท่านว่า

ผลงานของ ฯพณฯ ท่าน มีจำนวนทั้งสิ้น 183 ชื่อเรื่อง เป็นหนังสือในหมวดวรรณคดี 79 ชื่อเรื่อง (43.17%) หมวดสังคมศาสตร์ 61 ชื่อเรื่อง (33.34%) หมวดประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ การท่องเที่ยว ชีวประวัติ 25 ชื่อเรื่อง (13.67%) หมวดศาสนา 7 ชื่อเรื่อง (3.82%) หมวดปรัชญา 6 ชื่อเรื่อง (3.28%) หมวดวิทยาศาสตร์รวมคณิตศาสตร์ 3 ชื่อเรื่อง (1.63 %) และหมวดศิลปกรรมและการบันเทิง ดนตรี กีฬา 2 ชื่อเรื่อง (1.09 %) ซึ่งนี้เป็นผลงานนิพนธ์รวมทั้งหมดทั้งประเภทร้อยแก้วและร้อยกรอง³

ในปัจจุบัน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้สร้างผลงานเพิ่มเติมออกมาอีกมากมาย หลายเล่มทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง ในส่วนของร้อยแก้ว เช่น เรื่องการพัฒนาระบบการศึกษาของไทย เรื่องไปต่างประเทศซึ่งมีหลายตอน และเรื่องอื่นๆ อีกหลายเรื่อง

¹กลิ่น สระทองเนียม. “หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นักการศึกษาดีเด่นของโลก” เดลินิวส์. 9 พฤศจิกายน 2544. หน้า 12.

²กรมวิชาการ. เกียรติคุณปราชญ์อาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม 1. 2541. หน้า 19 -23.

³กรมศิลปากร. อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล. 2539. หน้า 10 -19.

ในส่วนของร้อยกรอง กระทรวงศึกษาธิการได้รวบรวมพิมพ์เป็นเล่ม มีทั้งหมด 6 เล่ม ให้ชื่อชุดหนังสือว่า บทประพันธ์ธรรมกว่าพันบท โดยมีชื่อเล่มดังนี้

เล่มที่ 1 ราชะและพระประยูรญาติ

เล่มที่ 2 การศึกษาของชาติ ศิลปวัฒนธรรม

เล่มที่ 3 ละครรำ ร้อง ทำนองเสนาะ

เล่มที่ 4 งานเฉพาะที่ได้รับมอบหมาย

เล่มที่ 5 นิราศหลายเรื่อง

เล่มที่ 6 ท่องเที่ยว นิทาน บ้านเมือง เรื่องขบคิด กิจการเบ็ดเตล็ด

จากการศึกษาชีวประวัติและผลงานของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล จะเห็นได้ว่าคุณเป็นบุคคลที่มีความสามารถหลายด้าน โดยเฉพาะในด้านการศึกษาท่านมีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงพัฒนาการศึกษาของไทยค่อนข้างมาก ท่านเป็นคนที่มีความทะเยอทะยาน มีประสบการณ์มาก และมีแนวคิดที่ลุ่มลึกน่าศึกษา ซึ่งนอกจากท่านได้ถ่ายทอดออกมาในลักษณะการทำงานแล้วท่านยังได้แสดงออกมาในรูปของงานประพันธ์อีกด้วย งานประพันธ์ของท่านได้แฝงเร้นแนวคิดเพื่อให้คนรุ่นหลังนำไปใช้ในการปฏิบัติตน ปฏิบัติงาน และดำเนินชีวิตไว้หลายด้าน ดังนั้นการได้ศึกษาประวัติและผลงานของท่าน จะทำให้ผู้วิจัยและผู้อ่านงานวิจัยเข้าใจในงานประพันธ์ของท่านได้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 3

ศิลปะการประพันธ์

งานเขียนจะมีความไพเราะหรือไม่ อยู่ที่ผู้เขียนต้องมีศิลปะในการประพันธ์ ที่จะทำหรือนำเสนอให้อ่านได้รับอรรถรสทั้งด้านเนื้อหา ความคิด และรูปแบบที่น่าสนใจ ดังที่ ล้อมเพ็งแก้ว ได้กล่าวถึงศิลปะการประพันธ์ว่า

ศิลปะการประพันธ์ คือ ส่วนที่ทำให้เกิดความเคลื่อนไหว หรือการสะท้อนอารมณ์เป็น ตัวพลังที่ทำให้รูปแบบและเนื้อหา ปรากฏเด่นชัดออกมาหากเทียบกับคน ศิลปะการประพันธ์ก็คือ จิต นั่นเอง กายกับจิตเป็นของคู่กันฉันใด รูปแบบกับศิลปะการประพันธ์ ก็คู่กันฉันนั้น และต้องเข้าใจว่า จิตจะอยู่โดยไม่มีกายไม่ได้ แต่กายอาจจะอยู่ได้โดยไม่มีจิต เช่น ชากศพเป็นต้น วรรณกรรมประเภทตำราหรือข้อเขียนอธิบาย มีรูปแบบปรากฏชัดเจนได้โดยไม่คำนึงถึงศิลปะการประพันธ์แต่ประการใดแต่วรรณกรรมใดได้รับยกย่องเป็นวรรณคดี วรรณกรรมนั้น จะต้องมียุทธศิลป์การประพันธ์เป็นเยี่ยมด้วยเสมอ

งานเขียนบทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล แม้ไม่ได้รับการยกย่องว่าเป็นวรรณคดี แต่ก็มีศิลปะการประพันธ์เฉพาะตัวที่น่าสนใจ ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาที่มีลักษณะโดดเด่น 4 ประการ คือ

1. การเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์

ลักษณะคำประพันธ์มีส่วนสำคัญมากในการช่วยเน้นให้อ่านเห็นความสามารถและทักษะของผู้ประพันธ์ได้ชัดเจน เพราะฉันทลักษณ์ของคำประพันธ์ เช่น การบังคับ จำนวนวรรค จำนวนคำ สัมผัส ตลอดจนการบังคับเสียงวรรณยุกต์ และเสียงหนัก – เบา จะทำให้เกิดลีลา จังหวะ การเลือกใช้คำประพันธ์ จึงควรเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหามากที่สุด ในงานเขียนบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเลือกใช้คำประพันธ์หลายประเภท ซึ่งผู้วิจัยแบ่งได้เป็น 6 ประเภท

¹ล้อม เพ็งแก้ว. วैयाวจ์วรรณคดี. 2540. หน้า 15.

1.1 ประเภทกลอน

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525 ให้ความหมายของกลอนไว้ว่า "คำประพันธ์ซึ่งแต่เดิมเรียกคำเรียงที่มีสัมผัสทั่วไป จะเป็นโคลง ฉันท์ หรือ กาพย์ ก็ตาม เช่น ในคำว่า ชุมนุมตำรากกลอน"¹

ธนิธ อยุธยา ได้อธิบายความหมายของกลอนไว้ว่า

คำว่ากลอนในสมัยหนึ่ง น่าจะหมายถึงความรวมตลอดไป ในกวีนิพนธ์หรือบทร้อยกรอง ทุกชนิดดังได้กล่าวไว้ในลิลิตพระลอว่า จักกล่าวกลอนพระลอ เลิศผู้ และ เกลากกลอน กล่าวกลการ กลกล่อม ใจนา แม้ลิลิตเองเราก็ยังมีคำเรียกเป็นกลอนชนิดหนึ่งว่ากลอน ลิลิต แต่ต่อมาหรือโดยทั่วไป เรานำเอามาใช้เรียกกวีนิพนธ์ แยกประเภทออกไปดูเหมือน จะหมายความว่าเพียงบทกลอนธรรมดาทั่วไป ไม่เกี่ยวกับโคลงและกาพย์²

สิทธา พิณีจวบดล และคนอื่น ๆ ให้ความหมายของกลอนไว้ว่า "...ในสมัยก่อน คำว่ากลอน มีความหมายกว้าง คือ หมายถึงคำประพันธ์ทุกชนิด แต่ในปัจจุบัน ความหมายของ คำนี้แคบลง หมายถึงแต่คำประพันธ์ประเภทหนึ่งโดยเฉพาะ"³

จากคำกล่าวของผู้ข้างต้น พอจะสรุปความหมายของกลอนได้ว่า เมื่อก่อน กลอน หมายถึงคำประพันธ์ทุกชนิด แต่ในปัจจุบัน หมายถึงคำประพันธ์ประเภทหนึ่ง ในบทร้อยกรอง ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล จำแนกคำประพันธ์ประเภทกลอนได้ดังนี้

1.1.1 กลอนสุภาพ

วราภรณ์ บำรุงกุล ให้ความหมายของกลอนสุภาพว่า "คือกลอนที่ใช้ถ้อยคำและ ทำนองเรียบ ๆ ซึ่งแบ่งเป็น 4 ชนิด ได้แก่ กลอน 6 กลอน 7 กลอน 8 และกลอน 9"⁴ ซึ่งในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการใช้คำประพันธ์ประเภทนี้มากที่สุด และพบ

¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538.

หน้า 59.

²ธนิธ อยุธยา. การสืบสาวเรื่อง กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์. 2517. หน้า 26.

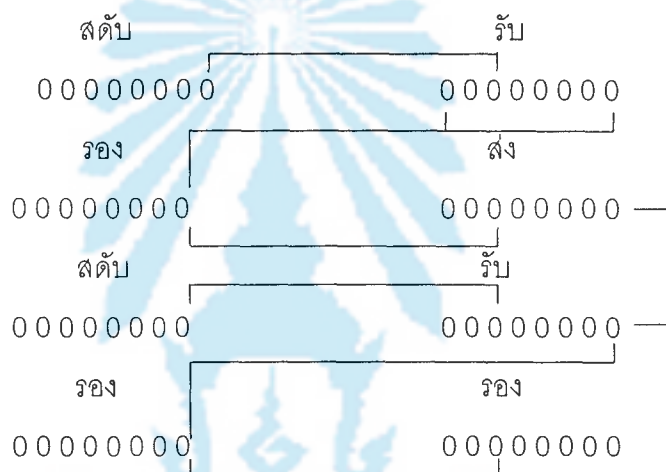
³สิทธา พิณีจวบดล และคนอื่น ๆ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. 2515

หน้า 379.

⁴วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 162.

เฉพาะกลอนสุภาพ ประเภทกลอน 8 แม้ในบางวรรคจะมีการใช้คำวรรคละ 7 คำบ้าง 9 คำบ้าง ก็ตาม นอกจากนี้ ในวรรคแรกของการเขียนกลอนแปดบางบทจะใช้คำเพียง 3 คำแต่โดยภาพรวม ก็ยังคงลักษณะกลอน 8 อยู่

แผนผังกลอนแปด

ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง จำพราภ

แสงตะวันนั้นส่องอยู่เพียงครู่
 สองหทัยได้รู้รสสวรรค์
 ราวเพลิงสุ่มจุมพิตสนิทกัน
 รสรักนั้นซาบซ่านบานหทัย
 แต่ว่าประเดี้ยวเดียวก็สุดสิ้น
 ความหวังบินหลีกหนีไปไหน
 ถึงรักมากก็ต้องพราภจากกันไป
 จะมีได้พบแน้แม่อีกครา

เล่ม 1 บทที่ 91

จากบทร้อยกรองที่ยกมา จะเห็นได้ว่า กลอนวรรคที่ 7 มี 9 คำ ส่วนวรรคอื่นมี 8 คำ และใช้สัมผัสระหว่างวรรคในคำที่ 5 คือ คำว่า ครู่ สัมผัสกับคำว่า รู้ ในคำที่ 3 คือ คำว่า กัน สัมผัสกับคำว่า นั้น คำว่า สิ้น สัมผัสกับคำว่า บิน และคำว่า ไป สัมผัสกับคำว่า ได้

ในบทร้อยกรอง เรื่อง สยงเกล้า

ถึงฝนตกฟ้าร้องสยงเกล้า
 ปวงข้าพระพุทธเจ้ายังแจ่มใส
 เพราะอยู่ใต้ร่มฉัตรกษัตริย์ไทย
 ขอถวายพระพรชัยมงคล

เล่ม 1 บทที่ 13

จากบทร้อยกรองที่ยกมา จะเห็นว่า วรรคที่ 2 มี 9 คำ และการสัมผัส เกล้า ก็ไปสัมผัสกับคำว่า เจ้า ในพยางค์ที่ 6 และ ไทย ไปสัมผัสกับคำว่า ชัย ในคำที่ 6 ซึ่งไม่ได้ตรงตามแผนผังตายตัว ซึ่งลักษณะการใช้สัมผัสแบบนี้จะมีปรากฏอยู่บ้างแต่ไม่มากนัก

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ราชนิ

ราชนิ
 รสนิยมเด่นดีเป็นหนักหนา
 กลับจากงานวันนี้แสนปรีดา
 เพราะรู้ว่ามิมีมิตรที่จิตงาม

เล่ม 2 บทที่ 229

จากบทร้อยกรองที่ยกมา จะเห็นว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล ใช้คำเพียง 3 พยางค์ในการขึ้นต้นกลอนแปด

จากการศึกษาพบว่า การเขียนกลอนสุภาพ ของ ม.ล. ปิ่น ส่วนใหญ่นิยมลงสัมผัสใน คำที่ 3 และ คำที่ 5 ของวรรค ส่วนในคำลำดับที่อื่น ๆ ก็มีอยู่บ้างแต่ไม่มาก

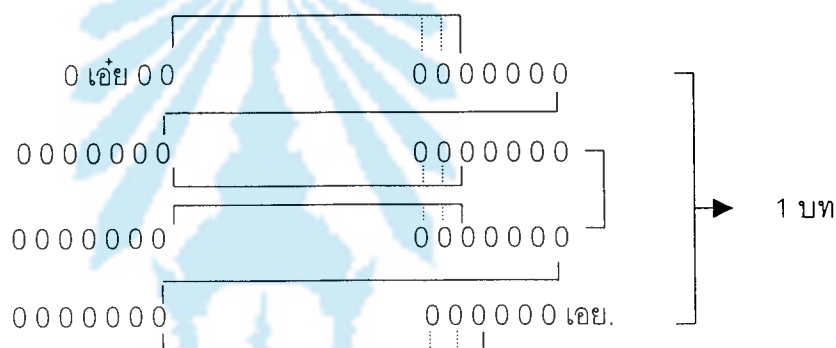
1.1.2 กลอนดอกสร้อย

วราภรณ์ บำรุงกุล กล่าวถึงกลอนดอกสร้อยไว้ว่า

กลอนดอกสร้อย ในหนึ่งบทนิยมแต่งเพียง 4 คำกลอน ถึง 8 คำกลอน แต่โดยทั่วไป ทั่วไปมักจะเป็น 4 คำกลอน (หรือ 8 วรรค) ถ้านำกลอนดอกสร้อยไปใช้ชมโฉมในกลอน ๒ ทศละครอาจใช้ได้เกินกว่า 8 คำกลอน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเนื้อความที่ต้องการพรรณนา

วรรคหนึ่ง ๆ ใช้คำได้ตั้งแต่ 6-8 คำ วรรคขึ้นต้นจะใช้คำ 4 คำ หรือเอาคำ 2 คำมาเป็นตัวตั้ง และเขียนคำหน้าซ้ำกัน 2 หน เอาคำว่า เอ้ย มาแทรกในระหว่างกลาง เช่น ไก่เอ้ยไก่แก้ว ฯลฯ ถ้าใช้ในบทละครจะใช้ เอย แทน เอ้ย ก็ได้ และบางทีเพื่อให้สะดวกแก่ทำนองขับร้อง อาจใช้คำเพียง 2 คำ ในวรรคหน้าของกลอนบทละครได้¹

แผนผังกลอนดอกสร้อย

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนกลอนดอกสร้อยไว้หลายบท ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง สมเด็จเจ้า

สมเอยสมเด็จ

รากับทองเตรเตร็ดจากสวรรค์
ลงมาโปรดสัตว์โลกไซคอนันต์
ประชาไทยสุขสันต์นรินทร์กาล
ผู้ยากไร้อยู่ไหนไม่ย่อท้อ
เสด็จทุกตำบลอย่างกล้าหาญ
ผู้ป่วยไข้ได้รับพระราชทาน
ทั้งอาหารหยุดยาสารพัน

เหล่าทหารตำรวจทรงตรวจเยี่ยม

พระเมตตาเต็มเปี่ยมบำรุงขวัญ
ทรงนึกถึงผู้น้อยทุกคืนวัน
เป็นหลักธรรมสำคัญของชาวไทย

เล่ม 1 บทที่ 119

ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนบางแก้ว

บางเอยบางแก้ว
ไฉนแล้วชื่อนี้มีความหมาย
แก้วคือ “พระวัชร” มีประกาย
ซึ่งส่องแสงแรงฉายสู่ดวงใจ

นั่นคือพระแสงแห่งอินทรา
จะหาแสงงามกว่าหาไม่
พระมหากษัตริย์ของชาติไทย
จึงทรงใช้ศัพท์ “วชิราวุธ”

วรรณกรรมพระองค์ได้ทรงสร้าง
จึงเปรียบแก้วสว่างบริสุทธิ์
นอกจากนั้นพระองค์ผู้ทรงครุฑ
โปรดใช้นามสมมุติของพระองค์
ว่า “นายแก้ว ณ อยุธยา”
ชาวบางแก้วกรุณาอย่าลืมหลง
ว่าตนนั้นชื่อตามประสงค์
ศิษย์พระมงกุฎเกล้าจงเข้าใจ

เล่ม 2 บทที่ 211

1.1.3 กลอนบทละคร

วราภรณ์ บำรุงกุล ได้กล่าวถึงกลอนบทละครไว้ว่า

การแต่งกลอนบทละครจะนับเป็นคำกลอน ในการแต่งถือหลักเกณฑ์เหมือนกลอนสุภาพ แต่คำในวรรคใช้คละกันไปได้ตั้งแต่ 6-9 คำ แต่ที่นิยมคือ 6 หรือ 7 คำ เพราะเข้าจังหวะและทำนองร้องได้ดี การจะใช้คำมากหรือน้อย ขึ้นอยู่กับทำนองร้องเป็นสำคัญ สำหรับวรรคแรกของกลอนบทละคร นิยมใช้คำขึ้นต้นว่า “มาจะกล่าวบทไป เมื่อนั้น บัดนั้น” บางทีก็มีกลอนดอกสร้อยแทรก ในตอนพรรณนาความงามของสิ่งต่าง ๆ เช่น ชมโฉม ชมข้าง ชมม้า ฯลฯ กลอนบทละครนี้ หากบอกเพลงหน้าพาทย์ จะใส่ไว้ด้านล่างของข้อความ เช่น ๙ 2 คำ โอด ๙ หมายถึง เนื้อความข้างต้นมี 2 คำกลอนหรือ 4 วรรค และ โอด คือชื่อเพลงหน้าพาทย์ที่บอกกิริยาตัวละคร¹

แผนผังกลอนบทละคร

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนกลอนบทละครไว้หลายบท ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ดำนันทน์น้ำตา

ลูกคู่ : มาจะกล่าวบทไป
ถึงเทพไท่กัสนาถา
เป็นใหญ่ในหมู่เทวา
เทพบุตรนางฟ้าเกรงกลัว
พระมีมเหสีสององค์
ขึ้นลงเฝ้าปรนนิบัติผัว
วินะตาฝ่ายขวาไม่น่ากลัว
กัทรุณยั้วเป็นฝ่ายซ้าย

¹วารสารณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 166.

ครั้นค่านางฟามาพื่อน
 กรายกรจับระบำรำถวายเป็น
 ขับริ่งประสานเสียงเรียงราย
 สุขสบายบนสวรรค์ชั้นอมพร

เล่มที่ 3 บทที่ 496-497

ลูกคู่ : เมื่อนั้น
 วาสุกรีตอบว่าบอกไม่ได้
 วาสุกรี : ความที่รักพระแม่แต่ไรไร
 แอบดันไม่ไบหนานาวิธี
 พระแม่จงทำองค์วิเนตา
 ให้ทาสีของม้าสุริย์ศรี
 ผู้ทาสีม้าค่าตัวมี
 จะต้องเป็นทาสีผู้มีชัย

กัทรุ : ลูกคิดถูกใจข้าวาสุกรี
 การพนันแบบนี้ถูกนิสัย
 วันพรุ่งแล้วจะมีชัย
 ไปด้วยกันเถิดวาสุกรี

เล่มที่ 3 บทที่ 509

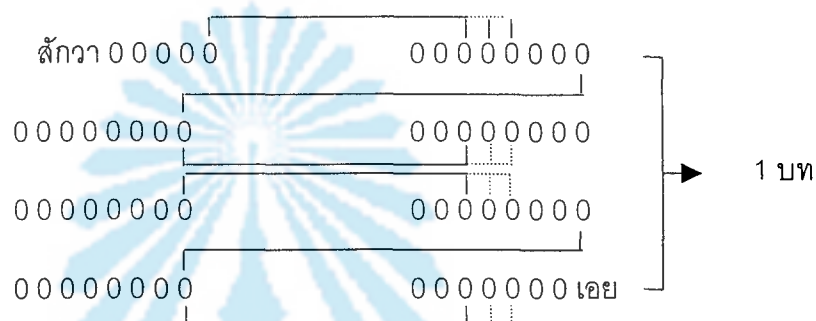
1.1.4 กลอนสักวา

วรารภณ์ บำรุงกุล ได้กล่าวถึงกลอนสักวาไว้ว่า

กลอนสักวาแต่เดิมนั้นในหนึ่งบทแต่งก็คำกลอนก็ได้ขึ้นอยู่กับเนื้อความที่จะร้องแต่ปัจจุบันนิยมแต่ง 4 คำกลอน (หรือ 8 วรรค) ถ้าต้องการแต่งต่อไป ต้องขึ้นบทใหม่โดยไม่ต้องร้อยสัมผัสกับบทต้นๆ ด้วย ในวรรคหนึ่งๆ ใช้คำตั้งแต่ 6-9 คำ วรรคจบบทใช้คำว่า เอย เป็นคำสุดท้าย การสัมผัสเหมือนกลอนสุภาพทั่วไป แต่ยึดหยุ่นคำรับสัมผัสได้เหมือนกลอนดอกสร้อย สักวานี้แต่เดิมเล่นเป็นกลอนสด เล่นกันก็วงก็ได้

แต่ใช้ลำนําท่านองเดียว คือ ลําทะทอง¹

แผนผังกลอนสี่กวาง

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนกลอนสี่กวางไว้ แต่มีจำนวนน้อย ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ทำการแทน

สี่กวางพาแฟนมาแดนฟ้า
ได้ชมเมืองนานาเป็นสุขี
ฝรั่งเศส สวิส อิตาลี
มาจบที่เมืองงามนามอิงแลนด์
แต่ทางบ้านธนาคารเกิดป่วนปั่น
เปลี่ยนผู้ว่าการลำบากแสน
ถ้าแม่ข้าเลือกได้จะให้แฟน
ทำการแทนสักทีดีแน่เอ๋ย

เล่มที่ 6 บทที่ 1414

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ห้อยนายาก

สี่กวางมานอนอยู่จุฬาฯ
โชคชะตาชีวันนี้ผันผวน

¹ วารสารณ บำรุงกล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 168.

ตอนเข้าไก่อ่ายเก้คำเรวอน
 ความบั้นปวนอาจมีทุกวีวัน
 วันหนึ่งแสนปวดท้องจนร้องไห้
 บอกน้องแก้วพี่ไขมิได้ฝัน
 อยากไปโรงพยาบาลโดยทันควัน
 แต่ห้องนั้นหายากลำบากใจ

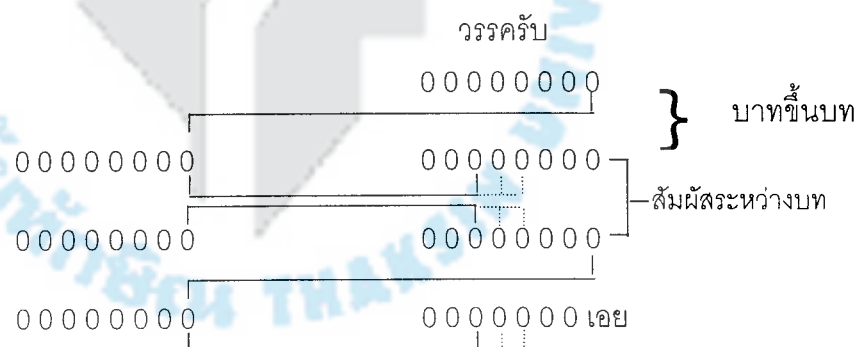
เล่มที่ 6 บทที่ 1563

1.1.5 กลอนนิราศ

วราภรณ์ บำรุงกุล ได้กล่าวถึงกลอนนิราศไว้ว่า

กลอนนิราศมีลักษณะบังคับเช่นเดียวกับกลอนเพลงยาว ดังนั้นการพิจารณาว่าเป็นกลอนชนิดใด จึงให้ดูที่เนื้อความเป็นหลัก กลอนเพลงยาวจะเป็นสรวลรักรั คร่ำครวญพรรณนาถึงความรัก ความทุกข์ หึงหวง ตัดพ้อ แต่ละบทไม่สู้จะยาวนาน ส่วนกลอนนิราศนั้นเป็นการพรรณนาถึงคนรักที่ต้องจากกันไกล จึงมักคร่ำครวญยาวนาน โดยใช้ชื่อสถานที่ ธรรมชาติที่ปรากฏตามเส้นทาง และกาลเวลามาประกอบการพรรณนานั้นด้วย¹

แผนผังกลอนนิราศ

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการแต่งนิราศไว้ทั้งหมดไว้ 11 เรื่อง มีทั้งที่

¹วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 170.

แต่งเป็นโคลง และเป็นกลอน ที่เป็นโคลงมี 1 เรื่อง คือ นิราศบักซีใต้ ที่เป็นกลอนมี 10 เรื่อง คือ นิราศพายาใจไปรอบโลก นิราศเรื่องไปเมืองคอมมิวนิสต์ นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก นิราศเรื่องเมืองร่างข้างอุดร นิราศลัดไปวัดตะเคียนคู่ นิราศลัดไปกับท่านผู้หญิง นิราศลิวปลิวไปที่ไหนเอ่ย นิราศลิวปลิวไปในโลกหล้า นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว นิราศเล่นไปแดนอารยะ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก

นิราศพายาใจไปรอบโลก
ได้พำพลอดตลอดทางจึงสร้างโคก
นับว่าโชคช่วยเซ็ดให้เปล็ดเพลิน
ไปรอบโลกคราวนี้ครั้งที่สาม
ต้องบินข้ามหลายทวีปรีบเหาะเหิน
เวลาเหนื่อยเหน็ดนั้นพลันเผอิญ
ได้เผอิญชิดเจ้าทุเลาลง

เล่มที่ 5 บทที่ 930

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก

นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก
จะจากไปไกลนุชก็สุดโคก
แต่ว่าโชคชักนำให้จำจร
ทำงานอยู่ดีที่ออฟฟิศ
ไม่เคยคิดว่าจะห่างดวงสมร
มีจดหมายนายสตาร์มาอ่อนวอน
จึงรีบจรไปหาท่านนายก

เล่มที่ 1 บทที่ 991

1.2 ประเภทภาพ

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของคำว่า ภาพ ไว้ว่า "คำ

ร้อยกรองจำพวกหนึ่ง มีหลายอย่าง เช่น กาพย์ฉับบึง กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ยานี¹

พระยาอุปทิศศิลปสาร ได้ให้ความหมายของกาพย์ไว้ว่า “หมายถึงคำกานต์พวกหนึ่ง ซึ่งต่างจากคำกลอนเพราะจัดวรรคต่างกัน ต่างกับคำโคลงและคำร่าย เพราะไม่นิยมเอกโท และต่างกับฉันท์ เพราะไม่นิยมครุ ลหุ แต่ท่านประพันธ์เข้ากับฉันท์ได้”²

กำชัย ทองหล่อ ให้ความหมายของกาพย์ไว้ดังนี้ “คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง ซึ่งมีกำหนด คณะ พยางค์ และสัมผัส มีลักษณะคล้ายฉันท์ แต่ไม่นิยมครุลหุเหมือนกับฉันท์”³

จากคำกล่าวของผู้รู้สรุปได้ว่า กาพย์ หมายถึงคำร้อยกรองประเภทหนึ่งซึ่งบังคับคณะ พยางค์ และสัมผัส เป็นร้อยกรองที่คล้ายกับฉันท์มากที่สุด ต่างกันที่ฉันท์บังคับครุลหุ แต่กาพย์ ไม่บังคับเท่านี้เอง จากบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีคำประพันธ์ประเภทกาพย์อยู่ 4 ชนิด คือกาพย์ยานี 11 กาพย์ฉับบึง 16 กาพย์สุรางคนางค์ 28 และกาพย์ธรรณพ 32 ดังนี้

1.2.1 กาพย์ยานี 11

วราภรณ์ บำรุงกุล กล่าวถึงกาพย์ยานี 11 ว่า

กาพย์ยานี 11 นี้ ในหนึ่งบทมี 2 บาท เรียกบาทเอกบาทโท แต่ละบาทมี 2 วรรค วรรคหน้ามี 5 คำ วรรคหลังมี 6 คำ รวมในหนึ่งบาทมี 11 คำ (การเรียกกลานา 11 จึงมาจากจำนวนคำในหนึ่งบาทนั่นเอง) การสัมผัส กำหนดให้ คำสุดท้ายวรรคหน้าของ บาทเอกสัมผัสกับคำที่ 3 วรรคหลังของบาทเอก และคำสุดท้ายของบาทเอกนั้นก็สัมผัส กับคำสุดท้ายวรรคหน้าของบาทโท หากต้องการแต่งบทต่อ ๆ ไปก็ให้ร้อยสัมผัสจากคำ สุดท้ายของบทไปยังคำสุดท้ายของบาทเอก ในบทถัดไป⁴

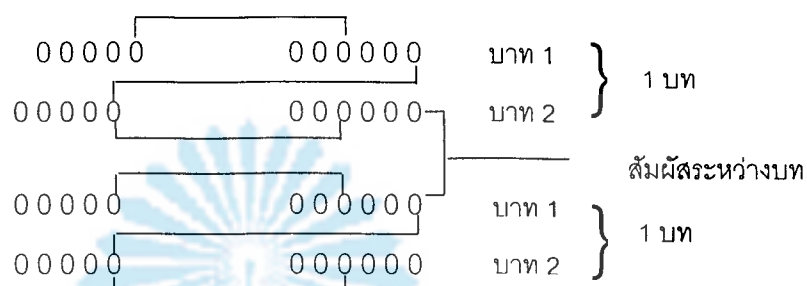
¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525. 2538. หน้า 87.

²พระยาอุปทิศศิลปสาร. หลักภาษาไทย. 2539. หน้า 430.

³กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. 2519. หน้า 607.

⁴วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 100.

แผนผังภาพยยานี 11

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนภาพยยานี 11 ไว้หลายบท มีทั้งเขียนร่วมกับคำประพันธ์ประเภทอื่น และเขียนเดี่ยว

เขียนร่วมกับกลอนบทละคร ตัวอย่างเช่น ในเรื่องธิดาหงส์

พระสหาย ๑ :

หญิงชายสหายเอ๋ย

มาห้อมกันพร้อมพรู

ทรงเปิดพระบัญชร

ปราบปลื้มเปรียบปาน

รับสั่ง...

พรั่งนี้ยังมีภาร

วังนอกได้ออกหมาย

พลเมือง :

ไซโยได้เฝ้าเจ้าชีวิต

ชาวดุสิตธานีน้อมถวาย

พระพรให้ชื่นฉ่ำเกียรติกำจาย

สรรพโรคโรคร้ายอย่าปีทา

เป็นปิ่นเกศข้าเจ้าอยู่เนนาน

ทรงเกษมสำราญสุขุขบรรชา

ล่องดุสิตอุทยานปานเมืองฟ้า

เฝ้าชมพระพักตร์ทุกซอ.อย

นำชมเขยน้ำใจอยู่

ประหนึ่งนัดว่าจัดงาน

เห็นนาครอยู่เต็มลาน

ประเดี๋ยวจะเสด็จลง

จะเหนี่ยวพระวรกาย

พิธีการอย่างมากมาย

งานเด่นรำตอนคำคืน

จากตัวอย่างที่ยกมา บทร้อยกรองหัวข้อพระสหาย ๑ ใช้คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11 ส่วนคำประพันธ์หัวข้อ พลเมือง ใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนบทละคร

เขียนเฉพาะกาพย์ยานี 11 ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ขาสอง

ขาสองต้องยืนหยัด	อยู่ในวัฒนธรรมไทย
ตาสองต้องมองออกไป	ยังโลกใหญ่มหิพา
หูสองต้องสดับ	ส่วนดีรับปรับกิจการ
มือสองต้องทำงาน	รวมทั้งด้านการวิจัย

เล่ม 4 บทที่ 786

นอกจากนี้การเขียนกาพย์ยานี 11 ของ ม. ล. ปิ่น มาลากุล จะมีการขึ้นต้นวรรคแรกในบางบทด้วยจำนวนคำเพียง 2 และ 3 คำ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง เหลียวดูผู้ขาดวาสนา

ยี่สิบห้า	ปีผ่านมาแสนดีใจ
นับแต่ประเทศไทย	เริ่มสนใจในงาน
สอนพวกหนูหนวกใบ้	เพื่อจะให้วิชาการ
ระลึกคุณอาจารย์	ทุกทุกท่านมีเมตตา

เล่ม 1 บทที่ 37

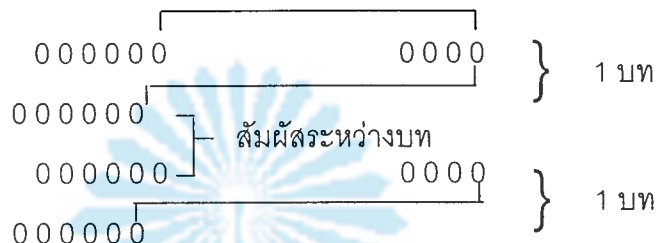
1.2.2 กาพย์ฉบัง 16

วินัย ภูระหงษ์ ได้กล่าวถึงกาพย์ฉบัง 16 ไว้ว่า

กาพย์ฉบังบทหนึ่งมี 16 คำ แบ่งออกเป็น 3 วรรค วรรคที่ 1 มี 6 คำ วรรคที่ 2 มี 4 คำ และวรรคที่ 3 มี 6 คำ สัมผัสบังคับเป็นสัมผัสสระ กำหนดไว้ 1 คู่ คือคำสุดท้ายของวรรคที่ 1 สัมผัสไปยังคำสุดท้ายของวรรค 2 ถ้าแต่งมากกว่า 1 บทขึ้นไป กำหนดสัมผัสระหว่างบทเป็นสัมผัสสระ คือคำสุดท้ายของวรรคหน้า (วรรคที่ 3) สัมผัสไปยัง

คำสุดท้ายของวรรคที่ 2 ของบทต่อไป¹

แผนผังภาพย้ง 16

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนภาพย้ง 16 ไว้ หลายบท มีทั้งเขียนไว้เดี่ยว ๆ และเขียนร่วมกับคำประพันธ์ประเภทอื่น

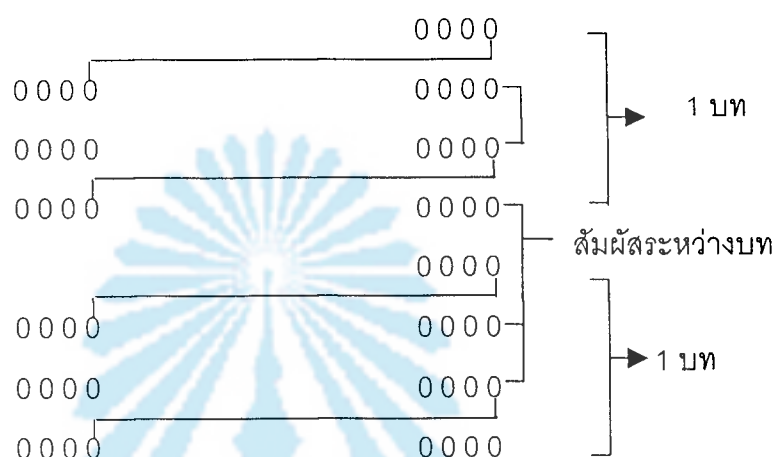
เขียนเฉพาะภาพย้ง 16 ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ประชาธิปไตย

อันว่าประชาธิปไตย	ตามแบบไทยไทย
มีมาก่อนแล้วในสยาม	
ผู้ให้คือพ่อขุนราม	ทุกนิคมคาม
มีอิสระเสรี	
ในนานนั้นข้าวมามี	ที่ในวาริ
มีปลาประมวลงมากมาย	
ประชาชนสุขสบาย	ค้าม้าค้าควาย
ค้าช้างได้อย่างที่ประสงค์	
	เล่ม 1 บทที่ 49

เขียนร่วมกับคำประพันธ์ประเภทกลอน ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง
ฝนเม็ดเดียว

¹วินัย ภูระหงษ์. การแต่งคำประพันธ์. 2539. หน้า 59.

แผนผังภาพยี่สุรางคณางค์ 28

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ส่วนใหญ่เขียนภาพยี่สุรางคณางค์ 28
ร่วมกับคำประพันธ์ประเภทอื่น ที่เขียนเดี่ยว ๆ มีเพียงสำนวนเดียว

เขียนร่วมกับกลอน ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง จอกลีแจ็ก

แสนสงสารนายทอมยอมง่ายง่าย
สาวทั้งหลายชอบแจ็กแปลกจริงหนา
กลาสีคนนี่ที่เกิดมา
สำหรับล่าเหล่าหญิงไปอิงองค์
เก่งจริงเจ้าหญิงยังเล่นิทานได้
หลอกสาวสาวน้อยใหญ่ให้ลุ่มหลง
ขอจับมือพ่อคุณอย่างนง
แล้วฉลักส่งลงเรือเพื่อกลับไป
ขอบแก้วผู้หญิง
แจ็กเก่งจริงจริง ไม่เคยแพ้ใคร
วันไหนขึ้นบก เราต้องยกให้
แต่รีบกลับไป ทะเลเกิดหนา
วันไหนเงินเดือนออกจะบอกให้
ใส่เสื้อใหม่เริ่มเร่แก่จริงหนา
เงินเดือนหมดจึ่งจะดเล่นเฮฮา

ยอมถอยหลังยังท่าลงเรือไป

เล่ม 1 บทที่ 93

จากตัวอย่างที่ยกมา จะเห็นว่าบทร้อยกรอง "จอลลีแจ็ก" บทที่ 1, 2 และ 3 ใช้คำ
ประพันธ์ประเภทกลอน ส่วนบทที่ 3 ใช้คำประพันธ์ประเภท กาพย์สุรางคนางค์ 28
เขียนเฉพาะกาพย์สุรางคนางค์ 28 ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ตอบปัญหา

ได้ฟังนายชิด	นายชอบชอบคิด
อยากไปลอนดอน	ก็แสนปรีดา
ถูกแน่แต่ว่า	แล้วย้อนกลับมา
ถ้าไม่ได้ไป	จะถูกที่คน
ตอบปัญหาเล่น	ก็ช่างปะไร
แต่ไม่ลืบลั่น	ก็จำต้องทน
	เห็นว่าชอบกล
	จนต้องกลุ้มใจ

เล่ม 6 บทที่ 1585

จากตัวอย่าง เป็นการเขียน กาพย์สุรางคนางค์ โดยไม่มีคำประพันธ์ประเภทอื่นปน

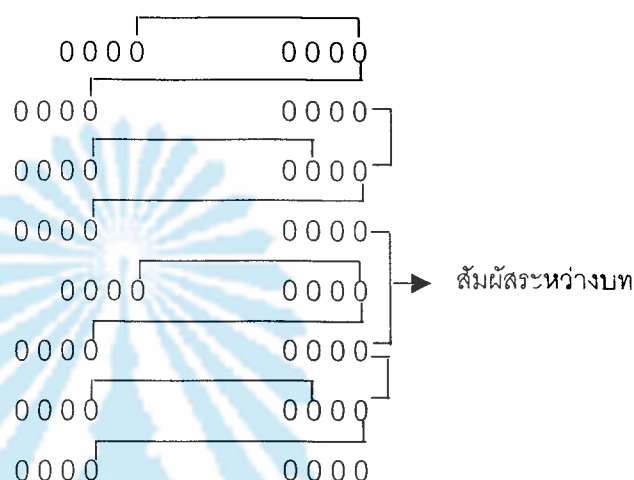
1.2.4 กาพย์ธรรณูชาญงค์ 32

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏกาพย์ธรรณูชาญงค์ 32 ไว้เพียงแห่ง
เดียว วินัย ภูระหงษ์ กล่าวถึงกาพย์ธรรณูชาญงค์ 32 ไว้ว่า

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงประดิษฐ์กาพย์แบบใหม่ขึ้นแบบหนึ่ง
โดยเพิ่มคำลงข้างหน้ากาพย์สุรางคนางค์ 28 อีก 1 ววรรค จำนวน 4 คำ และเพิ่ม
สัมผัสสระโศให้คำสุดท้ายของวรรคที่เพิ่มนั้น สัมผัสกับคำสุดท้ายของวรรคที่ 2 (คือ
วรรคแรกเดิม) และเรียกชื่อว่า กาพย์ธรรณูชาญงค์ 32¹

¹วินัย ภูระหงษ์. การแต่งคำประพันธ์. 2539. หน้า 66.

แผนผังภาพยัณญ์ขยงค้

ตัวอย่างที่พบในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นการเขียนร่วมกับคำประพันธ์ประเภทกาพย์สุรางคนางค์ 28 และคำประพันธ์ประเภทกลอนแปด โดยจะยกมากล่าวเฉพาะภาพยัณญ์ขยงค้ ซึ่งปรากฏอยู่ในบทร้อยกรอง เรื่องวินัย ดังนี้

ท่านยกตัวอย่าง	ในต่างประเทศ
กองทัพฝรั่งเศส	เกือบต้องกินทัพ
เพราะนกพิราบ	ได้ทราบคำสั่ง
ทราบแล้วก็ยัง	ไม่รีบบินไป

เล่ม 4 บทที่ 779

1.3 ประเภทโคลง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของโคลงไว้ว่าหมายถึง “คำประพันธ์ประเภทหนึ่ง มีสัมผัสและบังคับเอกโทตามตำราฉันทลักษณ์”¹

กำชัย ทองหล่อ ได้อธิบายความหมายของโคลงไว้ว่า หมายถึง “คำประพันธ์ชนิดหนึ่ง

¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538

ซึ่งมีวิธีเรียบเรียงถ้อยคำเข้าคณะ มีกำหนดเอก โท และสัมผัส แต่มิได้บัญญัติบังคับครุหลุ"¹

สรุปได้ว่า โคลงเป็นร้อยกรองที่บังคับเรื่องคณะ สัมผัส และคำเอก คำโท เป็นสำคัญ

จากการศึกษาบทร้อยกรอง ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ปรากฏคำประพันธ์ประเภทโคลง 3 ชนิด คือ โคลงสี่สุภาพ โคลงนันทายี และโคลงวิหขุมาลี ดังนี้

1.3.1 โคลงสี่สุภาพ

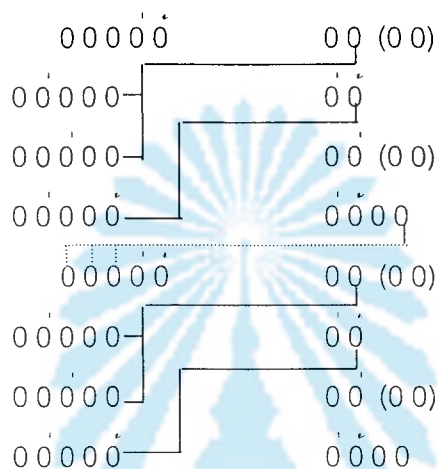
วินัย ภูระหงษ์ กล่าวถึงโคลงสี่สุภาพไว้ว่า

โคลงสี่สุภาพ บทหนึ่ง มี 4 บาท บาทที่ 1, 2 และ 3 มีบาทละ 7 คำ บาท ที่ 4 มี 9 คำ แต่ละบาทแบ่งออกเป็น 2 วรรค วรรคหน้า 5 คำ วรรคหลัง 2 คำ ส่วนบาทที่ 4 วรรคหลัง 4 คำ หนึ่ง อาจใช้คำสร้อยเสริมท้ายบาทที่ 1 หรือบาทที่ 3 หรือบาทที่ 4 ได้อีก บาทละ 2 คำ สัมผัสบังคับในโคลงสี่สุภาพเป็นสัมผัสสระ กำหนดไว้ดังนี้ คำที่ 7 ของบาทที่ 1 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 5 ของบาทที่ 2 และบาทที่ 3 คำที่ 7 ของบาทที่ 2 ส่งสัมผัสไปยังคำที่ 5 ของบาทที่ 4 คำเอก คำโท โคลงสี่สุภาพบังคับคำเอก 7 แห่ง โท 4 แห่งคือ บาทที่ 1 คำที่ 4 เป็นคำเอก คำที่ 5 เป็นคำโท เฉพาะ 2 ตำแหน่งนี้ อาจสลับที่กันได้ บาทที่ 2 คำที่ 2 และ 6 เป็นคำเอก คำที่ 7 เป็นคำโท บาทที่ 3 คำที่ 3 และ 7 เป็นคำเอก บาทที่ 4 คำที่ 2 และ 6 เป็นคำเอก คำที่ 5 และ 7 เป็นคำโท วรรณยุกต์ครบทุกแห่ง เรียกว่า โคลงแบบ หรือโคลงตัวอย่าง (สร้อยไม่นับ)²

¹กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. 2519. หน้า 544.

²วินัย ภูระหงษ์. การแต่งคำประพันธ์. 2539. หน้า 73-74.

แผนผังโคลงสี่สุภาพ

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนโคลงสี่สุภาพมากเป็นอันดับสอง รองจากกลอนแปดหากเทียบกับบทร้อยกรองทั้งหมด มีทั้งเขียนเดี่ยว ๆ และเขียนร่วมกับคำประพันธ์ประเภทอื่น ลักษณะการเขียนโคลงสี่สุภาพของท่านส่วนใหญ่พบว่ามักจะนิยมใช้คำตายแทนรูปวรรณยุกต์เอก และในวรรคแรกมักจะสลับตำแหน่งเอก โท

เขียนเฉพาะโคลงสี่สุภาพ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ไซคดี

ไซคดีที่ข้าเกิด	เป็นไทย
มีกษัตริย์เป็นฉัตรชัย	ร่มเกล้า
ขอถวายพระพรใน	วาระ นีนา
ให้พระมหाराชเจ้า	อยู่ค้ำฟ้าดินฯ

เล่มที่ 1 บทที่ 12

จากตัวอย่าง จะเห็นว่าเป็นการเขียนโคลงสี่สุภาพแบบเดี่ยวๆ และลักษณะการเขียนโคลงในวรรคแรกก็มีการสลับตำแหน่งรูป เอก โท อีกทั้งตำแหน่งที่เป็นรูปเอกก็จะใช้คำตาย เช่นในคำว่า เกิด กษัตริย์ พระ

เขียนร่วมกับกลอนแปด ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง ส่วนผสม

พี่รักเจ้าเมื่อเห็นเป็นมนุษย์

บริสุทธิ์ในจิตสนิทสนม

แม้รัก โลก โกรธ หลง คงนิยม

ส่วนผสมของคนไม่ปนเลย

พี่คิดถึงน้องรัก มากมาย

พี่จึงส่งจดหมาย สู่น้อง

น้องคงอยู่สบาย ทุกทุก วันนา

ทุกอย่างอย่าขัดข้อง อย่าได้ขุ่นใจ

เล่มที่ 6 บทที่ 1454-1455

จากตัวอย่างที่ยกมาจะเห็นได้ว่า บทที่ 1 เป็นกลอนแปด บทที่ 2 เป็นโคลงสี่สุภาพ
เขียนร่วมกับกาพย์ยานี 11 ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ม่อนน้อย (๒)

มานอนอยู่ม่อนไฉ่ อาลัย เพื่อนเอย

ยามที่จะจากใจ ละห้อย

บุปผาแบ่งบานใน แนวป่า

วานอยู่กับม่อนน้อย เมื่อข้าจากจร

“มานอนอยู่ม่อนน้อย

แสนละห้อยเมื่อจะจร

จากมิตรจิตอาวรณ์

จรจากเพื่อนเหมือนเพลิงผลาญ

บุปผาแลวิไล

แบ่งบานในแนวพนาลัย

ทูลอ้อข้าขอวาน

อยู่แทนข้าคราจากจร

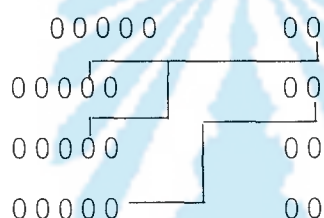
เล่ม 6 บทที่ 1260

จากตัวอย่างที่ยกมา บทที่ 1 ใช้คำประพันธ์ประเภทโคลงสี่สุภาพ บทที่ 2 และ 3 ใช้
คำประพันธ์ประเภทกาพย์ยานี 11

1.3.2 โคลงนันททายี

วราภรณ์ บำรุงกุล กล่าวถึงโคลงนันททายีไว้ว่า “เป็นโคลงโบราณ มีคำทั้งหมด 28 คำ ไม่บังคับ คำเอก คำโท ไม่มีคำสร้อย มีคำสัมผัสดังนี้คือ คำที่ 7 บาทที่ 1 สัมผัสกับคำที่ 4 บาทที่ 2 และบาทที่ 3 คำที่ 7 บาทที่ 2 สัมผัสกับคำที่ 4 บาทที่ 4”¹

แผนผังโคลงนันททายี

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏโคลงนันททายี เพียง 1 บท คือ
ในบทร้อยกรอง เรื่อง นันททายี

หลานได้ทราบข่าวโปรด
จึงคิดประพันธ์ดู
ไม่เหมาะเพราะปัญญา
มันสมองหมดแล้ว

โคลงนันททายี
สี่บาท
ชักเลื่อม ลงฮือ
แต่งแล้ว
เล่ม 6 บทที่ 1422

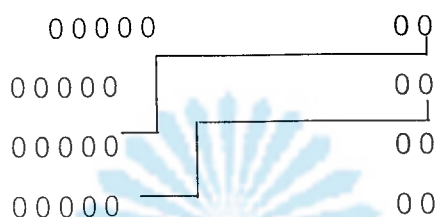
1.3.3 โคลงวิษุมาลี

วราภรณ์ บำรุงกุล กล่าวถึงโคลงวิษุมาลีไว้ว่า “เป็นโคลงโบราณมีคำทั้งหมด 28 คำ ไม่มีการบังคับคำเอก คำโท และไม่มีสร้อยคำ มีเส้นสัมผัส 2 เส้น เส้นแรกจากคำที่ 7 บาทที่ 1 สัมผัสไปยัง คำที่ 5 บาทที่ 3 และจากคำที่ 7 บาทที่ 2 สัมผัสไปยังคำที่ 5 บาทที่ 4”²

¹วราภรณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. 2537. หน้า 55.

²แหล่งเดิม. หน้า 53.

แผนผังโคลงวิหขุมาลี

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏโคลงวิหขุมาลีเพียง 1 สำนวน ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 12 บท และบางบทมีคำสร้อยอยู่ด้วย ในที่นี้จะยกมาเพียง 2 บทดังตัวอย่าง ในบท ร้อยกรอง เรื่อง ฟลอเรนซ์ในดิงเกล

คำนึงถึงเมื่อครั้ง	สมัย โบราณ
โลกมนุษย์ยังเยาว์	อยู่นั้น
ทุกประเทศทั่วใน	ยุโรป เอเชีย
อันศิวิไลซ์กัน	กิดเจริญ
ยามสบบยุทธ์ศึกครั้ง	ไดไต่ กิด
ทวยทหารนายพล	ลำบาก
ใครที่เจ็บป่วยใน	สนามรบ
มีแต่ตายโดยมาก	หวาดเสียว

เล่มที่ 6 บทที่ 1505

1.4 ประเภทฉันท

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของฉันทไว้ว่า หมายถึง "ชื่อคำประพันธ์ประเภทหนึ่งที่วางคำ ครุ ลหุ เป็นแบบต่างๆ"¹

สิทธา พิณีภูวดล และ ประทีป วาทิกทินกร กล่าวว่า "ฉันทเป็นร้อยกรองที่มีระเบียบบังคับคำหนัก – เบา หรือคำครุ (ใช้เครื่องหมาย ˆ แทน) คำลหุ (ใช้เครื่องหมาย ˘ แทน)

¹ราชบัณฑิตยสถาน พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538. หน้า

เป็นสำคัญ นอกจากนั้นก็บังคับในเรื่องคณะ และสัมผัสด้วย"¹

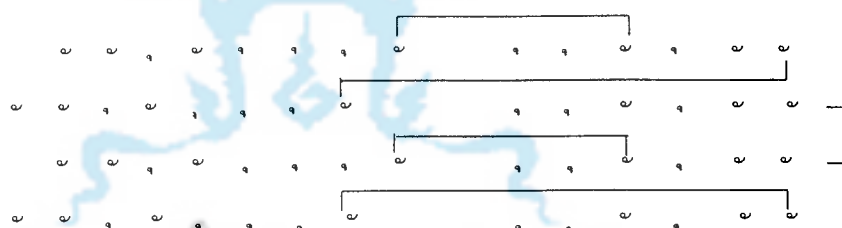
สรุปได้ว่า ฉันท คือ คำประพันธ์ชนิดหนึ่งซึ่งกวีร้อยกรองขึ้นโดยกำหนดคณะ สัมผัส และตำแหน่งของคำครุ ลหุ เป็นสำคัญ

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏคำประพันธ์ประเภทฉันท 3 ชนิด คือ วสันตดิถีฉันท สัททูลวิกิพิตฉันท และปถวีฉันท ดังนี้

1.4.1 วสันตดิถีฉันท

พรทิพย์ แพงสุด ได้กล่าวถึง วสันตดิถีฉันทไว้ว่า "ฉันท 1 บท มี 2 บาท เขียน บาทละ 32 วรรค 14 พยางค์ แบ่งเป็นวรรคหน้า 8 พยางค์ วรรคหลัง 6 พยางค์ ประกอบ ด้วยคณะฉันท 4 คณะ คือ ตะคณะ ภาคณะ สะคณะ 2 และครุลอย 2 ส่งสัมผัสแบบกาพย์"²

แผนผังวสันตดิถีฉันท

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏวสันตดิถีฉันทเพียงจำนวนเดียว และเขียนร่วมกับโคลงสี่สุภาพ ในที่นี้จะยกมาเฉพาะ วสันตดิถีฉันท คือ ในบทร้อยกรอง เรื่อง ถวายพระพร

ทรงชัยประเสริฐสุดจะพระราม

นำสยามดำเนินดิน

สู่ทางวิถีสิริเจริญ

บมิแพ้ใครใด

ทรงสอดและส่องทิพยเนตร

กลະเหตุประโยชน์ใน

¹ลิตธา พินิจภูวดล และ ประทีป วาทิกทินกร. ร้อยกรอง. 2516. หน้า 58.

²พรทิพย์ แพงสุด. กวีนิพนธ์ไทย. ม.ป.ป. หน้า 84.

บ้านเมืองสยามจะศิริวิไลซ์

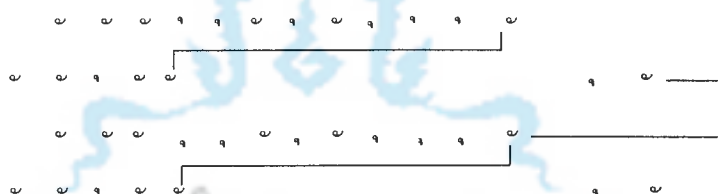
ก็พระองค์พระทรงธรรม

เล่ม 1 บทที่ 60

1.4.2 สัททูลวิกิพีตฉันท 10

พรทิพย์ แฟงสุด ได้กล่าวถึง สัททูลวิกิพีตฉันท 19 ว่า หมายถึง "ฉันท ที่มีลีลา ประดุจสิงโตคะนอง มีลักษณะบังคับคือ 1 บท มี 3 วรรค 19 พยางค์ แบ่งออกเป็นวรรคละ 12-5-2 พยางค์ ตามลำดับ ประกอบด้วยคณะฉันท 6 คณะ คือ มะคณะ สะคณะ ชะคณะ สะคณะ ตะคณะ 2 คณะ และครุ 1 ส่งสัมผัสแบบกลอนสังขลิก"¹

แผนผังสัททูลวิกิพีตฉันท

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปราภฏ สัททูลวิกิพีตฉันท 19 เพียง
จำนวนเดียว คือ ในบทร้อยกรองเรื่อง โรงเรียนเซนต์ฟรังค์

สืบแปดกุ่มกะประชุมประถมอุดมฤกษ์

เชิญเทพยดาเบิก

พระเนตร

เพื่อเป็นองคะสขีพะยานวรวิเศษ

ข้ามุ้งมโนเจต

ตะนา

ทำงานมงคะละส่งกระแสดิจิตะณา-

จารย์ในอดีตข้า

ประนม

ทั้งโอนอ่อนศิระเกล้าประกอบก็จะอุดม

¹พรทิพย์ แฟงสุด. กวีนิพนธ์ไทย. ม.ป.ป. หน้า 95.

เป็นพุ่มผกาสม หทัย
ศิษย์เข็นตังค์พระกระลือพระคุณครูสมัย
ก่อนโน้นและมนปัจจุบัน

เล่ม 2 บทที่ 205

1.4.3 ปถวิฉันท์

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้กล่าวอธิบายถึงฉันท์ชนิดนี้ว่า

ได้ค้นพบฉันท์ขึ้นต้นฉบับศกุนตลา ของกาลิทาส รัตนกวีซึ่งไม่มีในคัมภีร์วุตโตทัย ชื่อ ปถวิฉันท์ ได้รายงานเรื่องนี้ต่อสมเด็จพระเจ้าภคินีเธอ เจ้าฟ้าเพชรรัตนราชสุดา สิริโสภาพัณณวดี ในการพูดหลังอาหารที่โรงแรมราชศุภมิตร เมื่อ วันที่ 6 มกราคม 2516 และได้ลองแปลจากภาษาสันสกฤตเป็นภาษาไทย เป็นตอนที่ท้าวทุษยันต์จำศกุนตลา ไม่ได้ แต่ก็หวนคิดดูสักครั้งหนึ่ง ว่าตามที่ศกุนตลากล่าวนั้น อาจเป็นจริงได้กระมัง¹

ตัวอย่างปถวิฉันท์ 17

สุดาสิริศกุนตลา
วิมลโฉมประโลมน่า นิยม
อนาถอรอนงค์ระทม
ประดุจจะทุกชะถมท่อม หทัย

เล่ม 3 บทที่ 600

1.5 ประเภทเพลง

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของเพลงไว้ว่า หมายถึง “สำเนียงขับร้อง ทำนองดนตรี กระบวนวิธีรำดาบรำทวน เป็นต้น”²

¹ม.ล.ปิ่น มาลากุล. บทประพันธ์ธรรมกว่าพันบท เล่ม 3. 2535. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

²ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538. หน้า

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเขียนเพลงไว้หลายเพลงส่วนใหญ่เป็น เพลงที่แต่งให้โรงเรียนและสถานที่ต่าง ๆ เพลงประกอบละครและเพลงประกอบในพิธีการต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ในบทเพลงโรงเรียนนารีนุกูล

นักเรียนสตรีนารีนุกูล
 เติบโตแต่เฉพาะความดี
 นักเรียนสตรีนารีนุกูล
 เราพบเพิ่มความสามัคคี
 เรามีความพากเพียร
 จะเล่นหรือจะเรียน
 ประมวลวิชา
 ปัญญาเพิ่มพูน
 นักเรียนสตรีนารีนุกูล
 เราทุนเกิดแต่ยอดความดี

เล่ม 2 บทที่ 210

จากตัวอย่างแต่งให้โรงเรียนนารีนุกูลทำนองสากล "The Best Things in Life Are Free"

ในบทเพลงใกล้รุ่ง (เพลงทำนองสากล) ใช้แสดงระบำ

ใกล้รุ่งอีกประเดี๋ย
 เจียวจะมาพ่อนำ
 คอยดูสีม้าว่าแดงหรือดำ
 จึงมาแต่ย่ำรุ่งเอย

จูเซียว มาตัวเดียวเปลี่ยวมากอยากเจอลย
 เพื่อนเพื่อนหายไปชอนนอนหลับเลย
 ข้าไม่เคยเปลี่ยวเปล่าเศร้าอุรา

ไปนอนไปนอนไปนอน รอร่าละครจนเพื่อนมา
 ไปนอนไปนอนไปนอน นอนหลับเสียก่อนก็ได้นี้นา
 จูเหลื่อม ออกจะเอื่อมเสียแล้วน้องแก้วจำ

เพื่อนเพื่อนหายไปซ่อนผอนกายา

สวนตัวข้าเหนื่อยใจมิได้นอน

ใกล้รุ่งอีกประเดี๋ยว

งูเห่ลือมจะเลี้ยวมารำละคร

เราก็งูใหญ่มิได้นอน

มารำละครเสียแล้วเอ๋ย

ไปนอนไปนอนไปนอน

เปื้อรำละครเสียแล้วเอ๋ย

ไปนอนไปนอนไปนอน

เปื้อรำละครเสียแล้วเอ๋ย

งูหลาม พอถึงยามวิโยคโศกจริงเอ๋ย

ถูกเกณฑ์ให้ไปรำซ้ำจริงเอ๋ย

ซ้ำไม่เคยรำร้ายได้แต่นอน

งูเห่า พอเห็นเจ้าปรากฏสยดสยอง

รู้ว่าเจ้ามีพิชิตสะท่อน

จะไปนอนเดี๋ยวนี้ก็มีภัย

ใกล้รุ่งอีกประเดี๋ยว

งูเห่ลือมงูเขียวจะเลี้ยวมาไ

งูหลามงูเห่าเจ้ากลับหนีไป

ว่ารำไม่ได้จริงจริงเอ๋ย

ไปนอนไปนอนไปนอน

เพราะรำละครไม่เป็นเอ๋ย

ไปนอนไปนอนไปนอน

เพราะรำละครไม่เป็นเอ๋ย

งูเอ๋ย เจ้าไม่เคยร้องเล่นเป็นไฉน

รักเจ้าเฝ้าอยู่คอยดูใจ

รำไม่ได้ไม่เคยรำลึกที่

งูเขียวจะเลี้ยวมากัด

งูเห่ลือมจะรัดแน่นเข้าทุกที่

งูเห่างูหลามไม่ตามมานี้

ไปนอนหลับที่เสียแล้วเอ๋ย

ไปนอนไปนอนไปนอน

ว่ารำละครไม่เป็นเอ๋ย

ไปนอนไปนอนไปนอน

.....

ไปนอนไปนอนไปนอน

แต่ประเดี๋ยวก่อนใครมานั้นเอย

เล่ม 3 บทที่ 510

จากตัวอย่างเป็นเพลงประกอบการแสดงบทละครเรื่อง ตำนานแห่งดอกหญ้า ซึ่ง
ม.ล.ปิ่น มาลากุล เป็นคนแต่ง

ในบทเพลง วันที่หำธัณวามหาฤกษ์ ซึ่งใช้ทำนองเพลงแขกสาหร่าย

วันที่หำธัณวามหาฤกษ์

นภาเบิกบุญเพิ่มเฉลิมศรี

ตะวันส่องต้องพื้นปถพี

รัศมีลอดลวงถึงดวงใจ

โอ้ว่าพระองค์ผู้ทรงศรี

เปรียบแสงวีพระบารมีส่องไกล

ข้านี้ตื่นตื่นใจ

โชคดีเหลือล้ำเป็นคนไทย

มีโอกาสได้ชมพระบุญเอย

วันที่หำธัณวามหาฤกษ์

นภาเบิกพูนเพิ่มเฉลิมศรี

ตะวันส่องต้องพื้นปถพี

รัศมีลอดลวงถึงดวงใจ

โอ้ว่าพระองค์ผู้ทรงศรี

แห่งวงศ์จักรีเปรียบเหมือนชีวีของคนไทย

พระประสงค์ทรงมุ่งการณ์ไกล

ให้การศึกษไทย

ไปสู่สมัยรุ่งเรืองเอย

วันที่หำธัณวามหาฤกษ์

นภาเบิกพูนเพิ่มเฉลิมศรี

ตะวันส่องต้องพื้นปถพี

รัศมีลอดลวงถึงดวงใจ

ไฉ่ว่าพระองค์ผู้ทรงศรี

สมเด็จพระบรมราชินีนาถมิ่งโมฬีของชาวไทย

ข้าบาทพร้อมน้อมถวายพระพรชัย

ให้ทรงพระเจริญยิ่งใหญ่

ปกเกล้า ฯ ชาวไทยนิรันดร์เอย

เล่ม 1 บทที่ 36

จากตัวอย่าง เป็นการเขียนในโอกาสวันเฉลิมพระชนมพรรษาของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว หรือวันพ่อแห่งชาติ

จากการศึกษาการเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์ในวรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล ทั้งหมดพบว่ามี การเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์ 5 ประเภท ประเภทที่มีมากที่สุด คือ ประเภทกลอน รองลงมาคือ ประเภทโคลง ประเภทกาพย์ ประเภทบทเพลง และประเภท ฉันท์ ตามลำดับ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าหม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล นั้นมีความสามารถทางด้านภาษา เป็นอย่างยิ่ง กล่าวคือ สามารถนำถ้อยคำที่ต้องการสื่อความคิดมาผูกเป็นร้อยกรองให้เข้ากับ ฉันท์ลักษณะในรูปแบบต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องตามแบบของฉันท์ลักษณะดั้งเดิม แต่อย่างไรก็ตามมี บทร้อยกรองบางส่วนที่ดูเหมือนท่านจะตั้งใจเขียนให้แปลกไปจากฉันท์ลักษณะแบบเดิมนั้น คือ ไม่เคร่งครัดจำนวนคำในวรรคขึ้นต้น เช่น มีการขึ้นต้นกาพย์ยานี 11 และกลอนสุภาพ ด้วยคำ เพียง 2-3 พยางค์ นอกจากนี้ยังมีการแต่งโคลงนันทายี และโคลงวิษุมาลี โดยเพิ่มคำ สร้อยลงไปเพื่อให้ใจความสมบูรณ์ ทั้งที่ฉันท์ลักษณะของโคลงสองแบบนี้ ไม่มีคำสร้อย ในด้าน บทร้อยกรองประเภทบทเพลง ได้เขียนเนื้อเพลงได้อย่างเหมาะสมกลมกลืนกับโอกาสที่นำไปใช้ เช่น บทเพลงวันที่ห้าธันวาคมหาฤกษ์ เป็นการเขียนเทิดทูน ขึ้นชมพระบารมี และพระจริยวัตรอัน ดีงาม ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน และสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินี นาถ นอกจากนี้ในบางบทเพลง ได้เขียนทำนองประกอบไปด้วย ทำให้เห็นถึงความสนใจและ ความสามารถทางด้านดนตรีอีกประการหนึ่งของท่านด้วย

2. กลวิธีในการนำเสนอบทประพันธ์

ในการแต่งคำประพันธ์ของกวีแต่ละคน ย่อมมีลักษณะวิธีการนำเสนอที่แตกต่างกัน เป็นเอกลักษณ์ของกวีท่านนั้นๆ เพื่อต้องการให้ผู้อ่านเกิดความสนใจ และเพื่อสื่อความหมายให้ผู้อ่านเข้าใจเนื้อเรื่องให้มากที่สุด ในงานบทร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีกลวิธีในการนำเสนอบทร้อยกรองดังนี้

2.1 การใช้เครื่องหมายวรรคตอน

ในงานเขียนของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีการใช้เครื่องหมายวรรคตอนหลายชนิด แบ่งได้ดังนี้

2.1.1 การใช้เครื่องหมายอัฒประกาศ หรือเครื่องหมายคำพูด มีการใช้ในลักษณะต่างๆ คือ

2.1.1.1 ใช้เพื่เน้นคำ ตัวอย่างเช่นในบทร้อยกรอง ที่กล่าวไว้ในคำนำ

แต่การจัดความรู้ให้ดูนั้น

จะเรียก “พิพิธภัณฑ” หากจะไม่

จึงหาคำ “ประทรศนัย” นี้มาใช้

แปลได้ว่า “เอ็กซะบิชั่น”

เล่ม 1 บทคำนำ

จากตัวอย่าง จะเน้นคำ “พิพิธภัณฑ” “ประทรศนัย” และ “เอ็กซะบิชั่น” เพื่อต้องการให้ผู้อ่านเห็นชัดเจนและเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

ในบทร้อยกรอง เรื่อง มรดกรักษา

พระมหาธีรราชเจ้า จอมปราณ

แม่เสด็จสุวิมาน ฟากฟ้า

ยังได้พระราชทาน มรดก

“ความรักชาติ” ทั่วหน้า สืบสร้างเผ่าไทย ฯ

เล่ม 1 บทที่ 75

จากตัวอย่างเน้นให้เห็นถึงการที่รัชกาลที่ 6 ปลุกฝังให้คนในสังคมไทยเกิดความรักชาติ

2.1.1.2 ใช้เพื่อบ่งบอกว่าเป็นคำพูด ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง
เจ้าหญิงอเล็กซานดรา

แต่เขาก็ยินดีมีวันว่าง
จะได้ดูอะไรบ้างในเมืองใหญ่
ขอรถยนต์แค่คนขับรับพาไป
“นายจะไปที่ไหนบอกนะครับ”

เล่มที่ 1 บทที่ 43

จากตัวอย่าง เป็นคำถามที่แสดงคำพูดของคนขับรถคนไทย ครั้งที่เจ้าหญิงอเล็กซานดราแห่งอังกฤษเสด็จประพาสประเทศไทย
ในบทร้อยกรอง เรื่อง อธิการบดีคิดเลข

พระเนตรขุนเดินวันอยู่ไปมา
พอเห็นข้ารับสั่งว่า “มานี่”
ฉันคิดเลขไม่ออกบอกดีดี
ขาดไปยี่สิบห้าเท่านั้นเอง
เพราะให้เธอสองชั้นนั้นจึงขาด
เพราะไม่อาจจะรับคนที่เก่ง
งดเสมียนก็จะอลเวง
ฉันเกรงว่าเขาจะเดินชบวน
ข้าพเจ้าทูลว่า “ปัญหาง่าย
กระหม่อมขอถวายเป็นการด่วน
จะทำงานต่อไปไม่เรววัน
ควรมิควรสุดแต่จะกรุณา”

เล่ม 4 บทที่ 768

จากตัวอย่าง เป็นคำพูดที่แสดงว่าเป็นคำสั่ง ในคำว่า มานี่ และแสดงว่า เป็นคำตอบ

ในวรรณคดีว่า “ปัญหาน่าย กระทบมอชอถวายเป็นการด่วน จะทำงานต่อไปไม่เรรวน ควรมิควรสุดแต่จะกรุณา”

2.1.1.3 ใช้เพื่อบ่งบอกว่ายกข้อความที่เป็นงานเขียนของคนอื่นมาอ้าง ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง คำปราศรัย

“ผู้คนกำเนิดคล้าย คลึงกัน

ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แพกบ้าง
ความรู้้อจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง	อ่อนแก่ฤาไหว”

(พระราชนิพนธ์ ร.5)

คนไทยได้สดับข้อ	คำปราศรัย
พระปิยมหาราช	โปรดเกล้าฯ
ทรงเตือนเพื่อนร่วมชาติ	ให้ศึกษา
พระราชกระแสเฝ้า	จิตให้เร่งเรียนฯ

เล่ม 1 บทที่ 55

จากตัวอย่างในเครื่องหมายคำพูด ได้หยิบยกพระราชนิพนธ์ของ ร.5 มาเพื่อเขียนบทกวีต่อ

ในบทร้อยกรองที่เป็น บทเพลงวิสาขะ

ขออำนาจพระพุทธศุติเดช
ขับไล่กองกิเลสให้แผ่นหนี
เหลือแต่ความกรุณาและปราณี
เข้าแทนที่ในห้วงแห่งดวงใจ
“ อันความกรุณาปราณี ”
“ จะมีใครบังคับก็หาไม่ ”
เสียแรงชื่อธรรมมาธิปไตย

เล่ม 4 บทที่ 888

จากตัวอย่างในเครื่องหมายคำพูด ได้หยิบยกพระราชนิพนธ์ของ ร.6 มาอ้างกับบทกวีที่ผู้เขียนเขียน

2.1.2 การใช้เครื่องหมายจุลภาค (,) เพื่อเว้นวรรคตอนให้เห็นชัดเจนว่าสิ่งที่กล่าวถึงนั้นคนละอย่างกัน ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ราชสกุล ร.2

มหามาลา, มหากุล, อรุณพงศ์,
วัชรวิวงศ์, นิยมิศร์, กปิธดา,
กล้วยไม้, ไพฑูรย์, กุสุมา,
มัง เดชาติวงศ์, พนมชัน,
ชุมแสง, ปราโมช, กุญชร,
มรกฏ, อาภรณ์, เจ้าฟ้านั้น
สนิทวงศ์, นิลรัตน์, เรณูนันท,
ทินกร รวมกัน ยี่สิบเอ่ย

เล่ม 1 บทที่ 53

จากตัวอย่าง เป็นการนำนามสกุลที่สืบเชื้อสายมาจากรัชกาลที่ 2 มาแต่งเป็นบทร้อยกรอง โดยใช้เครื่องหมายจุลภาคคั่นในแต่ละชื่อสกุล

2.1.3 การใช้เครื่องหมายยัติภังค์ (-)

2.1.3.1 ใช้เพื่อบ่งบอกว่าเป็นการแยกคำ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง สิงห์สิบสอง

วันแม่สิงห์สิบสอง
ข้าร้อยกรองเป็นกาพย์มา
ถวายแด่พระรา-
ชินีนาถของชาติไทย

เล่ม 1 บทที่ 40

จากตัวอย่าง พระราชินีนาถ เป็นคำเดียวกัน

ในบทร้อยกรอง เรื่อง มหาชีวิตราชนาสติ

ใครหนอเจนจบรู้	วิทยา
ใครเฟ่งพิริยะมา-	นะสู
ใครหวงหวงประชา-	ชนชาติ
ใครคิดพิณิจรู้	เหตุด้วยเล็งไกล

เล่ม 1 บทที่ 58

จากตัวอย่าง คำว่า มานะ เป็น 1 คำ คำว่า ประชาชน เป็น 1 คำ

2.1.3.2 ใช้เพื่อบ่งบอกว่าต้องอ่านวันวรรค ตัวอย่างเช่น ในบท
ร้อยกรอง เรื่อง บทเพลง คือ ระหว่างคำว่าบ้าน และ คำว่าสวัสดิ

ไร้ชีวิตใจไร้คุณค่า
แม้ยังเดือนพฤษภาที่แสนหวาน
มีทั้งร้อนทั้งหนาวรักร้างราน
ต้องลาลับกลับบ้าน-สวัสดิ

เล่มที่ 1 บทที่ 102

ในบทร้อยกรอง เรื่อง กำเนิดคำ " ไชโย " คือ ระหว่างคำว่าไชโย และ ไชโย

ที่บ้านบ่อสุพรรณนั้นกำเนิด
สิ่งประเสริฐขอแจ้งแถลงไข
ไชโย-ไชโยให้เอาชัย
คนไทยได้คำขวัญที่นั่นเอย

เล่ม 1 บทที่ 154

2.1.4 การใช้เครื่องหมาย ฯ (ไปยาลน้อย)

2.1.4.1 ใช้ละคำที่เป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป ตัวอย่างเช่น ในคำว่า
ปกเกล้า ฯ ในบทร้อยกรอง เรื่อง ยี่สิบตุลามาหาฤกษ์

ข้าบาทพร้อมน้อมถวายพระพรชัย
ให้ทรงพระเจริญยิ่งใหญ่
ปกเกล้าฯ ชาวไทยนिरันดรเอย

เล่ม 1 บทที่ 34

ปกเกล้าฯ ย่อมมาจาก ปกเกล้าปกกระหม่อม
ในคำว่าโปรดเกล้าฯ ในบทร้อยกรอง เรื่อง เจริญวา

ทูตจิตตินัดไว้ให้ไปเฝ้า
จะโปรดเกล้าฯ รับรองเราทั้งสาม
กำหนดห่มครึ่งถึงหนึ่งยาม
ก็ต้องไปเฝ้าตามเวลานั้น

เล่ม 1 บทที่ 116

โปรดเกล้าฯ ย่อมมาจาก โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
ในคำว่า หอวชิราฯ ในบทร้อยกรอง เรื่อง คุณสายต่อ

ขอต้อนรับสหายคุณสายต่อ
ณ ที่หอวชิราฯ เฉลิมขวัญ
กราบกราน ร.6 ให้คุ้มกัน
คุณสายต่อศรีพันธุ์เพื่อนของเรา

เล่ม 4 บทที่ 819

หอวชิราฯ ย่อมมาจาก หอวชิราวุธานุสรณ์

2.1.4.2 ใช้วางไว้ท้ายคำประพันธ์ โดยไม่ได้ละคำใดไว้ ตัวอย่างเช่น ใน
บทร้อยกรอง เรื่อง โชคดี

โชคดีที่ข้าเกิด เป็นไทย
มีกษัตริย์เป็นฉัตรชัย ร่วมเกล้า

ขอถวายพระพรใน จาระ นีนา
ให้พระมหาราชเจ้า อยู่ค้ำฟ้าดินฯ

เล่ม 1 บทที่ 12

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ที่สมายโก โหตุ

ทรงมีแผนที่และแผนผัง
ประทับนั่งลงทอดพระเนตรก่อน
แล้วอาบเหงื่อช่วยเหลือนาษฎร
ประชากรจึงได้สุขสำราญฯ

เล่ม 1 บทที่ 26

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ปี่ใหม่ใจเบิกบาน

ทรงพระเกษมสำราญ ศัตรูหมู่พาล
จงพ่ายพระบารมีเทอญฯ

เล่ม 1 บทที่ 72

2.1.5 การใช้เครื่องหมายอัศเจรีย์ (!)

2.1.5.1 ใช้เพื่อแสดงอารมณ์พอใจ และดีใจ ตัวอย่างเช่น ในข้อความที่
ว่า เออฟ้าผี ! ในบทร้อยกรอง เรื่องนิราศลัดไปวัดตะเคียนคู่

เล่นรถกลับเพื่อนขยับขวดกับแก้ว
ช่างรอบคอบจริงแล้ว เออฟ้าผี !
ถึงยามเย็นเป็นสุขทุกทุกนาที่
เพราะว่ามีมิตรจ้านงส่งแก้วมา

เล่ม 5 บทที่ 1053

ในคำว่า ไชโย ! ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนสายน้ำผึ้ง

พูดเล่นเจรจาสัพยอก
 แย่หยอกแต่มิให้เสื่อมศรี
 เจริญเกิดแก้วตาราจีนี
 วันนี้ชื่นใจ ไชโย !

เล่ม 2 บทที่ 231

2.5.1.2 ใช้เพื่อแสดงอาการประหลาดใจ ตัวอย่างเช่น ในคำว่า เอ๊ะ!
 ในบทร้อยกรอง เรื่อง ไก่เอ๊ะ

ไก่เอ๊ะ ! เตะจุมูกน้ำ	ลายสอ
ปัสข่าน้ำป็นขอ	สีก้อน
ใช้แกล้งแต่งเย็นยอ	จิวแน จรงนา
เสียแต่ไม่มาป้อน	ปล่อยให้กินเอง

เล่ม 6 บทที่ 1326

2.1.6 การเว้นวรรค ใช้เพื่อบ่งบอกว่าต้องอ่านเป็นจังหวะ ตามที่เว้นวรรคเพื่อให้เข้าใจเนื้อความได้อย่างชัดเจน ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง คณะอักษรศาสตร์และวิทยาศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ซึ่งเป็นการนำชื่อของลูกศิษย์สมัยที่หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นอาจารย์สอนที่จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มาร้อยเป็นบทร้อยกรอง

ย่อนเวลาห้าสิบสามปีเศษเศษ
 กระจำงศรี หงสเวส ยังสาวสาว
 นักเรียนมาเข้าจุฬาเป็นระนาว
 และข้าก้าวเข้ามาเป็นอาจารย์
 ถือว่าศิษย์เป็นมิตรรุ่นเยาว์วัย
 ก็สอนด้วยจิตใจสมัครสมาน
 เวลาล่วงเลยไปไม่รู้นาน
 อาจารย์ก็รู้จักศิษย์ทุกคน
 ชั้นปีที่หนึ่งอักษรศาสตร์

มีแสง บ้านสวัสดิ์ นั้นเป็นต้น
 หม่อมหลวงคนดีมีสองคน
 เข้ม กมล ประสงค์ พงษ์ ฝ่ายชาย
 ทางฝ่ายหญิงประวิง กระจ่างศรี
 ละเมียด เมี้ยน มาลี และโฉมฉาย
 มณฑนา อารี อีกสองราย
 ทางฝ่ายชายแสนดีมีสามไพ
 คือไพโรจน์ ไพบุญย์ และไพฑูรย์
 คง จำนง วงวิบูลย์ ยังจำได้
 อนุสวัสดิ์ มุฮัมมัด นั้นถัดไป
 หญิงมีฉลบทลัทย และยิ่งพันธ์
 แถมเศวตจิ่งเจริญครบสิบสอง
 ฝ่ายชายต้องมีประดิษฐ์ศิษย์ของฉัน
 บุญไศลก เกษม สิทธิ สุวรรณ
 ทอมยอนสัน บุญล้อม แนน นิยม
 อัมพรกับประยุทธ สวัสดิ์สิงห์
 มีชายสองเท่าหญิงก็เหมาะสม
 ชุตของกระจ่างศรีนี้เกลียวกลม
 ประพติสมเป็นมิตรศิษย์จุฬา

เล่ม 2 บทที่ 260

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ศิษย์ปริญญาโทซึ่ง หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ได้กล่าวถึง
 ศิษย์ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร รุ่นแรก

จารุณี ผ่องศรี และพวงแก้ว
 ศึกษาจบแล้วหรือมิใช่
 ลินดา ชฎารัตน์ วุฒิชัย
 แต่ผู้นี้หายไปพัทลุง
 เบญจมาศ อยู่นั้น กันยรัตน์

ถ้าเขียนชื่อไม่ชัดชกจะยุ่ง
อาจหลงเป็นกัญญารัตน์ชัดกันนุง
เถียงแต่รุ่งจนพลบไม่จบเอย

เล่ม 4 บทที่ 844

2.1.7 การใช้เครื่องหมาย ไ้ม่ยมก (ๆ) เพื่อซ้ำคำ ตัวอย่างเช่น ซ้ำคำว่า
ชะ ๆ ในบทร้อยกรอง เรื่อง ปีนปักชาติ

ชะ ๆ ชาติชายหลงนายสิทธิ์
มัวคิดแต่เรื่องของลำไ้
คนอย่างนี้มีไว้เพื่ออะไร
ที่ในกรุงศรีอยุธยา

เล่ม 3 บทที่ 473

ซ้ำคำว่าจริง ๆ ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก

พอถึงเข้าจริง ๆ ยิ่งประหลาด
ยานอากาศแล่นเลยไปข้างหน้า
ไปจอดชิดผนังใต้หลังคา
สะพานยี่ดออกมารับเราไป

เล่ม 5 บทที่ 989

2.1.8 การใช้เครื่องหมายสัญลักษณ์ประกาศ (____) เพื่อเน้นข้อความสำคัญ
ตัวอย่างเช่น มีการเน้นข้อความที่ว่า จะบอกให้ แต่ต้องโทษ ตัวเขาเป็น และคำว่า อยู่บ้าน
ในบทร้อยกรอง ซึ่งเป็นบทละคร เรื่อง หงส์ทอง ฉากที่สอง

สมมุติว่าเป็นชายป่า...

มหาอำมาตย์ :

จะบอกให้เจ้าชายนายคนนั้น

เป็นนักมวยสำคัญที่คนชม

นายตำรวจวัง :

แต่ต้องโทษมีผิดจึงปิดนาม

ต้องไปถามพัสติที่ตระวาง

มหาอำมาตย์ :

ตัวเขาเป็นลูกขายนายตำรวจ

แต่ก่อนนี้มีहनุนันต์ตาขวาง

นายตำรวจวัง :

อยู่บ้าน อำมาตย์ใหญ่ไปพลางพลาง

หนีตระวางนอนบ้านสำราญเอ๋ย

เล่ม 3 บทที่ 689

2.1.9 การใช้เครื่องหมายทวิภาค (:) เพื่อแสดงว่าเป็นข้อความที่ใครพูด จะใช้ในบทละครระหว่าง ตัวละครที่พูดกับคำที่ต้องพูด ตัวอย่างเช่น ระหว่างเจ้าชาย กับข้อความ ที่พูด และระหว่าง สว 2 กับข้อความที่พูด ในบทร้อยกรอง ชุดธิดาหงส์ ซึ่งเป็นบทละคร ฉากที่สาม

ห้องพระโรงใหญ่...

เจ้าชาย : สวงามขอถามหน่อย

ไยหยดย้อยและเอียงอาย

สว 2 : จริงหรือพระฤาสาย

ว่าหม่อมฉันนั้นอายเหนียม

เจ้าชาย : อายารู้แต่ชื่อเจ้า

เพราะสวเศร้าไม่มีเทียม

สว 2 : ชื่อเศร้าเพราะตรมเตรียมและโคกสิ้นถวิลหวัง

เล่ม 3 บทที่ 632

2.1.10 การใช้เครื่องหมายไข่ปลา (.....) เพื่อยืดความ ตัวอย่างเช่น ยืดท้าย คำว่าครุ ในบทร้อยกรอง เรื่อง ศิษย์อุบล ซึ่งได้แต่งไว้เป็นบทเพลง

ก่อนอื่นตื่นนอนแล้ว
ใจสบายเราเรียนวิชาเต็มที่
เรามีดี เพราะเรามีครู.....

เราบำรุงร่างกาย
ปฏิบัติงานประสานสามัคคี
นั่นนะซิเธอ

เล่ม 2 บทที่ 251

ยึดท้ายคำว่า มีทุกข์ทวิ ในบทร้อยกรองเรื่อง ชุติดาหงส์ ฉากที่สาม

เจ้าชาย :

โอ้ว่ายอดชีวามารศรี
หาไหนไม่มี
มีทุกข์ทวิ.....

เล่ม 3 บทที่ 639

2.1.11 การใช้เครื่องหมายวงเล็บ () เพื่ออธิบายความ ส่วนมากจะใช้ในการอธิบายความ ปรากฏในการเขียนบทละครเป็นส่วนใหญ่ ตัวอย่างเช่น อธิบายว่า นางหงส์ผละออกจากเจ้าชาย กำลังจะไป และ นางหงส์จากไป เจ้าชายแลตามไปด้วยความเศร้า แล้วปิดม่าน ในบทร้อยกรอง เรื่อง ชุติดาหงส์ ฉากที่หนึ่ง

ลานหน้าวังดุสิตอุทยาน...

นางหงส์ : อยากจะยื่นดวงใจให้พี่เห็น

แต่จำเป็นจำใจจากไปก่อน

(นางหงส์ผละออกจากเจ้าชาย กำลังจะไป)

เจ้าชาย : เจ้าจงกลับมากับศศิธร

นางหงส์ : น้องขอพรให้พี่สวัสดิ์

(นางหงส์จากไป เจ้าชายแลตามไปด้วยความเศร้า แล้วปิดม่าน)

เล่ม 3 บทที่ 625

การใช้เครื่องหมายวรรคตอนปรากฏอยู่หลากหลายชนิดในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ลักษณะการใช้ ส่วนใหญ่เป็นการใช้ตามหน้าที่เพื่อช่วยให้สะดวกในการ

เขียน บางครั้งใช้เพื่อช่วยสื่อความหมายทำให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดเจนและลึกซึ้งยิ่งขึ้น นอกจากนี้
นี่เป็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับการใช้เครื่องหมาย ไปยาลน้อยในตอนจบของบทร้อยกรอง ในลักษณะที่ไม่
ได้ละข้อความใดไว้ค่อนข้างมาก ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่า อาจจะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวในการเขียน
ร้อยกรองของท่านอีกรูปแบบหนึ่ง

2.2 การใช้อักษรย่อในงานประพันธ์

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นิยมใช้อักษรย่อในงานประพันธ์เป็นจำนวนมากทั้งอักษรย่อ
ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2.2.1 อักษรย่อภาษาไทย ตัวอย่างเช่น น. ในบทร้อยกรอง เรื่องข้ออมรบ

ข้ออมรบเริ่มตั้งแต่	หก น.
ต้องเสด็จไปรอ	แต่เช้า
บรรทมไม่เพียงพอ	พักน้อย
เลิกรบต้องเสด็จเข้า	ค่ายแล้วบรรทม

เล่ม 1 บทที่ 15

น. หมายถึง นาฬิกา

ม.ศ. ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนเบญจมราชาลัย

เบญจมราชาลัยสมัยก่อน
เป็นที่สอนวิชาครูท่านรู้ไหม
สร้างคุณหญิงให้ทั่วหัวเมืองไทย
สร้างครูใหญ่ไม่น้อยกว่าร้อยคน
สมัยเปลี่ยนนักเรียนสมัยนี้
มาสอบแข่งแย่งที่กันลับสน
ให้เรียนเพียง ม.ศ. ก็ยอมทน
ถือว่าตนไม่อยู่กับครูดี

เล่ม 2 บทที่ 215

ม.ศ. ย่อมาจาก มัธยมศึกษา

ร.5 ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนมัธยมวัดราชบูรณะและสวนกุหลาบวิทยาลัย

ชื่อสวนกุหลาบนั้นหาบซึ่ง

หมายถึงโรงเรียนของ ร.5

เป็นโรงเรียนชั้นดีมีครูมา

เช่นพระยาศรีสุนทร ไหวหรน้อย

เล่ม 2 บทที่ 252

ร.5 หมายถึง รัชกาลที่ 5

ต.อ. ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนอุตสาหกรรม

เป็นห่วงแต่ ต.อ. ที่จ่อจิต

เข้าระบบการผลิตแบบของท่าน

เป็นโรงเรียนหรือเปลี่ยนเป็นโรงงาน

ท่านอาจารย์โปรดคิดสักนิดเอย

เล่ม 2 บทที่ 336

ต.อ. ในที่นี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้อธิบายไว้ท้ายบทว่า เป็นชื่อย่อของโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษา

ม.ค. ก.พ. และ มี.ค. ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนศึกษานารี

ใครเกิดเดือน ม.ค. และ ก.พ.

และแถมพวก มี.ค. อีกก็ได้

ขอให้ท่านเริ่มออกเดินทางไกล

คือก้าวไปเสาทหนึ่งซึ่งเป็นเคล็ด

เล่ม 2 บทที่ 238

ม.ค. ย่อมาจาก มกราคม ก.พ. ย่อมาจาก กุมภาพันธ์ และ มี.ค. ย่อมาจาก

มีนาคม

ม.ช.ม. ในบทร้อยกรอง เรื่อง เยี่ยมซีเกอรัส

ดอกไม้ใส่แจกันนั้นตั้งไว้
อัลบั้มรูปให้เอาไปบ้าน
เล่าเรื่อง ม.ช.ม พอประมาณ
วารสารต่างๆ ก็วางไว้

เล่ม 4 บทที่ 785

ม.ช.ม. ย่อมาจาก มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

สาม ก. สาม ส. และ อ. ในบทร้อยกรอง เรื่อง ขออวยพรปีใหม่ให้ทับแก้ว

ขออวยพรปีใหม่ให้ทับแก้ว
คิดดูแล้ว สาม ก. จะพอไหม
เกียรติ กำลัง ก้าวหน้า ว่าอย่างไร
ขึ้นปีใหม่จงมาอย่าอันเลย

ขออวยพรปีใหม่ให้ทับแก้ว
คิดออกแล้ว สาม ส. เสริม ก. ไม้
คือ สุข สิ้น สรรเสริญ เจริญใจ
งามกระไร ส. เสือ คำเหลือเอ๋ย

ขออวยพรปีใหม่ให้ทับแก้ว
คิดถึง อ. อ่าง แล้วอยากจะให้
คือ อายุ เอกฉลาม อนาคต
เลิศวิไลให้ท่านพานพบเอ๋ย

เล่ม 4 บทที่ 830

สาม ก. หมายถึง กำลัง ก้าวหน้า เกียรติ

สาม ส. หมายถึง สุข สิ้น สรรเสริญ

อ. หมายถึง อายุ เอกฉลาม อนาคต

พ.ศ. ในบทร้อยกรอง เรื่อง ฝนเม็ดเดียว

เมื่อวันที่หกพฤษภา พ.ศ. สองห้า
สามศูนย์เอิกเกริกฤกษ์ศรี

เล่ม 4 บทที่ 877

พ.ศ. หมายถึง พุทธศักราช
ค.ร.ม. ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก

ความจริงนั้นอยากพบเครพทูต
หลงวิสูตรดีนักน่ารักใคร่
เราจะไม่ไปค้างได้อย่างไร
เคยอยู่ใน ค.ร.ม. ด้วยกัน

เล่ม 5 บทที่ 963

ค.ร.ม. หมายถึง คณะรัฐมนตรี

2.2.2 อักษรย่อภาษาต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น วี.โอ.เอ. ในบทร้อยกรอง
เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก

คิดเฉลี่ยพูดกันวันละครั้ง
เป็นดาราชื่อดังกระมังนี้
สัมภาษณ์วี.โอ.เอ. นั้นเก๋ดี
เพราะว่ามีระบบพิสดาร

เล่ม 5 บทที่ 976

วี.โอ.เอ ย่อมาจาก Voice of America หมายถึง วิทยุกระจายเสียง "เสียง
อเมริกา"

วี.ไอ.พี. ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศลับไปกับท่านหญิง

รองนายกสมาคมมิตรภาพ
มาคอยรับคอยทราบอยู่ที่นี้

เชิญเข้านั่งยังห้อง วี.ไอ.พี.

และยังมีล่ามอังกฤษและล่ามไทย

เล่ม 5 บทที่ 1072

วี.ไอ.พี. ย่อมาจาก Very Important Person หมายถึง บุคคลสำคัญ ในที่นี้
หมายถึง ห้องที่สะดวกสบายซึ่งจัดไว้สำหรับบุคคลสำคัญ

จี.อี ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก

ฟิลิปปินส์ยินดีมีของขาย

ตั้งเรียงรายอยู่รอบกระโจมใหญ่

โน่นแน่ะตึก จี.อี. มีอะไร

เดินเข้าไปเยี่ยมบ้างเข้าทางนี้

เล่ม 5 บทที่ 1024

จี.อี. ย่อมาจาก General Electric หมายถึง หัวไปเกี่ยวกับเรื่องไฟฟ้า ในที่นี้
ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้อธิบายไว้ว่าเป็นชื่อตึก ๑ แห่งของประเทศฟิลิปปินส์ ซึ่งภายในตึกจะมีการ
แสดงอุปกรณ์ กลไกต่าง ๆ เกี่ยวกับไฟฟ้า

T.V. ในบทร้อยกรอง เรื่อง ย็อกเย็ก

เต็นจังหวะย็อกเย็กไม่แปลกเลย

เพราะได้เคยดูทาง T.V. นั้น

พวกใช้สันนิบาตมาพร้อมกัน

แข่งขันการออกกำลังกาย

เล่ม 6 บทที่ 1445

T.V. ย่อมาจาก Television แปลว่า เครื่องรับวิทยุโทรทัศน์

การใช้อักษรย่อในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ทั้งการย่อในรูปแบบ
ภาษาไทย และในรูปแบบภาษาอังกฤษ พบว่าเป็นการย่อเพื่อประหยัดคำให้พอดีกับฉันทลักษณ์
ของคำประพันธ์แต่ละประเภท และลักษณะการย่อจะเป็นการย่อคำที่ทราบกันโดยทั่วไป ส่วนคำ

ไหนที่คนทั่วไปไม่ค่อยทราบก็จะเขียนอธิบายไว้ในลักษณะเชิงอรรถ ซึ่งการใช้ตัวย่อในงานประพันธ์นี้จะทำให้ผู้เขียนสามารถสื่อความคิดได้ตรงตามต้องการ และไม่ผิดฉันทลักษณ์ในด้านการบังคับจำนวนคำ ของคำประพันธ์แต่ละประเภท ดังนั้นการใช้ตัวย่อในงานร้อยกรองของท่านจึงไม่ใช่อุปสรรคในการทำ ความเข้าใจของผู้อ่าน

2.3 การวางรูปแบบให้แปลกไปจากเดิม

2.3.1 การวางรูปแบบกลอนสุภาพในลักษณะขึ้นบันได ตัวอย่างเช่น ในบท ร้อยกรอง เรื่อง นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว

นิพนธ์กับ

สดับมี

ไมตรีจิต

ด้วยทั้งสอง

เป็นศิษย์

เมื่อนุ่มสาว

เชิญให้ไป

อยู่เยือน

เหมือนทุกคราว

ข้าจึงกล่าว

ขึ้นขอบ

ขอบคุณไป

เล่ม 5 บทที่ 1165

อยู่ที่นี่

สามวัน

ก็พลันพราก

จำใจจาก
รำลา
แล้วมาใหม่

ไปอินโด-
นีเซีย
ละเหี่ยวใจ

มาตามใต้
มาส่ง
ตรงรถยนต์

เล่ม 5 บทที่ 1175

2.3.2 การวางรูปแบบกลอนสุภาพโดยแยก 3 คำหลัง ตัวอย่างเช่น ในบท
ร้อยกรอง เรื่อง ชื่นใจ

ในอดีตเตรียมอุดม	นำชมนัก
เหล่านักเรียนพร้อมพรัก	นำรักใคร่
สี่สิบปีผ่านมา	นำชื่นใจ
ศิษย์ได้ทำงานใหญ่	นำยินดี

เล่ม 4 บทที่ 788

จากตัวอย่างจะเห็นว่า วรรคที่ 2,4,6 และ 8 มีวรรคละ 3 คำ การสัมผัสก็จะมีคำที่ 3 ของวรรคที่ 2 สัมผัสกับคำที่ 5 ในวรรคที่ 3 คำที่ 3 ในวรรคที่ 4 สัมผัสกับคำที่ 5 ในวรรคที่ 7

2.3.3 เขียนโคลงสี่สุภาพในรูปของจดหมาย ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง
จดหมาย

คุณพี่ที่รัก

น้องมานี้ระลึกว่าคราวนี้มีได้รำลากับคุณพี่
 สักหน่อย น้องอยากที่จะให้พี่ป๋องมาส่งสถานี แต่
 ได้เป็นไปไม่สำเร็จ ใจจิตน้องแทบจะขาดอย่างไร
 บอกไม่ถูกจริงจริงพี่ป๋องพี่ป๋อง หมู่นี้คิดถึงมาก
 ที่สุด ไม่แก้งปวดเลย เพราะว่ามันไม่เคยอยู่บ้านเลย
 คุณพี่นึ่งเคย ลืมส่งข่าวคราวหวังว่าไม่เกียจคร้าน
 แต่น้อง

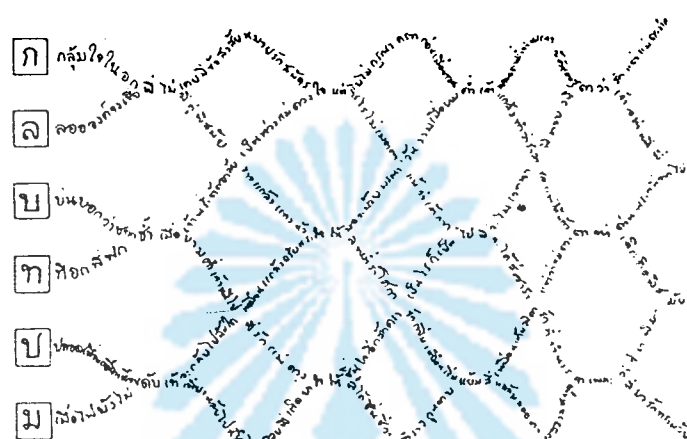
ป.ม.

เล่ม 6 บทที่ 1334

ซึ่งนำมาเขียนเป็นโคลงสี่สุภาพได้ดังนี้

คุณพี่ที่รักน้อง	มานี้
ระลึกว่าคราวนี้	มิได้
รำลากับคุณพี่	สักหน่อย
น้องอยากที่จะให้	พี่ป๋องมาส่ง
สถานีแต่ได้	เป็นไป
โดยไม่สำเร็จใจ	จิตน้อง
แทบจะขาดอย่างไร	บอกไม่ ถูกจริง
จริงพี่ป๋องพี่ป๋อง	หมู่นี้คิดถึง
มากที่สุดไม่แก้ง	ปวดเลย
เพราะว่ามันไม่เคย	อยู่บ้าน
เลยคุณพี่นึ่งเคย	ลืมส่ง
ข่าวว่าไม่เกียจคร้าน	แต่น้อง ป.ม.

2.3.4 การเขียนกาพย์ยานีในรูปกลบทรไฟ

(สมมติว่า รถไฟออกจากสถานีทางซ้าย จะแยกไปทางใดก็ได้ ถึงปลายทาง
แล้ว กลับขึ้นต้นใหม่ จะได้กาพย์ยานีหลายร้อยบท)

เล่ม 6 บทที่ 1519

การวางรูปแบบให้แปลกไปจากเดิมในวรรณกรรมร้อยกรอง ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีทั้งหมด 4 รูปแบบ ซึ่งการเสนอรูปแบบใหม่ๆ ดังกล่าว อาจถือได้ว่าเป็นการริเริ่มรูปแบบ แบบใหม่ให้กับวงการร้อยกรองในยุคปัจจุบัน นอกจากนี้ก็ยังทำให้งานร้อยกรองของท่านมีลักษณะน่าสนใจยิ่งขึ้น โดยเฉพาะการเขียนกาพย์ยานี 11 ในรูปกลบทรไฟ ซึ่งเป็นรูปแบบใหม่ที่น่าศึกษา และผู้วิจัยเชื่อว่า ผู้ที่จะเขียนงานในรูปแบบนี้ได้จะต้องมีความสามารถทางด้านการประพันธ์เป็นอย่างสูง เพราะผู้เขียนต้องดูทั้งเนื้อความ และถ้อยคำที่สัมผัสให้สอดคล้องกลมกลืน เชื่อมโยงกันไปตลอดในแต่ละสายของรไฟ

2.4 การเขียนเพื่อทายปัญหาให้คิด

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นิยมเขียนทายปัญหาให้คิด ซึ่งส่วนมากเป็นปัญหาทางคณิตศาสตร์ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง หมอนคู่

สร้างปัญหาคณิตพิสดาร

คงไม่ถูกใจท่านนะเจ้าชา

จึงขอใส่น้ำตาลเพิ่มเติมน้ำปลา

เกิดปัญหาใหม่ให้ชมเชย

อะไรเอ่ยมีของอยู่สองอย่าง

รูปร่างเหมือนหมอนคู่วางอยู่เฉย
 อย่างที่หนึ่งมีฝอยอร้อยเลย
 อย่างที่สองสุเคยจึมนมวัว

เล่ม 6 บทที่ 1322

ตอบ 1. ข้าวเม่าทอด
 2. ปลาทองโก๋
 ในบทร้อยกรอง เรื่อง หญิงไทยใจงาม

ชีวิตของดิฉันนั้นแปลกแปลก
 อยู่กับจีนไทยแซกแปลกภาษา
 จำต้องหมุนต้องเวียนเปลี่ยนไปมา
 ไม่มีใครเกลียดหน้าดิฉันเลย
 มีแต่คนอยากได้ไปใช้สอย

ให้บ่อยบ่อยขายค้ำหน้าตาเฉย
 ไม่เห็นอกเห็นใจอะไรเลย
 ดิฉันเคยบ่นเบื่อเสียเมื่อไร

ไปอยู่กับเศรษฐีที่ต้องการ
 ค่อยมีเวลาว่างพักผ่อนได้
 อยู่กับคนยากจนทนอยู่ไป
 แต่ไม่ช้าเขาก็ใช้ไม่อยู่นาน

บางที่ถูกใช้ทางทุจริต
 เอาไปติดสินบนที่หลังบ้าน
 ดิฉันต้องสลัดใจไม่เบิกบาน
 เมื่อต้องอยู่ในบ้านของคนโกง
 แต่ที่ภักดีคารเมื่อวานขึ้น
 ดิฉันถูกส่งคืนในห้องโถง
 หลังจากนอนสบายหลายชั่วโมง
 ในลิ้นชักแห่งโรงแรมนั้นแล

ทำให้ทั้งสองฝ่ายสบายมาก
 ผู้คือนายทำคุณได้บุญแน่
 ผู้ที่รับดีฉันไปดูแล
 ได้รู้แน่หญิงไทยใจงามเอ๋ย

เล่ม 6 บทที่ 1303

ตอบ ธนบัตร
 ในบทร้อยกรอง เรื่อง เล่นหมากรุก

นายพันกับนายเพ็ญเล่นหมากรุก
 มิได้เล่นสนุกสนนอย่างตัวข้า
 มีเดิมพันต่างชนิดคิดขึ้นมา
 นอกตำราหมากรุกสนุกจริง
 นายพันว่าผีเข้าชนะเจ้า
 ของอยู่ในกระเป่าทุกทุกสิ่ง
 ต้องยกให้แก่ข้าอย่าประวิง
 นายเพ็ญก็นั่งนิ่งและยอมตาม
 แล้วบอกว่าข้าก็เป็นนักเลง
 ถึงไม่เก่งเท่าไรก็ไม่ขาม
 ถ้าเจ้าแพ้ขอแต่อย่าใจทวาม
 พยายามหาข่าวสารใส่จานมา
 ตาหมากรุกมีเท่าใดใส่ข่าวสาร
 ตาแรกหยิบจากจานเม็ดหนึ่งหนา
 ตาที่สองสองเม็ดเสร็จแล้วหนา
 ตาที่สามตามมาเพียงสี่เม็ด
 ตาที่สี่วางแปดเม็ดนะเจ้า
 แล้วเอาสองคุณเข้าไปจนเสร็จ
 สองคุณของนายเพ็ญนั้นเป็นเคล็ด
 พอเล่นเสร็จนายเพ็ญก็มีชัย

วานท่านหญิงท่านชายช่วยนายพัน
 ขนข้าวสารแพ้นั้นจะได้ไหม
 ช่วยนับทีละเม็ดจนเสร็จไป
 รวมเท่าไรบอกมาอย่าช้าเลย

เล่ม 6 บทที่ 1309

ตอบ ข้าวนสาร
 ไขปัญหานายเพ็ญเล่นหมากรุก
 นายพันจุกแน่นอแม่เอ๋ย
 ขนข้าวสารคราวใดก็ไม่เคย
 มากมายเท่านี้เลยเหลือระอา
 แต่ว่าคำตอบนั้นก็สั้นดี
 " สองกำลังหกลีบสีลบหนึ่ง " หนา
 เป็นแต่เมื่อवलบลคุณออกมา
 ยาวมากเกือบหนึ่งวาเป็นฉะนี้
 ขนมากองเมืองทองแคบไป
 ยิ่งกว่าท่วมไทย เออฟ้าผี
 เกลี่ยคลุมโลกพะเนินเกินพอดี
 ขนกันกว่าล้านปีไม่เสร็จเลย

เล่ม 6 บทที่ 1592

ในบทร้อยกรอง เรื่อง เงินหาย 10 บาท

สามชายเงินหายไปสิบบาท
 ก็ไม่อาจจะจับขโมยได้
 ฉันทินมาถามว่าเรื่องอะไร
 นายชอบยกมือไหว้เล่าให้ฟัง
 ว่าชวนชิตกับชัยไปกินข้าว
 ที่ร้านสาวสำอางข้างโรงหนัง

ขึ้นแท็กซี่ไปขับไวจ้ง
ก็ถึงยังที่ร้านอาหารนั้น

เราสามคนนั้นจนมีเงินน้อย

คนละคร้อยสิบบาทก็น่าขัน
หยิบออกให้แท็กซี่เท่าเท่ากัน
คนละคริบบาทนั้นยังไม่พอ

ต้องให้คนแท็กซี่อีกยี่สิบ
แม่สาวหยิบให้ไปไม่ต้องขอ
เราขอบใจแล้วไม่ได้ร้อ
สั่งบะช่อเปรี้ยวหวานจานโตโต

แล้วสั่งเหล้าสั่งยามากินด้วย
กับข้าวสวยร้อนร้อนคนละโก
ก็อึ้งหน้าทุกคนจนพุงโร
ข้าวเกลี้ยงโกหยับจะกลับไป

แม่สาวน้อยคอยทวงค่าอาหาร
คนละคร้อยใส่จานส่งไปให้
ได้สิบบาททอนคนละหนึ่งใบ
ค่าแท็กซี่หักไว้แล้วนะคะ

กำลังจะกลับบ้านสำราญจิต
ชัยตบหลังนายชิตแล้วเอะอะ
นายชิตว่าตะโกนไปทำไมวะ
กำลังจะกลับบ้านสำราญกาย

เอ็ดตะโรกลางถนนให้คนมุง
เรื่องสตางค์มันยุ่งนี้สหาย
ใครเฝ้าสิบบาทไปหน้าไม่อาย
กันมิได้ให้ร้ายแก่ผู้ใด

ค่าอาหารของเราตกเก้าสิบ
เราได้หยิบใบละคร้อยส่งไปให้
ไว้ทอนมาสิบบาทคนละใบ

รวมสองเจ็ดศุนยี่ใช้ใหม่ละคุณ

และใช้หนี้แท็กซีไปยี่สิบ

สองเก้าศุนยี่สิบดิบจึงหัวหมุน

เงินขาดไปสิบบาทก็ขาดทุน

ช่วยพวกเราเอาบุญเกิดคราวนี้

ฉันได้ฟังนายชอบกับนายชัย

เออคนไหนได้ขโมยสิบบาทนี้

นายชิตเข้ามาไหว้ไม่รอรี

ว่าคุณพี่ได้โปรดกรุณา

ห้ามตอบเป็นร้อยแก้วหรือโคลงฉันท์

แต่ว่ากาพย์กลอนนั้นผมไม่ว่า

ผมจะให้รางวัลนั้นสมนา

แก่ผู้ที่มีปัญญาตอบมานั้น

ถ้าตอบถูกผู้เดียวอย่างแน่นนอน

ตัวไปกลับลอนดอนจะจัดสรร

เอามาให้ผู้ตอบเป็นก้านัล

ต้องตอบภายในวันเสาร์ต้นเดือน

ถ้าตอบถูกมารายรวมหลายคน

ผมจะให้สินบนแก่เพื่อนเพื่อน

หนึ่งร้อยบาทแน่แน่ไม่แซ่เขื่อน

แต่ว่าเพื่อนต้องแบ่งกันเอาไป

แต่ถ้าไม่ถูกเลยเฉลยมา

ผมจะปรับบรรณาธิการให้

จะปรับสักห้าร้อยคงน้อยไป

จะให้ปรับเท่าไรให้บอกมา

ตอบปัญหา

	นายชอบชอบคิด
ได้ฟังนายชิต	ก็แสนปรีดา
อยากไปลอนดอน	แล้วย้อนกลับมา
ถูกแน่แต่ว่า	จะถูกกี่คน
	ก็ช่างปะไร
ถ้าไม่ได้ไป	ก็จำต้องทน
ตอบปัญหาเล่น	เห็นว่าชอบกล
แต่ไม่สับสน	จนต้องกลุ่มใจ
	ค่าอาหารนั้น
เป็นข้อสำคัญ	ที่ต้องชานไข
สองร้อยเจ็ดสิบ	แพงลิบไซ้ไหม
มันมากเกินไป	ยี่สิบบาทนะ
	สาวน้อยยังบอก
มิได้หลอนหลอก	ว่าค่าข้าวปลา
กับช่วยปลดหนี้	แท็กซี่ที่มา
รวมแล้วจึงว่า	สองร้อยเจ็ดสิบ
	เงินนั้นไม่ขาด
คนละสิบบาท	ได้มาติดบิ
ถ้าให้สาวน้อย	สองร้อยเจ็ดสิบ
เท่ากับที่ยิบ	คนละร้อยมา
	เงินนั้นไม่หาย
ดังนี้สามชาย	จึงหัวเราะว่า
นายชิตว่าชิต	เป็นมิตรกันมา
ยกโทษที่ซ้ำ	ตบหลังแรงไป

เล่ม 6 บทที่ 1585

การเขียนเพื่อทายปัญหาให้คิด ปรากฏอยู่หลายบทในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีทั้งทายปัญหาทั่วไป และทายปัญหาทางด้านคณิตศาสตร์ แต่ที่ปรากฏส่วนใหญ่

จะเป็นการเขียนทนายปัญหาด้านคณิตศาสตร์ ในส่วนของคำตอบจะหมายเหตุไว้ข้างล่างของคำถามว่าให้ดูคำตอบได้ที่ไหนของร้อยกรอง บางคำถามก็จะอธิบายคำตอบเป็นร้อยแก้ว แต่บางคำถามก็จะตอบเป็นร้อยกรอง ซึ่งการเขียนในลักษณะนี้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในการนำความรู้ทางด้านคณิตศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในงานประพันธ์ได้อย่างกลมกลืนและน่าชื่นชม ซึ่งเป็นการยากที่ใครจะทำได้เสมอเหมือนอย่างท่าน พรณงาม แยมบุญเรือง และพันทิพา สุทธิลักษณ์ ได้กล่าวถึงความสามารถทางด้านคณิตศาสตร์ของท่านไว้ในหนังสือ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530 ว่า

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีความรู้ที่น่ายกย่องอย่างยิ่งในทางวิชาคณิตศาสตร์ คือ ท่านเป็นนักคณิตศาสตร์ระดับโลกที่ชาวไทยไม่ค่อยทราบเท่าใดนัก ถึงแม้ท่านจะไม่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาทางด้านนี้โดยตรง ท่านชอบวิชาเลขคณิตมาตั้งแต่เยาว์วัย สอบได้คะแนนเต็มเสมอ ท่านมีความรู้ลึกกว่าวิชาคณิตศาสตร์เป็นสิ่งมหัศจรรย์ การแก้ปัญหาคณิตศาสตร์ได้ เป็นความสนุกสนานในชีวิตของท่าน¹

ด้วยเหตุนี้บทร้อยกรองของท่านจึงทำให้ผู้อ่านได้ทั้งความไพเราะ และความคิด งานประพันธ์ของท่านนอกจากมีคุณค่าทางด้านภาษาแล้ว จึงยังมีคุณค่าทางด้านคณิตศาสตร์อีกด้วย

2.5 การใช้ตัวเลขในงานประพันธ์ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง หลานเอ๋ย

หลานเอ๋ย

ก่อนเฉลยปัญหาอย่างจน

ที่สงสัยว่าเมื่อไรวันเกิดตน

จะเวียนวนมาตรงวันเกิดจริง

เช่นเกิดพฤหัสบดี 4 กุมภาพันธ์

เมื่อไรจะเวียนมาทั้งสามสิ่ง

¹พรณงาม แยมบุญเรือง และ พันทิพา สุทธิลักษณ์ "ชีวประวัติ ฯพณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล" ใน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530. 2530. หน้า 5-9.

คือวันที่ วันเดือนเหมือนเกิดจริง

ใครทราบบ้างอ้างอิงตำราใด

หลานเฮ้ย

ไม่ต้องเอ่ยอ้างหาดำราไหน

อ่าน “ ร่มจันทร์ ” สักนิดคิดตามไป

ข้อสงสัยจะล้นดังจินดา

เริ่มแถลงขอแบ่งมวลมนุษย์

เป็นสี่ชุดนำทางสงปัญหา

คือสี่มะที่เรียงเคียงกันมา

มะโรงมะเส็งมะเมียม้าและมะแม

ชุดมะโรงนั้นมีปีชวดวอก

เป็นพลเพิ่มเสริมบอกให้รู้แน

ใครเกิดในชุดนี้ดีแท้แท้

ในเรื่องวันผันแปรเป็นไม่มี

อายุ 6, 17, 23

ได้วันงามมาอีกไม่หลีกหนี

กับเมื่ออายุ 28 ปี

ทั้งวันที่ เดือนวัน นั้นเวียนมา

ชุดมะเส็งจตุระกาไก่

ทุกคนในชุดนี้ดีนักหนา

6, 11, 17, เวียนกันมา

28 อีกคราเวียนมาตรง

ชุดมะเมียจอลรอนานหน้อย

จะต้องคอย 11 ปีมีผลส่ง

17, 23 นั้นวันมาตรง

28 คอยส่งท้ายอีกที

ชุดที่สี่ปีมะแมเกาะกับขุน

อยู่ชุดนี้มีบุญและศักดิ์ศรี

เริ่มไม่ช้า 5 กับ 11 ปี

และถึง 22 ต้องตรงกัน

กับอีกที่เมื่อ 28 ถ้วน

เข้าขบวนชุดสีที่จัดสรร

วันกับเดือนวันที่นี้พร้อมกัน

มาตรงวันเกิดเจ้าจงเข้าใจ

แต่ต้องขอแถมท้ายเชิงหมายเหตุ

ยาวิเศษขนานนี้มีมาใหม่

ศก 2444 เป็นต้นไป

อาจจะใช้ถูกต้องสองร้อยปี

อีกอย่างหนึ่งซึ่งจำกำชับไว้

ปีอะไรเช่นเถาะหรือกุนนี่

ขอให้นับจิบเริ่มแต่ 1 มี-

นาคม และสิ้นปีใน ก.พ.

ขอยกเว้นเรื่องนี้มีนะหลาน

ใครเกิดวันอธิกวารยุ่งจริงหนอ

วันเกิดจะตรงวันนั้นต้องรอ

ให้รูปหล่อครบ 28 ปี

ต่อจากนั้นรอวัน 56

ครั้งที่สามจะตก 84

พอรูปหล่อหนุ่มแน่นแฟนยังมี

ครั้งที่สี่ 112 ต้องลาเอย

เล่ม 6 บทที่ 1323

ในบทร้อยกรอง เรื่อง 22 นาที

จากสนามเสือป่าถลาลง

เขาสามมุขนี้คงไม่มีผิด

22 นาทีในชีวิต

ลอยอยู่ขีดขอบฟ้าไม่นานแล้ว

เล่ม 6 บทที่ 1448

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศลิวไปในโลกหล้า

อาหารเช้าอร่อยดีเป็นที่หนึ่ง
แล้วก็ถึงมอสโกโกที่สุด
กรุงเทพฯ เกือบ 8.00 น. นอนนิ่ง
แต่ที่นี้สี่จุดห้าศูนย์ น.

เล่ม 5 บทที่ 1146

การใช้ตัวเลขในงานประพันธ์ ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล พบว่ามีการใช้ตัวเลขกับ วันที่ อายุ และเวลา เป็นการใช้เพื่อให้เหมาะสมกับเนื้อความบทร้อยกรอง เช่นในบทร้อยกรอง เรื่องหลานอ้อย เป็นการอธิบายถึง วันเกิดว่า จะมีวัน วันที่ เดือน ตรงกับวันที่เกิดเมื่ออายุเท่าใด การใช้ตัวเลขจึงทำให้เข้าใจเนื้อความได้มากกว่าใช้เป็นตัวหนังสือ อีกทั้งสะดวกในการเขียนและประหยัดคำอีกด้วย เช่นในบทร้อยกรอง เรื่อง 22 นาที และเรื่อง นิราศลิวไปในโลกหล้า เป็นต้น

2.6 การใช้คำประพันธ์หลายชนิดในเรื่องเดียวกัน ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง เรื่อง ถวายพระพร 2461

โคลงสี่สุภาพ

งามองค์อิริราชไท	รามา
ทรงพระญาณปรีชา	ถ่องแท้
นำชาติสู่ทางอา-	รยสุข
ปวงประชาราษฎร์แล	ส่งซ้องไชโย

วลันตติลกฉันท

ทรงชัยประเสริฐดุจะพระราม
นำลยามดำเนินเดิน
สู่ทางวิถีศิริเจริญ

ปมี่แพ้นครใด
ทรงสอดและส่องทิพยเนตร
บ้านเมืองสยาม จะศิวิไลซ์
ก็เพราะองค์พระทรงธรรม

กาพย์ฉบับ

ให้เลิกบ่อนเบี้ยการพนัน นับว่าสำคัญ
สำหรับสยามธานี
ผู้ที่หากินโดยดี มาพลอยปันปี
เล่ห์ทุจริตคิดพาล
ขโมยวิวาทอาชญา ทำให้เกิดการ
เดือนร้อนต่อชนทั่วไป
ปล่อยให้เจ็คนเงินไทย ออกจากเมืองไป
โดยหาประโยชน์มี

กลอนแปด

ฉะนั้นว่าองค์พระทรงศรี
พระคุณยิ่งสุดที่จะเปรียบได้
ราษฎรจะสุขทุกวันนี้
เพราะจอมไทยประเสริฐเลิศนัก
ข้าพระบาทขอถวายพระพรชัย
ทรงดำรงอยู่ในราชย์ศักดิ์
อริราชเข้ามาสวามิภักดิ์
จงรักฟุ้งพระบารมี

เล่ม 1 บทที่ 59-62

จากคำประพันธ์จะเห็นได้ว่า หม่อมหลวงปิ่น มาลากุลใช้คำประพันธ์ทั้งโคลงสี่สุภาพ
วสันตดิถีจันทร์ กาพย์ฉบับ และกลอนแปด
ในบทร้อยกรอง เรื่อง จอหลี่แจ็ก

แสนสงสารนายทอมยอมง่ายง่าย

สาวทั้งหลายชอบแจ็กแปลกจริงหนา

กลาสีคนนี่ที่เกิดมา

สำหรับล่าเหล่าหญิงไปอิงองค์

เก่งจริงเจ้ายังเล่นนิทานได้

หลอกสาวสาวน้อยใหญ่ให้ลุ่มหลง

ขอจับมือพ่อคุณอย่างนง

แล้วฉลักส่งลงเรือเพื่อกลับไป

ชอบเกี้ยวผู้หญิง

แจ็กเก่งจริงจริง

ไม่เคยแพ้ใคร

วันไหนขึ้นบก

เราต้องยกให้

แต่รับกลับไป

ทะเลเกิดนา

วันไหนเงินเดือนออกจะบอกให้

ใส่เสื้อใหม่เริ่มเร่แจ็กจริงหนา

เงินเดือนหมดจิงจะงัดเล่นเฮฮา

ยอมถอยหลังยังทำลงเรือไป

แจ็กคนนี่แสนกลหลอกคนเก่ง

เป็นนักเลงรูปงามตามสมัย

จูบผู้หญิงยิ่งเรือเมื่อจะไป

ลงเรือใหญ่ไม่หยอกออกทะเล

ชอบเกี้ยวผู้หญิง

แจ็กเก่งจริงจริง

ชอบแต่ฮาเฮ

ทอมจะดีใจ

ให้ไปทะเล

พ่อแจ็กคนเก๋

อย่ากลับมาเคย

เล่ม 1 บทที่ 93

จากตัวอย่าง ผู้เขียนใช้กลอนแปดสลับกับกาพย์สุรางคนางค์ 28

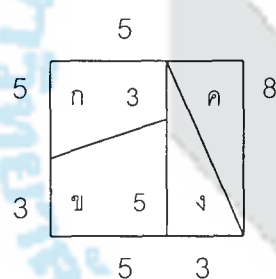
การใช้คำประพันธ์หลายชนิดในเรื่องเดียวกัน ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ท่านสามารถนำคำประพันธ์หลายชนิดมาร้อยเป็นเรื่องเดียวกัน โดยเชื่อมโยงสัมผัสได้อย่างสอดคล้องกลมกลื่น สละสลวย เหมาะกับสารที่ท่านต้องการสื่อไปยังผู้อ่าน ส่งผลให้

งานร้อยกรองของท่าน มีลักษณะโดดเด่นทั้งด้านรูปแบบ และเนื้อหา

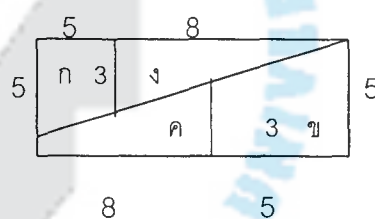
2.7 การวาดภาพประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเกิดความเข้าใจยิ่งขึ้น

ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรองเรื่อง พรหมสี่แสน

นายชาญ เชี่ยวคณิต มีมิตรรัก
ชื่อนายชัก เชี่ยวคำนวณ กวนโทโส
เพราะรักกันแท้แต่คู่ควว
ทั้บถมเพื่อนว่าโง่เต็มประดา
เรื่องมีว่านายชาญสร้างบ้านใหม่
ห้องรับแขกกว้างใหญ่ 13x5
ขอซื้อพรหมจากนายชักรักกันมา
นายชักก็ปรารถนาจะได้เงิน
พรหมนายชักที่จะขายลายสี่แสน
ขนาด 8x8 ไม่ขัดเงิน
จึงเริ่มวัดตัดต่อพอเพลินเพลิน
ต่อเสร็จแล้วเผอิญได้พอดี

พรหมบ้านนายชัก

พรหมบ้านใหม่ของนายชาญ

เขาไปปูที่บ้านนายชาญเสร็จ
ขอเพียงเมตรละร้อยอย่าถอยหนี
เบ็ดเสร็จหกพันห้าอย่างนี้
นายชาญว่าหกพันสี่เลยเถิดกัน
พรหมของคุณสี่แสน 8x8
บ่นปอดแปดและว่าอย่าโกงฉัน

นายชักจูงว่าคุณสร้างห้องนั้น

หกลีบห้าเมตรฉันปูพอดิ

มีอาจตกลงกันมีปัญหา

ไม่อยากให้ดำวานาบัดดี

ท่านคงช่วยแก้ไขเรื่องนี้

จะตอบเป็นโคลงสี่ก็สมควร

เล่ม 6 บทที่ 1305

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ปัญหาของแมลงมุม

นั่นแน่

เจ้าอยู่แค่นี้จะได้ไปหา

จะได้ลงก็คงเสียเวลา

หรือจะได้ตามฝาถึงเพดาน

ต้องรีบวิ่งเข้าเดี๋ยวเจ้าจะวิ่งหนี

จะไปทางไหนดีจริงนะท่าน

ช่วยหาทางโดยเห็นว่าเป็นทาน

ขอให้อ่านนักคณิตให้คิดเออ

เพดาน

ผนังห้อง

ม.

พื้นห้อง

ห้องยาว 30 ฟุต กว้าง 17 ฟุต สูง 12 ฟุต

มีแมลงวันเกาะอยู่ที่กลางผนังขวา ต่ำกว่าเพดาน 3 ฟุต

มีแมลงมุมเกาะอยู่กลาง ผนังซ้าย ต่ำกว่าเพดาน 9 ฟุต

ปัญหา : ให้หาทางที่ใกล้ที่สุดที่แมลงมุมจะได้ไปจับแมลงวัน

การวาดภาพประกอบในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล จะพบใน ร้อยกรองที่เขียนเพื่อทนายปัญหาทางคณิตศาสตร์ ลักษณะภาพจะเป็นรูปทรงเรขาคณิตพร้อมกับเขียน ข้อมูลประกอบ ซึ่งการนำเสนอแบบนี้ทำให้ผู้อ่านเข้าใจปัญหาที่ทนายได้ชัดเจนยิ่งขึ้น ไม่สับสนในการหาคำตอบ

2.8 การใช้เชิงอรรถขยายความ ตัวอย่างเช่น ในบทร้อยกรอง นิราศพายาใจไป รอบโลก

สหรัฐอเมริกาหมาประเทศ
มีโครงการพิเศษมุ่งประสงค์
ประชุมเชิญเชื้อข้ามาเจาะจง °
และให้ส่งผู้อื่นอีกหนึ่งนาย
ลินตัน บี. ยอห์นสัน นั้นลงมือ ๒
เขียนหนังสือมาเองเก่งใจหาย
ได้ใช้ชื่อชื่อความสะดวกตาย
คนทั้งหลายเร่งรัดช่วยจัดการ

เล่ม 5 บทที่ 930

จะไปอธิบายไว้ท้ายเรื่อง

๑ ประชุมเรื่อง " กำลังคนระดับกลาง " ที่ปอร์โตริโด

๒ ประธานาธิบดี Lyndon B. Johnson ของสหรัฐอเมริกาขณะที่ยังเป็นรอง
ประธานาธิบดี

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศเลี้ยวเที่ยวท่องกับน้องแก้ว

พอดีกับได้รับหนังสือเชิญ
จะว่าเป็นบังเอิญก็คงได้
สิงคโปร์กะงานเป็นการใหญ่
มาตามใต้คิดถึงจึงเชิญมา *

เล่มที่ 5 บทที่ 1157

จะอธิบายไว้ท้ายเรื่อง

* Tai Yu-Lin ผู้อำนวยการศูนย์ภาษาอังกฤษ

การใช้เชิงอรรถขยายความ ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล จะพบในการแต่งประเภธนินราศ เนื่องจากนินราศส่วนใหญ่ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นนิราศที่ท่างแต่งขณะเดินทางไปต่างประเทศ ดังนั้นจึงมีคำบางคำที่ผู้อ่านอ่านแล้วอาจจะไม่เข้าใจ ก็จะมีการเขียนเชิงอรรถอธิบายไว้ท้ายเรื่อง ซึ่งการเขียนลักษณะนี้จะเป็นประโยชน์แก่ผู้อ่านเป็นอย่างยิ่ง ในการทำงานที่ทำความเข้าใจสารให้ตรงตามที่คุณเขียนต้องการสื่อ ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าการนำเสนอลักษณะนี้สามารถนำข้อมูลไปอ้างอิงในการศึกษาค้นคว้าในเรื่องที่ผู้อ่านสนใจได้อีกด้วย

3. ลักษณะการเลือกใช้คำของกวี

ถ้อยคำเป็นเครื่องมือที่ผู้ประพันธ์ใช้ในการถ่ายทอดความคิดและความสะท้อนใจของตนสู่ผู้อ่าน ผู้ประพันธ์จึงต้องเลือกใช้ถ้อยคำให้เหมาะสมแก่เนื้อหา เพื่อให้การสื่อสารดังกล่าวได้ผลตามที่ตนประสงค์ ประเภทของคำประพันธ์ที่ผู้ประพันธ์นำมาเลือกใช้ ในบทร้อยกรองมีหลายประเภท ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏมีการเลือกใช้คำดังนี้

3.1 การใช้คำง่าย

ม.ล. ปิ่น มาลากุล นิยมใช้ถ้อยคำธรรมดาซึ่งอ่านแล้วเข้าใจง่าย ในการแต่ง กลอน โคลง กาพย์ และฉันท์ เพื่อต้องการสื่อความหมายถึงผู้รับอย่างรวดเร็ว ผู้อ่านจะรับรู้และเข้าใจได้ทันทีโดยไม่ต้องพิจารณาตีความ ดังตัวอย่าง ในบทร้อยกรอง เรื่อง วิทยุสุภาษิตานุสรณ์

ภาพที่น่าตื่นเต้น	ตันใจ
คือเด็กที่เจริญวัย	นั่นแล
จักชั่วจักดีใน	อนาคต
อยู่ที่ท่านคิดแก้	กล่อมเกลี้ยงขัดเกลา
	เล่ม 2 บทที่ 442

ในบทร้อยกรองเรื่อง ตอบปัญหา

ได้ฟังนายชิต	นายชอบชอบคิด
อยากไปลอนดอน	ก็แสนปรีดา
ถูกแน่แต่ว่า	แล้วย้อนกลับมา
ถ้าไม่ได้ไป	จะถูกที่คน
ตอบปัญหาเล่น	ก็ช่างปะไร
แต่ไม่สับสน	ก็จำต้องทน
	เห็นว่าชอบกล
	จนต้องกลุ้มใจ

เล่ม 6 บทที่ 1585

ในร้อยกรองบางบท ม.ล. ปิ่น มาลากุล เขียนในลักษณะเหมือนกับ การสนทนา งานร้อยกรองของท่านจึงมีชีวิตชีวา สื่อสารได้ชัดเจน เหมาะแก่การอ่านกับคนทุกเพศทุกวัย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก

สั่งถ้วยเดียวประเดี้ยวถ้วยเดียวมา
 ขอน้ำปลาหยดที่มีบ้างไหม
 นักเรียนตอบฝรั่งชอบอาหารไทย
 ที่ไม่ใส่น้ำปลาว่รสดี
 ต้องหิวรอต่อไปไม่มีรส
 เอยยอมอดข้าวไปทำไมนี่
 จะช่วยโฆษณาว่าอาหารดี
 ต้องไม่มีน้ำปลาเหมือนว่าไว้

เล่ม 5 บทที่ 952

นอกจากนี้แม้แต่บทร้อยกรองประเภทฉันท์ ซึ่งมีการบังคับ ครุ ลหุ ท่านก็ยังสามารถคัดเลือกคำที่อ่านเข้าใจง่าย สื่อความหมายได้ตรงตัวมาใช้ได้อย่าง สละสลวย กลมกลืน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ศกุนตลา

สุดาศิริศกุนตลา

วิมลโฉมประโลมหน้า

นิยม

อนาถอรอนงค์ระทม

ประดุจจะทุกขะถมท่อม

หทัย

เล่ม 3 บทที่ 600

การใช้คำง่ายปรากฏอยู่ทั่วไปในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เท่าที่ยกมานี้ เป็นเพียงส่วนหนึ่งเท่านั้น การใช้คำง่ายนี้ช่วยในการสื่อความคิด ความเข้าใจในเนื้อความได้ อย่างรวดเร็ว จะเห็นว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล สามารถเลือกคำง่ายมาใช้ได้เหมาะสมกับเนื้อความ ของคำประพันธ์ทุกชนิด

3.2 การเล่นคำ

การเล่นคำ หมายถึง การใช้คำเดียวกันหรือเสียงเดียวกัน แต่ต่างความหมายกัน ช่วย ให้บทร้อยกรองนั้น ๆ น่าอ่านขึ้น เนื่องจากการเล่นคำทำให้เกิดจังหวะ มีความไพเราะรื่นหูยิ่งขึ้น

การเล่นคำในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล พบว่ามี การเล่นคำพ้องทั้งรูป และ เสียง กล่าวคือ เป็นการใช้คำที่มีรูปและเสียงเหมือนกัน แต่มีความหมายต่างกัน ดังในบท ร้อยกรอง เรื่อง เป็นไทย

พระมหากษัตริย์คุณเลิศ

ข้าขอเกิดทุนไส้ไว้เหนือเศียร

ทรงดกเดือนเพ็ญไทย¹ให้ปากเพียร

พัฒนาอย่าเปลี่ยนความเป็นไทย²

ถ้าไทย³ไม่เป็นไทย⁴ใครจะเป็น

ทรงคิดเห็นเรื่องนี้เป็นเรื่องใหญ่

ต้องก่อร่างสร้างตนทุกคนไป

สร้างจิตใจสมัครสามัคคี

เวลาผ่านนานมานักหนาแล้ว

ไทย⁵ยังคงเป็นแก้วประเสริฐศรี

ไม่ต้องไก่อัดอู่แบบเสรี

เอกลักษณ์ไทย⁶นี้อยู่ที่ไทย⁷

เล่ม 1 บทที่ 78

จากตัวอย่าง มีการเล่นคำ คำว่า “ไทย” 7 แห่ง คือ

ไทย	คำที่ 1	หมายถึง	คนไทย
ไทย	คำที่ 2	“	ความเป็นเอกลักษณ์ของไทย
ไทย	คำที่ 3	“	คนไทย
ไทย	คำที่ 4	“	รักษาความเป็นเอกลักษณ์ของไทย
ไทย	คำที่ 5	“	ประเทศไทย
ไทย	คำที่ 6	“	ความเป็นเอกลักษณ์ของไทย
ไทย	คำที่ 7	“	คนไทย

ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนราชินี

ราเอยราชินี

โลกเรานี้หมุนเวียนเปลี่ยนสมัย

เมื่อเสด็จสู่ฟ้านภลัย

พระมงกุฎจึงได้เสด็จมา

พระเสโทชิมชาบอาบพระองค์

เมื่อได้ทรงแสดงละครที่มีค่า

คือค่าดูทรงชัยได้ส่งมา

บำรุงการศึกษาของโรงเรียน

เล่ม 2 บทที่ 230

จากตัวอย่าง มีการเล่นคำว่า “ค่า” 2 แห่ง คือ “ค่า” คำที่ 1 หมายถึง คุณประโยชน์ในตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งคิดเป็นเงินไม่ได้ ในที่นี้ หมายถึง มีค่า มีคุณค่า “ค่า” คำที่ 2 หมายถึง คุณประโยชน์ของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งอาจคำนวณหรือประเมินเป็นราคาได้ ในที่นี้หมายถึง ราคาค่างวด

ในบทร้อยกรอง เรื่อง หน่วยเคลื่อนที่

หน่วยเคลื่อนที่เคลื่อนไปไม่หยุดยั้ง

เราจึงตั้งโรงเรียนเพียรสั่งสอน
ให้วิชาสารพัดไม่ตัดทอน
แต่ไม่สอนว้ายน้ำดำเวียนวน

เล่ม 2 บทที่ 321

จากตัวอย่าง มีการเล่นคำว่า "เคลื่อน" เคลื่อนคำที่ 1 เป็นคำประกอบของคำว่า หน่วย กับคำว่าที่ ซึ่ง หมายถึง ชื่อหน่วยงาน หรือกลุ่มบุคคล กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ที่ออกบริการให้กับประชาชนตามสถานที่ต่างๆ ส่วนเคลื่อน คำที่ 2 หมายถึง ออกไป เลื่อนไปจากที่เดิม
ในบทร้อยกรอง เรื่อง ระบายนางฟ้า

เพราะจริงเจ้าเอ๋ย
ดีดดีดีไปก็ไม่ไฉ
เพราะน้ำคำที่ล้ำเลิศ
ไม่ต้องพิสุจน์เรื่องพูดจา

เพราะยิ่งกว่าสิ่งใดใด
เพราะอะไรเล่าน้องยา
เป็นสิ่งประเสริฐในภา
ซึ่งเพราะยิ่งกว่าดนตรีเอ๋ย

เล่ม 3 บทที่ 498

จากตัวอย่าง มีการเล่นคำว่า "เพราะ" 5 แห่ง "เพราะ" คำที่ 1,2,5 หมายถึง นำฟัง เสนาะ ความไพเราะ ส่วนคำที่ 3,4 หมายถึง คำสันทานที่บอกเหตุผล
ในบทร้อยกรอง เรื่อง ทับแก้ว

ทับเอ๋ยทับแก้ว
มาอยู่แล้วเจ้าเห็นเป็นไฉน
"ทับ"นั้นหรือคือบ้านสำราญใจ
ทับมิได้ถมทับให้ยับเยิน

เล่ม 4 บทที่ 834

จากตัวอย่างมีการเล่นคำว่า "ทับ" ทับคำที่ 1 และ 2 หมายถึง ทับแก้ว ซึ่งเป็นชื่อสถานที่ ทับคำที่ 3 แปลว่า กระหม่อมหรือสิ่งปลูกสร้างที่ทำอยู่ชั่วคราว ในที่นี้ หมายถึง บ้าน ทับคำที่ 4 หมายถึง คำที่ออกเสียงว่า "ทับ" ส่วนทับคำที่ 5 เป็นคำกริยา หมายถึง การเอาสิ่ง

ของไปซ่อนข้างบนสิ่งใดสิ่งหนึ่งเป็นจำนวนมาก
ในบทร้อยกรอง เรื่อง แก้วจริง

ผู้ที่ขอคำขวัญนั้นเบื้องต้น
คิดว่าตนตัวสั้นเพราะขวัญหาย
ถ้ามิได้คำขวัญในบั้นปลาย
คงจะตายแน่แน่โดยแท้จริง
จึงขอให้คำขวัญกันสักนิด
เอาไว้ให้คิดสบายทั้งชายหญิง
อยู่ที่ทับแก้วแล้วต้องแก้วจริง
ไม่มีสิ่งขมขวัญกันได้เคย

เล่ม 4 บทที่ 839

จากตัวอย่าง มีการเล่นคำว่า "ขวัญ" 5 แห่ง คำที่ 1,3,4 หมายถึง คำขวัญที่เขียนให้กันในโอกาสต่าง ๆ เช่น ในวันขึ้นปีใหม่ วันเกิด เป็นต้น ส่วนคำว่า "ขวัญ" คำที่ 2,5 หมายถึง มิ่งมงคล สิริมงคล ความดี สิ่งที่ไม่มิดำเนิน นิยมกันว่ามีอยู่ประจำชีวิตของคนตั้งแต่เกิดมา ซึ่งเชื่อกันว่าถ้าขวัญอยู่กับตัวก็เป็นสิริมงคล เป็นสุขสบาย จิตใจมั่นคง ถ้าตกใจหรือเสียขวัญ ขวัญก็จะออกจากร่างไปเสีย

การเล่นคำในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล แม้จะมีปรากฏอยู่ไม่มากนัก แต่ก็ได้แสดงให้เห็นถึงความสามารถในเชิงวรรณศิลป์ของท่านได้เป็นอย่างดี กล่าวคือ ท่านสามารถเลือกสรรคำมาใช้ได้อย่างเหมาะสมกับเนื้อความ ทำให้ร้อยกรองมีความไพเราะ ทั้งทางด้านเสียง จังหวะ และมีความหมายลึกซึ้งกินใจ

3.3 การใช้คำภาษาต่างประเทศ

การใช้คำภาษาต่างประเทศ ในที่นี้ หมายถึง คำที่เป็นภาษามาจากทวีปยุโรป ซึ่งส่วนใหญ่ที่จะกล่าวถึงนี้เป็นคำที่มาจากภาษาอังกฤษ ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการใช้คำภาษาต่างประเทศอยู่จำนวนมากโดยเฉพาะในนิราศ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะท่านเห็นว่าการที่จะใช้คำจากภาษาไทย แทนคำจากภาษาต่างประเทศอาจจะไม่ตรงกับความหมายที่ถูกต้อง ท่านจึงนำคำต่างประเทศมาใช้อยู่ 2 ลักษณะ คือ ใช้คำต่างประเทศโดยตรง และใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ

3.3.1 การใช้คำต่างประเทศโดยตรง การใช้คำภาษาต่างประเทศโดยตรงใน ร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปากฎอยู่น้อย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ใ้ว่าพระมงกุฎ ในคำ ว่า Corruption

เรื่องเช่นนี้มีมาในตอตัน
คนจะยอม Corruption หามีไม่
เพราะจ่ายเงินก็มีที่พอใช้
จะตำหนิท่านไม่ได้ในเรื่องนี้

เล่ม 4 บทที่ 863

Corruption หมายถึง กินสินบน ทจริต
ในบทร้อยกรอง เรื่อง เขายังรักวังชั้นฐิติ ในคำว่า San-Susie

ส่วนเยอรมันที่แย่งแพ้สงคราม
เขายังพยายามจะส่งเสริม
เก็บวัง San-Susie ไว้อย่างเดิม
เพื่อเสริมความเป็นใหญ่แต่ก่อนกาล

เล่ม 4 บทที่ 864

San-Susie เป็นภาษาฝรั่งเศส แปลว่า ไร่กังวล หมดกังวล ในที่นี้เป็นชื่อวังเก่าแก่
แห่งหนึ่งในประเทศเยอรมัน

ในบทร้อยกรอง เรื่อง เจ้าหญิงอเล็กซานดรา ใช้คำว่า Go home และ The
King ' s palace

แต่พูดไทยไม่เป็นไม่เห็นทาง
นอกจากพูดอย่างคนฝรั่ง
"Go home" บอกไปให้เขาฟัง
คนขับยังสงสัยมิได้ความ

แล้วคิดออกเขาบอกว่าโฮมโฮม
 คราวนี้ญาติโยมไม่ต้องถาม
 มีร้านลิตเติลโฮมที่แสนงาม
 รอถึงยามพลบค่ำมีน้ำชา
 ฝรั่งเดือดร้อนมากอยากจะกลับ
 จึงบอกนายคนขับออกไปว่า
 “The King's palace” อย่าวไรหว่า
 คนขับหัวร่อว่าแล้วรีบไป

เล่ม 1 บทที่ 43

“Go home” หมายถึง กลับบ้าน

“The King's palace” หมายถึง พระราชวังที่ประทับของพระเจ้าแผ่นดิน

3.3.2 การใช้คำทับศัพท์ภาษาต่างประเทศ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ใช้คำทับศัพท์
 ภาษาต่างประเทศในบทร้อยกรองของท่านเป็นอันมาก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะเนื้อความที่ท่านเขียน
 ส่วนหนึ่งเป็นเรื่องราวในต่างประเทศ ท่านจึงต้องการสื่อความให้ตรงกับสิ่งที่ท่านเขียน ดังบท
 ร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก ในคำว่า ลินตัน บี. ยอห์นสัน

ลินตัน บี. ยอห์นสัน นั้นลงมือ
 เขียนหนังสือมาเองเก่งใจหาย
 ได้ใช้ชื่อชื่อความสะดวกตาย
 คนทั้งหลายเร่งรัดช่วยจัดการ

เล่ม 5 บทที่ 930

ลินตัน บี. ยอห์นสัน หรือเขียนภาษาอังกฤษว่า Lyndon B. Johnson เป็นชื่อของ
 ประธานาธิบดีที่มีชื่อเสียงของสหรัฐอเมริกา ตอนที่ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เขียนเรื่องนี้
 ลินตัน บี. ยอห์นสัน ดำรงตำแหน่งรองประธานาธิบดีของสหรัฐอเมริกา

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก ในคำว่า พี.เอ.เอ. ลูฟฮันซ่า และ
 เอส.เอ.เอส

ไปคราวนี้มีตัว พี.เอ.เอ.

ลู่ฟฮันซ่าถ่ายเทเปลี่ยนตัวให้

เพราะเราขึ้นบริษัทไทย

เอส.เอ.เอส. ลำใหม่จัดให้มา

เล่ม 5 บทที่ 931

พี.เอ.เอ. ม.ล ปิ่น มาลากุล อธิบายไว้ในเชิงอรรถว่า เป็นชื่อ บริษัทการบิน
ซึ่งในที่นี้ คือบริษัทการบินอเมริกา P.A.A. ย่อมาจากคำว่า Pan American Airways

ลู่ฟฮันซ่า ม.ล ปิ่น มาลากุล อธิบายไว้ในเชิงอรรถว่า เป็นชื่อ บริษัทการบินซึ่งใน
ที่นี้ คือบริษัทการบิน Lufthansa ของประเทศเยอรมัน

เอส.เอ.เอส. ม.ล ปิ่น มาลากุล อธิบายไว้ในเชิงอรรถว่า เป็นชื่อ บริษัทการบิน ซึ่ง
เดิมเคยเป็นสายการบินของไทย ปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นของต่างประเทศ S.A.S. ย่อมา
จากคำว่า Sanbinavian Airline System

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก ในคำว่า โฮสเทล สจ๊วต และ ค็อกเทล

แม่โฮสเทลพูดจาวาชาคะ

ประสงค์อะไรรับกับอาหาร

สจ๊วตหนุ่มรุ่มเข้ามาวางจาน

รับประทานกับแก้มแถมค็อกเทล

เล่ม 5 บทที่ 930

โฮสเทล (Hostess) ตามความหมายใน Dictionary หมายถึง พนักงานคน
โดยสารเครื่องบินหรือโรงแรม ซึ่งในที่นี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้อธิบายไว้ในเชิงอรรถว่า หมายถึง
ผู้รับใช้หญิง

สจ๊วต (Steward) ตามความหมายใน Dictionary หมายถึง คนใช้ในเรือ
โดยสาร ซึ่งในที่นี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้อธิบายไว้ในเชิงอรรถว่า หมายถึง ผู้รับใช้ผู้ชาย

ค็อกเทล (Cocktail) ตามความหมายใน Dictionary หมายถึง เครื่องดื่มที่ผสม
จากสุราชนิดต่างๆ แล้วเขย่าในหม้อน้ำแข็ง ซึ่งในที่นี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้อธิบายไว้ในเชิงอรรถ
ว่า หมายถึง เหล้า

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก ในคำว่า รัม และ ไอศกรีม

พอบินสู่ทะเลใหญ่ไม่สู้ดี
ของหวานไทยจะมีก็หาไม่
ได้ขนมใส่รัมก็จำใจ
คุณหญิงเลือกเอาไอศกรีมแทน

เล่ม 5 บทที่ 933

รัม (Rum) หมายถึง เหล้าที่ทำจากน้ำอ้อย
ไอศกรีม (ice – cream) หมายถึง ไอศกรีม
ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศร้อนรอนแรมไปรอบโลก ในคำว่า อีควชัน

เห็นเขาสอนเลขคณิตก็ตัดสินใจ
อีควชันนั้นให้ใช้ลูกเต๋า
แต่แต่มันต่างไปไม่เหมือนเรา
ก็ชื่อเขาชุดหนึ่งซึ่งไม่แพง

เล่ม 5 บทที่ 1012

อีควชัน (Equation) หมายถึง สมการ
3.4 การซ้ำคำ

การซ้ำคำในที่นี้ คือ การนำคำหรือวลีที่มีตัวสะกดและความหมายเหมือนกันทุกประการมาเรียงไว้ติดกัน หรือมีคำอื่นคั่น ตำแหน่งการซ้ำคำ อาจซ้ำคำในวรรคเดียวกัน ที่ต้นวรรค กลางวรรค ปลายวรรค หรือซ้ำคำต่างวรรคกันก็ได้

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน กล่าวถึงการซ้ำคำว่า “การซ้ำคำ ทำให้ข้อความสละสลวย เพราะพริ้ง และทำให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามอีกด้วย”¹

ล้อม เพ็งแก้ว กล่าวว่า “กวีนิยมซ้ำคำ เมื่อต้องการย้ำความ หรือชี้ให้เห็นว่าสำคัญ

¹ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. แนวทางการศึกษาวรรณคดี ภาษา กวี การวิจักษ์และวิจารณ์. 2518. หน้า 50.

หรือต้องการให้เห็นว่าการกระทำนั้นติดต่อกัน บางที่ต้องการแสดงว่ามีมาก หรือต้องการให้เห็นภาพเคลื่อนไหว การขำนั้นอาจซ้ำติด ๆ กัน อย่างที่เรียกว่า ยมก หรือซ้ำโดยมีคำอื่นแทรก และอาจซ้ำที่ต้นวรรค กลางวรรค ปลายวรรค หรือต่างวรรคก็ได้¹

3.4.1 การซ้ำคำที่อยู่ชิดกัน การซ้ำคำที่อยู่ชิดกันนี้ เกิดขึ้นในวรรคเดียวกัน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ตามัวไปเพราะน้ำตานอง

ขอพระองค์ทรงพระเจริญสุข
บรรดาทุกข์ใดใดอย่าได้ต้อง
เป็นปิ่นเพชรปักแคว้นแผ่นดินทอง
ให้มองอย่างน้อยอีกร้อยปี

เล่ม 1 บทที่ 128

จากตัวอย่าง มีการซ้ำคำว่า ไต ไต คำที่สองช่วยเน้นความให้นักแน่นว่า ขอให้พระองค์มีแต่ความสุข อย่าได้มีสิ่งต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดทุกข์มาเข้าใกล้ ในกลอนบทนี้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล หมายถึง สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา ฯ

ในบทร้อยกรอง เรื่อง วินัย

โรงเรียนจะมีระเบียบต้องเรียนร้อย
จะแก่นิดแก่น้อยทำไมได้
อภิสิทธิ์เข้ามาในคราใด
โรงเรียนที่ใหญ่ใหญ่ก็จะพัง

เล่ม 4 บทที่ 779

จากตัวอย่าง มีการซ้ำคำว่า ใหญ่ เพื่อบ่งบอกจำนวนว่า โรงเรียนที่มีขนาดใหญ่ทั้งหลาย ต้องมีระเบียบวินัย อย่าให้มีคนเข้ามาเรียนโดยใช้อภิสิทธิ์

3.4.2 การซ้ำคำที่มีคำอื่นคั่น

3.4.2.1 ซ้ำคำในวรรคเดียวกัน มีคำอื่นคั่น ดังบทร้อยกรอง

¹ ลัษม เพ็งแก้ว. วैयाวจีวรรณคดี. 2540. หน้า 61.

เรื่อง ดุคลื่น

ดุคลื่นดูหมิ่นครั้ง	ไปรา ลดเลย
ใครสั่งใครสอนมา	นะเจ้า
จึงขัดปสร่างซา	ไปสุด ลิ่นแฮ
เปรียบมนุษย์สุดเศร้า	สั่งแล้วบ่ทำ ฯ

เล่ม 2 บทที่ 347

จากตัวอย่าง มีการซ้ำคำว่า ใคร เพื่อต้องการเน้นความให้มีความหนักแน่น ว่า ใคร เป็นคนสั่งสอนให้ทำ นอกจากนี้ก็ยังทำให้เกิดความไพเราะ สละสลวย อันเนื่องมาจากเสียงและ จังหวะของคำที่คล้องจองกันอย่างเหมาะเจาะอีกด้วย

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศเรื่องไปเมืองคอมมิวนิสต์

รับประทานอาหารแบบบุฟเฟต์
ก็ต้องเร่งเข้าแถวอย่างเร็วรี
มีงานก็หยิบจานไปทันที
แต่เมื่อมีแต่ชามก็หยิบชาม

เล่ม 5 บทที่ 1033

จากตัวอย่าง มีการซ้ำคำว่า จาน และคำว่า ชาม เพื่อให้เกิดจังหวะของเสียง ทำให้เกิดความไพเราะ

3.4.2.2 ซ้ำคำต่างวรรคกัน ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง มหาวชิราวุธนุสติ

ใครหนอเจนจบรู้	วิทยา
ใครเพ่งพิริยะมา-	นะผู้
ใครหวงหวงประชา	ชนชาติ
ใครคิดพิณจู้	เหตุด้วยเล็งไกล

เล่ม 1 บทที่ 58

จากตัวอย่าง เป็นการซ้ำคำว่า ใคร เพื่อย้ำเน้นข้อความซึ่งเป็นคำถาม เพื่อให้ผู้อ่าน
เห็นความสำคัญของผู้ที่กล่าวถึง ซึ่งในที่นี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล หมายถึง รัชกาลที่ 6
ในบทร้อยกรอง เรื่องความรัก

อันความรักใดใดในโลกนี้
รักแต่เพียงพอดีจึงเหมาะสม
รักนวลน้องแนบสนิทได้ชิดชม
หลายน้องนักระทมร้อนใจ
รักอาหารหมูหันวันละหน้อย
รักหลายตัวจะย่อยอย่างไรได้
รักขับรถเร็วจี๋สี่ลืบไมล์
ถึงแปดลืบมักไถลงในคู
จึงขอเตือนเพื่อนที่รักมีทรัพย์
เกินฐานะระดับความเป็นอยู่
ถึงไม่เผยรักให้ผู้ใดดู
เขาก็มารู้ว่ารักแน่เอย

เล่ม 2 บทที่ 414

จากตัวอย่าง มีการซ้ำคำว่า รัก เพื่อแยกแยะถึงความรักแต่ละประเภทว่าเป็นอย่างไร
นอกจากนี้แล้วยังทำให้บทกลอนมีความไพเราะ สละสลวย น่าอ่านยิ่งขึ้น

3.5 การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ

คำเลียนเสียงธรรมชาติ จะมีความหมายชัดเจนเมื่ออยู่ในบริบทของสิ่งแวดล้อมการใช้
คำเลียนเสียงธรรมชาติเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยสร้างจินตภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่านได้ ดังบทร้อยกรอง
เรื่อง ฟ้ายลัน

ฟ้ายลันอยู่ครันครัน	โครมคราม
ฟ้าแลบแวบแวบวาม	สองหน้า
ฟ้าซุ่มซุ่มงาม	กลางสมุทร

ฟ้าบ่ส่งน้ำฟ้า

เพื่อข้าเย็นใจ

เล่ม 1 บทที่ 142

จากตัวอย่าง เลียนเสียงฟ้าลั่น ดัง ครั้นครั้น ไครมคราม ทำให้จินตนาการไปได้ว่า
ฝนกำลังจะตก ท้องฟ้าคงมืดครึ้ม

ในบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศพายาใจไปรอบโลก

หัวใจเด่นตึกตึกตอนตึกตื่น

ไม่ให้นอนลักคั่นหรือยุ่นเอ๋ย

เที่ยวรอบโลกครั้งใดก็ไม่เคย

ที่จะเลยยกยอดตลอดคืน

เล่ม 5 บทที่ 938

จากตัวอย่าง เป็นการเลียนเสียงเด่นของ หัวใจ ซึ่งบอกให้รู้ถึงความตื่นกลัว กังวลใจ
ไม่สบายใจ ในที่นี้ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ไปประเทศญี่ปุ่น เดินทางไปถึงกลางดึก ปรากฏว่าไม่มีที่
พัก ทำให้รู้สึกกังวลใจ

ในบทร้อยกรอง เรื่อง แม่ปิง

มาถึงเขาพังเห็นยังอยู่

น้ำตกชูชูจากภูเขา

หรือว่ามาชั่วแต่ตัวเรา

หัวอกเขาอยู่บ้านจึ่งพาลพัง

เสียงน้ำซ่าซ่า

เชิญมานั่งดู

หูคอยฟัง

มันดังขึ้นใจ

มันดังซ่าซ่าสบายใจ

มาถึงถ้าละว่าไม่น่าเชื่อ

ประหลาดเหลือผ่านท้องพระโรงใหญ่

โน้นห้องดนตรีที่ถัดไป

เจ้าหญิงในความฝันเคยบรรเลง

เย็นเย็นชาวไร่

เคยได้ยินเพลง

ไครหนอบรรเลง วังเวงจับใจ
เสียงดังเห่งเห่งวังเวงจับใจ

เล่ม 6 บทที่ 1247-1278

จากตัวอย่าง เสียงเสียงน้ำตกดัง ชูชู เสียงน้ำดังซ่าซ่า ทำให้ผู้อ่านจินตนาการถึงธรรมชาติของน้ำตกที่สวยงาม เสียงเสียงดนตรีดัง เห่งเห่ง ให้เห็นถึงบรรยากาศที่เต็มไปด้วยความสุข

3.6 การหลากคำ

การหลากคำ คือ การใช้คำหรือกลุ่มคำที่มีรูปและเสียงแตกต่างกันออกไป แต่มีความหมายเหมือนกัน หรือใกล้เคียงกันปรากฏอยู่ในร้อยกรองสำนวนเดียวกัน การหลากคำทำให้ภาษาในบทร้อยกรองสละสลวยขึ้นและไม่ซ้ำซากจนน่าเบื่อหน่าย จึงทำให้บทร้อยกรองน่าอ่านยิ่งขึ้น ในวรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีการหลากคำที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด คือ ในนิทานเรื่อง ทวาทศทาน ซึ่งท่านเขียนเป็น กาพย์ยานี 11 ไร้ ทั้งหมด 408 บท ซึ่งจะยกมาให้เห็นเป็นตัวอย่างเพียงบางส่วนดังนี้

บิดาหาไม่แล้ว	ทิ้งเมียแก้วกับนางคราญ
สมบัติพิสดาน	ทั้งหลายหลากก็มากมี
ห้วงแต่แม่ <u>ยอดสร้อย</u>	อายุน้อยดุจนี้
นานไปไม่พอที่	จะหมั้นใหม่เพราะใจชาย
สั่งสอนวอนลูกรัก	เมื่อเจ็บหนักจะวางวาย
ห้ามไว้มิให้ชาย	มาพบพ้องให้หมองมัว
วันวารก็ผ่านไป	<u>นางทราชมวย</u> จึงเก็บตัว
เข้าเฝ้าอยู่เล่นหัว	ในห้องหับบังคับใจ
มารดาของยาจิต	ให้ครุ่นคิดอยู่ภายใน
อยู่บ้านนานนานไป	ไม่เห็นโลกโชดสลาย
หลับตาไม่กล้าดู	ให้ลวงรู้ถึงเล่ห์ชาย
แต่ครั้นจะ <u>สั่งสาย-</u>	<u>สวาท</u> ให้สมาคม
ก็จำคำสั่งพ่อ	หทัยท้อทุกข์ระทม

อัฒจันทร์ทอดข่ม

อุระไว้มิให้เห็น

เล่ม 6 บทที่ 1580

จากตัวอย่างจะเห็นได้ว่าคำที่นำมาแทนตอนกล่าวถึงตัวเอกของเรื่อง มีมากมายดังที่ผู้วิจัยได้ขีดเส้นใต้ไว้ นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาดูการใช้คำหลากหลายตลอดเรื่องพบว่ามีความซ้ำกันเพียงตัวเดียวทั้งหมด 74 คำ คือ มีคำว่า โฉมยง บุตรี สตรี มารศรี ยอดสร้อย ทรามวัย สายสวาท นางคราญ นางสะอางองค์ สาวที่แสนสวย สาวน้อย สายใจ ยาจิต ลูกแม่ ลูกหญิง สาวสาวพริ้ม ลูกน้อย ดวงใจ งามเจ็ด ลูกแก้ว ดวงมัลย์ แก้วตา สาวงาม งามสรรพ ยอดหญิง ยอดรัก ทรามชม งามจิต เขาวมัลย์ โฉมงาม เนื้อทอง แม่น้อง กลอยใจ แม่ตัวดี น้องผ่อง ประไพ ดวงแก้ว สาวสวย สาวรัก เจ้างามอน บังอร ดวงสมร สุดสวาทสายสนธิ แม่เนื้อเย็น งามปลื้ม บุญปลูก นงราม ทรามสวาท นวลเพ็ญ งามปลั่ง สาวเจ้า แม่คุณ สาวสะคราญ วันเพ็ญ ยาใจ ดวงจิต สุดาดวง วนิดา เศรษฐีนี้ ลูกท่านผู้จัดการ ทรามเชย กัญญา กัลยา ดวงเดือน ดวงจันทร์ โฉมฉาย นิมนงค์ ยอดชีวิตพี่ ปลื้มจิต นวลน้อง สาวแล้ นาง เจ้า งามข้า ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสามารถในการใช้ภาษาที่โดดเด่น

การเลือกใช้คำที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุลทั้ง 6 แบบ จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล ถือได้ว่าเป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านภาษาเป็นเลิศ ท่านสามารถเลือกสรรคำได้ทั้งง่ายต่อการเข้าใจ สื่อความหมายได้ตรงประเด็น มีจังหวะของคำและเสียงที่ไพเราะ ใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติที่ก่อให้เกิดสุนทรียภาพทางอารมณ์ นอกจากนี้ก็มีการหลกคำ ทำให้ไม่น่าเบื่อและได้วรรณกรรมมากยิ่งขึ้น ซึ่งส่งผลให้งานของท่านมีคุณค่าทางด้านวรรณศิลป์ เหมาะแก่การศึกษาของคนทั่วไป

4. การใช้โวหาร

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ได้ให้ความหมายของโวหารไว้ว่า "โวหาร หมายถึง ชั้นเชิงหรือสำนวนแต่งหนังสือหรือพูด ถ้อยคำที่เล่นเป็นสำบัดสำนวน"¹ ในการแต่งคำประพันธ์ประเภทร้อยกรอง กวีนิพนธ์นำโวหารมาใช้ เพื่อให้คำประพันธ์นั้นมีความน่าอ่าน น่า

¹ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. 2538. หน้า

สนใจ และสื่อความหมายสู่ผู้อ่านได้ชัดเจน ใกล้เคียงกับความประสงค์ของผู้ประพันธ์

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการใช้โวหาร 5 ชนิด คือ โวหารอุปมาอุปไมย โวหารปฏิบัติโวหาร โวหารอติพจน์ และโวหารอุปลักษณะ

4.1 โวหารอุปมาอุปไมย วินิตา ดิถียนต์ ได้กล่าวถึงโวหารอุปมาอุปไมยไว้ว่า

อุปมา หมายถึง โวหารเปรียบเทียบระหว่างสองสิ่งซึ่งโดยธรรมชาติแล้วมีสภาพที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะหรือคุณสมบัติอย่างหนึ่งอย่างใดเหมือนกันหรือคล้ายกัน แล้วนำมาเปรียบเทียบโดยยกคุณสมบัติหรือลักษณะดังกล่าวเป็นตัวเทียบ ด้วยการใช้คำเชื่อมที่แปลแล้วได้ความว่า เหมือน หรือคล้าย หรือ เท่า เพื่อเน้นให้เห็นจริงว่าเหมือนกันอย่างไรหรือลักษณะอย่างไร¹

บทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการใช้โวหารอุปมาอุปไมย ดังบทร้อยกรองเรื่อง ฟ้าชายโก โหด

เริงฤดีเรามีประมุข

ไทยจึงได้ประสบสุขสโมสร

คู่ราชาราชินีศรีบังอร

เปรียบรวิดศิธรในนภา

เล่ม 1 บทที่ 22

จากเนื้อความของบทกลอนเป็นการเปรียบเทียบ พระมหากษัตริย์และสมเด็จพระราชินีว่าอยู่คู่กัน และสร้างความสุขให้กับประเทศเหมือนกับดวงอาทิตย์และดวงจันทร์ที่คอยให้แสงสว่างแก่โลก

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ดวงใจของชาติ

พระเอยพระผู้ผ่าน

แผ่นไผ่ท

ปกเศษทุกเพศวัย

ทั่วหน้า

¹วินิตา ดิถียนต์. เอกสารคำสอนวิชาวรรณคดีวิจารณ์. 2536. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ประทับใจ

ของชาติ

ขอพระคงคู่ฟ้า

ร่วมเกล้ากระหม่อมไทย ฯ

เล่ม 1 บทที่ 31

จากเนื้อความของโคลงเป็นการเปรียบเทียบพระมหากษัตริย์ว่าทรงเป็นที่รักของคนทุกคน เหมือนกับพระองค์นั้นเป็นหัวใจของคนในชาติ

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ดอกปรีชาติ

บทละครพระมหาธีรราช

เสมือนดอกปรีชาติสะอาดศรี

ถึงร้อยเรื่องเมืองใดไม่เคยมี

อีกร้อยปีประดับฟ้าไม่โรยรา

เล่ม 1 บทที่ 84

จากเนื้อความของกลอนเป็นการเปรียบเทียบบทละครของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวว่าเป็นบทละครที่มีคุณค่าอยู่ทุกยุคทุกสมัย เสมือนกับดอกปรีชาติที่ไม่โรยรา

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ผ้าขาว

เด็กที่ไร้เดียงสาเหมือนผ้าขาว

ไยจะเป็นหนุ่มสาวที่งามได้

อาจป้ายสีเลอะเทอะเปรอะลงไป

หรือผจญवादให้เป็นภาพงาม

เล่ม 2 บทที่ 271

จากเนื้อความของบทกลอนเป็นการเปรียบเทียบเด็กที่ไร้เดียงสาว่าเหมือนกับความสะดวกบริสุทธิ์ของผ้าขาวจะทำให้เด็กเป็นอย่างไรก็ขึ้นอยู่กับคนป้ายสี

ในบทร้อยกรอง เรื่อง กล้วยไม้

<u>กล้วยไม้มีดอกซ้ำ</u>	<u>ฉันใด</u>
<u>การศึกษาเป็นไป</u>	<u>เช่นนั้น</u>
แต่ออกดอกคราวไร	งามเด่น
งานสั่งสอนปลูกปั้น	เสร็จแล้วแสงงาม

เล่ม 2 บทที่ 168

จากเนื้อความของโคลงเป็นการเปรียบเทียบการศึกษาว่ามีลักษณะเหมือนกับการออกดอกของกล้วยไม้ที่ต้องใช้ระยะเวลานานจึงจะเห็นผลแต่ผลที่ได้นั้นจะสวยงามคุ้มค่ากับการรอคอย

4.2 การใช้โวหารปฏิบัติ สยทพิพย์ นุกุลกิจ ได้กล่าวถึงลักษณะของโวหารปฏิบัติไว้ว่า “เป็นศิลปะการใช้คำถามที่ไม่ต้องการคำตอบของผู้แต่งเพราะมุ่งจะให้คำถามนั้นเป็นสื่อนำความคิดของผู้อ่านหรือเป็นเครื่องเรียกร้องความสนใจของผู้อ่านมากกว่าต้องการคำตอบ แต่ถ้าจะตอบ คำตอบมักจะออกมาในรูปคำตอบปฏิเสธ บางครั้งอาจถือว่าเป็นคำถามที่ไม่ต้องการคำตอบ เพราะรู้คำตอบกันดีอยู่แล้ว”¹

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการใช้โวหารปฏิบัติ ดังในบทร้อยกรองเรื่อง ม้าทรง

ที่ไหนบางคนสร้างฝันขึ้นได้
กษัตริย์ไทยแก้ไขสมประสงค์
มีภัยที่ไหนไทยก็คง
ได้แลเห็นพระองค์มาเยี่ยมเยือน

เล่ม 1 บทที่ 38

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้คำถาม ชี้ให้เห็นพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชที่ทรงคิดสร้างฝันที่ยั่งยืนมาได้ และย้ำให้เห็นว่าพระองค์ทรงห่วงใยในทุกข์สุขของประชาชนอยู่เสมอ มีภัยเกิดขึ้นที่ไหนพระองค์ก็ได้ละเลยที่จะไปเยี่ยมเยือน

¹สยทพิพย์ นุกุลกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. 2543. หน้า 81.

ในบทร้อยกรองเรื่อง มหาชีวิตฐานุสสติ

<u>ใครหนอเจนจบรู้</u>	วิทยา
<u>ใครเฟ่งพิริยะมา-</u>	นะสู้
<u>ใครหวงหวงประชา-</u>	ชนชาติ
<u>ใครคิดพิณจู้</u>	เหตุด้วยเล็งไกล

เล่ม 1 บทที่ 58

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะการใช้ถาม เพื่อชี้ให้เห็นว่าพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวมีคุณสมบัติเปรียบพร้อมในการเป็นประมุขของประเทศ พระองค์เป็นทั้งผู้รอบรู้วิทยาการต่าง ๆ เป็นผู้มีความพยายาม มีใจสู้ คอยเป็นห่วงประชาราชนในชาติ และเป็นผู้ที่มองเห็นการณ์ไกล

ในบทร้อยกรอง เรื่อง กลั้วผิด

ขยายงานโรงเรียนเปลี่ยนความคิด

ครูใหญ่กลั้วพลาดผิดณาโฉน
หรือเกรงความยุ่งยากลำบากใจ
 เช่นนี้เป็นครูใหญ่ทำไมกัน

เล่ม 2 บทที่ 176

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้ถาม เพื่อกระตุ้นให้ครูใหญ่ หรือผู้บริหารกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงความคิด พัฒนา ขยายงานในโรงเรียนให้ดียิ่งขึ้น อย่ากลัวความผิดพลาด หรือความยุ่งยากที่จะตามมา ถ้ากลัวก็ไม่ควรจะมาเป็นผู้บริหาร

ในบทร้อยกรอง เรื่อง ยิ่งขยายการศึกษา

ยิ่งขยายกิจการงานศึกษา
 ปวงประชาควรสุขเกษมสานต์
แต่ไฉนกลับได้อันธพาล
 อีกข้าวปลาอาหารก็แพง

ครุ่นคะเนถึงลายพระราชหัตถ์
 เรื่องการจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่ง
 อบรมเด็กเล็กเล็กให้แข็งแรง
 อีกเข้มแข็งสุจริตด้านจิตใจ
 รู้กับงานทุกชนิดรับผิดชอบ
 เปลี่ยนระบอบอบรมบ่มนิสัย
 ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ไว้อย่างไร
 เหตุไฉนไม่ทำตามพระองค์

เล่ม 2 บทที่ 186

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้ถาพ เพื่อกระตุ้นให้ผู้อ่านช่วยกันคิด
 ว่า ทำไมยิ่งขยายการศึกษา ประชาชนยิ่งไม่มีความสุข แต่กลับมีอันธพาลมากยิ่งขึ้น ข้าวปลา
 อาหารก็แพงขึ้น และกล่าวว่าทำไมไม่เอาแนวพระราชดำริในการจัดการศึกษาของรัชกาลที่ 6 ที่ว่า
 อบรมเด็กเล็กให้เข้มแข็งทางด้านจิตใจ รู้จักสู้งาน และรับผิดชอบ มาใช้

ในบทร้อยกรอง เรื่อง สนวนครว

" สนวนครว " คืองานการศึกษา
 แต่จัดเข้าเป็นวิชาประเภทไหน
 ให้เป็นหัตถศึกษาหรือวไร
 เพราะต้องใช้หัตถะทะมัดทะแมง
 หรือเป็นพุทธิศึกษาอย่าประหลาด
 เรียนวิชาพฤกษศาสตร์กันกลางแจ้ง
 หรือทำเพื่อเหี่ยวไหลได้ออกแรง
 เข้าแขนงพลศึกษาเอ๋ย

เล่ม 2 บทที่ 191

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้คำถาพ เพื่อขอความคิดเห็นว่า วิชา
 สนวนครวนั้น ควรจัดอยู่ในวิชาประเภทไหน เป็นหัตถศึกษา หรือพุทธิศึกษาหรือเข้าแขนงพลศึกษา
 ในบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนมัธยมสาธิตปทุมวัน

ชมโฉมสาธิตเจ้า
สมจิตเสกสรรมา
เป็นยอดในวงนา
ผิชาติผู้นำแล้ว

อีกครา
ดั่งแก้ว
ปทุมมาศ
เด่นได้อย่างไร
เล่มที่ 2 บทที่ 254

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้คำถาม เพื่อชี้ให้เห็นความสำคัญของ
ผู้นำโรงเรียนมัธยมสาธิตปทุมวันว่า หากไม่มีผู้นำที่ดี โรงเรียนก็จะไม่งามและเด่นอย่างนี้
ในบทร้อยกรอง เรื่อง จอมพล

จอมพลกล่าวไว้เมื่อ อังคาร นี้นอ
ว่าขาดเงินรัฐบาล อาจกู้
ศึกษาเร่งรัดงาน เข้าเถิด
เพราะขาดคนไม่รู้ จะกู้อย่างไร

เล่ม 2 บทที่ 267

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้คำถาม เพื่อเปรียบเทียบให้ข้อคิดว่า
ว่าหากรัฐบาลขาดเงินก็สามารถกู้ได้ แต่หากขาดคนไม่รู้หนังสือ นั้นจะอย่างไร
ในบทร้อยกรอง เรื่อง ชาติยืนยงคงอยู่

ชาติยืนยงคงอยู่เพราะครูดี
สำคัญนักหน้าที่เรามีอยู่
การก่อสร้างห้างหอyakพอดู
แต่สร้างครูยากยิ่งกว่าสิ่งใด
ขอให้ท่านเข้มแข็งมีแรงสร้าง
เราหนุนอยู่ข้างข้างกลัวไฉน
รู้ไหมว่าฝึกหัดครูอยู่ที่ใด
ที่นั่นแหละหัวใจของพวกเรา

เล่ม 2 บทที่ 268

เนื้อความใช้โวหารปฏิบัติเป็นศิลปะในการใช้คำถาม เพื่อให้กำลังใจว่าให้เข้มแข็ง
ในการที่จะสร้างครุให้เป็นครุที่ดี ไม่ต้องกลัวว่าจะไม่มีใครสนับสนุน

4.3 โวหารอดิพจน์ รื่นฤทัย สัจจพันธ์ ได้กล่าวถึงโวหารอดิพจน์ไว้ดังนี้

การกล่าวเกินจริง Hyperbole เป็นการเปรียบเทียบที่เกินความเป็นจริงหรือผิดความจริง
เพื่อให้ผู้อ่านเกิดอารมณ์คล้อยตามกวี โดยปกติผู้อ่านไม่สามารถมีอารมณ์สะท้อนใจได้
เท่าเทียมกวีอยู่แล้ว เพราะมิได้ประสบกับสถานการณ์นั้นด้วยตัวเอง การที่เรารู้สึกคล้อย
ตามเพราะเราต้องนำเอาประสบการณ์ของเราเข้าไปผสมด้วย ฉะนั้นเมื่อกวีมีอารมณ์
สะท้อนใจมาก และต้องการให้ผู้อ่านรับรู้ความรู้สึกนั้นเทียบเคียงกับกวี กวีจึงสร้างภาพ
พจน์แบบเกินจริงขึ้น โดยเฉพาะอารมณ์เป็นสิ่งที่ไม่อาจ ชั่ง ตวง วัด ได้ด้วยมาตราปกติ
ว่ามีมากน้อยเพียงใด กวีต้องใช้ภาษาเปรียบเทียบให้กระทบใจ แม้จะเกินความจริง
หรือผิดความจริงก็ต้องถือว่าเป็นเอกสิทธิ์ของกวี (Poetic Licence)¹

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีโวหารอดิพจน์อยู่ 2 ส่วน คือ ในบท
ร้อยกรอง เรื่อง จวบมหาสมุทรแห่ง

จวบมหาสมุทรแห่ง	เหือดหาย
จนโซดเขาละลาย	หมดหล้า
พี่จะรักแต่สาย	สุดสวาท
ชั่วกับชั่วกัลป์ถ้า	ชีพนี้อย่างคง

เล่ม 1 บทที่ 63

เนื้อความใช้โวหารอดิพจน์ ได้กล่าวเปรียบเทียบเกินความจริง ในเรื่องความรักว่า แม้
น้ำในมหาสมุทรจะแห้ง โซดเขาจะละลาย พี่ก็จะรักน้องไม่เปลี่ยนแปลงหากชีวิตของพี่ยังมีอยู่
ในบทร้อยกรอง เรื่อง สุดเสนห์

¹ รื่นฤทัย สัจจพันธ์. ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทยและวรรณคดีไทย. 2524. หน้า 52.

แสนงามทราชมสวัสดิ์เจ้า	จ่อใจ พี่เอ๋ย
พี่จึ่งรักทราชม้วย	ห่อนแก้ง
และจักรักอรทัย	สุดเสนห์
จวบมหาสมุทรแห่ง	รักเจ้ายังคงฯ
	เล่ม 1 บทที่ 92

เนื้อความใช้โวหารอติพจน์ ได้กล่าวเปรียบเทียบเกินความจริง ในเรื่องความรักว่า พี่จะรักน้องตลอดไป แม้น้ำในมหาสมุทรจะแห้ง พี่ก็จะยังคงรักน้องต่อไป

4.4 โวหารบุคลาธิษฐาน รื่นฤทัย สัจจพันธ์ ได้กล่าวถึงโวหารบุคลาธิษฐานไว้ว่า “โวหารบุคลาธิษฐาน คือ การที่วิไลความรู้สึกนึกคิดให้กับสิ่งที่ไม่ใช่บุคคลหรือสิ่งมีชีวิต ให้มีความนึกคิด อารมณ์ หรือกระทำการกายการประหนึ่งมีจิตใจ มีตัวตน”¹

ในบทร้อยกรองของ ม.ล.ปิ่น มาลากุลปรากฏโวหารบุคลาธิษฐานเพียงสำนวนเดียวคือ ในบทร้อยกรอง เรื่อง ครวญคะนึ่ง

พระสมุทรรำร้อง	คำราม
จันทร์ส่องมองดูงาม	แจ่มฟ้า
ระลอกกระฉอกงาม	วับแวบ
พาย่อ่อนพัดช้า	ยิ่งให้ครวญคะนึ่ง
	เล่ม 6 บทที่ 1451

จากโคลงเนื้อความสร้างสิ่งไม่มีชีวิต คือ พระสมุทร ให้มีกริยาเหมือนสิ่งมีชีวิต คือ ให้แสดงกริยารำร้อง คำราม

4.5 โวหารอุปลักษณ์ วินิตา ดิถียนต์ ได้กล่าวถึงโวหารอุปลักษณ์ไว้ว่า “อุปลักษณ์ หมายถึง การเปรียบเทียบของสองสิ่งๆ โดยธรรมชาติแล้วแตกต่างกัน แต่นำมาเปรียบเทียบกันว่า เป็นสิ่งเดียวกัน หรือเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยใช้คำว่า เป็น หรือ คือ เป็นตัวเชื่อม”²

¹ รื่นฤทัย สัจจพันธ์. ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทยและวรรณคดีไทย. 2524. หน้า 45.

² วินิตา ดิถียนต์. เอกสารคำสอนวิชาวรรณคดีวิจารณ์. 2536. ไม่ปรากฏเลขหน้า.

ในบทร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ปรากฏโวหารชนิดนี้น้อย และเปรียบเทียบ
ซ้ำ ๆ กัน จึงยกมาเพียง 2 ตัวอย่าง คือ ในบทร้อยกรอง เรื่อง ภูมิพลมหาราช

ประชาชนคนไทยได้ร่มเย็น
พระองค์เป็นจักรสุวรรณกันเกิด
การศึกษาประชาชนได้ผลดี
ด้วยเดชพระบารมีนั้นคุ้มครองฯ

บทนำ เล่ม 1

เนื้อความใช้โวหารอุปลักษณ์เปรียบเทียบ พระมหากษัตริย์ ว่าเป็น จักรสุวรรณ ซึ่งจักร
สุวรรณ หมายถึง จักรทอง ซึ่งอาจตีความได้ว่า สามารถปกป้องรักษาให้ประชาชนอยู่ร่มเย็นเป็น
สุขได้

ในบทร้อยกรอง เรื่อง โชคดี

โชคดีที่ข้าเกิด
มีกษัตริย์เป็นจักรชัย
ขอถวายพระพรใน
ให้พระมหาราชเจ้า

เป็นไทย
ร่มเกล้า
วาระ นีนา
อยู่คู่ฟ้าดิน
บทนำ เล่ม 1

เนื้อความใช้โวหารอุปลักษณ์เปรียบเทียบ พระมหากษัตริย์ ว่าเป็น จักรชัย ซึ่ง
หมายถึง สามารถเป็นที่พึ่งให้กับประชาชนให้อยู่ร่มเย็นเป็นสุขได้

การใช้โวหารในวรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ทั้ง 5 แบบ พบ
ว่า มีการใช้โวหารอุปมาอุปไมย และโวหารปฏิพจน์ ค่อนข้างมากและมีปริมาณใกล้เคียงกัน
ส่วนโวหารอีก 3 แบบมีน้อย การใช้โวหารของท่านจึงมักจะเป็นการเปรียบเทียบโดยมุ่งที่จะเสนอ
แนวคิด และช่วยให้ผู้อ่านเกิดความคิดและพิจารณาไตร่ตรองในคำถามและคำตอบต่าง ๆ
ได้สร้างความรู้สึกกระหอบอารมณ์ให้เกิดความคิดแปลกใหม่ในการสรุปคำถามหรือคำตอบ การใช้
โวหารของท่านจึงเป็นการปลูกฝังความรู้ และความคิด ให้แก่ผู้อ่าน

บทที่ 4

แนวคิด

วรรณกรรมร้อยกรองในปัจจุบันส่วนมากมุ่งแสดงทัศนะหรือแนวคิดของผู้ประพันธ์มากกว่าจะมุ่งเน้นการแสดงอารมณ์หรือความไพเราะของบทร้อยกรองดังเช่นในอดีตที่ผ่านมา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะวรรณกรรมร้อยกรองในปัจจุบันมีขนาดสั้น แต่แสดงเนื้อหากระชับชัดเจน เมื่อเป็นเช่นนั้นร้อยกรองในปัจจุบันจึงปรากฏแนวคิดของผู้ประพันธ์ได้อย่างเด่นชัด

ธัญญา สังขพันธานนท์ ได้ให้ความหมายของแนวคิดว่า “ คือสารสำคัญที่ผู้แต่งมีจุดประสงค์ต้องการสื่อมายังผู้อ่าน สารสำคัญนั้นมักจะเกี่ยวกับความเป็นจริงของชีวิต เพื่อให้ผู้อ่านเกิดหยั่งรู้ เข้าใจและเป็นข้อคิดเตือนใจ ”¹

กุหลาบ มัลลิกะมาส กล่าวว่า “ นักเขียนย่อมมองดูโลกและมนุษย์ในแง่ต่าง ๆ กัน และต่างก็มีแนวคิดของตนที่มีต่อโลก ต่อสังคมและชีวิตมนุษย์แตกต่างกัน แนวคิดหรือปรัชญาของนักเขียนจึงมีหลายแนว แต่ต่างก็พยายามถ่ายทอดความคิดหรือปรัชญาต่าง ๆ นั้นในวรรณคดีที่ตนแต่งขึ้นเสมอ ”²

จากการให้ความหมายของผู้รู้ พอจะสรุปได้ว่า แนวคิด หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดหรือทัศนคติของผู้เขียนในวรรณกรรมนั้น ๆ

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลหนึ่งที่มีอายุยืนยาวถึง 92 ปี ในระหว่างที่ท่านมีชีวิตอยู่ท่านได้ทำภารกิจการทำงานมากมาย โดยเฉพาะงานด้านการศึกษา ท่านได้ทำตั้งแต่หน้าที่ครูผู้สอนจนถึงหน้าที่รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ท่านก็ยังมีโอกาสได้เดินทางไปเยี่ยมชม อบรมสัมมนาตามสถานที่ต่าง ๆ หลายประเทศ ฉะนั้นท่านย่อมมีประสบการณ์ มุมมอง และแนวคิดที่กว้างไกล ซึ่งแนวคิดส่วนหนึ่งได้ถ่ายทอดลงในวรรณกรรมร้อยกรองของท่าน ซึ่งผู้วิจัยจะได้ศึกษาในประเด็นต่อไปนี้

¹ ธัญญา สังขพันธานนท์. วรรณกรรมวิจารณ์. 2539. หน้า 182.

² กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณคดีวิจารณ์. 2528. หน้า 108.

1. แนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ประเทศไทยมีการปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ ล้วนมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการดูแลทุกข์สุขของประชาชนในชาติ ในวโรกาสที่ทรงครองราชย์ของ ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้กล่าวถึงบทบาทของพระมหากษัตริย์ที่สำคัญไว้ 4 พระองค์ คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช พ่อขุนรามคำแหง พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว และ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ส่วนพระมหากษัตริย์พระองค์อื่นๆ ได้นำพระนามมาอ้างถึงเพียงเล็กน้อย เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ในส่วนของพระบรมวงศานุวงศ์ส่วนใหญ่จะกล่าวถึง พระบรมวงศานุวงศ์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวที่ละประเด็นดังนี้

1.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์

จากวโรกาสที่ทรงครองราชย์ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดถึงพระมหากษัตริย์ในลักษณะเทิดทูน บูชา ว่าพระมหากษัตริย์นั้นเป็น สมมุติเทพ มีบุญบารมีสูงส่ง คอยคุ้มครองดูแลประชาชนให้อยู่ได้อย่างร่มเย็นเป็นสุข ดังบทร้อยกรอง เรื่องที่ว่า จากแดนอมร

พระเสด็จมาจากด้าว	แดนอมร
เพื่อปกพสกนิกร	ทั่วหน้า
งามเปรียบศิราภรณ์	แห่งชาติ
ขอพระคงคู่ฟ้า	ร่มเกล้าเหล่าไทยฯ
	เล่ม 1 บทที่ 29

และพระมหากษัตริย์ยังทำหน้าที่ของพ่อ ที่คอยดูแล ช่วยเหลือ ประคับประคอง ลูก ๆ คือประชาชนทุกคนให้อยู่อย่างมีความสุข พระองค์จึงเป็นดังศูนย์รวมใจของคนในชาติ ทำให้คนในชาติมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง แม่นบิทร และเรื่อง ดวงใจของชาติ

ราชาทุกเมื่อแม่น	บิทร
แห่งพลกนิกร	ทั่วหน้า
ขอเถิดถวายพระพร	ทรงพระ เจริญแฮ

เพื่อพระคงคู่ฟ้า

ร่วมเกล้าเหล่าไทยฯ

เล่ม 1 บทที่ 35

พระเอยพระผู้ผ่าน
ปกเกศทุกเพศวัย
ประดับจุดดวงใจ
ขอพระคงคู่ฟ้า

แผ่นไผท

ทั่วหน้า

ของชาติ

ร่วมเกล้ากระหม่อมไทยฯ

เล่ม 1 บทที่ 31

อย่างไรก็ตามจากที่กล่าวมา แม้พระมหากษัตริย์จะเป็นดังสมมุติเทพในความรู้สึก
ของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล แต่ท่านก็ยังได้แสดงแนวคิดให้เห็นอีกว่าพระมหากษัตริย์นั้นมีได้วาง
พระองค์อยู่เหนือประชาชน ดังที่ท่านได้กล่าวถึงพระจริยวัตรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิ
พลอดุลยเดช ในบทร้อยกรอง เรื่อง ชีมาโยโก โหตุ ตอนหนึ่งว่า

ทรงปราศรัยโดยไม่ถือพระองค์
ประทับลงกับพื้นดินก็ได้
เรื่องยากจนสนพระราชหฤทัย
ทรงถามไถ่ความสุขหรือทุกข์ร้อน
ทรงมีแผนที่และแผนผัง
ประทับนั่งลงทอดพระเนตรก่อน
แล้วอาบเหงื่อช่วยเหลือนราษฎร
ประชากรจึงได้สุขสราญ ฯ

เล่ม 1 บทที่ 25-26

นอกจากนี้ ท่านยังให้แนวคิดอีกว่า พระมหากษัตริย์ทุกพระองค์นั้นเป็นผู้ที่มีพระ
ปรีชาสามารถ และรอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีความเสียสละ จนสามารถขจัดทุกข์ให้กับประชาชนและ
นำพาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองได้จนถึงทุกวันนี้ เช่น

ความรู้ และพระปรีชาสามารถของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ใน
การต่อสู้กับภัยธรรมชาติ โดยการสร้างฝนมัยขึ้นเป็นครั้งแรกของโลกเพื่อแก้ปัญหาฝนแล้ง

และฝนตกไม่ตรงตามฤดูกาล เป็นการขจัดปัญหาการทำการเกษตรของประชาชน ดังบท
ร้อยกรอง เรื่อง น้ำทรง

ศิโรราบขอกราบพระบาท

ผ่านฟ้าผู้เสด็จจากสวรรค์

สมสง่าเสด็จมาเป็นราชัน

แห่งขอบขัณฑ์เขตคามสยามวงศ์

เหตุไฉนพระองค์ทรงรอบรู้

ว่าต้องปราบศัตรูสมประสงค์

คือสู้กับธรรมชาติอย่างอาจอง

เพื่อไทยคงอยู่รอดและปลอดภัย

วาทภัยที่แหลมตะลุมพุก

สร้างความทุกข์เวทนาหาน้อยไม่

จึงทรงสร้างมูลนิธิล่วงหน้าไว้

ราชประชาจะได้ช่วยบรรเทา

สมัยที่ฝนแล้งดินแห้งผาก

น้ำท่าหายากทำให้เศร้า

ก็ได้ฝนพระราชทานถึงบ้านเรา

ใครเล่าช่วยได้ไม่เคยมี

กระทั่งนักวิทยาศาสตร์

ต่างชาติต่างภาษามาที่นี้

ศึกษาดูเรื่องราวฟุ้งซาวดี

ซึ่งเป็นพระบารมีของพระองค์

ที่เหนื่อบ้างคนสร้างฝนขึ้นได้

กษัตริย์ไทยแก้ไขสมประสงค์

มีภัยที่ไหนไทยก็คง

ได้แลเห็นพระองค์มาเยี่ยมเยียน

บุญประเสริฐเราเกิดมาเป็นไทย

มีพระองค์ทรงชัยถือบังเหียน

ม้าทรงก็คงจะวนเวียน

คอยปราบหนามเลี้ยนศัตรูไทยฯ

เล่ม 1 บทที่ 38

ความรู้และพระปรีชาสามารถของ พ่อขุนรามคำแหงมหาราช ในการประดิษฐ์คิด
ค้นอักษรไทยขึ้นใช้ ทำให้ประเทศไทยมีภาษาเป็นของตนเอง เป็นที่ยกย่องของคนทั่วโลก และ
ทำให้อนุชนรุ่นหลังได้เรียนรู้มาจนทุกวันนี้ ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง โสมนัสไม่น้อย

พ่อขุนรามคิดสร้าง

ลายสือ

พระเกียรติก็่องเลื่องลือ

โลกกว้าง

เล่ม 1 บทที่ 46

และความรอบรู้ อีกประการหนึ่งที่ท่านได้กล่าวถึงพ่อขุนรามคำแหง คือการให้กำเนิด
ประชาธิปไตย ไม่ว่าจะเป็นประชาธิปไตยด้านการประกอบอาชีพ การศึกษา การให้ความ
ยุติธรรม กล่าวคือในด้านการประกอบอาชีพพระองค์ท่านได้ส่งเสริมให้ประชาชนมีอิสระเสรีใน
การค้า ด้านการศึกษาก็ให้ได้รับการศึกษาจากพระสงฆ์ และพระองค์เองก็ทรงให้การอบรม
พลกนิกร ฌ แท่นมั่งคศิลา ที่ดงตาลอย่างสม่ำเสมอ ในด้านความยุติธรรม หากผู้ใดมีเรื่องร้อง
ทุกข์ ก็ให้มาตีระฆังที่หน้าวัง พระองค์ก็จะทรงตัดสินคดีด้วยพระองค์เอง ซึ่งยากที่จะหาประเทศ
ใดเสมอเหมือน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ประชาธิปไตย

อันว่าประชาธิปไตย

ตามแบบไทยไทย

มีมาก่อนแล้วในสยาม

ผู้ให้คือพ่อขุนราม

ทุกนิคมคาม

มีอิสระเสรี

ในนานั้นข้าวมามี

ที่โนวารี่

มีปลาประมวลงหลาย

ประชาชนสุขสบาย

ค้าม้าค้าควาย

ค้าช้างได้อย่างที่ประสงค์

ผู้ใดมีจิตจำนง

จะพบพระองค์

ก็ตีระฆังวังเวง

พ่อขุนย่อมจะมาเอง
กว่าทุกประเทศเขตชั้นทั้ง

ในการที่ผู้ทรงธรรม
ว่าต้องมีความยุติธรรม

พระสงฆ์อบรมประจำ
ที่แพนมนังคศิลา

นี่แหละคือการศึกษา
ไว้ให้ที่ในดวงตาล

เช่นนี้ไม่มีที่เปรียบ
สอนชั้นอุดมศึกษา

รอมมาเจ็ดร้อยปีกว่า
รามคำแหงและสุโขทัย

รออยู่เนิ่นนานปานใด
ซึ่งสิทธิมนุษยชน

คงรอต่อไปนานจน
ได้รัฐธรรมนูญถาวร

ระหว่างที่รออยู่ก่อน
ควรจะร่วมรักสามัคคี

รำลึกว่าไทยได้มี
เรียกว่าศิลาจารึก

รู้แล้วเราควรสำนึก
ที่เราได้จากพ่อขุน

เกิดเป็นคนไทยได้บุญ
ผู้สร้างประชาธิปไตย

ข้อนี้ลึกแก่ง

ยอมรับประทาน

พ่อขุนสอนข้า

พ่อขุนจัดมา

พ่อขุนเชี่ยวชาญ

จึงได้สถาปนา

โลกจึงได้ให้

ถึงวันมงคล

ปวงประชากร

สิ่งงามตามที่

ถึงความล้ำลึก

เพราะมีพ่อขุน

เล่ม 1 บทที่ 49

ความรอบรู้ และพระปรีชาสามารถ ของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ใน
การทรงมองเห็นการณ์ไกล ถึงความสำคัญของการศึกษา โดยประกาศเป็นพระราชโองการ

สรรเสริญคุณค่าทางวิชาการ ทำให้ประชาชนมีความตื่นตัวทางการศึกษา ดังบทร้อยกรอง เรื่อง
คำปราชญ์

“ผู้คนกำเนิดคล้าย	คลังกัน
ใหญ่ย่อมเพศผิวพรรณ	แผกบ้าง
ความรู้อาจเรียนทัน	กันหมด
ยกแต่ชั่วดีกระด้าง	อ่อนแก่หรือไหว”
	(พระราชนิพนธ์ ร. 5)
คนไทยได้สลับข้อ	คำปราชญ์
พระปียมหาราช	โปรดเกล้าฯ
ทรงเตือนเพื่อนร่วมชาติ	ให้ศึก-ชานอ
พระราชกระแสน้ำ	จิตให้เร่งเรียนฯ
	เล่ม 1 บทที่ 55

ความรู้และพระปรีชาสามารถ ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในด้านการปกครองและด้านการประพันธ์ ในด้านการปกครองทรงมุ่งที่จะช่วยเหลือให้ประเทศ
ไทยมีความเจริญก้าวหน้า โดยการเสด็จไปทรงศึกษา ณ ต่างประเทศ เพื่อนำความรู้มาพัฒนา
ประเทศให้ทัดเทียมอารยประเทศ นอกจากนี้พระองค์ก็ยังทรงมองเห็นการณ์ไกล ได้ทรงตัดสิน
พระทัยเข้าร่วมสงครามกับพันธมิตรเพื่อจะทวงสิทธิ์ที่ไทยเสียเปรียบ ในข้อสัญญาต่าง ๆ ที่ได้ทำไว้
กับประเทศอังกฤษ ในด้านการประพันธ์ เมื่อบ้านเมืองสงบลงพระองค์ก็ทรงสร้างสรรค์
วรรณกรรมต่าง ๆ มากมาย ทั้ง บทเพลง กาพย์ โคลง ฉันท์ ซึ่งล้วนแต่มีคุณค่าต่อประเทศชาติ
ทั้งสิ้น ดังบทร้อยกรอง เรื่อง มหาวิชราวุธานุสสติ

ขุนใดใจมุ่งเกื้อ	แก่ไทย
ละเขตประเวศไป	ต่างด้าว
ศึกษาเพื่อพาให้	ชาติรุ่งเรืองแฮ
พารัฐพัฒนาก้าว	ก่อนผู้ใดใด
ใครหนอเจนจบรู้	วิทยา
ใครเพ่งพิริยมา-	นะสู้

ใครหว่งหว่งประชา-

ใครคิดพินิจรู้

ฉันใดไทยจึงเข้า

บ่มีเกรงใครหยาม

เพราะพระพยายาม

เคียดสัจจแรงจัดแก้

บรรดาวาณิชยทั้ง

ได้เริ่มเพิ่มปริมาณ

ได้เริ่มบริหาร

ได้ทรัพย์เลี้ยงลูกป่า

ยกเสียส่วนที่เข้า

ยามสงบพระองค์

ทุกเมื่อเชื่องวันทรง

เป็นมรดกด้าน

บทเพลงกลอนกาพย์ทั้ง

มีรสวรรณกรรมอัน

มีสาระสำคัญ

อาจเทียบเปรียบเพชรน้ำ

น้ำชมสมบัติล้ำ

ผลผลิตของคนไทย

ชาติไทยบ่แพ้ใคร

เปรียบยากหากเปรียบแม่

ชนชาติ

เหตุด้วยเล็งไกล

สงคราม

เหยียดแล้ว

ทวงสิทธิ์

เหล่าข้อสัญญา

รัฐบาล

เขตคำ

ประเทศ

อีกทั้งลูกเมีย

รณรงค์

ไปคร้าน

เขียนขีด

โปรดเกล้าฯ มาเอง

โคลงฉันท์

เลิศล้ำ

แฝงอยู่

หนึ่งล้วนควรนิยม

เลิศไกร

ที่แท้

ในโลก

โลกด้านอัสดง

เล่ม 1 บทที่ 58

ความรู้ และพระปรีชาสามารถ ในการก่อตั้งกองเสือป่า เพื่อช่วยรักษาดินแดน
ไทยไว้ให้ลูกหลาน ดังบทร้อยกรองเรื่อง ระบายประวัติศาสตร์

อ้อองค์พระทรงศรี

มหาธีรราชา

ทรงตั้งกองเสือป่า
เพื่อรักษาดินแดนไทย
แม่หวังตั้งสงบ
ต้องเตรียมรบให้พร้อมไว้
ศัตรูอยู่ใกล้ไกล
ก็ต้องเกรงพระบารมี

เล่ม 4 บทที่ 906

นอกจากนี้ ในส่วนของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดในลักษณะเทิดทูน บูชา และสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณอย่างสุดซึ้ง ในส่วนที่พระองค์มีต่อท่านโดยตรงว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นเป็นยิ่งกว่า บิดา ดังบทร้อยกรอง เรื่อง พระบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า

ใจถวิลหวังจะเฝ้า	ภุช
ผู้เปรียบยิ่งบิดร	นั้นไซ้
พระราชอนุสรณ์	จึงเกิด
เสด็จมาอยู่ใกล้	กับบ้านประชาชน
	เล่ม 1 บทที่ 57

เป็นพระปรมาจารย์ทางการประพันธ์ โดยเฉพาะโคลงสี่สุภาพ ทำให้ท่านได้แต่งคำประพันธ์ มาจนถึงทุกวันนี้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง อุทยานสุข

หัวใจยังเด่นอยู่	ตราบโด
ข้าพระบาทมีใจ	ตื่นเต้น
รำลึกพระคุณใน	อดีต
ยามสุขทุกซบไปวัน	ว่างเปล่ากตัญญู
รู้คุณที่พระเกื้อ	แต่กาล ก่อนนา
องค์พระปรมาจารย์	ปราชญ์เจ้า
มหาธีรราชชนาน	นามขัติ-ยศนอก

ทรงสั่งสอนใส่เกล้า	แต่ครั้งยังเยาว์
เอางานก้มกราบได้	แบบโคลง สีนาค
โทเอกสัมผัสโยง	อยู่ไทร
นับเป็นพระราชโอง-	การตรัส
ให้แต่งโคลงสี่ได้	ดั่งเส้นสีแดง
แรงครูอยู่เร่งให้	ใจหาญ
การประพันธ์เป็นการ	ตื่นเต้น
ชีวิตเปรียบอุทยาน	ยังสุข
ชั่วชีพยังไปเว้น	ว่างเกล้ากตัญญู
	เล่ม 1 บทที่ 98

เป็นผู้พระราชทานวิทยากรทางอ้อม ซึ่งเป็นแรงบันดาลใจให้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล คิดสร้าง
ปฏิทินล้านปี ดั่งบทร้อยกรองเรื่อง สี่พระภูษา

เมื่อปีสองสี่หกสาม	ตัวข้าได้ตาม
เสด็จพระราชวังบางปะอิน	
พระองค์ทรงส่งเสริมวิจิตรศิลป์ รับสั่งว่า "ปิ่น"	
ไปค้นมาว่าวันใด	
อาทิตย์ จันทร์ อังคาร ไข หรือว่าวันใด	
พุธ พฤหัส ศุกร์ เสาร์	
ที่พระนเรศวรเป็นเจ้า	ยกทัพช้างเข้า
บุกป่าฝ่าดงพงไพร	
ออกจากอยุธยาไป	เพื่อได้ชิงชัย
กับพระมหาอุปราชา	
เรื่องนี้เรามีตำรา	ที่เรียกกันว่า
ตำราพิชัยสงคราม	
กำหนดให้เจ้ากรุงสยาม	ทรงเครื่องสี่ตาม
สี่ของวันออกจากนคร	
ข้าจะวาดภาพพุทธ	จึงอยากรู้ก่อน

ว่าทรงภูษาสีไฉ"

เสร็จสั่งพระองค์ทรงชัย ก็ทรงปล่อยให้

ข้าคิดด้วยจิตสับสน

ยังเยาว์เกือบเข้าตาจน เทียวคิดเทียวค้น

เช่นที่หอพระสมุด

วันพระนเรศวรทรงยุทธ ได้ความที่สุด

ว่าจะต้องเป็นวันจันทร์

แต่เสด็จออกก่อนวันนั้น หนึ่งหรือสองวัน

หาหลักฐานใดไปมี

หลังจากนั้นพระทนต์รับสั่งอีกที

ว่า "ข้าอยากลองปัญญา"

จึงสั่งให้เจ้าคนควา แต่ว่าตัวข้า

ก็รู้แล้วว่าวันใด"

ข้าจึงกราบลงทันทันใด พระองค์ทรงชัย

ทรงสอนให้ข้าคนควา

อายุสิบหกพรรษา พระราชทานวิชา

โดยอ้อมย่อมมีผลดี

บัดนี้กว่าเจ็ดสิบปี ตัวข้ายังมี

ความสนใจในปฏิทิน

คิดค้นจนสิ้นแผ่นดิน ได้ผลสมจินต์

ทำให้สมองผ่องใส

สร้างปฏิทินสมใจ ศิษย์ตั้งชื่อให้

ว่าปฏิทินล้านปี

เล่ม 1 บทที่ 162

ด้วยเหตุที่กล่าวมาเพียงส่วนหนึ่งข้างต้น จึงทำให้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล บำเพ็ญคุณ
งามความดีตลอดชีวิต เพื่อฉลองพระเดชพระคุณพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ดังบท
ร้อยกรอง เรื่อง ลูกเสือ

บัดนี้พระเสด็จดำว	แดนสวรรค์
พระประสงค์ภาพล้น	หยุดยั้ง
ข้าพระบาทหมื่นพัน	ยังอยู่
จะฉลองพระคุณทั้ง	พระเดชด้วยดี
	เล่ม 1 บทที่ 100

ในบทร้อยกรอง เรื่อง จากฟ้ามาแทน

เพียรฉลองพระบาทให้	มหาธี-รราชแฮ
มอบถวายกายชี-	วิตไว้
แต่ว่าพระจรัส	ด่วนเสด็จ สวรรค์นา
พระราชสุดาได้	จากฟ้ามาแทน
	เล่ม 1 บทที่ 70

1.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์

ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ท่านได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับพระบรมวงศานุวงศ์ว่า ทุกพระองค์นั้นทรงห่วงใยในความเป็นอยู่ของประชาชน คอยช่วยเหลือในพระราชกรณียกิจ ของพระมหากษัตริย์ ในการบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ประชาชน ด้วยความเสียสละ และมีความอดทน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ชีฆาญโก โหตุ

ทรงห่วงใยคนไทยทั่วประเทศ
 ไม่มีขอบไม่มีเขตหรือขีดชั้น
 “ สมเด็จย่า ” กับพระองค์ทรงช่วยกัน
 บุกบากบันฝ่าดงเพื่อสงเคราะห์
 สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
 เป็นพระราชสวามิณีที่แสนเหมาะ
 ทรงเป็นผู้คิดอ่านงานสงเคราะห์
 โดยเฉพาะอาชีพประชาชน
 ทรงวางแผนกิจการงานช่วยชาติ

จดละเอียดลงกระดาดไม่ลับสน

พระบรมโอรสก็อดทน

โดยเสด็จภูมิพลพระราชา

อีกองค์พระบรมราชกุมารี

เหมือนเลขานุการินีดีหนักหนา

“ เดินตามรอยบรมบาทราชบิดา ”

บ่วงประชาราบซึ่งถึงดวงใจ

ทูลกระหม่อมจุฬาก็น่ารัก

ทรงเป็นนักวิชาการด้านใหม่ใหม่

มีส่วนร่วมกิจการงานวิจัย

พระพักตร์พริ้มยิ้มละไมอยู่เป็นนิจ

เสด็จตามเขตเขาลำเนาไพร

เพื่อจะได้ประกอบราชการกิจ

เสด็จผ่านทุ่งนาเพื่อสาธิต

เพิ่มผลผลิตตามแผนพระภูธร

เล่ม 1 บทที่ 16-22

จากบทร้อยกรองข้างต้น จะเห็นว่า ทั้งสมเด็จพระยา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี และสมเด็จพระเจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ ได้ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์ด้วยความมานะ อดทน เพื่อช่วยเหลือประชาชนทั้งสิ้น

2. แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษา

การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาคนให้มีคุณภาพเป็นเรื่องที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ จะทำให้ศักยภาพที่มีอยู่ในตัวคนได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ส่งผลให้เป็นคนที่มีจิตวิเคราะห้ รู้จักแก้ปัญหา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ รู้จักเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว มีจริยธรรม คุณธรรม รู้จักพึ่งตนเอง และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ในการจัดการศึกษาจึงต้องได้

รับความร่วมมือจากบุคคลที่เกี่ยวข้อง เช่น ครู อาจารย์ ผู้บริหาร นักเรียน และต้องมีปัจจัยหลาย ๆ อย่างเข้ามาประกอบ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ซึ่งเป็นนักการศึกษาที่ยิ่งใหญ่ของคนไทยคนหนึ่งได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาในวรรณกรรมร้อยกรองของท่านไว้หลายประเด็น ดังนี้

2.1 คุณค่าของการศึกษา

ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นผู้ที่ตระหนักในความสำคัญของการศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการถ่ายทอดศิลปวิทยาการต่าง ๆ ที่ตนเรียนรู้ไปสู่ชนรุ่นหลัง เพื่อจะได้ใช้เป็นพื้นฐานในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมให้เพียงพอแก่การพัฒนาคนและประเทศชาติให้เจริญก้าวหน้า ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีความปรารถนาที่จะชี้แนะให้สาธารณชนเห็นถึงคุณประโยชน์ของการศึกษาดังกล่าว จึงประพันธ์ร้อยกรองขึ้นเพื่อเป็นสื่อในการถ่ายทอดความคิดของท่านไปยังผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้รับทราบ แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษาปรากฏดังนี้

2.1.1 การศึกษาช่วยพัฒนาคน การศึกษาเป็นกระบวนการอันสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาคน ซึ่งเป็นทรัพยากรหลักของประเทศให้เกิดความรู้ความสามารถ มีประสิทธิภาพเพียงพอแก่การพัฒนาประเทศ ซึ่ง ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีความเห็นในเรื่องนี้ว่า การศึกษาสามารถสร้างคนแต่ละคนให้มีคุณภาพที่แตกต่างกัน ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง ตอนที่ต่างกันที่ว่า

มอญพม่าแซกฝรั่งทั้งไทยเจ๊ก

ยังเด็กเด็กย่อมดีเสมอเหมือน

ต่างกันตอนศึกษาพาเลอะเลือน

จริงนะเพื่อนเราเป็นครูรู้ไว้อย

เล่ม 2 บทที่ 281

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังให้ความเห็นอีกว่า การศึกษาสามารถสร้างคนที่ไม่มีค่า คือ คนที่ไม่ได้ทำประโยชน์ให้เกิดเป็นผลดีแก่ตนเอง และสังคม ให้เป็นคนที่มีค่าต่อสังคมได้ ดังบทร้อยกรองเรื่อง เรื่องอำนาจ ระบุว่า

อันอำนาจใดใดในโลกนี้

ไม่เห็นมีเปรียบปานการศึกษา

สร้างคนหาค่ามิได้ในโลกา

ขึ้นจากผู้หาค่าไม่มี ฯ

เล่ม 2 บทที่ 203

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังให้ความเห็นอีกว่า การศึกษายังสามารถ ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบางอย่างของคนให้เป็นไปในทิศทางที่ดีได้ เช่น ปรับเปลี่ยนจากคนพูดจาไม่สุภาพเป็นพูดจาสุภาพขึ้น ปรับเปลี่ยนจากคนที่ไม่ค่อยเกรงใจคนอื่น เป็นคนที่เกรงใจคนอื่นมากขึ้น ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง เปลี่ยนประสาธ ที่ว่า

การศึกษาเล่าเรียนเปลี่ยนประสาธ

เคยชอบสีจูดอาดอาจเปลี่ยนได้

คนป่าชอบดีกลองก้องพงไพร

เพราะประสาธยังไม่ได้อบรม

ขัดใจกันบัณฑิตคิดชี้แจง

ขาดศึกษาดำรงเสียงขรม

อาหารดีมีรสเพียงกล่อมกลม

ไม่นิยมเปรี้ยวเผ็ดจนเกินไป

ส่วนท่านที่มีเครื่องขยายเสียง

ส่งสำเนียงสนั่นโลกหวั่นไหว

จะเหมาว่าป่าเถื่อนก็เกรงใจ

ควรจัดไว้ในพวกหนวกหูเอย

เล่ม 2 บทที่ 330

อย่างไรก็ตาม ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้ความเห็นว่า การจะพัฒนาคนด้วยการศึกษา นั้น ต้องอาศัยระยะเวลาอันยาวนาน ในการกล่อมเกลา อบรมสั่งสอน จึงจะได้ลักษณะของคนที่ดีสังคมต้องการ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง กล้วยไม้ ที่ว่า

กล้วยไม้มีดอกช้า ฉันท

การศึกษาเป็นไป เช่นนั้น

แต่ออกดอกคราวไร งามเด่น

งานสั่งสอนปลูกปั้น เสร็จแล้วแสนงาม

เล่ม 2 บทที่ 168

2.1.2 การศึกษาช่วยพัฒนาประเทศชาติ เนื่องจากคนเป็นทรัพยากรอันสำคัญยิ่งในการพัฒนาประเทศดังกล่าวแล้ว การพัฒนาคนนั้นจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องอาศัยการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญ ดังนั้นจึงนับได้ว่า การศึกษามีบทบาทในการพัฒนาประเทศเป็นอย่างมาก ซึ่งในเรื่องนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีความเห็นว่า เมื่อประชาชนได้รับการศึกษาอบรมให้มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ และเป็นพลเมืองที่ดีแล้วจะช่วยพัฒนาประเทศให้มีความมั่นคงและเจริญก้าวหน้า ซึ่งท่านได้เสนอความคิดนี้ไว้ในบทร้อยกรอง เรื่อง การศึกษาพัฒนามวลมนุษย์

การศึกษาพัฒนามวลมนุษย์

ในที่สุดบ้านเมืองก็เรืองรุ่ง

เพราะผลิผลคนรู้ทั่วกรุง

ต่างจะมุ่งทำงานให้บ้านเมือง

เล่ม 2 บทที่ 329

ในทางกลับกัน ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีความเห็นว่าสอดคล้องกับพระร่วงว่า หากคนไม่ได้รับการศึกษาก็จะส่งผลให้เศรษฐกิจตกต่ำ ประชาชนลำบากยากจน ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง คำแหงมหาราช สุโขทัย

ยิ่งคิดคิดขึ้นมาน้ำตาไหล

ไฉนหนอจึงยากลำบากแสน

ทั้งข้าวปลาหาได้ไม่ขาดแคลน

แต่บ้านเมืองเนืองแน่นด้วยคนจน

หรือเราหย่อนอ่อนด้านการศึกษา

สมบัติข้าวปลาจึงปีป็น

พระร่วงท่านตรัสไว้ให้ปวงชน

ระลึกแล้วขวายชวนปรับปรุงตัว

เร่งฝึกฝนตนเองให้ดีขึ้น
เพราะทรัพย์ร้อนมักไหลไปทางชั่ว
ศิลปวิทยาหาใส่ตัว
ทั้งมือหัดไว้ให้คล่องดี

เล่ม 1 บทที่ 44

จากแนวความคิดของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ในเรื่อง คุณค่าของการศึกษาที่กล่าวมาแล้วนั้น แสดงให้เห็นว่า ท่านเป็นนักการศึกษาที่มีความคิดก้าวหน้า ไม่แตกต่างไปจากนักการศึกษาคนสำคัญของโลก ดังที่ท่านให้ข้อคิดไว้ว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาคนให้เจริญงอกงามในทางสติปัญญา คือการศึกษาช่วยให้คนมีความรู้ เฉลียวฉลาด ความคิดนี้สอดคล้องกับแนวความคิดทางการศึกษาของ จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ซึ่งเป็นที่ยอมรับและนำมาปฏิบัติกันอยู่ในปัจจุบัน ที่ว่า การศึกษา คือ ความเจริญงอกงาม อันหมายความว่า การศึกษาจะช่วยพัฒนาคนให้เจริญงอกงามขึ้นทุกด้านทั้งทาง สติปัญญา ทางกาย ทางอารมณ์ และ ทางสังคม นั่นคือ คนที่มีการศึกษาย่อมรู้จักรับผิดชอบ ควบคุมตนเองได้ ย่อมเข้าสังคมได้ทุกชั้น และรู้จักรักษาดินให้มีพลานามัยดี ในปี พ.ศ 2544 ท่านจึงได้รับการยกย่องจากยูเนสโก ให้เป็นนักการศึกษาดีเด่นของโลก ในวาระครบรอบ 100 ปี ของยูเนสโก ในปี 2546

นอกจาก ม.ล. ปิ่น มาลากุล จะได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณประโยชน์ของการศึกษาที่มีต่อบุคคลแล้ว ท่านยังได้กล่าวถึงคุณค่าที่มีต่อส่วนรวมอีกด้วย คือ การศึกษาจะช่วยสร้างคนที่มีความรู้ ความสามารถให้แก่ประเทศ เพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศให้มีความเจริญก้าวหน้า ในทางกลับกันหากบ้านเมืองใดหย่อนทางด้านการศึกษา ก็จะมีส่งผลให้คนในประเทศนั้นอยู่กันอย่างลำบาก

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาสังคมมนุษย์ แต่ถ้าปล่อยให้มนุษย์ศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง โดยไม่มีการจัดการศึกษาที่ดีให้ มนุษย์อาจจะได้รับความรู้ที่ผิด ๆ ซึ่งไม่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ทำให้เสียเวลาในการศึกษาไปโดยเปล่าประโยชน์ได้ ดังนั้นรัฐจึงควรจัดการศึกษาที่ดีให้กับคนในชาติ/ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษาดังนี้

2.2.1 การวางแผนการศึกษา จากบทร้อยกรองม.ล. ปิ่น มาลากุลได้เสนอแนวคิดไว้ 3 ประการ คือ

ประการแรก เนื่องจากกระทรวงศึกษาธิการนั้นมั่งานมากดังนั้นท่านมีแนวคิดริเริ่มว่า
ควรแบ่งภาคการศึกษาออกเป็น 12 ภาค โดยเริ่มต้นนับส่วนกลางเป็นภาคศึกษา 1 แล้วเวียนขวา
เหมือนเข็มนาฬิกา จนภาคใต้ล่างสุดเป็นภาคศึกษา 2 แล้วขึ้นมาเป็นลำดับ จนถึงภาคศึกษา 12
ทั้งนี้เพื่อจะได้สะดวกและรวดเร็วในการแก้ปัญหาการศึกษา ดังบทร้อยกรอง เรื่องภาคการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการมั่งานมาก
จึงแบ่งภาคศึกษาเป็นสิบสอง
เวียนทักษิณาวรรตจัดทำนอง
ถือเทียนทองเวียนเขตประเทศไทย
นครปฐมนามสมปฐุมภาค
แยกส่วนกลางต่างหากก็หาไม่
ชายแดนสี่จังหวัดภาคต่อไป
ต้องข้ามห้วงชลาลัยไปยะลา
ฝั่งอ่าวไทยห้าจังหวัดจัดภาคสาม
ที่ตั้งภาคมีนามว่าสงขลา
ส่วนภูเกิดภาคสี่มีสมญา
ว่าภาคฝั่งมหาสมุทรไทย
ภาคห้าทางตะวันตกหกจังหวัด
กรุงกษัตริย์ราชบุรีนี้แปลได้
ลพบุรีภาคหกยกขึ้นไป
คือภาคในลุ่มน้ำเจ้าพระยา
เมืองเก่าเก่ารวมเข้าเป็นภาคเจ็ด
พิษณุโลกเพียงเพชรอันล้ำค่า
ถึงเชียงใหม่ไปเว้าเข้าตำรา
ภาคแปดพายัพเจ้าจงเข้าใจ
รอบอุดรตอนเหนือเมื่อรวมเข้า
เรียกภาคเก้าแดนอีสานท่านรู้ไหม
แลลิลิบภาคสิบข้างโขงไกล
ต้องยกให้อุปราชธานี

ส่วนอีสานด้านใต้ไม่ประหลาด

ภาคสิบเอ็ดนครราชสีมา

เวียนมาภาคตะวันออกบอกล่าวดี

สิบสองครบจบที่จะเชิงเทรา

เล่ม 2 บทที่ 167

ในการแบ่งภาคการศึกษา เกหลง ปภาวสิทธิ์ ได้กล่าวไว้ในบทความ โครงการ
พัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค ว่าแต่ละภาคการศึกษา ประกอบด้วยแต่ละจังหวัด ดังนี้

ภาคศึกษา 1 มี 7 จังหวัด คือ พระนครศรีอยุธยา นครปฐม ปทุมธานี
สมุทรปราการ และสมุทรสาคร

ภาคการศึกษา 2 มี 4 จังหวัด คือ ยะลา ปัตตานี นราธิวาส และสตูล

ภาคการศึกษา 3 มี 5 จังหวัด คือ สงขลา พัทลุง นครศรีธรรมราช สุราษฎร์ธานี
และชุมพร

ภาคการศึกษา 4 มี 5 จังหวัด คือ ภูเก็ต กระบี่ พังงา ตรัง หนอง

ภาคการศึกษา 5 มี 6 จังหวัด คือ ราชบุรี เพชรบุรี สุพรรณบุรี กาญจนบุรี
สมุทรสงคราม และประจวบคีรีขันธ์

ภาคการศึกษา 6 มี 7 จังหวัด คือ ลพบุรี อโยธยา สระบุรี อ่างทอง สิงห์บุรี
ชัยนาท และอุทัยธานี

ภาคการศึกษา 7 มี 8 จังหวัด คือ พิษณุโลก อุตรดิตถ์ พิจิตร ตาก เพชรบูรณ์
กำแพงเพชร สุโขทัย และนครสวรรค์

ภาคการศึกษา 8 มี 6 จังหวัด คือ เชียงใหม่ แม่ฮ่องสอน ลำพูน ลำปางแพร่
และน่าน

ภาคการศึกษา 9 มี 5 จังหวัด คือ อุตรดิตถ์ ขอนแก่น เลย หนองคาย และสกลนคร

ภาคการศึกษา 10 มี 5 จังหวัด คือ อุบลราชธานี นครพนม ร้อยเอ็ด
มหาสารคาม และกาฬสินธุ์

ภาคการศึกษา 11 มี 5 จังหวัด คือ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ และ
ชัยภูมิ

ภาคการศึกษา 12 มี 7 จังหวัด คือ ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง ตราด ปราจีนบุรี
และนครนายก¹

ประการที่สอง ท่านมีแนวคิดในการเร่งสร้างสถานศึกษาในระดับต่างๆให้เพียงพอกับ
ประชาชน เพื่อยกระดับคุณภาพของประชากร ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ยกเมืองไทยทั้งประเทศ

มัธยมศึกษาวาระนี้
จัดให้มีตามอำเภอทุกแห่งหน
หน่วยมูลสารศึกษาประชาชน
เริ่มแล้วหลายตำบลในเมืองไทย
การประสาทปริญญาแก่นิสิต
เป็นบัณฑิตที่จังหวัดจัดขึ้นใหม่
อาชีวะสร้างวิทยาลัย
เทคนิคตามเมืองใหญ่่มหิพาร
ฝึกหัดครูเร่งจัดฝึกหัดครู
ชนบทตั้งอยู่ภาคอีสาน
วิทยุให้วิทยาทาน
ถึงหมู่บ้านชายป่าน่าปลื้มใจ
เมื่อระลึกถึงงานที่ผ่านมา
เรายินดีปรีดาจะหาไหน
มีส่วนสร้างประชาธิปไตย
ยกเมืองไทยทั้งประเทศสมเจตน์เคย

เล่ม 2 บทที่ 188

ประการสุดท้าย ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดให้มีการจัดการศึกษามัธยมแบบ
ประสมขึ้นเป็นคนแรกในประเทศไทย โดยท่านให้มีการทดลองสอนในโรงเรียนสุนารีวิทยา ดังใน

¹ เกหลง ปภาวสิทธิ์. "โครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค" ใน หม่อมหลวงปิ่น
มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530. 2530. หน้า 156-157.

บทร้อยกรอง เรื่อง หอสมุดแห่งชาติ

เหมาะสมเมื่อเลือกได้	ลาวัญญ์
เปลี่ยนมรรยมาสมาญ	สักครั้ง
เรียกแบบประสมสรร	ส่วนเหมาะ
เลือกสระเริ่มต้น	แต่งร้านลงทุน
บุญเหลือเมื่อจัดร้าน	ลาวัญญ์
ระบบหลักสูตรพลัน	พลิกแก้
เป็นแบบประสมสรร	ส่วนเหมาะ
จัดสระก่อนแม่	เริ่มด้วยสตรี
	เล่ม 2 บทที่ 199

2.2.2 ลักษณะการจัดการศึกษา ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีความเห็นว่าการจัดการศึกษาในขณะนั้น มีการจัดการศึกษาไม่ทั่วถึง รัฐบาลจัดการศึกษาให้ประชาชน ยังเหลื่อมล้ำต่ำสูง แตกต่างกันมาก เพราะสิ่งแวดล้อมไม่เหมือนกัน จำเป็นจะต้องรีบแก้ไข ดังบทร้อยกรองที่ท่านได้เขียนเปรียบเทียบไว้ว่า ฝนตกไม่ทั่วฟ้า

ฝนตกไม่ทั่วฟ้าเชียวว่าฝน
จะให้คนรับผิดหาควรไม่
แต่สิ่งที่คนสร้างทุกอย่างไป
ควรจะให้ชุ่มชื้นทั่วพื้นดิน

เล่ม 2 บทที่ 301

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดการศึกษาให้กับคนพิการ ซึ่งท่านมีความเห็นว่า ควรจัดการศึกษาให้มีลักษณะเท่าเทียมกับคนปกติ เพราะคนพิการก็มีความสามารถที่จะเรียนรู้ได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง โรงเรียนอนุเคราะห์คนหูหนวก

อันสิทธิมนุษยชนข้อใดเล่า
จะเทียมเท่าสิทธิการศึกษา

ประกาศก้องต้องให้ความเมตตา

เสมอหน้าหนวกไปไม่เว้นเลย

เล่ม 2 บทที่ 259

2.2.3 นโยบายการศึกษา ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับนโยบายการศึกษาว่า รัฐบาลวางนโยบายยังไม่เหมาะสม กล่าวคือ ได้แต่ปริมาณแต่ขาดคุณภาพ เพราะท่านมองเห็นว่ายังมีการขยายการศึกษาเพิ่มขึ้น แทนที่จะทำให้มีคนดี มีความสามารถเพิ่มขึ้น กลับได้คนพาลเพิ่มขึ้น ท่านจึงได้เสนอแนะแนวทางว่า ควรวางนโยบายการศึกษาตามแนวคิดของรัชกาลที่ 6 ที่ว่า ต้องอบรมเด็กเล็กให้มีความเข้มแข็งทางด้านจิตใจ ไม่คล้อยตามไปกับสิ่งแวดล้อมได้ง่าย และต้องปลูกฝังให้เป็นคนสู้งาน มีความรับผิดชอบก่อน เมื่อโตขึ้นจะได้เป็นนิสัยที่ติดตัวไป ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ยิ่งขยายการศึกษา

ยิ่งขยายกิจการงานศึกษา

ปวงประชาควรสุขเกษมสันต์

แต่ใจนกลับได้อันธพาล

อีกข้าวปลาอาหารก็กลับแพง

ครุ่นคะนึ่งถึงลายพระราชหัตถ์

เรื่องการจัดโรงเรียนให้เป็นแหล่ง

อบรมเด็กเล็กให้แข็งแรง

อีกเข้มแข็งสุจริตด้านจิตใจ

สู้กับงานทุกชนิดรับผิดชอบ

เปลี่ยนระบอบอบรมบ่มนิสัย

ทรงกำหนดกฎเกณฑ์ไว้อย่างไร

เหตุไฉนไม่ทำตามพระองค์

เล่ม 2 บทที่ 186

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังให้แนวคิดอีกว่ารัฐบาลควรมีนโยบายในการส่งเสริมการศึกษาของคนพิการ เพื่อให้เขามีความรู้พอที่จะช่วยเหลือตัวเองได้ และเมื่อเขาสำเร็จการศึกษา ควรจะหางานให้ทำ เพื่อจะได้ไม่ต้องเป็นภาระให้กับสังคม ในส่วนของเด็กปกติทั่วไป ท่านมี

ความคิดเห็นว่าพฤติกรรมเด็กในปัจจุบันเป็นไปในทิศทางที่ไม่ดี ดังนั้น รัฐบาลจึงควรมีนโยบายในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเด็กให้พัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น ดังในบทร้อยกรอง เรื่อง เรามาแข่งกันสักที

แต่หนหลังข้ายังหนุ่มแน่นอยู่
ได้เชิดชูช่วยงานการศึกษา
เฉพาะเรื่องหนวกใบ้แต่ไรมา
ด้วยคิดว่าน่าทำสำคัญนัก
เพื่อนมนุษย์แท้แท้แต่หนวกใบ้
เป็นความผิดของใครไม่ประจักษ์
เรามาช่วยจัดสรรกันสักพัก
จะได้เด็กน่ารักหลายร้อยคน
ครูสั่งสอนสนทนามีมานะ
เป็นแน่ละสมหวังบังเกิดผล
พูดสื่อสารกันได้ไม่อับจน
ขึ้นกมลได้เพื่อนเหมือนพวกเรา
แม้หนวกใบ้ก็ได้แสงสว่าง
ครูจุดได้ส่องทางให้แก่เขา
รู้เรื่องกันนั้นก็พอทำเนา
ยิ่งกว่านั้นคือเขาได้สุขใจ
ได้สำเร็จการศึกษามีอาชีพ
ผู้ใจบุญกิริยาจานให้
ผู้อำนวยการเก่าเขาออกไป
ผู้อำนวยการใหม่ก็เข้ามา
สรุปว่างานนี้ไม่มีตาย
มีแต่คลี่คลายในภายหน้า
การศึกษามีรัฐพัฒนา
การศึกษาหนวกใบ้ก็ไม่แพ้
ครั้งที่ไปประชุมที่ญี่ปุ่น

ยังมีคนสนับสนุนไทยเราแน่

บอกว่าไทยสามารถอาจดูแล

คนพิการล้วนแต่ทำได้ดี

หวนระลึกในใจขึ้นมา

การศึกษาของไทยได้ศักดิ์ศรี

หรือว่ายังเหลวไหลทำไมมี

นักเรียนที่ออกไปจึงเป็นโจร

มีข่มขืนผู้หญิงวิ่งราวด้วย

ชอบปล้นทรัพย์คนรวยอย่างโลดโผน

ไปจี้ขาดใจจากความอ่อนโยน

หรืออ่อนโยนอย่างว่าน่าเสียใจ

เรามาแข่งขันกันสักที

รัฐบาลควรที่จะรับได้

คือรับแก้ความประพฤติของเด็กไทย

ให้เสร็จสิ้นภายในสิบปี

ส่วนคู่แข่งก็คือมูลนิธิฯ

ให้ดำริรับเด็กหูหนวกนี้

ให้หมดทั่วถิ่นไทยในสิบปี

ใครทำดีมีชัยได้เห็นกัน

ข้อเสนอของข้าที่วานี้

คิดอีกทีก็ละม้ายคล้ายความฝัน

แต่ฝันดีนี้จำอย่าว่ากัน

คิดถึงเพื่อนเท่านั้นจึงฝันไป

เล่ม 2 บทที่ 355

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดถึงความล้มเหลวของการจัดการศึกษาในปัจจุบันว่า เป็นเพราะคนในวงการศึกษาไม่ค่อยเห็นความสำคัญเท่าที่ควร มีการจัดการศึกษาไปวันหนึ่งวันหนึ่งมาโดยตลอด ไม่ได้แก้ไขในสิ่งที่บกพร่องอย่างจริงจัง และมีเป้าหมายไม่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อล่วงเลยมาถึงวันนี้ รัฐบาลก็ไม่ควรที่จะรีรอในการนำเงินมาลงทุนเพื่อการศึกษา

เพราะการลงทุนในลักษณะนี้เท่ากับเป็นการประหยัดเงินในระยะเวลาที่ยาวนาน นั่นคือ เมื่อคนได้รับการพัฒนา ก็จะส่งผลให้ประเทศชาติเจริญรุ่งเรือง รัฐบาลก็ไม่ต้องสิ้นเปลืองเงินในการแก้ปัญหาต่าง ๆ อีก เช่น ปัญหาการว่างงาน ปัญหาสุขภาพ เป็นต้น ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ศึกษาดี

บรรดางานรัฐบาลท่านรู้ใหม่
ว่าสวนใดไหลเล็กเท่าศึกษา
เหมือนน้ำนิ่งจริงแท้แต่บรรดา
ผู้เกี่ยวข้องร้องว่าไม่สำคัญ
ยึดถือแนวประหยัดของรัฐบาล
ไม่บำรุงกิจการให้ล้ำสัน
ศึกษาอยู่ได้ไปวันวัน
น้ำนิ่งนั้นเริ่มเน่าไม่เข้าที่
น้ำลึกลอดไหลไปผุดผ่อง
เริ่มเหม็นโชร้องล้นกันละนี้
โทษศึกษาว่าไม่ทำโรงเรียนดี
ก็ตอบไปว่าไม่มีงบประมาณ
เมื่อเน่าแล้วก็ต้องแก้แน่ละเจ้า
สูบน้ำเอาไปทิ้งห้วยละหาร
ห้วยก็เหม็นไปด้วยช่วยประจาน
ว่าทำงานแบบประหยัดรัฐหมดเปลือง
หากลงทุนหมุนเงินให้ได้ก่อน
บำรุงงานสอนให้ได้เรื่อง
เด็กก็จะสามารถชาติรุ่งเรือง
ความหมดเปลืองระยะไกลไม่มีเลย

เล่ม 2 บทที่ 385

2.2.4 ระบบการจัดการศึกษา ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับระบบการศึกษาไว้ 2 ระดับ คือ ระดับอนุบาล และ ระดับอุดมศึกษา

2.2.4.1 ระบบการศึกษาระดับอนุบาล ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดที่ ผู้ปกครองยังไม่เห็นถึงความสำคัญของการศึกษาระดับอนุบาล ยังมองเห็นว่าเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะการศึกษาระดับอนุบาลไม่ได้เป็นการศึกษาภาคบังคับ แต่ในความรู้สึกของท่าน ท่านได้แสดงแนวคิดว่าการศึกษาระดับอนุบาลนั้นเป็นสิ่งที่จำเป็นมาก เพราะเด็กที่ขาดการอบรมจากพ่อแม่ในวัยเด็กจะส่งผลให้เขาได้รับตัวอย่างที่ไม่ดีจากสภาพแวดล้อม ซึ่งจะกลายเป็นผู้ใหญ่ที่ไม่ดีในอนาคต ดังตัวอย่าง ในบทร้อยกรอง เรื่อง รำพึง

ใจคิดคะนึ่งถึงเรื่องเก่าเจ้าข้าเอ๋ย

เรื่องศึกษาอนุบาลนั้นข้าเคย

คิดมามากอยากเฉลยให้ท่านฟัง

ด้วยเป็นห่วงชาวบ้านร้านตลาด

ลูกเต้าไร้โอกาสไม่มีหวัง

พ่อแม่ไปทำงานตามลำพัง

ขาดกำลังจะจ้างคนเลี้ยงดู

การอบรมบ่มนิสัยไม่เคยคิด

เรื่องถูกผิดชั่วดีไม่จู้จู้

เด็กส่วนใหญ่ของชาตินี้ขาดครู

จึงมีผู้ร้ายทั่วทั้งตัวเมือง

ส่วนโรงเรียนอนุบาลที่ท่านสร้าง

เพียงทำตัวอย่างไม่เข้าเรื่อง

อันลูกเต้าคนจนพลเมือง

เขาไม่เห็นเป็นเรื่องที่จำเป็น

เล่ม 2 บทที่ 283

2.2.4.2 ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดในด้านหน้าที่ของมหาวิทยาลัยว่า บุคลากรในหน่วยงานของมหาวิทยาลัย ต้องตระหนักอยู่เสมอว่ามีหน้าที่มากมาย ในการที่จะพัฒนาคนให้มีทั้งความรู้ ความสามารถ และเป็นคนดีของสังคม ดังบทกลอน เรื่อง มหาวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยในโลกนี้
มีหน้าที่มากมายหลายสถาน
เริ่มด้วยเป็นตลาดวิชาทำ
จนจำหน่ายอาหารแห่งจิตใจ

เล่ม 2 บทที่ 185

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการใช้ระบบวิทยาลัยซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของมหาวิทยาลัย ที่สร้างขึ้นเพื่อมุ่งแก้ปัญหาการศึกษา ในระดับอุดมศึกษาหลายประการ เช่น นักศึกษาของมหาวิทยาลัยในนครหลวงส่วนมากต้องเดินเรียน เป็นเหตุให้สิ้นเปลืองเวลาและทุนทรัพย์ นักศึกษาที่มาจากชนภูมิภาคต้องประสบปัญหาเรื่องที่พักอยู่เสมอตามระบบการศึกษาของมหาวิทยาลัยส่วนมาก คณะวิชาและนักวิชาการได้รับมอบหมายภาระในด้านการบริหาร และธุรการด้วย เป็นเหตุให้อาจารย์มหาวิทยาลัยทำการสอนและวิจัยได้ไม่เต็มที่ เป็นต้น ท่านมีความเห็นในเรื่องนี้ว่า วิทยาลัยนั้นไม่ควรจัดให้เป็นแค่เพียงหอพักอย่างเดียว แต่ควรจัดให้เป็นสถานที่ ที่ให้ทั้งความรัก ความอบอุ่น และความรู้ตลอดจนสร้างพฤติกรรมที่ดีให้แก่ นิสิตจนเขาสามารถออกไปประกอบหน้าที่การงานได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง วิทยาลัย

วิทยาลัยนั้นไฉว่าหอพัก
รับสมัครนิสิตกิจเสมียน
แต่เป็นที่มียุติคติเพียร
สร้างผู้ถือบังเหียนในการงาน
ต้องสร้างวิทยาลัยให้เป็นหลัก
ให้นิสิตติดรักยิ่งกว่าบ้าน
ให้เป็นที่รวมจิตและผลิดงาน
ให้อาคารสงเคราะห์เพราะบ้านไกล
การกินนอนแน่ละจะต้องมี
แต่ข้อที่สำคัญอันยิ่งใหญ่
คือก่อร่างสร้างตนทุกคนไป
ให้เพื่อนนับถือได้เป็นอย่างดี

เล่ม 4 บทที่ 799

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

การจัดการเรียนการสอน เป็นกระบวนการหนึ่งในการจัดการศึกษา ที่ต้องมียุทธศาสตร์ประกอบหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง ที่สำคัญ เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน และวิธีการสอน ซึ่ง ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดไว้ดังนี้

2.3.1 แนวคิดเกี่ยวกับผู้บริหาร ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับผู้บริหารโรงเรียนว่า ควรจะเป็นคนที่กล้าคิด กล้าทำ ไม่ควรกลัวความผิดพลาด เพราะคนที่กลัวความผิดพลาดนั้นไม่เหมาะที่จะเป็นผู้นำ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง กลัวผิด

ขยายงานโรงเรียนเปลี่ยนความคิด
ครูใหญ่กลัวพลาดผิดฤาไฉน
หรือเกรงความยุ่งยากลำบากใจ
เช่นนี้เป็นครูใหญ่ทำไมกัน

เล่ม 2 บทที่ 173

และท่านยังให้แนวคิดอีกว่า การจะดูว่าผู้บริหารปกครองโรงเรียนดีหรือไม่ ดูได้ตอนผู้บริหารท่านนั้นพ้นจากหน้าที่ หากพ้นจากหน้าที่แล้วโรงเรียนยังเป็นระเบียบเรียบร้อยดีแสดงว่าผู้บริหารท่านนั้น มีความสามารถในการปกครอง แต่ถ้าเป็นไปในทางตรงกันข้ามก็แสดงว่าขาดความสามารถในการปกครอง ดังบทร้อยกรองเรื่อง ความสามารถ

ความสามารถปกครองของครูใหญ่
จะเห็นได้เมื่อพ้นจากหน้าที่
ครูใหญ่เปลี่ยนโรงเรียนยังเรียบร้อยดี
หรือระเบียบประเพณีหนีตามไป

เล่ม 2 บทที่ 177

นอกจากนี้ในการสั่งงาน ผู้บริหารก็ต้องรู้จักวิเคราะห์ให้ได้ว่างานไหนเหมาะกับใคร เพราะหากสั่งให้คนที่ไม่ถนัดทำ ก็จะทำให้งานนั้นเกิดความผิดพลาดได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง สั่งพลาด

ผู้ที่นั่งสั่งงานท่านควรรู้
 งานนี้ผู้ปฏิบัติคนไหน
 ผู้สั่งเก่งทำเองจะเป็นไร
 ผู้ทำไม่ถึงขนาดสั่งพลาดเลย

เล่ม 2 บทที่ 37

2.3.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับครู ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล
 ท่านได้ให้แนวคิดกระตุ้นเตือนจิตวิญญาณของครูไว้อย่างน่าสนใจและเหมาะแก่การนำไปปฏิบัติได้
 หลายประการ ตัวอย่างเช่น

ผู้เขียนให้แนวคิดว่า เด็กนั้นเปรียบเสมือนกระจกเงาที่สะท้อนให้เห็นถึงตัวครู จะดูว่า
 ครูคนไหนดีหรือเลว ดูได้จากพฤติกรรมของเด็กที่ครูคนนั้นสอน ถ้าเด็กแสดงพฤติกรรมออกมาดีก็
 แสดงว่าครูที่สอนนั้นดี ควรเคารพบูชา ถ้าเด็กแสดงพฤติกรรมออกมาไม่ดีก็ย่อมแสดงว่า ครูคน
 นั้นไม่ดี ดังบทร้อยกรอง เรื่อง กระจกเงา

กระจกเงาเรามีไว้ส่องหน้า
 ให้รู้ว่าดีเด่นเป็นไฉน
 ครูอยากรู้ตัวครูเป็นอย่างไร
 เชิญดูเด็กที่ได้สั่งสอนมา
 เด็กนั้นใครเปรียบได้ดังกระจก
 ไม่ต้องยกขึ้นดูก็รู้ว่า
 ครูมีลักษณะล้วนควรบูชา
 หรือว่าเลวหนักหนาน่าอัปอาย
 อันกระจกบานนี้มีสมบัติ
 ภาพแน่ชัดเปื้อนไม่เลือนหาย
 แต่ถ้าตัวดีแน่แม้ตนตาย
 ภาพยังฉายคนเห็นงามเด่นอยู่

เล่ม 2 บทที่ 166

การที่ครูจะจุดประกายให้เด็กเกิดการเรียนรู้ในเรื่องใดนั้น ครูต้องมีความรู้ในเรื่องนั้น ๆ อย่างแจ่มแจ้งมาก่อน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง เทียนชนวน

จุดเทียนแสงสว่างให้	กำเนิด
เทียนชนวนต้องเจ็ด	แจ่มจ้า
แสงการศึกษาเกิด	แก่ศิษย์
ต่อเมื่อครูก้าวหน้า	ก่อนให้สว่างเอง
	เล่ม 2 บทที่ 179

ความภูมิใจในชีวิตการเป็นครู สุดท้ายก็ คือ การที่ได้สอนลูกศิษย์ให้เป็นคนดีและมี ความรู้ โดยเฉพาะการสอนคนที่ไม่ดีให้กลับตัวเป็นคนดี ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ไม่น้อยเลย

สู้เหนื่อยยากตรากตรำพร่ำสอนศิษย์
นี่แหละคือชีวิตของตัวฉัน
ศิษย์ที่ชั่วตัวแกนแสนดีอรัน
แต่ละวันกังวลใจไม่น้อยเลย
ศิษย์เก่าไปใหม่มาว่ากันใหม่
แต่ละปีผ่านไปไม่หยุดเฉย
แก่นจนกลับตัวได้ไม่น้อยเลย
มิได้เคยผ่นพักสักหนึ่งวัน
บัดนี้ครวชรามาอยู่บ้าน
หลับตานึกถึงการที่ตัวฉัน
ได้ช่วยศิษย์คิดรวมร่วมหนึ่งพัน
แต่ละวันปลื้มใจไม่น้อยเลย

เล่ม 2 บทที่ 193

ครูที่ตั้งใจมุ่งมั่น ค้นคว้าหาความรู้ใหม่ ๆ มาอบรมสั่งสอนศิษย์ให้เป็นคนดี มีความรู้ โดยไม่เห็นแก่ความเหน็ดเหนื่อย ม.ล. ปิ่น มาลากุล เห็นว่า เป็นผู้ที่มีคุณค่าเกินกว่า จะเปรียบ เทียบว่าเป็นเรือจ้าง ดังบทร้อยกรอง เรื่อง จะเรียกว่าเรือจ้างได้อย่างไร

ครูถูกหาว่าเป็นเซนเรือจ้าง
 แล่นระหว่างสองฟากไม้ไผ่ไหน
 นักเรียนลึกลับศึกษาก้าวหน้าไป
 ได้เป็นใหญ่เป็นโตมโหฬาร

ที่เปรียบมาล้าสมัยเห็นได้ชัด
 เราได้จัดเรอยนต์แพขนาน
 ทำถนนหนทางสร้างสะพาน
 ให้วดยานผ่านข้ามแม่น้ำไป

ใครจะสร้างทางเก่าเราไม่ว่า
 แต่ทางใหม่มีวิชาใหม่
 วิชาชีพแพขนานนั้นเป็นไร
 สะพานใหญ่สามัญมรรยัม

เหล่านี้แหละงานครูรู้ไว้เถิด
 ประโยชน์เกิดแก่ประเทศพิเศษสม
 ศิษย์ได้ศิครุมมีแต่ชื่นชม

กล้วยไม้ดอกดอกสมเจตนา

มุ่งอบรมบ่มนิสัยให้คนดี
 ความเหนียวยากหากมีก็ไม่ว่า
 เจริญรอยพระบรมบาทพระศาสดา
 จึงเรียกว่าเรือจ้างได้อย่างไร

เล่ม 2 บทที่ 263

ครูที่ดีนั้นควรเรียนรู้ชีวิตของลูกศิษย์แต่ละบุคคล ว่าเป็นอย่างไร มีนิสัยอย่างไร แล้ว
 ควรสอนอย่างไร จึงจะได้ผลดี เพราะลูกศิษย์แต่ละบุคคลแตกต่างกัน บางคนสอนง่าย บางคน
 สอนยาก ดังบทร้อยกรอง เรื่อง เรียนจากศิษย์

ครูที่ดีพากเพียรเรียนจากศิษย์
 คือศึกษาชีวิตศิษย์ทั้งหลาย
 วิชาครูผู้นี้มีมากมาย

เล่มหนึ่งง่ายอีกเล่มหนึ่งลึกซึ้งเอย

เล่ม 2 บทที่ 265

ครูที่สอนมานานย่อมมีความเชี่ยวชาญในการให้ความรู้มากกว่าครูที่เพิ่งสอน เพราะ
มีประสบการณ์มากกว่า ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ชันเก่า

ส่วนครูอยู่นานปี
ยิ่งเชี่ยวชาญฐานผู้

ชันเก่า นั้นแล

ที่ให้วิทยา

เล่ม 2 บทที่ 273

งานครูนั่นถ้ามองดูแค่ผิวเผินอาจจะเป็นงานที่น่าเบื่อ แต่อย่างไรก็ตามชาติจะเจริญได้
จำเป็นจะต้องมีครูคอยอบรมสั่งสอนศิษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ ดังบทร้อยกรองเรื่อง งานครู

เชิญท่านคิดอีกครั้ง

งานครู

มองแต่ผิวอาจดู

เบื่อได้

แต่ชาติจะเฟื่องฟู

เพราะท่าน เองนอ

ผู้อบรมศิษย์ให้

เลิศด้วยคุณากร

เล่ม 2 บทที่ 269

ครูนั่นทำหน้าที่เปรียบเสมือนแพทย์ที่รักษาคนไข้ให้หายป่วย คือครูทำหน้าที่รักษาคน
ไม่รู้ให้มีความรู้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ปลื้มใจ

ปลื้มใจใช้หนักกลับแก้

กลับหาย

ครูก็เปรียบกับนาย

แพทย์นั้น

ลงแรงสั่งสอนราย

ที่อ่อน

จนสอบได้เลื่อนชั้น

ปลาบปลื้มเปรมใจ

เล่ม 2 บทที่ 274

ครูที่ตินั้นมีคุณค่ามาก เพราะครูต้องรับภาระหนักในการเป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ สร้างคนให้มีความสุข และส่งเสริมให้คนรักชาติ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ปดพิ

ครูดีมีค่าพัน	รำพัน
รองรับภาระอัน	หนักแปล้
ก่อเกิดวิทยาสรรพ์	เสริมสุข
อีกจิตมนุษย์แท้	ที่ร้องเรียก “ไทย”
	เล่ม 2 บทที่ 275

เมื่อครูมีปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับการสอนเด็ก ครูอย่าเพิ่งท้อถอยง่าย ๆ ควรจะใช้ความรู้มาช่วยในการแก้ปัญหา ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ปัญหาเด็ก

ปัญหาเด็กเกิดขึ้น	อย่างไร
ครูอย่าทอดอาลัย	บ่นอู้
เหมือนว่าปราชัย	เสียก่อน
ที่จะคิดค้นสู้	ขบด้วยวิทยา
	เล่ม 2 บทที่ 279

ครูที่น่าจะได้รับเงินเดือนมาก ๆ คือ ครูประชาบาล หรือครูประถมศึกษา เพราะเป็นผู้ที่สำคัญในการปูพื้นฐานความรู้และสร้างพฤติกรรมที่ดีให้กับนักเรียน ซึ่งเป็นอนาคตของชาติ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ครูหลายประเภท

เรามีครูมากมายหลายประเภท
 พึงสังเกตความสำคัญนั้นเกิดหนา
 ตั้งแต่ครูประชาบาลแล้วผ่านมา
 จนถึงครูมหาวิทยาลัย
 อันเงินเดือนของครูประชาบาล
 วันละล้านครึ่งกว่าก็ยอมให้
 เพราะเป็นผู้สร้างชีวิตและจิตใจ

ของชาติไทยในอนาคตกาล

เล่ม 2 บทที่ 285

การที่ผู้ปกครองไว้วางใจ มอบสิ่งที่รักมากที่สุดในชีวิต คือ ลูก ไว้ให้กับครูนั้น ครู
ต้องดูแลเอาใจใส่ อบรม สั่งสอนให้ดีที่สุด ก็สมกับการได้รับความไว้วางใจ ดังบทร้อยกรอง
เรื่อง วางใจ และ เรื่อง รักดังดวงตา

อันว่าห่วงใดในสงสาร
จะเปรียบปานห่วงลูกหาไม่
แต่ถึงห่วงถึงรักสักเพียงใด
ก็วางใจให้อยู่กับครูเอย

เล่ม 2 บทที่ 298

พ่อแม่รักแม่น
ยังส่งลูกรักมา
ของเราสิรักษา
ของที่รับฝากไว้

ดวงตา

มอบให้

ดีที่สุด ใจเฮย

จะต้องทวิคุณ

เล่ม 2 บทที่ 372

การอบรมศิษย์แม้เพียงวันละนาที่นั้น มีความหมายอย่างมาก อาจทำให้ศิษย์ได้ดี
หรือล้มจมก็ได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง หนึ่งนาที่

การอบรมบ่มนิสัยให้ศิษย์นั้น
เพียงแต่วันละนาที่ยังดีถม
ศิษย์จะดีมีชื่อหรือล้มจม
อาจเป็นเพราะอบรมหนึ่งนาที่

เล่ม 2 บทที่ 331

การที่ลูกศิษย์จะมีโอกาสดี มีหน้ามีตาในสังคม ในวันข้างหน้า นั้น สำคัญอยู่ที่การสั่งสอนอบรม เอาใจใส่ อยู่เป็นประจำของครู ดังบทร้อยกรอง เรื่อง การอยู่ดี

บุคคลทั้งหลายอาจตายดี
โอกาสมีอยู่บ้างวันข้างหน้า
แต่ว่าการอยู่ดีมีหน้าตา
นั้นสียากหนักหนาน่ากังวล
สำคัญอยู่ที่ครูผู้สั่งสอน
ว่าวอนใส่ใจให้เกิดผล
นึกเป็นนิตย์ว่าชีวิตศิษย์ทุกคน
ว่าอยู่บนทฤษฎีที่ให้เอ่ย

เล่ม 2 บทที่ 365

2.3.3. แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของนักเรียน ซึ่ง ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดไว้ว่า หากนักเรียนไม่มีความเพียรพยายาม อาจทำให้นักเรียนมีชีวิตที่ล้มเหลวในการศึกษาเล่าเรียนได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง อ่อนซ้อม

เหมือนละครอ่อนซ้อมพูดอ้อมแอ้ม
ปล่อยห้าแตรออกมาหน้าบัดสี
นักเรียนอ่อนความเพียรเรียนไม่ดี
ขึ้นเวทีชีวิตผิดพลาดเอ๋ย

เล่ม 2 บทที่ 200

และผู้เขียนให้แนวคิดว่า นักเรียนก็เปรียบเหมือนลูกปลา ที่ต้องคอยศึกษาหาความรู้จากครูผู้สอน เช่นเดียวกับลูกปลาที่ต้องเรียนรู้การใช้ชีวิตจากแม่ เพื่อความปลอดภัย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ปลาน้อย ๆ

อย่ากลัวครูรู้ไว้ให้มาหา
ครูย่อมกรุณาอย่าสงสัย

ปลาน้อยน้อยอยู่ดีไม่มีภัย
เพราะไม่ว่ายไปไหนไกลแม่เอย

เล่ม 2 บทที่ 296

นอกจากนี้ ผู้เขียนยังให้แนวคิดอีกว่า การตั้งใจเรียนหนังสือของนักเรียนเท่ากับเป็นการนับถือตัวเอง นั่นคือทำให้ตัวเองมีคุณค่าขึ้น ดังบทร้อยกรอง เรื่อง นับถือตน

นิสิตนักศึกษาเข้ามาใหม่
ควรตั้งใจพากเพียรเรียนหนังสือ
บทเรียนต้นทุกคนต้องคิดคือ
การนับถือตนนั่นคือฉันใด

เล่ม 2 บทที่ 364

2.3.4 แนวคิดเกี่ยวกับอุปกรณ์การเรียนการสอน ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เป็นผู้ริเริ่มแนวคิดให้มีการใช้วิทยุศึกษา ซึ่งในที่นี้ หมายถึง วิทยุศึกษา วิทยุโรงเรียน และโทรทัศน์ศึกษา เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง วิทยุศึกษา

วิทยุศึกษาออกอากาศ
เพิ่มขนาดปริมาณการศึกษา
ขอคุณพระศรีไตรรัตน์นา
เพิ่มปัญญายิ่งให้เด็กไทยเอย

เล่ม 2 บทที่ 187

ส่วนด้านอุปกรณ์การสอนอื่น ๆ ท่านได้ให้แนวคิดเป็นเชิงกระตุ้นให้ผู้อ่านคิดหาคำตอบเองว่าควรใช้ให้เต็มที่หรือควรเก็บไว้ดูเพื่อความสวยงาม ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ทฤษฎีไหน

เมื่อมีเครื่องอุปกรณ์สอนหนังสือ
ควรยึดถือทฤษฎีวิธีไหน

คือใช้ช่วยการฝึกสีกหรือไป
หรือเก็บไว้ในตู้ดุงามเอย

เล่ม 2 บทที่ 376

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังให้ความรู้และแนวคิดเกี่ยวกับอุปกรณ์การศึกษาของ
ต่างประเทศ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าของการจัดการศึกษา เช่น หอการศึกษาของสหรัฐ
อเมริกา ซึ่งมีการสอนโดย การใช้ดาวเทียม ดังบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก

สหรัฐอเมริกาหน้าประหลาด

เอาชนะธรรมชาติกันที่นี้
ใช้เครื่องบินเวียนวงสง ที.วี.
เป็นบทเรียนอยู่ที่มิดเวสต์
เสาอากาศประหลาดนั้นห้อยลง
วันละหกเรื่องส่งรวมเบ็ดเสร็จ
แม้อากาศไม่ดีที่มิดเวสต์
เครื่องบินไม่อาจจะเห็จเหินสู่ฟ้า
ก็ยังมีเครื่องบินต่างดินแดน
บินมาแทนจากรัฐฟลอริดา
เก่งชะมัดสหรัฐอเมริกา
เรื่องก้าวหน้าที่ไหนไม่เปรียบปาน

เล่ม 5 บทที่ 1014

มีการฉายภาพยนตร์ ในการสอน ดังบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก

การฉายภาพยนตร์นั้นสำคัญนัก
เอาฟิล์มใส่ลิ้นชักไปเฉยเฉย
ไม่ต้องคล่องฟิล์มลวดลวดอย่างเคย
ได้ชมเชยภาพยนตร์อยู่บนจอ
ขยายไม่ใคร่ฟิล์มด้วย ที.วี.

ก็ขึ้นจอบทันทีดีจริงหนอ

นักเรียนร้อยดูได้ไม่ต้องรอ

ใช้เครื่องต่อจากเพื่อนเหมือนเข้าคิว

เล่ม 5 บทที่ 1017

2.3.5 แนวคิดที่เกี่ยวกับการสอน การสอนในปัจจุบันนี้มีวิธีการที่หลากหลาย
จำเป็นที่ครูจะต้องนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละบุคคล จากบทร้อยกรอง ม.ล.
ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดไว้หลายประการ คือ

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เปรียบเทียบการให้การศึกษาว่าเหมือนกับการปลูกต้นไม้ ที่
ต้องเพาะต้นกล้าให้แข็งแรงก่อนที่จะนำไปลงดิน นั่นคือเด็กต้องได้รับการอบรมสั่งสอนอย่างดี
จากพ่อแม่ก่อน เมื่อถึงวัยอันสมควรจึงค่อยส่งไปให้ครูอบรม สั่งสอน และฝึกฝนวิชาความรู้ เพื่อ
ให้เขาได้เติบโตไปในทิศทางที่ดีต่อไป ดังบทร้อยกรอง เรื่อง คนสวน-คนสอน

การศึกษานั้นไซ้คิดให้ถูก

เหมือนเพาะปลูกต้นไม้ในกระถาง

ยังเยาว์อยู่ผู้ใหญ่ดูไปพลาง

พอโตต่างพาไปให้ลงดิน

ไว้ใจครูให้อยู่ที่โรงเรียน

เริ่มขีดเขียนสารพัดจัดให้สิ้น

ความเมตตาหลังไหลด้วยใจจืด

ราวรรณวาริที่เยือกเย็น

อันนิสัยเยาวชนแต่ต้นนั้น

อาจบิดผันไผ่ดำทำชั่วได้

ต้องยึดหลักปักผูกด้วยวินัย

เพื่อจะให้เกิดผลเป็นคนตรง

เวลาผ่านนานมาพฤกษานั้น

ย่อมเติบโตตั้งมั่นสูงระหง

แต่ละกิ่งใหญ่อยู่ดุ่มมั่นคง

สรุปลงว่าได้เจริญดี

เล่ม 2 บทที่ 171

ในด้านการสอนแต่ละระดับ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีแนวคิดวาระระดับอนุบาล ควรมุ่งปลูกฝังนิสัยที่ดีงามให้เกิดขึ้นแก่เด็กเป็นประการสำคัญ พร้อมกับจัดการสอนให้มีความสุข สนุกสนาน เช่น การร้องเพลง เล่านิทาน เป็นต้น ในระดับประถมควรมุ่งสอนให้อ่านได้เขียนคล่อง ลักษณะการสอนต้องมีอุปกรณ์การสอน ที่ทำให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน ในระดับมัธยมควรมีความรู้ด้านการอาชีพ โดยสอนให้รู้จักค้นคว้าหาความรู้ด้วยตัวเองเป็นสำคัญ ดังบทร้อยกรอง เรื่องละครโรงใหญ่

การศึกษาเปรียบโรงละครใหญ่

จัดฉากงามตามวัยอย่างเหมาะสม

ฉากเด็กเล็กล่อเด็กให้ครื้นเครง

ทุกวันต้องร้องเพลงเล่านิทาน

สลับฉากเรื่อยไปไม่หยุดยั้ง

มุ่งปลูกฝังนิสัยให้รากฐาน

คล้ายวิพิธทัศนาอำไพพร

ไม่มีทุกข์สนุกสนานเบิกบานกัน

ฉากที่สองลงชมประถมวัย

ภาษาไทยอ่านเขียนเรียนกันลั่น

อุปกรณ์การสอนเป็นสำคัญ

งานครูนั่นดูเห็นเหมือนเล่นกล

คือจะต้องคล้องจัดดัดบทเรียน

ให้คิดเขียนอย่างสนุกทุกทุกหน

ก็คล้ายหัตถ์นาฏกรรมอำอำพน

เรียนรู้ปนกับเล่นเป็นของดี

ฉากที่สามตามมาก็เข้ามา
 ได้แก่ฉากมัธยมของเรา
 เริ่มซ้อมซึกยักย้ายหลายวิธี
 วิชาที่มีมากนักซึกเรื่อยไป
 มีเคล็ดอยู่ที่ครูสร้างปัญหา
 ให้เด็กสางสร้างวิชาขึ้นมาได้
 นี่แหละสุขนาฏกรรมอำอำไพ
 ความเป็นห่วงบ่วงใยยังไม่มี

แล้วเปิดเห็นเวทีที่กว้างใหญ่
 มหาวิทยาลัยเป็นฉากสี่
 ศิลปวิทยาอาชีพมี
 เรียนเรื่องมนุษย์รู้ดูหน้าไป
 ท่านอาจารย์ท่านไม่ว่าใครจะสอน
 ให้ค้นคว้าหาก่อนเป็นข้อใหญ่
 โศกกับสุขมักคลุกเคล้ากันไป
 เหมือนเรื่องในมหาอุปรากร

เล่ม 2 บทที่ 172

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังกล่าวถึงการสอนว่าอีกว่า การที่จะสอนให้ได้ดีนั้นสอนยาก เพราะการสอนนั้นนอกจากครูต้องมีความรู้เป็นอย่างดีแล้ว ยังต้องมีคุณธรรมควบคู่ไปด้วย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง การเป็นครู

การเป็นครูนั้นไฉริ้ไม่ลำบาก
 แต่สอนดีนั้นยากหนักหนา
 เพราะต้องใช้ศิลปวิทยา
 อีกมีความเมตตาอยู่ในใจ

เล่ม 2 บทที่ 174

แต่อย่างไรก็ตาม หากครูทุกคนสามารถที่จะสอนลูกศิษย์ให้ได้ดี มีคุณภาพจริง ๆ ปิละสีคน ก็จะสามารถนำพาให้ประเทศเจริญรุ่งเรืองได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ครูหนึ่งศิษย์ดี

พลเมืองประเทศไทยสมัยนี้
มีเพิ่มขึ้นราวปิละสีแสน
แต่นับครูทั้งสิ้นในดินแดน
ก็ประมาณหนึ่งแสนกำลังคน
ถ้าคุณครูทุกท่านทำการสอน
ให้ศิษย์ดีแนนอนบังเกิดผล
ให้ดีแนแม่ปิละสีคน
ประเทศไทยคงพ้นซึ่งภัยพาน

เล่ม 2 บทที่ 280

และในการสอนท่านยังให้แนวคิดอีกว่า ในบางครั้งขณะที่สอนดูเหมือนว่านักเรียนไม่ได้อะไรไปแต่จริง ๆ แล้ว เมื่อยามที่ได้เจอปัญหาอาจนำคำสอนของครูไปคิดแก้ปัญหาได้ ดังร้อยกรอง เรื่อง เสี่ยงครู

เสี่ยงครูสอนศิษย์แล้ว	เจียบหาย
เหมือนคลื่นกระทบชาย	ฝั่งน้ำ
คำสอนลั้งละลาย	เลือนหมด ฉะนั้นฤา
เหนียวอ่อนซ่อนส่วนชั่ว	ชอกไว้ในทรง
เวลาล่วงเขตข้าม	ขวบปี
ศิษย์ห่างต่างเมืองมี	แยกย้าย
บางคนสบโชคดี	เป็นสุข
บางประสบโชคร้าย	เดือดร้อนแรงทวี
ผู้มีความทุกข์เข้า	ครองเรือน ใจเอย
หลับอยู่ก็ดูเหมือน	ขุนช้าง
หวังพึ่งสิ่งซึ่งเตือน	สติ

อาจแว่วเสียงครูก้อง

อีกครั้งคราจน

เล่ม 2 บทที่ 294

ในด้านการลงโทษ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดไม่เห็นด้วยกับการสอนโดยใช้ไม้เรียว เพราะท่านเห็นว่า เป็นวิธีการที่ป่าเถื่อน การสอนที่ดีควรเป็นการสอนโดยการให้อภัย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ธรรมของราชา

ฉวยไม้เรียวเกลี้ยกลาดตวาดลั่น
เริ่มชู้ขวัญแล้วตีจะตีหรือ
เด็กผิดธรรมดาอาจฝึกปรือ
อีกวิธีนั่นคือให้อภัย
การเพียนดีมีอยู่ในหมู่มชน
เพราะเรายังไม่พ้นป่าเถื่อนได้
การชู้เข็ญเป็นธรรมของชาวไพร
การอภัยเป็นธรรมของราชา

เล่ม 2 บทที่ 345

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการสอนในต่างประเทศว่าเป็นการสอนที่ทันสมัย สอนนักเรียนได้เข้าใจทุกคน และประหยัดเวลาเรียน เช่น การสอนในประเทศสหรัฐอเมริกา ดังบทร้อยกรอง เรื่อง นิราศร่อนรอนแรมไปรอบโลก

ท่านอาจารย์เริ่มถามสอบความรู้
ก็อย่างครูถามนักเรียนทั้งหลาย
แต่นักเรียนนั่งนิ่งทั้งหญิงชาย
ดูคล้ายคล้ายว่าตนไม่สนใจ
แต่มีปุ่มที่มุมของม้านั่ง
ไม่ต้องตอบดังดังกดปุ่มได้
เมื่อนักเรียนทั้งหมดกดปุ่มไป
ครูก็รู้ว่าใครตอบได้ดี

เพราะว่าปทุมเหล่านี้มีสีปทุม
 ครูถามคลุมให้เลือกคำตอบสี่
 นักเรียนกดปุ่ม เอ.บี.ซี. ดี.
 ปรางค์ไฟต่างสีที่โต๊ะครู
 ดีกว่ายกมือตอบระบอบเดิม
 ครูชี้ที่นายเบิ้มกับนายบู
 นายเบิ้มรู้เพียงไรครูไม่รู้
 แบบกดปุ่มนั้นครูรู้ทุกคน
 รู้แล้วก็ถามต่อได้ทันที
 ตอบไม่ดีติดตามถามอีกหน
 ดวงไฟนัดติดดับวับแวบจน
 ทุกทุกคนเข้าใจในบทเรียน
 ประหยัดซึ่งเวลาไฟฟ้าช่วย
 สอนละเอียดได้ด้วยวิธีเปลี่ยน
 ข้าเจ้าเห็นเป็นแบบที่แนบเนียน
 เวลาเรียนประหยัดได้ไม่น้อยเลย

เล่ม 5 บทที่ 1016

3. แนวคิดที่เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม

ศิลปะและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่สำคัญยิ่ง เพราะศิลปะและวัฒนธรรมเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองหรือความก้าวหน้าของสังคม เป็นแบบแผนในการดำเนินชีวิต หรือวิถีชีวิตทั้งมวลของแต่ละสังคม ซึ่ง ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดไว้ดังนี้

3.1 แนวคิดทางด้านภาษาและวรรณกรรมไทย ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีแนวคิดที่ภาษาแสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ สื่อให้รู้ว่าเป็นชนชาติใด โดยเฉพาะภาษาไทยเป็นภาษาที่มีความไพเราะอย่างยิ่ง ที่คนไทยควรภาคภูมิใจ รู้จักรักและหวงแหน ดังบทร้อยกรองเรื่อง ความเป็นไทย และ เรื่อง ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้

ความเป็นไทยนั้นอยู่	ที่ใด เจ้าเอย
อยู่ที่เราพูดไทย	ทุกผู้
ภาษาร่วมรวมใจ	เป็นหนึ่ง
ไม่พูดไทยไปรู้	ว่าเจ้าชาติใด
	เล่ม 2 บทที่ 420

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้
 ของไทยแน่นั้นหรือคือภาษา
 ทุกคนมีคนจนแต่ต้นมา
 ใช้ภาษาทั่วทุกตัวคน
 เด็กตะโกนก็กร้องเรียกแม่
 เริ่มใช้คำไทยแท้มาแต่ต้น
 ไม่มีต่างภาษามาปะปน
 ทุกทุกคนก็สุขสบายใจ
 แม่อยากให้อุกรักได้พักผ่อน
 ก็ไกลเปลให้นอนจนหลับไหล
 สำเนียงกล่อมร่ายร้องทำนองไทย
 ดิดนุแต่สมัยโบราณมา
 พอโตขึ้นส่งเจ้าเข้าเล่าเรียน
 ได้เริ่มอ่านเขียนเรียนภาษา
 ภาษาไทยนั้นได้พัฒนา
 เป็นภาษาขีดเขียนให้เรียนกัน
 บ้างชอบอ่านถ้อยคำทำนองเสนาะ
 ภาษาไทยไพเราะไม่แปรผัน
 มีเสียงวรรณยุกต์ทุกทุกชั้น
 ชับร้องกันได้ง่ายคล้ายดนตรี
 ฉะนั้นหรือจะไม่ให้รักเจ้า
 ภาษาไทยของเรามีศักดิ์ศรี
 เกิดเป็นไทยคนหนึ่งเราจึงมี

ของดีที่ชื่อว่า "ภาษาไทย"

เล่ม 2 บทที่ 440

นอกจากนี้ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ยังให้แนวคิดอีกว่า ภาษายังก่อให้เกิด วรรณคดี และวรรณกรรม ที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจเป็นอย่างยิ่ง และแสดงให้เห็นถึงความเจริญทาง วัฒนธรรมของชาติ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง วัฒนธรรม

ในโลกนี้มีอะไรเป็นไทยแท้
ของไทยแน่นั้นหรือคือภาษา
ซึ่งผลิดอกออกผลแต่ต้นมา
รวมเรียกว่าวรรณคดีไทย

เล่ม 2 บทที่ 436

3.2 แนวคิดทางด้านดนตรี ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดที่ ภาษาดนตรีเป็น ภาษาที่ไพเราะที่สุดในโลก ที่สามารถเข้าถึงใจคนฟังได้ทุกชาติทุกภาษา โดยไม่ต้องแปล นอกจากนี้ดนตรีก็ยังทำให้เข้าถึงจิตใจของเพื่อน ทำให้มีเพื่อนมากขึ้น ดังนั้นการพัฒนาเด็กให้ดียิ่ง ทางหนึ่งคือการส่งเสริมให้เด็กได้เรียนดนตรี ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ดนตรี

อันภาษาใดใดในโลกนี้
จะเพราะกว่าดนตรีนั้นอย่าหวัง
ด้วยเสียงซึ่งถึงใจเมื่อได้ฟัง
ต่างชาติยังเข้าใจไม่ต้องแปล
ผู้บรรเลงดนตรีเหมือนมีฤทธิ์
เข้าถึงจิตมิตรสหายทั้งหลายแน่
ผู้มีได้เป็นเพื่อนเคยเชื่อนแค้น
อาจเปลี่ยนแปรเป็นมิตรเพราะติดใจ
การอบรมบ่มนิสัยให้หญิงชาย
ศีลธรรมคล้ายล้างหน้าก็ว่าได้
ดนตรีเปรียบเทียบแบ่งที่นวลใจ

รูปวิไลแลเด่นเห็นเข้าที่

อยากให้ศิษย์แสนสวช่วยล้างหน้า

ผจงจัดเกศาให้สมศรี

จบลงด้วยทาแป้งแต่งกาย

การศึกษาดนตรีนี้สำคัญ ฯ

เล่ม 2 บทที่ 457

3.2 แนวคิดทางด้านศิลปหัตถกรรม ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดว่า
ศิลปหัตถกรรมเปรียบเสมือนเพชรเจียรไนที่มีคุณค่า ที่คนไทยควรจะมีผลิตเป็นอาชีพและประดิษฐ์
คิดค้นให้เป็นนิสัย เพื่อประเทศไทยจะได้เจริญรุ่งเรือง ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ศิลปหัตถกรรม (๑)

ศิลปหัตถกรรม (๑)

ศิลปหัตถกรรมนำสมัย

เสมือนเพชรเจียรไนมีคุณค่า

งานอาชีพแสนงามที่ตามมา

เหมือนล้อมรอบรัตนด้วยเรือนทอง

ศิลปหัตถกรรม (๒)

ศิลปหัตถกรรมนี้ล้ำเลิศ

ก่อกำเนิดงานผลิตติดนิสัย

สอนให้เราพึ่งตนทุกคนไป

จนคนไทยฟูเฟื่องเรืองรุ่งเอย

ศิลปหัตถกรรม (๓)

ศิลปหัตถกรรมนี้ล้ำเลิศ

ก่อกำเนิดอาชีพศึกษา

งานอาชีพเมื่อริบพัฒนา

การจำหน่ายขายค้าย่อมเจริญ

ศิลปหัตถกรรม (๔)

ศิลปหัตถกรรมบำรุงชาติ

ป่าวประกาศวิงวอนสอนนิสัย

ให้ประดิษฐ์คิดค้นเกิดคนไทย

สมสมัยปฎิวัติพัฒนา

ศิลปหัตถกรรม (๕)

ศิลปหัตถกรรมสำเร็จแล้ว

เหมือนได้แก่งามยิ่งจริงจริงหนา

ฝักอาชีพเสร็จสิ้นดังจินดา

เหมือนได้ทองคำมาครอบครอง

เล่ม 2 บทที่ 447-451

3.4 แนวคิดทางด้านศาสนา ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดว่าการที่คนเรา เพิกเฉย ทอดทิ้งหลักธรรมทางศาสนา ไม่ใฝ่ในทางที่ดี ก็เปรียบเหมือนกับไก่ที่ไม่เห็นคุณค่าของ เพชรพลอย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง คือไก่อะเจ้าเอ๋ย

วิจัยไก่เขี่ยคู้	หากิน
พบเพชรมรกตนิล	เขี่ยทิ้ง
ข้าวเปลือกสีไก่อจิน-	ตนาจิก กินแล
เปรียบมนุษย์กลอกกลิ้ง	ไปต้องการดี
มีหลักศาสนาแล้ว	เพิกเฉย
ไม่สนุกก็เลย	ทอดทิ้ง
คือไก่อะเจ้าเอ๋ย	ไร้สติ
ปล่อยเพชรมรกตกลิ้ง	เกลือกกลิ้งลี้ละลอง

เล่ม 2 บทที่ 446

4. แนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดในการดำเนินชีวิตไว้อย่างน่าสนใจหลายประการ ซึ่งผู้วิจัยได้แยกเป็นหัวข้อใหญ่ 2 ประการ คือ แนวคิดการดำเนินชีวิตเฉพาะตน และ แนวคิดการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม

4.1 แนวคิดการดำเนินชีวิตเฉพาะตน ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดไว้ คือ

ผู้ใหญ่ควรประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนรุ่นหลัง ดังบทร้อยกรองเรื่อง มีคนดู

การกระทำของฉันในวันนี้

อาจจะมีคนดูอยู่ภายหลัง

คนที่ใจระอาอ่อนหย่อนกำลัง

อาจชิงชังขึ้นมากล้าทำดี

เล่ม 2 บทที่ 32

การรู้จักยอมเพื่อแลกกับสิ่งที่ดีกว่า เช่น ยอมตายเพื่อชาติ ยอมเหนื่อยเพื่อให้ฉลาด
ขึ้น ยอมเพื่อเอาชนะความโลภ ดังบทร้อยกรองเรื่อง ยอม

การยอมมิใช่แพ้

ดอกสหาย

เพื่อชาติอาจยอมตาย

อิริแพ้

ยอมเหนื่อยหน่อยเฝ้าเฝ้า

เป็นเก่ง ก็มี

ยอมเพื่อชนะโลกแล้ว

ชื่อแม่นมารวิชัย

เล่ม 2 บทที่ 326

การให้ความสำคัญกับบ้าน เพราะบ้านเป็นสถานที่ ที่ให้ทั้งความรัก ความอบอุ่น และ
ความปลอดภัย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง บ้าน

การเรือนยังชีพให้

ผ่องใส

พูนเพิ่มพลังใจ

แต่เช้า

พันบ้านผจญภัย

ทรหด

เย็นกลับคฤหาสน์เข้า

เขตบ้านกลับสบาย

เล่ม 2 บทที่ 327

การรู้จักนับถือตัวเอง เพราะคนที่จะนับถือตัวเองได้นั้น เขาย่อมรู้แน่แก่ว่าเขาไม่
ได้เป็นคนชั่วของสังคม ดังบทร้อยกรอง เรื่อง นับถือตน

คนส่วนมากอยากได้รับความนับถือ
 อยากให้คนยกมือประนมไหว้
 แต่ตนเองลืมนาวาอย่างไร
 นับถือตนได้หรือไม่ด้วยใจจริง

เล่ม 2 บทที่ 333

การรู้จักระมัดระวังความพยาบาทของคน เพราะคนเมื่อมีเรื่องทะเลาะเบาะแว้งกันมัก
 มีความพยาบาทไม่มีที่สิ้นสุด ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ฐาราย

ฐารายลอบกัดแล้ว	เลื้อยหนี
หมากัดเห็นไม่ดี	รีบจำ
ยุ้งกัดหนึ่งนาที	มันอ้อม แล้วนา
คนกัดแล้วกัดซ้ำ	ซากไ้อระอาใจ

เล่ม 2 บทที่ 339

การรู้จักรักษาใจให้บริสุทธิ์อยู่เสมอ เพื่อมิให้ใจฝักใฝ่ไปในทางชั่ว นั่นคือเราต้อง
 หมั่นสำรวจใจตัวเอง ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ฟอกดวงใจ

จงซักฟอกดวงใจให้สะอาด
 ผ้าผ่อนขาดเหม็นหมักยังซักได้
 เป็นเมธีมีสบุญดวงใจ
 เป็นคนใช้มีสบุญผ้าเออย

เล่ม 2 บทที่ 340

การรู้จักเรียนรู้ที่จะอยู่ในสังคม เพราะสังคมมีทั้งด้านดีและไม่ดี ดังนั้นเราควรควบคุม
 สติให้อยู่ ควรรู้จักใช้เหตุผลในการกระทำสิ่งต่าง ๆ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง สังคม

สังคมเราเปรียบแม่น	ละคร
รักจะชมสังวร	สติไว้

คุมใจมิให้จร
เก็บแต่เหตุผลไว้

ลงต่ำ
ประโยชน์ด้วยยินดี
เล่ม 2 บทที่ 453

การทะเลาะ นินทาว่าร้ายใส่กัน เป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำ เพราะก่อให้เกิดความยุ่ง
ยากตามมา ดังบทร้อยกรอง เรื่อง หนวกใบเป็นครู

ดูพวกหูหนวกใบ เกิดรา
ไม่ทะเลาะนินทา ตอบได้
ทั่วโลกพูดภาษา เดียวหมด
การไม่ยุ่งใย หนวกใบเป็นครู

เล่ม 2 บทที่ 349

การมีความกตัญญู ถือว่าเป็นทรัพย์ที่ประเสริฐที่สุด ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ยากจน

ถึงแม้ว่ายากจนถึงขั้นแค่น
อาจมีทรัพย์นับแสนประเสริฐศรี
คือจิตใจอกงามรักความดี
มีกตเวทีกตัญญู

เล่ม 2 บทที่ 357

การคิดก่อนกระทำในสิ่งต่าง ๆ เป็นสิ่งที่ดี แม้ว่าเราจะมีชื่อเสียงชาญ ก็ไม่ควร
ประมาท ดังบทร้อยกรอง เรื่อง การคิด

ทหารดีย่อมมีเวลาคิด
จะถอยลงสักนิดจะดีไหม
มิใช่เป็นทหารเชี่ยวชาญชัย
จะต้องรุกเรื่อยไปไม่คิดเอย

เล่ม 2 บทที่ 358

มนุษย์ควรมีความสามัคคี เหมือนกับไม้กระดานและตะปูที่ทำหน้าที่ประสานกันได้อย่างเหมาะสม เพื่อให้ชาติเกิดความมั่นคง ดังบทร้อยกรองเรื่อง ไม้กระดาน

ไม้กระดานประสานสามัคคี
ตะปูทำหน้าที่ดีหรือไม่
มนุษย์เราเอาอย่างบ้างเป็นไร
เพื่อจะได้คณาสนธิชาติมั่นคง

เล่ม 2 บทที่ 379

การมีความรักในวัยเรียน โดยการชิงสุกก่อนห่าม เป็นสิ่งที่ไม่สมควร เพราะวัยเรียนยังเป็นวัยที่ต้องศึกษาค้นคว้าหาความรู้ ควรรอให้ถึงเวลาอันเหมาะสมจึงค่อยมีความรัก ดังท่านได้เปรียบกับมะม่วงว่า มะม่วงจะมีรสหอมหวาน อร่อย ก็ต่อเมื่อมันได้สุกเองตามธรรมชาติ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ชิงสุกก่อนห่าม

ไม่ม่วงมีรสลิ้ม	หวานหอม
ต่อเมื่อผลสุกงอม	นั้นไซ้รู้
อย่าฝืนหลักจยอม	ธรรมชาติ
เขวชวนจูงได้	คิดด้วยเหตุผล
สร้างตนเสียก่อนสร้างสังคม	
โลกจะยอมนิยมน	แน่แท้
กลับกันนั้นจะตรม	ตรอมจิต
ชิงสุกก่อนห่ามแล้ว	อร่อยได้ฉันใด
ไฟทำการบ้านก่อน	การเมือง
เป็นวิถีที่เรื่อง	รุ่งแล้ว
กลับกันนั้นจะเปลือง	แรงเปล่า
ชิงสุกก่อนห่ามแม้	เสพได้อร่อยไฉน ฯ

เล่ม 2 บทที่ 380

ในส่วนความรักทั่วไป ควรมีความรักแต่พอดี ๆ เพราะถ้ารักมากเกินไปก็จะทำให้เกิดความยุ่งยากตามมาได้ เช่น รักผู้หญิงหลายคนก็ทำให้เกิดความเดือดร้อน รักในการกินมากก็ทำให้ย่อยยาก เป็นต้น ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ความรัก

อันความรักใดใดในโลกนี้
รักแต่เพียงพอดีจึงเหมาะสม
รักนวลน้องแนบสนิทได้ชิดชม
หลายน้องนักระทมร้อนใจ
รักอาหารหมูหันวันละหน่อย
รักหลายตัวจะย่อยอย่างไรได้
รักขับรถเร็วจี๊ดลิบไมล์
ถึงแปดลิบมักไถลงในคู
จึงขอเตือนเพื่อนที่รักมีทรัพย์
เกินฐานะระดับความเป็นอยู่
ถึงไม่เผยรักให้ผู้ใดดู
เขาก็มารู้ว่ารักแน่นักเอย

เล่ม 2 บทที่ 414

ทุกสิ่งในโลกนี้ย่อมมีคู่กันให้ได้เปรียบเทียบเสมอ ดังนั้นคนชั่วก็มีประโยชน์ ในแง่ที่ว่าทำให้เรารู้จักว่าคนดีเป็นอย่างไร ดังบทร้อยกรอง เรื่อง ขอบใจคนชั่ว

ยามยลคนชั่วช้า	ขอบใจ
ขาดชั่วดีอย่างไร	หอนรู้
ว้ายวอดส่งปลอดภัย	ลอยเด่น
มีพ่ายต้องมีผู้	พิชิตด้วยเสมอกัน

เล่ม 2 บทที่ 381

ความดีและความเพียร สามารถสร้างได้เสมอเหมือนกัน ไม่จำกัดว่าเป็นคนจนหรือคนรวย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง เสมอกัน

เศรษฐีมีมากด้วย	เงินตรา
จ่ายทรัพย์สร้างเคหา	ใหญ่ได้
ยาจากชาติทรัพย์ยา	สร้างบ่ ได้เลย
แต่ว่าความดีไซ้ไร	อาจสร้างเสมอกัน
ฉันใดกุลบุตรผู้	ศึกษา
คนหนึ่งชื่อตำรา	มากได้
อีกคนชาติทรัพย์ยา	ซื้อบ่ ได้เลย
แต่ความเพียรไซ้ไร	อาจสู้เสมอกัน
ฉันใดกุลบุตรผู้	ศึกษา
คนหนึ่งชื่อตำรา	มากได้
อีกคนชาติทรัพย์ยา	ซื้อบ่ ได้เลย
แต่ความเพียรไซ้ไร	อาจสู้เสมอกัน
อันความเพียรอีกทั้ง	ความดี
สองสิ่งโลกไม่มี	ก็ดกกัน
เป็นสิทธิเสรี	สำหรับ
ปวงประชาทุกชั้น	เสกสร้างใส่ตน
	เล่ม 2 บทที่ 391

การรู้จักดูแลเอาใจใส่งานบ้านของแม่บ้าน เป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้เกิดความรักความผูกพันขึ้นในครอบครัว แต่ในทางตรงกันข้ามหากแม่บ้านไม่ได้เอาใจใส่ดูแลก็อาจนำมาซึ่งสาเหตุให้เกิดความแตกร้างในครอบครัวได้ ดังบทร้อยกรอง ตันรักและอัคคี

อย่าวิจารณ์การเรือนเหมือนว่าด้อย
สำคัญอยู่ไม่น้อยนะหล่อนจำ
ตันรักเกิดในเหยาเราปริดา
ตันอัคคินานาก่อนเรือน

เล่ม 2 บทที่ 411

ผู้ที่ร้ายที่สุดในโลกนี้ คือผู้ที่ไม่มีความซื่อสัตย์ต่อตัวเอง ทำลายตัวเองด้วยการ

ทำความชั่ว ดั่งบทร้อยกรอง เรื่อง ผู้ร้ายใจเย็น

อันการบ่อนทำลายนั้นร้ายนัก

เพราะว่ารักเจ้าดอกจึงบอกให้

ว่าในโลกเราไม่มีใคร

จึงร้ายผู้ไม่ซื่อตัว

ตั้งใจจะทำดีมีหรือนั้น

ประเดี๋ยวสิกลับหันกระทำชั่ว

บ่อนทำลายตัวเองไม่เกรงกลัว

ไม่ต้องสืบหาตัวเพื่อทำลาย

เพราะรักเจ้าดอกจึงบอกเจ้า

ว่าตัวเราก่อกรรมทำเสียหาย

วันละนิดวันละหน่อยค่อยทำลาย

เป็นผู้ร้ายใจเย็นเช่นนี้เอย ฯ

เล่ม 2 บทที่ 413

ทุกสิ่งในโลกนี้ล้วนมีวันต้องแตกดับ แต่ชาติจะไม่มีวันแตกดับหากยังช่วยกันพัฒนา
ดั่งบทร้อยกรอง เรื่อง เป็นคน

เป็นคนยอมต้องผ่าน

ทุกข์ขมหันต์

เกิดแก่เจ็บตายกัน

ทุกข์

แต่ชาติไม่มีวัน

จักดับ

อยากจะยังอยู่

กอบประให้พัฒนา

เล่ม 6 บทที่ 1459

คนไทยทุกคนควรรู้จักประหยัด โดยเฉพาะในเทศกาลปีใหม่ ไม่ควรนำประเพณีการ
ส่งความสุขแบบฝรั่งมาใช้ให้สิ้นเปลือง โดยเฉพาะ การให้ของขวัญที่มีค่ามากมาย แก่ผู้บังคับบัญชา
แต่หากต้องการที่จะทำตามประเพณี ก็ควรการส่งความสุขโดยใช้บัตรอวยพรก็น่าจะเพียงพอ
ดั่งบทร้อยกรอง เรื่อง ประหยัด

ปีใหม่ได้เบิกบาน

มีนโยบายใหม่

ต้องเริ่มตั้งแต่วัน

ทำใจให้อดทน

แต่ว่าประเพณี

ต้องส่งความสุขยัง

จะต้องไปซื้อบัตร

สำหรับสี่ร้อยคน

เซ็นชื่อใส่ซองปิด

แถมปีนั้นมากมี

ควักเงินซื้อสามร้อย

เพราะว่าประหยัดกัน

รำลึกถึงผู้ใหญ่

นึกถึงพระคุณท่าน

เออจะหาอะไร

ท่านพูดเมื่อวันก่อน

ดังนั้นควรสละ

ท่านเห็นยี่ห้อดี

ส่วนคุณนายของท่าน

ถ้าไม่มีอะไร

ต้องหาของงามงาม

อาหารท่านคงเบื่อ

ไม่สู้แหวนสักวง

หัวเพชรเม็ดดีดี

ตกลงออกจากห้อง

ซื้อได้ไม่ขาดแคลน

นำไปให้ที่บ้าน

ทักว่ามาทำไม

ตอบว่าที.วี.ซี.

แสนสราญระเริงใจ

ให้ประหยัดแก้ขัดสน

ปีใหม่นั้นทุกคน

ไม่ต้องบ่นให้ใครฟัง

ต้องดันปีแบบฝรั่ง

มิตรสหายหลายร้อยคน

สักสิบมัดแบบคนจน

เท่านี้ก็คงพอดี

ไปออฟฟิศไปรษณีย์

ขายอยู่ที่ออฟฟิศนั้น

ขนาดน้อยไม่ถึงพัน

ก็พอสมกับเหตุการณ์

ที่อยู่ในสำนักงาน

แต่ก่อนกาลเคยสั่งสอน

ติดมือไปอ่านวยพร

ว่าอยากได้ที่.วี.ซี.

ทรัพย์สินที่.วี.

กว่าสี่หมื่นคงชื่นใจ

คงอยู่บ้านไม่ไปไหน

เป็นของฝากกระดากเหลือ

พยายามจะเอื้อเพื่อ

ผลไม้ก็ไม่ดี

ซึ่งก็คงจะเข้าที่

คงซื้อได้ไม่กี่แสน

ไปซื้อของกันกับแฟน

ทั้งสองอย่างต่างชอบใจ

ทั้งสองท่านเห็นแต่ไกล

ยกอะไรมาจุนวาย

แต่ยังมีของคุณนาย

ของฝากไม่มากมาย	โปรดรับเป็นเช่นของขวัญ
อาม่าเจ้าของบ้าน	ทั้งคู่คลานออกมาพลัน
แล้วก็หารื้อกัน	ว่าจะไปที่ไหนดี
หาข้าวกินด้วยกัน	ตัวนอนนั้นหิวเต็มที
จะเข้าโรงแรมนี้	หรือจะไปกินที่ไหน
ที่นี้แพงชะมัด	ต้องประหยัดเงินเอาไว้
มา มา จะพาไป	กินเต้าหู้สักหนึ่งชาม
	เล่ม 6 บทที่ 1467

การท่องเที่ยวไปในสถานที่ต่าง ๆ นั้นเป็นประโยชน์ต่อตนเองเป็นอย่างยิ่ง ในการที่จะได้เก็บเกี่ยวความรู้ และประสบการณ์ให้กับชีวิตเหมือนกับการได้อ่านหนังสือ นอกจากนี้ยังให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน และได้ข้อคิดจากเพื่อนที่ไปพบเจออีกด้วย ดังบทร้อยกรอง เรื่อง โลกประหลาด

โลกประหลาดอาจเปรียบเทียบหนังสือ

อยู่บ้างคือทิ้งขว้างให้ห่างเหิน

เริ่มต้นเดินทางนั้นก็พอประเมิน

ว่าเผชิญหยาบถือหนังสือมา

ถึงเมืองหนึ่งเปรียบเทียบหน้าหนึ่ง

เดินทางต่อพอถึงอีกหนึ่งหน้า

ได้เที่ยวเพลินเดินไปในพารา

คือเนื้อหาได้อ่านเบิกบานใจ

ได้เพื่อนพบคนไว้ให้เป็นมิตร

อ่านข้อคิดคล้ายเพื่อนเตือนใจได้

พอสนุกเพลินเพลินจนเกินไป

เหมือนติดใจตาว่างว้างไม่ลง

เที่ยวอดหลับอดนอนจนอ่อนจิต

เหมือนเสพติดวรรณกรรมทำให้หลง

ได้บุกป่าฝ่าเขาเข้าในดง

เขียนนวนเวียนเราไม่เข้าใจ
 ดูละครตอนนี้มีที่เปรียบ
 ประพันธ์เรียบเรียงนิทานให้อ่านได้
 ครั้นหิวจัดเข้าภัตตาคารไป
 อาหารใจมีมากก็อยากลอง
 เทียวจนจบประเทศข้ามเขตมา
 ก็พลิกหน้ามาอ่านบทที่สอง
 ประเทศใหม่คอมมิวนิสต์คิดครอบครอง
 บทที่สองผู้ร้ายหมายบงการ
 หนีข้ามเขตประเทศอันกว้างใหญ่
 บทที่สามยาวไปมิให้อ่าน
 เทียวจนจบทวีปบริลนลาน
 ตอนที่หนึ่งซึ่งอ่านจบเร็วเร็ว
 หยุตชมวิวแลลิวเห็นบุปผา
 พลิกดูภาพงามตาเห็นห้วยเหว
 ถ่ายรูปไว้รูปใหญ่คงไม่เลว
 เอาของค้นรูปเหวดคู่อีกครา
 แล้วเหาะข้ามมากมายหลายประเทศ
 เหมือนพลิกข้ามหกเจ็ดแปดสิบหน้า
 เงินทองเกลี้ยงกระบี่เจ้าแม่อา
 เสี่ยงกับดาแล้วเจ้าเบาลงที่
 ต้องหยิบยืมเงินทองของเพื่อนบ้าง
 ต้องเปิดไฟสว่างอย่างเต็มที่
 เทียวจนรอบพิภพต้องจบที่
 ก็หมดเล่มพอดีเพียงนี้เอย

เล่ม 6 บทที่ 1504

จากที่กล่าวมาทั้งหมด จะเห็นได้ว่า แนวคิดของท่าน มีคุณค่าและคติเตือนใจในการ
 นำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันเป็นอย่างยิ่ง

4.2 แนวคิดการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้ให้แนวคิดไว้ 2 ประการ คือ แนวคิดเกี่ยวกับจรรยา และแนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย

4.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับจรรยา ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้เสนอแนวคิดถึงปัญหาการจรรยาที่กำลังเป็นอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ ว่า ควรมอบปัญหานี้ให้กับกรมทางหลวงเป็นผู้แก้ไข โดยการสร้างทางด่วนพิเศษให้ทั่วเทศบาลใหญ่ ๆ ส่วนการหางบประมาณในการสร้างทางได้เสนอแนะไว้ 3 ประการ คือ อาจหาได้จากเงินการส่งเสริมการท่องเที่ยว หาได้จากการชักจูงประชาชนให้ร่วมกันสนับสนุนทั้งด้านเงินและแรงงาน และประการสุดท้ายอาจหาได้จากการขายพันธบัตรรัฐบาล นอกจากนี้ท่านได้เสนอแนวคิดอีกว่า หากท่านเป็นผู้แทนราษฎร ท่านจะร่าง พ.ร.บ. แก้ปัญหาจรรยา 5 มาตรา คือ มาตราหนึ่ง ตัดเงินเดือนข้าราชการที่อยู่ไกลบ้านแล้วเพิ่มเงินเดือนให้ข้าราชการที่อยู่ใกล้บ้าน มาตราสอง ใช้คอมพิวเตอร์เช็คการใช้รถในแต่ละเดือน ใครใช้มากก็ให้เสียภาษีมาก มาตราสาม ให้กรมสำรวจเขตทะเบียนบ้านนักเรียนให้เข้าโรงเรียนที่ใกล้ที่สุด มาตราสี่ ให้รัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการสั่งสับเปลี่ยนนักเรียนที่อยู่ไกลบ้านให้กลับมาอยู่ใกล้บ้าน และมาตราสุดท้ายเป็นบทเฉพาะกาล ท่านให้แนวคิดในเชิงตลกกว่าหากใครไม่เห็นด้วยกับ พ.ร.บ. ที่ท่านร่าง ก็ให้เผารถยนต์ทิ้งคนละคัน การจรรยาที่ติดขัดก็จะเบาบางลง ดังบท ร้อยกรอง เรื่อง การจรรยา

ปัญหาจรรยา	แต่ปางก่อนไม่เคยมี
บ้านเมืองรุ่งเรืองศรี	วิไลกลับเกิดสับสน
จรรยาอาจเลวร้าย	จนกลายเป็นจลาจล
กรุงเทพพลวน	จะแตกฉานฉะฉานหรือ
คิดแก้แต่เนิ่นเนิ่น	อย่ามัวเพลินเพลลาเพลมือ
บัดนี้อัคคีฮือ	ไม่รีบดับก็อัปจน
ถนนขยายกว้าง	ให้ใช้ทางกันทุกคน
ร้านค้าขายรถยนต์	ประดับทวนครหลวง
ซื้อขายกันคล่องคล่อง	ไม่เชื่อลองมิใช่หลง
สบายใจไม่ต้องห่วง	ว่าร้านค้าจะซบเซา
แต่ก่อนอธิการบดี	ซื้อรถซึกี่ทำเนา
บัดนี้เสมียนเจ้า	จะผ่อนส่งก็สมหวัง
การตัดถนนใหม่	ของบไปกระทรวงคลัง

ทุ่มเถียงกันเสียงดัง กว่าจะได้ซึ่งเงินตรา
 ไม่ง่ายกว่ารถยนต์ ซึ่งเป็นกฎธรรมดา
 เขาจึงว่าพ่อค้า เก่งกว่าข้าราชการ
 ทำไทยให้ขายหน้า เพราะถูกหามาเนิ่นนาน
 "ด้อยพัฒนาการ" เสนาะหูอยู่นักหรือ
 ว่าได้ก็ว่าไป ดูถูกไทยจนโลกลือ
 คนไทยไม่มีหรือ ที่จะแก้ไขให้เห็น
 กรุงศรีอยุธยา เขากล่าวว่าไม่ลำเค็ญ
 ต้องมีคนดีเด่น มากอบกู้นครหลวง
 ข้าเพียงเสนอว่า มอบปัญหาให้กระทรวง
 ที่มีกรมทางหลวง ซึ่งเก่งแน่ให้แก้ไข
 เพิ่มทางด่วนพิเศษ ให้ทั่วเทศบาลใหญ่
 อยู่เหนือถนนใน กรุงรัตนโกสินทร์
 ฉลองสองร้อยปี สร้างเมืองที่อยู่เหนือดิน
 เรียก "เมืองสยามินทร์" ก็ไพเราะและเหมาะสม
 จะเป็นเมืองสองชั้น ให้ลือลั่นทั่วโลก
 แห่งแรกซึ่งแปลกดี ไม่มีเหมือนในโลก
 ชวนชักนักท่องเที่ยว มาแลเหลียวทัศน
 เงินทองนั้นต้องหา สำหรับสร้างทางด่วนนี้
 คนไทยนั้นใจป้ำ ที่รวยร่ำสมบัติมี
 สร้างเสาสองหมื่นที่ จะรับกรุงสยามินทร์
 สร้างเสาคนละต้น สองหมื่นคนก็สมจินต์
 เมืองใหญ่เหนือแผ่นดิน ก็เกิดประเสริฐแสน
 ใครสร้างถึงสิบเสา ให้เป็นเจ้าเมืองแมน
 รัฐจะให้แหวน ประดับเพชรสำหรับตน
 แล้วจารึกนามา ที่ด้านหน้าแต่ละต้น
 เพื่อว่าประชาชน ได้แลเห็นเป็นขวัญตา
 หากว่าเป็นสตรี ก็จะมีกตภา
 ขอพระราชทานตรา แล้วเปลี่ยนค่านำนานาม

ผู้ที่ไม่มีทรัพย์ ก็อาจรับช่วยหาบหาม
 ค่าจ้างได้อย่างงาม และให้สิทธิ์ประจำตน
 เพื่อตอบแทนความดี งดภาษีทุกทุกคน
 ดังนี้ประชาชน ก็จะมาอาสางาน
 ออกพันธบัตรใหม่ ดอกเบี้ยให้ส่งถึงบ้าน
 ผู้ใดซื้อเจ็ดล้าน ให้ดอกเดือนละหนึ่งแสน
 สละคนละร้อยบาท ประเทศชาติไม่ขาดแคลน
 คนไทยสีเหลืองแน่น จะถึงหกสิบล้านคน
 ได้เงินหกพันล้าน โดยประมาณไม่อัปจน
 จึงอาจสร้างถนน ระดับบนเหนือกรุงศรี
 ไม่ต้องกลัวน้ำท่วม ใช้ทางร่วมโดยเสรี
 นี่แหละคือบุรี ที่เรียกว่าสยามมินทร

คิดถึงจรรยาจนนอนฝัน

ว่าฉันเป็นผู้แทนแสนหรรษา

เสนอ พ.ร.บ. ต่อสภา

ห้ามตราเสร็จสรรพลำดับไว้

มาตราหนึ่ง กล่าวถึงตำบลบ้าน

ของท่านข้าราชการทั้งน้อยใหญ่

สำนักงานห่างบ้านมากเท่าใด

ตัดเงินเดือนลงไปมากเท่านั้น

ถ้าบ้านขิดติดอยู่ที่ทำงาน

เพิ่มเงินเดือนให้ท่านเป็นของขวัญ

เสมียนเริ่มได้เพิ่มคนละพัน

ใครเดินมาห้าชั้นเพิ่มเข้าไป

สำนักงานประมาณท่านไม่ว่า

เพราะตัดจากไกลมาให้น้ำนไกล

ใครย้ายบ้านท่านต้องระวังภัย

ย้ายไกลไปติดหมดลดเงินเดือน

มาตราสอง ต้องใช้คอมพิวเตอร์

ตรวจ นำเบอร์ยานยนต์ที่กล่นเกลื่อน
ใครใช้รถมากเท่าใดในหนึ่งเดือน
เก็บภาษีล้อเลื่อนมากเท่านั้น

มาตราสาม คืองานกรมตำรวจ
ให้ครูตรวจทะเบียนนักเรียนนั้น
นักเรียนอยู่บางพลีมีเหมือนกัน
นักเรียนสุทธินั้นอยู่ดอนเมือง

นักเรียนอยู่บางนามาโยธิน
นาฏศิลป์บ้านอยู่สะพานเหลือง
เดินทางขึ้นรถต้องหมดเปลือง
ล้วนเป็นเรื่องที่ต้องพัฒนา

มาตราสี่จึงมีทบบัญญัติ
ให้ท่านรัฐมนตรีการศึกษา
สั่งสับเปลี่ยนนักเรียนที่ไปมา
ให้เรียนข้างเคหาของตนนั้น

มาตราห้าว่าด้วยบทเฉพาะกาล
ผู้ที่ยกมือค้านร่างของฉัน
จะต้องเฝ้ารถยนต์คนละคัน
การจราจรนั้นจะเบาลง

เล่ม 6 บทที่ 1297-1298

4.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับประชาธิปไตย ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดที่
ประชาธิปไตยที่ได้มาในปัจจุบันยังไม่ใช่เป็นความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ประชาชนจึงไม่
ค่อยสนใจความเป็นไปของบ้านเมือง ดังนั้นท่านจึงให้ความเห็นว่า คนไทยควรใช้สิทธิใช้เสียงใน
การช่วยพัฒนาบ้านเมือง ดังบทร้อยกรอง เรื่อง แจกเสื้อ และเรื่อง กระต่าย

ประชาธิปไตยเราได้มา
ด้วยมือปวงประชาที่ไหน
แจกเสื้อตราประชาธิปไตย

ให้ประชาชนใส่เท่านั้นเอง

เล่ม 6 บทที่ 1460

ประเทศเราก้าวหน้าหรือล้าหลัง
ท่านได้ฟังกับหูหรือไม่
เป็นกระต่ายก็ไม่คล้ายกระต่ายใด
กระต่ายไทยไม่หลับทับสิทธิ์เออ

เล่ม 6 บทที่ 1461

5. แนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงาน

ม.ล.ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานไว้อย่างน่าสนใจว่า หากเราต้องการประสบความสำเร็จในการทำงาน ต้องเตรียมความพร้อมโดยการศึกษาหาความรู้เอาไว้ เมื่อมีงานดี ๆ เข้ามาในชีวิตจะได้คว้าโอกาสนั้นเอาไว้ และทำงานนั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ แต่หากเราไม่มีความรู้ แม้จะได้รับโอกาสนั้นแต่เราก็ไม่สามารถทำงานให้ดีได้ ดังบทร้อยกรอง เรื่อง เตรียมตัว

ใครความสำเร็จร้อง เรียกว่า	
โอกาสแรกผ่านมา	รวบไว้
ใจมันแต่ปัญญา	ยังหย่อน
งานจะดีกระไรได้	เหตุด้วยลืมตัว
ใครความสำเร็จรู้	รอหา
หมั่นเพาะเพิ่มปัญญา	ยิ่งไว้
โอกาสเหมาะย่อมมา	วันหนึ่ง
งานจะดีอยกระไรได้	เหตุด้วยเตรียมตัว

เล่ม 2 บทที่ 335

และท่านยังให้แนวคิดอีกว่า การทำงานนั้นต้องมีความมุ่งมั่น ดังที่ท่านเขียนไว้เป็นปณิธานใน
ในการทำงานให้กับมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ว่า ในการทำงานของมหาวิทยาลัยนั้น ต้องคำนึงถึง

วัฒนธรรมไทย หูตาต้องกว้างไกล พร้อมทั้งจะรับฟังและปรับปรุงกิจการให้ไปในแนวทางที่ดีขึ้น และรวมทั้งต้องให้ความสำคัญเกี่ยวกับงานวิจัย ซึ่งหลักการทำงานนี้จะสังเกตได้ว่าท่านได้ใช้กับการทำงานของตัวเองด้วย ดังบทร้อยกรองเรื่อง ขาสอง

ขาสองต้องยืนหยัด	อยู่ในวัฒนธรรมไทย
ตาสองต้องมองออกไป	ยังโลกใหญ่มหิฬาร
หูสองต้องสดับ	ส่วนดีรับปรับกิจการ
มือสองต้องทำงาน	รวมทั้งด้านการวิจัย
	เล่ม 2 บทที่ 786

แนวคิดอีกอย่างในการทำงาน คือ หากต้องการทำงานให้เกิดผล ท่านกล่าวว่าควรระมัดระวังในการใช้คน ไม่ควรเลือกใช้คนที่มุ่งหวังแต่ประโยชน์ส่วนตนท่าน ดังบทร้อยกรองเรื่อง จิตเอื้ออันธพาล

งานใดหวังให้เกิด	โคตรผล
พึงระมัดระวังคน	ที่ใช้
ใครหวังประโยชน์ตน	พึงหลีก เลี่ยงแยะ
พอจะสังเกตได้	ดังผู้ดำดิน
	เล่ม 4 บทที่ 800

การเสนอแนวคิดในวรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีทั้งหมด 5 แนวคิด คือ แนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ มีการเสนอด้วยการใช้ถ้อยคำในลักษณะที่เทิดทูน ให้ความจงรักภักดี ว่าทุกพระองค์นั้นมีพระปรีชาสามารถ และทรงเสียสละ ความสุขส่วนพระองค์ เพื่อความสุขของประชาชน แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษา ได้แสดงให้เห็นทั้งด้านคุณค่าของการศึกษา การจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน ซึ่งล้วนเป็นแนวคิดที่โดดเด่น น่าสนใจ สามารถนำไปพัฒนาการศึกษาให้เจริญก้าวหน้า เป็นผลดีต่อประเทศได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับครูผู้สอน ท่านได้การกระตุ้นเตือนให้ครูได้มีจิตสำนึกในหน้าที่ที่พึงงาม แนวคิดที่เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม ได้แสดงแนวคิดให้คนไทยเห็นถึงคุณค่า และรู้จักหวงแหนรักษาไว้ ทั้งทางด้านภาษาไทย วรรณกรรม ดนตรี ศิลปหัตถกรรม และศาสนา แนวคิด

ในการดำเนินชีวิต ได้แสดงให้เห็นหลายประการที่เหมาะสมกับการไปประยุกต์ใช้ได้กับคนทุกยุคทุกสมัย เช่น แนวคิดเกี่ยวกับความกตัญญู ความรัก และความซื่อสัตย์ เป็นต้น ส่วนแนวคิดสุดท้าย คือ แนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงาน ท่านกล่าวว่าต้องมีความรู้ ความมุ่งมั่นในการทำงาน และต้องรู้จักการเลือกใช้คน

การเสนอแนวคิดทั้งหมดจะเห็นได้ว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลที่รู้จักสังเกต มีความสามารถ และมีความรอบรู้มากมายหลายด้านอย่างลึกซึ้ง จึงทำให้ท่านเข้าใจชีวิต มองเห็นปัญหา วิธีการแก้ปัญหา และความเป็นไปของสิ่งต่าง ๆ อย่างทะลุปรุโปร่ง นอกจากนี้ ท่านก็ยังได้ประพจน์เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นเสมอมา เป็นการยืนยันให้เห็นถึงแนวคิดของตัวท่านเองในทุก ๆ ด้าน

บทที่ 5

บทย่อ สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทย่อ

วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล เป็นวรรณกรรมแนวใหม่ที่มีขนาดสั้น แต่มีคุณค่าในด้านศิลปะการประพันธ์ที่มีลักษณะหลากหลาย มีทั้งกลอน กาพย์ โคลง ฉันท์ และบทเพลง การใช้ถ้อยคำแม้จะไม่ได้สละสลวยมากนัก แต่มีการใช้คำง่าย ๆ ที่ได้ใจความ และมีการวางรูปแบบในการเขียนที่โดดเด่น น่าสนใจ มีแนวคิด ประสบการณ์สอดแทรกในเนื้อหา ทั้งที่เกี่ยวกับ พระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ การศึกษา ศิลปวัฒนธรรม การดำเนินชีวิต และการทำงาน ทำให้งานเขียนของท่านมีคุณค่าต่อการศึกษา ดังนั้นในการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ในครั้งนี้ จึงช่วยให้เข้าใจงานเขียนประเภทร้อยกรองได้อย่างลุ่มลึกมากขึ้น อีกทั้งยังได้รับแนวคิดที่มีประโยชน์ที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตต่อไปได้อีกด้วย

ความมุ่งหมายของการศึกษาค้นคว้า

1. เพื่อวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์ในวรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล
2. เพื่อวิเคราะห์แนวคิดในวรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

วิธีดำเนินการศึกษาค้นคว้า

1. ขั้นสำรวจและรวบรวมข้อมูล
 - 1.1 ศึกษาแนวทางการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองจากหนังสือ เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 1.2 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับชีวประวัติและผลงานวรรณกรรมของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล จากหนังสือ
2. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล

ศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ตามความมุ่งหมายและขอบเขตที่กำหนดไว้
3. สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

4. เสนอผลการศึกษาค้นคว้าด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

สรุปผล

จากการศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุลทั้ง 6 เล่ม สามารถสรุปผลได้ดังนี้

1. ด้านศิลปะการประพันธ์

1.1 การเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์

ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีการเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์ 5 ประเภท คือ ประเภทกลอน แบ่งเป็น กลอนสุภาพ กลอนดอกสร้อย กลอนบทละคร กลอนสี่บาท กลอนนิราศ ประเภทกาพย์ แบ่งเป็น กาพย์ยานี 11 กาพย์ฉบัง 16 กาพย์สุรางคนางค์ กาพย์ฉันทูฆยงค์ ประเภทโคลง แบ่งเป็น โคลงสี่สุภาพ โคลงฉันท์ทนาย โคลงวิหขมาลี ประเภทฉันท์ แบ่งเป็น วสันตดิถีฉันท์ สัททวิภักตีฉันท์ 10 ปถวิฉันท์ และประเภทเพลง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเพลงที่แต่งให้กับโรงเรียนและสถานที่ต่างๆ การใช้ลักษณะคำประพันธ์ทั้ง 5 ประเภท พบว่ามีการเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์ ประเภทกลอนมากที่สุด รองลงมาเป็นประเภทโคลง กาพย์ เพลง และฉันท์ ตามลำดับ

1.2 กลวิธีในการนำเสนอบทประพันธ์

ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีกลวิธีในการนำเสนอ 8 ชนิด คือ นำเสนอโดยใช้เครื่องหมายวรรคตอน เช่น ใช้เครื่องหมายอัฒภาค เพื่อเน้นคำ เพื่อบ่งบอกว่า เป็นคำพูด ใช้เครื่องหมายจุลภาค เพื่อเว้นวรรคตอนให้เห็นชัดเจน ใช้เครื่องหมายยัติภังค์ เพื่อบ่งบอกว่าเป็นการแยกคำ เพื่อบ่งบอกว่าต้องอ่านเว้นวรรค ใช้เครื่องหมายไปยาลน้อย เพื่อละคำ ใช้วงเล็บใส่คำประพันธ์โดยไม่ได้ละคำใดไว้ ฯลฯ นำเสนอโดยใช้อักษรย่อในงานประพันธ์ มีการใช้อักษรย่อภาษาไทย และอักษรย่อภาษาต่างประเทศ นำเสนอโดยวางรูปแบบให้แปลกไปจากเดิม เช่น มีการวางกลอนสุภาพในลักษณะขึ้นบันได มีการเขียนโคลงสี่สุภาพในรูปจดหมาย เขียนกาพย์ยานีในรูปกลบทรถไฟ นำเสนอโดยการเขียนเพื่อทายปัญหาให้คิด มีการทายปัญหาให้ตอบ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาด้านคณิตศาสตร์ นำเสนอโดยใช้ตัวเลขในงานประพันธ์เพื่อให้เหมาะกับเนื้อ ความของงานประพันธ์ นำเสนอโดยใช้คำประพันธ์หลายชนิดในเรื่องเดียวกันเพื่อให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ นำเสนอโดยวาดภาพประกอบ เพื่อให้ผู้อ่านเข้าใจยิ่งขึ้น และนำเสนอโดยใช้เชิงอรรถขยาย

ความเพื่อความเข้าใจสารตรงกันระหว่างผู้อ่านและผู้เขียน ซึ่งการนำเสนอแต่ละชนิดเป็นการสร้างความน่าสนใจและให้ประโยชน์ต่อผู้อ่านในการทำความเข้าใจเนื้อหาได้เป็นอย่างดี

1.3 ลักษณะการเลือกใช้คำของกวี

ในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีลักษณะการเลือกใช้คำของกวี 6 แบบ คือ การใช้คำง่าย ที่ทำให้เข้าใจได้อย่างรวดเร็ว การเล่นคำ เพื่อทำให้เกิดความไพเราะ การใช้คำภาษาต่างประเทศ เพื่อให้ตรงกับความต้องการสื่อ มีทั้งใช้โดยตรงและใช้คำทับศัพท์ การใช้คำซ้ำ เพื่อย้ำเน้น และบอกปริมาณ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อสร้างจินตภาพให้เกิดขึ้นแก่ผู้อ่าน และการหลีกคำ เพื่อความสละสลวย และความไพเราะของบทร้อยกรอง

1.4 การใช้โวหาร

ในวรรณกรรมของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล มีการใช้โวหาร 5 แบบ คือ โวหารอุปมาอุปไมย โวหารปฏิพจน์ โวหารอติพจน์ โวหารบุคลาธิษฐาน โวหารที่นิยมใช้มากในงานประพันธ์คือโวหารอุปมาอุปไมย โวหารปฏิพจน์ ส่วนโวหารอีกสามชนิดปรากฏอยู่น้อย

2 แนวคิด

2.1 แนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์ในลักษณะเทิดทูนว่าเป็นสมมุติเทพ มีพระปรีชาสามารถ รอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีความเสียสละ จนสามารถขจัดความทุกข์ให้กับประชาชนและนำพาประเทศให้เจริญรุ่งเรืองได้จนถึงทุกวันนี้ส่วนแนวคิดเกี่ยวกับพระราชวงศานุวงศ์ ได้ให้แนวคิดที่ทุกพระองค์มีความเสียสละ อดทน ในการช่วยเหลือพระมหากษัตริย์ดูแลทุกข์สุขของประชาชน

2.2 แนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษา

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดที่เกี่ยวกับการศึกษาไว้ 3 ด้าน คือ

2.2.1 แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษา ให้แนวคิดว่าการศึกษามีช่วยพัฒนาคนให้มีคุณภาพทั้งด้านปัญญาและจิตใจ ทำให้คนมีคุณภาพที่แตกต่างกัน นอกจากนี้การศึกษายังส่งผลให้ประเทศชาติมีความเจริญรุ่งเรือง

2.2.2 แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา แบ่งเป็น 4 ประการ คือ

การวางแผนการศึกษา ให้แนวคิดริเริ่มการแบ่งภาคการศึกษาออกเป็น 12 ภาค การเร่งขยายการศึกษาในระดับต่าง ๆ ให้เพียงพอแก่ประชากร และริเริ่มแนวคิดจัดการศึกษามัธยมแบบประสม

ลักษณะการจัดการศึกษา ให้แนวคิดที่ว่า ควรจัดการศึกษาให้ทั่วถึงและจัดให้เท่าเทียมกันทั้งคนพิการและคนปกติ

นโยบายการศึกษา ให้แนวคิดว่ามีกรวางนโยบายไม่เหมาะสมเพราะคนไม่ได้พัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น และให้ส่งเสริมการศึกษาและการทำงานของคนพิการ อีกทั้งเสนอให้รีบแก้ปัญหาในระบบการศึกษาในระยะยาว

ระบบการศึกษา ให้แนวคิดไว้ 2 ระดับ คือ ระบบการศึกษาระดับอนุบาลให้แนวคิดว่าเป็นระดับการศึกษาที่สำคัญที่จะเป็นการปูพื้นฐานพฤติกรรมของเด็ก แต่ในส่วนของผู้ปกครอง ท่านให้แนวคิดว่ายังไม่ได้ตระหนักถึงความสำคัญ ระบบการศึกษาระดับอุดมศึกษา ให้แนวคิดเกี่ยวกับการตระหนักถึงหน้าที่ของมหาวิทยาลัย และแนวคิดการจัดการศึกษาระบบวิทยาลัยให้มีคุณภาพ

2.2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน แบ่งเป็น 5 ประการคือ แนว

คิดเกี่ยวกับผู้ บริหาร ม.ล. ปิ่น มาลากุล ให้แนวคิดว่าผู้บริหารควรเป็นคนกล้าคิดกล้าทำ รู้จักสั่งงานให้เหมาะกับบุคคล และท่านยังให้แนวคิดในการบริหารว่าจะดูว่าผู้ใดบริหารดีหรือไม่ให้ดูตอนที่ผู้บริหารท่านนั้นย้าย หากโรงเรียนยังเป็นระเบียบเรียบร้อยดีแสดงว่าผู้บริหารท่านนั้นมีความสามารถในการบริหาร

แนวคิดเกี่ยวกับครู ท่านให้แนวคิดไว้มากมาย เช่น จะดูว่าครูดีหรือไม่ดีให้ดูได้จากพฤติกรรมของเด็ก การสอนให้เด็กมีความรู้ในเรื่องใดครูต้องมีความรู้อย่างลึกซึ้งในเรื่องนั้นมาก่อน เมื่อครูมีปัญหาเกี่ยวกับเด็ก ครูไม่ควรทอดอย่าง ใดๆ ควรใช้ความรู้มาช่วยในการแก้ปัญหา

แนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาของนักเรียน ท่านให้แนวคิดว่านักเรียนควรมีความพยายามในการเรียน ตั้งใจเรียนหนังสือ และไม่ควรกลัวครู เมื่อเกิดความสงสัยตรงไหนก็ควรถามให้นายสงสัย

แนวคิดเกี่ยวกับอุปกรณ์การสอน ให้แนวคิดในการใช้วิทยุการศึกษา และความทันสมัยของอุปกรณ์การศึกษาในต่างประเทศ

แนวคิดเกี่ยวกับการสอน ท่านให้แนวคิดว่าการสอนเด็กก็เหมือนกับการปลูกต้นไม้ต้องมีเวลาเอาใจใส่ดูแลให้อยู่ในทิศทางที่เราต้องการ และท่านได้เสนอแนวคิดในการสอนแต่ละวัยว่า วัยอนุบาลควรจัดการสอนให้มีความสุขสนุกสนาน เช่นการร้องเพลง เล่านิทาน พร้อมกับปลูกฝังนิสัยที่ดีเข้าไปด้วย วัยประถมควรสอนให้อ่านเขียนให้คล่องโดยใช้อุปกรณ์การสอน และมีกลวิธีให้เด็กเกิดความสุขสนุกสนาน วัยมัธยมครูควรสร้างปัญหาให้เด็กคิด ในระดับมหาวิทยาลัยควรสอนให้มีความรู้ด้านอาชีพ โดยสอนให้รู้จักค้นคว้าความรู้ด้วยตนเองเป็นประการสำคัญ

2.3 แนวคิดที่เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดที่เกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรมไว้ 4 ด้าน คือ

2.3.1 แนวคิดทางด้านภาษาและวรรณกรรมไทย ท่านได้แสดงแนวคิดที่ว่า ภาษาไทยเป็นภาษาที่ไพเราะ แสดงให้เห็นถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชาติ และก่อให้เกิด วรรณกรรมที่มีคุณค่า แสดงให้เห็นถึงความเจริญทางวัฒนธรรม ซึ่งคนไทยควรรู้จักรักและ หวงแหน

2.3.2 แนวคิดทางด้านดนตรี ท่านได้แสดงแนวคิดที่ว่า ดนตรีเป็นสิ่งที่ไพเราะ ที่สุด ที่สามารถเข้าถึงใจคนฟังได้ทุกชาติ โดยไม่ต้องแปล นอกจากนี้ดนตรียังทำให้เข้าถึงจิตใจ ของเพื่อน ทำให้มีเพื่อนมาก จึงควรส่งเสริมให้เด็กได้เรียนดนตรี

2.3.3 แนวคิดทางด้านศิลปหัตถกรรม ท่านให้แนวคิดที่ว่า ศิลปหัตถกรรม เปรียบเสมือนเพชรเจียระไนที่มีคุณค่า ที่คนไทยควรผลิตเป็นอาชีพ และประดิษฐ์คิดค้นให้เป็น นิสัย เพื่อประเทศไทยจะได้เจริญรุ่งเรือง

2.3.4 แนวคิดทางด้านศาสนา ท่านให้แนวคิดที่ว่า การที่เราเพิกเฉย ทอดทิ้ง หลักธรรมทางศาสนา ไม่ไผ่ในทางที่ดี ก็เปรียบเหมือนกับไก่ที่ไม่เห็นคุณค่าของเพชรพลอย

2.4 แนวคิดที่เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตไว้ 2 ด้าน คือ

2.4.1 แนวคิดการดำเนินชีวิตเฉพาะตน ได้แสดงแนวคิดในเรื่องต่าง ๆ คือ การเป็นแบบอย่างที่ดี การรู้จักยอม ความสำคัญของบ้าน การนับถือตัวเอง ความพยายาม การ รักษาใจให้บริสุทธิ์ การทะเลาะการนินทา ความกตัญญู การคิดก่อนทำ ความสามัคคี ความรัก การคู่กัน ความดีและความเพียร งานบ้าน ความซื่อสัตย์ ความเป็นอนิจจัง การประหยัด และ การท่องเที่ยว

2.4.2 แนวคิดการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม ได้แสดงไว้ 2 ประการ คือ ด้านการจรรยาท่านได้ให้แนวคิดในการแก้ปัญหาว่าควรมอบให้กรมทางหลวงเป็นผู้แก้ โดยการ สร้างทางด่วนพิเศษในเทศบาลใหญ่ ๆ และ ด้านประชาธิปไตย ท่านให้แนวคิดที่ว่า ประชาธิปไตยที่ได้มาในปัจจุบันยังไม่ใช่เป็นความต้องการที่แท้จริงของประชาชน ประชาชนจึงไม่ ค่อยสนใจความเป็นไปของบ้านเมือง

2.5 แนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงาน

ม.ล. ปิ่น มาลากุล ได้แสดงแนวคิดเกี่ยวกับการทำงานไว้ว่า ต้องมีความรู้ ความมุ่งมั่น และรู้จักใช้คน จึงจะทำให้งานประสบความสำเร็จ

อภิปรายผล

ผลจากการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยละของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ผู้วิจัยพบว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นผู้ที่มีความเป็นอัจฉริยะทางด้านการประพันธ์ เพราะในงานเขียนร้อยละมีการใช้ลักษณะคำประพันธ์แทบทุกชนิด ทั้ง กลอน โคลง กาพย์ และฉันท์ งานเขียนมีมากทั้งด้านปริมาณและเปี่ยมไปด้วยคุณภาพ ทั้งนี้ถ้าศึกษาตามประวัติ อาจเป็นเพราะว่า ม.ล. ปิ่น มาลากุล มีโอกาสได้รับใช้ใกล้ชิดเบื้องพระยุคลบาทสมเด็จพระมหาธีรราชเจ้าผู้เป็นปราชญ์ทางด้านวรรณกรรม มาตั้งแต่เยาว์วัย และได้ศึกษาทางด้านภาษาบาลีและสันสกฤต ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของภาษาไทยมาอย่างแตกฉานลึกซึ้ง อีกทั้งเป็นบุคคลที่ช่างสังเกตและมีความรอบรู้หลายด้าน จึงสามารถนำชั้นเชิงทางวรรณศิลป์มาประยุกต์ ถ่ายทอดความรู้และศิลปวิทยาการทั้งในด้านการศึกษา ศิลปวัฒนธรรม คณิตศาสตร์ ประวัติศาสตร์ และอักษรศาสตร์ อันเป็นประโยชน์ต่อวงการศึกษาลงคมได้อย่างดียิ่ง

การนำเสนองานประพันธ์ มีเนื้อหาและรูปแบบที่หลากหลาย เช่น การใช้เครื่องหมายวรรคตอน การใช้อักษรย่อ การวาดภาพอธิบายประกอบคำกลอน การเขียนเพื่อทนายปัญหา การใช้เชิงอรรถขยายความ เป็นต้น ซึ่งไม่ค่อยมีนักประพันธ์คนไหนนิยมใช้กัน แต่ลักษณะเหล่านี้จะปรากฏอยู่ในงานร้อยละของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นอันมาก ม.ล. ปิ่น มาลากุล จึงอาจถือได้ว่าเป็นผู้ริเริ่มวางรูปแบบแปลกใหม่ให้กับบทร้อยละ การใช้คำ นิยมใช้คำง่าย มีการเล่นคำ ซ้ำคำ หลากคำ และใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ เพื่อบรรยายให้บทร้อยละมีความไพเราะยิ่งขึ้น การใช้โวหารก็ นิยมใช้โวหารที่คนทั่วไปทราบกันดีอยู่แล้ว ทำให้งานเขียนของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เหมาะกับการอ่านของคนทุกเพศทุกวัย ส่วนเนื้อหาของบทร้อยละก็เช่นเดียวกัน มีเนื้อหาหลายแนว แต่ส่วนใหญ่มักจะเกี่ยวเนื่องอยู่กับบุคคล และงานทางด้านการศึกษา และได้สอดแทรกแนวคิดซึ่งแต่มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตของคนทุกยุคทุกสมัยเอาไว้ที่น่าสนใจ แนวคิดที่มีลักษณะโดดเด่น คือแนวคิดทางด้านการศึกษา ทั้งด้านแนวคิดเกี่ยวกับครู นักเรียน และการเรียนการสอน เพราะ ม.ล. ปิ่น มาลากุล เป็นบุคคลที่ได้คลุกคลีอยู่ในวงการศึกษามาเป็นเวลานาน ได้ทำหน้าที่ตั้งแต่เป็นครูผู้สอน จนถึงเป็นรัฐมนตรีกระทรวงศึกษาธิการ ฉะนั้น ม.ล. ปิ่น มาลากุล ย่อมมีวิสัยทัศน์ที่กว้างไกลมองเห็นปัญหาและแนวทางแก้ไขที่น่าเชื่อถือได้ ดังนั้นแนวคิดของท่านจึงเป็นสิ่งที่น่ารับฟังอย่างยิ่ง

ด้วยเหตุข้างต้นวรรณกรรมร้อยละของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล จึงมีคุณค่าทั้งทางด้านศิลปะการประพันธ์และแนวคิดที่เป็นประโยชน์ต่อคนในสังคม โดยเฉพาะแนวคิดทางด้าน

การศึกษา ผู้วิจัยคิดว่าสามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการจัดการศึกษาในปัจจุบันได้อย่างดี

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะจากการวิเคราะห์เรื่อง “วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวง ปิ่น มาลากุล” ดังนี้

1. นำผลการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ไปใช้เป็นแนวทางในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทย ทั้งในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นและชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย
2. นำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ใช้เป็นแนวทางในการเขียนบทร้อยกรอง
3. นำความรู้ที่ได้จากการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของหม่อมหลวงปิ่น มาลากุล ใช้เป็นข้อคิดในการส่งเสริมจิตวิญญาณของความเป็นครู

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัย

ในการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ผู้วิจัยเห็นว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจดังต่อไปนี้

1. ควรมีการศึกษาวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์และแนวคิดจากวรรณกรรมร้อยแก้วของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล
2. ควรนำวิธีการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล ไปใช้วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของนักประพันธ์ท่านอื่น

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กลิ่น สระทองเนียม. "หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล นักการศึกษาดีเด่นของโลก" เดลินิวส์. 9 พฤศจิกายน 2544. หน้า 12.
- กำชัย ทองหล่อ. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : เจริญรัตน์การพิมพ์, 2519.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส. วรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2519.
- _____. วรรณคดีวิจารณ์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.
- กุหลาบ มัลลิกะมาส และ วิพุธ โสภวงศ์. การเขียน 1. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, ม.ป.ป.
- เกหลง ปภาวสิทธิ์. "โครงการพัฒนาการศึกษาในส่วนภูมิภาค" ใน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530. หน้า 155 – 162. ม.ป.ท., 2530.
- จินดาศิริ เทียมเดช. วิเคราะห์บทร้อยกรองของเจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี (สนั่น เทพหัสดิน ณ อยุธยา). ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2524. อัดสำเนา.
- เจือ สตะเวทิน. วรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : สุทธิสารการพิมพ์, 2518.
- ธนิต เพ็ญชาติ. วิเคราะห์บทร้อยกรองของคมทวน คันธนู. ปริญญานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาสารคาม, 2534. อัดสำเนา.
- ธนิต อยู่โพธิ์. การสืบสาวเรื่อง กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานครการพิมพ์, 2517.
- ธวัช ปุณโณทก. แนวทางการศึกษาวรรณกรรมปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2527.
- ธัญญา สังขพันธานนท์. วรรณกรรมวิจารณ์. ปทุมธานี : นาคร, 2539.
- นภลัย สุวรรณธาดา. "ความรู้เบื้องต้นทางการประพันธ์" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 2 การประพันธ์ หน่วยที่ 1-7. หน้า 1-59. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- บุญเหลือ เทพสุวรรณ,ม.ล. แนะแนวทางการศึกษาวิชาวรรณคดี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์บัณฑิตการพิมพ์, 2518.
- _____. แฉ่งวรรณกรรม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : อัมรินทร์ บุคเซ็นเตอร์, 2539.
- ประทีป วาฬิกทินกร. ร้อยกรอง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2528.

ประเม็น เชียงเถียร. วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ เนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์. ปริญญาานิพนธ์

กศ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร, 2522. อัดสำเนา.

ประวิตร โพธิอาศน์. "งานร้อยกรองในปัจจุบัน" ใน วรรณศิลป์ปริทัศน์. หน้า 269 - 282.

กรุงเทพฯ : บรรณกิจ, 2518.

ประสิทธิ์ กาพย์กลอน. แนวทางการศึกษาวรรณคดี ภาษาากวี การวิจักษ์และวิจารณ์. กรุงเทพฯ

: ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

ปิ่น มาลากุล,ม.ล. บทประพันธ์ธรรมมากกว่าพันบท เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. บทประพันธ์ธรรมมากกว่าพันบท เล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. บทประพันธ์ธรรมมากกว่าพันบท เล่ม 3. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. บทประพันธ์ธรรมมากกว่าพันบท เล่ม 4. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. บทประพันธ์ธรรมมากกว่าพันบท เล่ม 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

_____. บทประพันธ์ธรรมมากกว่าพันบท เล่ม 6. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2535.

พรทิพย์ แฝงสุด. กวีนิพนธ์ไทย. กรุงเทพฯ : ฟิสิกส์เซ็นเตอร์, ม.ป.ป.

พรรณงาม แยมบุญเรือง และ พันทิพา สุทธิลักษณ์. "ชีวประวัติ ฯพณฯ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล" ใน หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล อนุสรณ์ 7 รอบ 24 ตุลาคม 2530.

หน้า 5-24. ม.ป.ท., 2530.

รังสรรค์ สีมานนท์. วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองที่ได้รับรางวัลของ จินตนา ปิ่นเฉลียว.

ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยนเรศวร, 2534. ถ่ายเอกสาร.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์, 2538.

รื่นฤทัย สัจจพันธ์. ความรู้ทั่วไปทางภาษาไทยและวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์และการเกษตรแห่งประเทศไทย, 2524.

เรื่อง เจริญชัย. ศิลปินแห่งชาติ. ม.ป.ท., 2530.

- ล้อม เพ็งแก้ว. วายุเจี๊วงวรรณคดี. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, 2540.
- วรารณณ์ บำรุงกุล. ร้อยกรอง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ดันอ้อ, 2537.
- วิชาการ,กรม. เกียรติคุณปูชนียาจารย์ด้านภาษาไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2541.
- วินัย ภูะระหงษ์. การแต่งคำประพันธ์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, 2539.
- วินิตา ดิถียนต์. เอกสารคำสอนวิชาวรรณคดีวิจารณ์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2536.
- ศิลปากร,กรม. สมุทรโฆษคำฉันท์. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : อักษรสัมพันธ์, 2521.
- _____ . อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ฯพณฯ ศาสตราจารย์ ม.ล. ปิ่น มาลากุล. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2539.
- สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา,คุณหญิง. ลักษณะบทประพันธ์ร้อยกรองในวรรณคดีไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2513.
- สายทิพย์ นุกุลกิจ. วรรณกรรมไทยปัจจุบัน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ : บริษัท เอส.อาร์. พรินติ้งแมสโปรดักส์ จำกัด, 2543.
- ลีธธา พินิจภูวดล และ ประทีป วาทิกทินกร. ร้อยกรอง. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, 2516.
- ลีธธา พินิจภูวดล และคนอื่นๆ. ความรู้ทั่วไปทางวรรณกรรมไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ส่วนท้องถิ่น กรมการปกครอง, 2515.
- สุจริต เพียรชอบ. "ความจำเป็นที่ต้องมีการวิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองระดับมัธยมศึกษา" ใน เอกสารการสอนชุดวิชา ภาษาไทย 2 การประพันธ์ไทย หน่วยที่ 8-15. หน้า 854 - 910. พิมพ์ครั้งที่ 2. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2533.
- สุดารัตน์ เสรีวัฒน์. วิวัฒนาการเรื่องสั้นในเมืองไทยตั้งแต่แรกจนถึง พ.ศ. 2475. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520. อัดสำเนา.
- สุธีวงศ์ พงษ์ไพบูลย์ และ อุดม หนูทอง. การเขียน 1. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2537.
- สุนีย์ มกราพันธ์. "ร้อยกรองไทยปัจจุบัน" ใน แง่คิดจากวรรณคดีและวรรณกรรม. หน้า 59 - 80. กรุงเทพฯ : แพรวพิทยา, 2525.
- สุวัฒน์ แสงสังข์ทอง. ภาษาไทย. กรุงเทพฯ : นวตสาร, 2541.
- เสนีย์ วิลาวรรณ และ คนอื่นๆ. การเขียน 2. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2542.

อนุমানราชธน,พระยา. การศึกษาวรรณคดีในแง่วรรณศิลป์. พระนคร : ราชบัณฑิตยสถาน, 2514.

อรรถพร ประยูรวงศ์. ลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างเนื้อความกับการใช้โวหารจากบทร้อยกรอง
ราชสุดีสมเด็จพระศรีนคริทราบรมราชชนนี. ปริญญาโท กศ.ม. สงขลา :
 มหาวิทยาลัยทักษิณ, 2543. ถ่ายเอกสาร.

อุปกิตศิลปสาร,พระยา. หลักภาษาไทย. กรุงเทพฯ : ไทยวัฒนาพานิช, 2539.

บทคัดย่อ

วิเคราะห์วรรณกรรมร้อยกรองของ หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

บทคัดย่อ
ของ
ณิชา ประกอบทรัพย์

เสนอต่อมหาวิทยาลัยทักษิณ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย
พฤษภาคม 2545

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เล่มนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์ศิลปะการประพันธ์ และวิเคราะห์แนวคิดที่ปรากฏในวรรณกรรมร้อยกรองของ ม.ล. ปิ่น มาลากุล โดยมีการนำเสนอผลการวิเคราะห์ในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์ ซึ่งปรากฏผลดังนี้

ศิลปะการประพันธ์ มีการเลือกใช้ลักษณะคำประพันธ์ 5 ประเภท คือ ประเภทกลอน ประเภทกาพย์ ประเภทโคลง และประเภทฉันท์ ประเภทเพลง มีการเลือกใช้คำประพันธ์ประเภทกลอนมากที่สุด กลวิธีในการนำเสนอบทประพันธ์มีทั้งหมด 8 ชนิด คือ การนำเสนอโดยใช้เครื่องหมายวรรคตอน การนำเสนอโดยใช้อักษรย่อในงานประพันธ์ นำเสนอโดยวางรูปแบบให้แปลกออกไปจากเดิม นำเสนอโดยการเขียนเพื่อทนายปัญหาให้คิด นำเสนอโดยใช้ตัวเลขในงานประพันธ์ นำเสนอโดยใช้คำประพันธ์หลายชนิดในเรื่องเดียวกัน นำเสนอโดยการวาดภาพประกอบ และนำเสนอโดยใช้เชิงอรรถขยายความ การเลือกใช้คำของกวีมี 6 แบบ คือ มีการใช้คำง่าย การเล่นคำ การใช้คำภาษาต่างประเทศ การใช้คำซ้ำ การใช้คำเลียนเสียงธรรมชาติ และการหลกคำ การใช้โวหารปรากฏ 5 แบบ คือ มีการใช้โวหารอุปมาอุปไมย การใช้โวหารปฏิพจน์ การใช้โวหารอติพจน์ โวหารบุคลาธิษฐาน และโวหารอุปลักษณะ

แนวคิดที่ปรากฏในงานประพันธ์ มีแนวคิดที่เกี่ยวกับพระมหากษัตริย์และพระบรมวงศานุวงศ์ ให้แนวคิดที่พระมหากษัตริย์เป็นสมมุติเทพ มีพระปรีชาสามารถ รอบรู้ในเรื่องต่าง ๆ มีความเสียสละ เป็นที่พึ่งของประชาชน ส่วนพระบรมวงศานุวงศ์ทุกพระองค์ก็มีความเสียสละ อดทนในการช่วยเหลือพระมหากษัตริย์ในการดูแลทุกข์สุขของประชาชน แนวคิดทางด้านการศึกษาปรากฏ 3 ด้าน คือ ให้แนวคิดเกี่ยวกับคุณค่าของการศึกษา แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน แนวคิดเกี่ยวกับศิลปะและวัฒนธรรม ปรากฏ 4 ด้าน คือ ให้แนวคิดทางด้านภาษาและวรรณกรรมไทย แนวคิดทางด้านดนตรี แนวคิดทางด้านศิลปหัตถกรรม และแนวคิดทางด้านศาสนา แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตให้แนวคิด 2 ประการหลัก คือ แนวคิดการดำเนินชีวิตเฉพาะตน มีแนวคิดเกี่ยวกับ การเป็นแบบอย่าง การยอม ความสำคัญของบ้าน การนับถือตัวเอง การพยายาม การรักษาใจให้บริสุทธิ์ การทะเลาะนินทา ความกตัญญู การคิดก่อนทำ ความสามัคคี ความรัก การคู่กัน ความดีและความเพียร งานบ้าน ความซื่อสัตย์ ความอนิจจัง การประหยัด และการท่องเที่ยว และ แนวคิดการดำเนินชีวิตร่วมกันในสังคม คือ แนวคิดเรื่องการแก้ปัญหาจราชร และเรื่องประชาธิปไตย และแนวคิดที่เกี่ยวกับการทำงานให้แนวคิดที่ว่า ต้องมีความรู้ ความมุ่งมั่น และรู้จักใช้คน

AN ANALYSIS OF THE LITERARY WORK IN VERSE OF
MOM LUANG PIN MALAKUL

Presented to Thaksin University in partial fulfillment of the requirements for
the Master of Education degree in Thai

May 2002

The aim of this thesis was to analyze the art of literary composition and ideas as manifested in the verses of Mom Luang Pin Malakul, with the findings thereof being presented by analytical description, as shown below.

Five types of the art were identified: *Klon*, *Kaap*, *Khlong*, *Chan*, and song. The *Klon* was the most frequently used. Eight techniques were involved in the presentation of the verses: technique of using punctuation marks, technique of using abbreviations, technique of innovative format, technique of riddle, technique of using figures, technique of mixed forms of composition, technique of illustration by drawing, and technique of elaboration by footnotes. The poet's choice of words involved the use of these six types: simple word, word interplay, foreign word, word repetition, onomatopoeia, and word variation. Five rhetorical types were found: figure of speech, dialogue, hyperbole, personification, and understatement.

The ideas contained in the verses concerned the following. Those about the monarch and members of the royal family: the king was presumed divine, with rare wisdom and omniscience as well as exceptional devotion to kingly duties, being the very pillar of strength for the entire populace to depend on, while members of the royal family also dedicated themselves to their royal duties and endeavored to serve their monarch in caring for the people. Three aspects of ideas about education were found: value of education, conduct of education, and conduct of instruction. Four aspects of ideas about art and culture were found: Thai language and literature, music, artistic handicraft, and religion. Two types of ideas about livelihood were identified. One had to do with ideas about the livelihood for the individual concerning exemplary behavior, compromise, importance of the home, self-respect, vengeance, mind purification, quarrel and gossip, gratitude, thinking before acting, unity, love, pairing, goodness and perseverance, housework, honesty, impermanence, frugality, and tourism. The other consisted of ideas about social livelihood regarding solution of traffic problems, democracy, and ideas about work that spelled out needs for knowledge, resolution, and good judgment of human character.

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ นางสาวณิชา ชื่อสกุล ประกอบทรัพย์

เกิดวันที่ 3 เดือน สิงหาคม พุทธศักราช 2516

สถานที่เกิด

อำเภอทับปุด จังหวัดพังงา

สถานที่อยู่ปัจจุบัน

บ้านพักครูโรงเรียนเขาพังไกร ต.เขาพังไกร อ.ห้วยไทร
จ.นครศรีธรรมราช

ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน

อาจารย์ 1 ระดับ 4

สถานที่ทำงานปัจจุบัน

โรงเรียนเขาพังไกร ต.เขาพังไกร อ.ห้วยไทร
จ.นครศรีธรรมราช

ประวัติการศึกษา

พ.ศ. 2535

มัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนภูเก็ตวิทยาลัย
จังหวัดภูเก็ต

พ.ศ. 2539

ค.บ. (วิชาเอกภาษาไทย) จากสถาบันราชภัฏสงขลา
(เกียรตินิยม อันดับ 2)

พ.ศ. 2545

กศ.ม.(สาขาวิชาภาษาไทย) จากมหาวิทยาลัยทักษิณ